

**HOMO SACER ANALOJİSİ BAĞLAMINDA SURİYELİ MÜLTECİLERİN
DURUMU: ALMANYA VE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ**

Doktora Tezi

Canan ÇETİN

Eskişehir 2022

**HOMO SACER ANALOJİSİ BAĞLAMINDA SURİYELİ MÜLTECİLERİN
DURUMU: ALMANYA VE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ**

Canan ÇETİN

DOKTORA TEZİ

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Erhan AKDEMİR

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mayıs 2022

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Canan ÇETİN'nin "Homo Sacer Analogisi Bağlamında Suriyeli Mültecilerin Durumu: Almanya ve Türkiye Karşılaştırmalı Analizi" başlıklı tezi 28/06/2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili Maddeleri uyarınca, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında Doktora Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>Unvanı Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Tez Danışmanı)	Doç. Dr. Erhan Akdemir	.....
Üye	: Prof. Dr. Elif Toprak	.....
Üye	: Prof. Dr. Cenap Çakmak	.....
Üye	: Dr. Cansu Atılğan Pazvantoğlu	.....
Üye	: Dr. Gürsel Gür	.....

Prof. Dr. Saime Önce

Enstitü Müdürü

ÖZET

HOMO SACER ANALOJİSİ BAĞLAMINDA SURİYELİ MÜLTECİLERİN DURUMU: ALMANYA VE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Canan ÇETİN

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs 2022

Danışman: Doç. Dr. Erhan AKDEMİR

Göç krizinin başlangıcında tüm dünya dikkatini konuya çevirmişken, korona virüs salgını koşulları nedeniyle tüm ülkeler kendi uluslarının sağlığına, sınırlarının güvenliğine öncelik verdikleri ve mülteci meselesini yeniden rafa kaldırdıkları açıkça görülmektedir. Yaşadığımız süreci istisna-i hal kapsamında değerlendirdiğimizde mültecileri ikincil konu olarak görmek ve ulus-devlet meselelerine daha fazla önem vermek bu çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Giorgio Agamben'e göre, egemen güç, istisnai durumlarda ve zamanlarda yasayı askıya alma ve / veya yasanın uygulamaya konulmasını erteleme yeteneğine sahip olabilir. Agamben analojisinden yola çıkarak, Korona virüs döneminin istisnai zamanlar olarak görülebilmesi ve çoğu ülkenin önceliklerini kendi topraklarına ve insanlarına yönlendirmesi nedeniyle mülteciler de homo sacer olarak görülebilir. Bu çalışma, iki ülkeyi göç politikaları, ülkede yaşayan Suriyeli Mülteci sayıları, din, göçmen türleri gibi farklı özellikler içinde karşılaştırarak Suriyeli mültecilerin kutsal insan analojisine ilişkin koşullarını açıklamayı amaçlamaktadır. Bunun için Almanya ve Türkiye farklı parametrelerle analiz edilecektir. Ardından, ülkede toplumsal olarak ait oldukları pozisyon, çalışmanın denkleminde değişken olarak eklenecektir. Ülkenin GSYİH seviyesi, nüfusu, dini, göç politikası ve mültecilerin geliş şekli bağımsız değişkenler olarak eklenecektir. Bu çalışmanın temel araştırma sorusu, "Suriyeli Mültecilerin toplumsal pozisyonları ile ülkenin yapısal özellikleri arasında bir ilişki var mıdır?" dır. Dolayısıyla bu soruyu yanıtlamak için bağımlı değişken (Suriyeli mültecilerin toplumsal aidiyet düzeyi) ve bağımsız değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar varsa ilişkiyi ve yönünü bulmak için karşılaştırmalı analiz yöntemi ile analiz edilecektir. Bu çalışma, göç literatürüne hem nadiren kullanılan kuramsal perspektiflerden bakarak hem de veri toplama sürecinde nicel (anket) ve nitel (doküman analizi) yöntemleri aynı anda kullanarak katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: kutsal insan, Suriyeli mülteciler, Entegrasyon, Almanya, Türkiye

ABSTRACT

THE STATUS OF SYRIAN REFUGEES IN THE CONTEXT OF HOMO SACER ANALOGY: A COMPARATIVE ANALYSIS OF GERMANY AND TURKEY

Canan ÇETİN

Department of Political Science and International Relations

Anadolu University Graduate School of Social Science, May 2022

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Erhan AKDEMİR

While the whole world turned its attention to the issue at the beginning of the refugee crisis, it is clear that due to the conditions of the corona virus epidemic, all countries give priority to the health of their own nations, the security of their borders, and put the refugee issue on the shelf once again. Considering the refugees as a secondary issue and giving more importance to the nation-state issues constitute the starting point of this study when we evaluate the process we are going through within the scope of the state of exception. According to Giorgio Agamben, the sovereign power may have the ability to suspend the law and/or delay the enforcement of the law in exceptional circumstances and times. Based on the Agamben's analogy, refugees can also be seen as Homo sacer, as the Corona virus era can be seen as exceptional times and most countries direct their priorities towards their own land and people. This study aims to explain the conditions of Syrian refugees regarding the homo sacer analogy by comparing the two countries in terms of migration policies, the number of Syrian Refugees living in the country, religion, and types of immigrants. For this, Germany and Turkey will be analyzed with different parameters. Then, their social position in the country will be added as a variable to the equation of the work. The country's GDP level, population, religion, immigration policy and the arrival of refugees will be added as independent variables. The main research question of this study is "Is there a relationship between the social positions of Syrian Refugees and the structural features of the country?". This study aims to contribute to the migration literature by looking at it from theoretical perspectives that are rarely used, and by using mixed method in the data collection process.

Keywords: homo sacer, Syrian refugees, Turkey, Germany, Integration

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Küreselleşme ile birlikte hareketlenen toplumlar, demografik yapıları etkileyebilecek boyutlara ulaştığında hem yerli halk için hem de göç eden topluluk için bir tehlike olarak algılanmaya başlamaktadır. Bu sebeple toplumlar hala farklı gruplara dair toplumsal konumlandırmalarda eşitlik kriteri gelen kişilere göre bazen de yerli halkın o anki süreci nasıl geçirdiğine göre değişikliğe gitmektedirler. Çalışmanın temel çıkış noktası da savaştan kaçarak hayatlarını kurtarmak adına gelen bir halkın farklı iki ülkedeki toplumsal pozisyonları üzerine bir farklılık olup olmadığının incelenmesidir. Çalışmada kuramsal çerçeve olarak Giorgio Agamben'in Kutsal İnsan (Homo sacer) analojisi esas alınmıştır. Çalışmanın verilerinin toplanması ve analizi hem Türkiye'de hem de Almanya'da bizzat tarafımca yapılmıştır. Ancak Almanya sahasında geçirilmesi gereken sürenin uzunluğu ve maddi kısıtlar olduğundan Göç ve Entegrasyon Enstitüsü yardımları sayesinde veriler istenilen düzeye ulaştırılmıştır.

Bu çalışmanın fikrini ortaya attığım ilk günden itibaren, çalışmanın her safhasında beni sabırla dinlediği, fikirlerimden destek ve yapıcı eleştirilerini eksik etmediği için öncelikle tez danışmanım Doç. Dr. Erhan Akdemir'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca uzun saatler süren tez izleme komitelerimde sabırla beni dinleyen, çalışmayı akademik olarak bir adım öteye taşımama destek olan, Prof. Dr. Elif Toprak'a ve Dr. Öğr. Üyesi Gürsel Gür'e sonsuz teşekkür ederim. Çalışmamı özenle okuyup değerli yorumlarını eksik etmeyen değerli jüri üyeleri Prof. Dr. Cenap Çakmak ve Dr. Öğretim Üyesi Cansu Atılgan Pazvantoglu'na çok teşekkür ederim. Çalışmanın kuramsal çerçevesini oturtmamda önemli bir mihenk taşı olan Pompeu Fabra Üniversitesi Göç Merkezi Müdürü Richard Zapata'ya ve Almanya verilerinin toplanmasında tüm zorlukları aşmamda yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Serhat Karakayalı'ya minnettarlığımı belirtmek isterim. Verilerin görselleştirilmesi aşamasında değerli yardımlarını ve bilgisini sunan Dr. Levent Aydınbakar'a teze sağladığı katma değer için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Karşıma inanılmaz fırsatlar çıkaran, harika bir lisans eğitimi almamı sağlayan TOBB ETÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü hocalarına bana bu vizyonu kazandırdıkları ve her yönüyle harika bir akademik idol oldukları için teşekkür ederim. Lisansüstü eğitimim sırasında bana kazandırdıkları yetkinlikler ve farklı perspektifler için Warwick Üniversitesi Politika ve Uluslararası İlişkiler Bölümüne de çok teşekkür ederim.

Beni büyüten, varlığıma sebep olan ve hayatıma sonradan giren ancak soyadlarını taşımaktan onur duyduğum ailelerime, ne zaman ihtiyaç duysam bir adım ötemde olmaları, desteklerini hiç esirgememeleri, kararlarıma hep saygı duymaları ve sonsuz sevgileri için müteşekkirim. Sonradan bulduğum kız kardeşlerim Betül Yavuz ve Damla Aydın'a her derdime koştukları, uzun konuşmalarımı sabırla dinledikleri, ne olursa olsun bana olan sevgilerinden bir an bile şüphe ettirmedikleri, hayatıma olan tüm katkıları ve kızıma böyle güzel teyzelik yaptıkları için minnettirim. Merhameti, sabrı, sevgisi ve harika bir eş olarak hayatıma kattığı başta Bahar'ım olmak üzere yaşanmış ve yaşanacak tüm güzellikler için eşim Emrah Çetin'e minnettarlığımı tam anlamıyla aktarabileceğim bir sözcük ne yazık ki yok, yalnızca kendisine ve onun gibi bir evlat yetiştirdikleri için ailesine tezim aracılığı ile bir kez daha teşekkürlerimi sunmak isterim.

Son olarak aydın, çağdaş fikirleri ile yoluma ışık tutan akademik olarak her daim kendime rol model aldığım tüm kadınlara, hayatımda var oldukları için en büyük teşekkürü etmek isterim. Özellikle akademik kız kardeşlerim olarak gördüğüm, benimle benzer yollarda yürümüş ve yürüyen Dr. H. Nur Cafağlu Yaşar, Dr. Eda Bekçi Arı, Dr. Merve Kutlu Mutluer, Dr. Ayşenur Aydınbakar ve Esmâ Yürük başta olmak üzere daha ismini saymadığım ancak her birinin kalbimde çok ayrı yerleri olan akademik kız kardeşlerime, varlıkları ve hayatıma kattıkları için müteşekkirim. Bu doktora tezi yoğun emekler, uykusuz geceler ve çokça varoluşsal sancılar eşliğinde yazılmış, adeta bir içsel yolculuğun da sonucu olduğundan, tezimi beni sabırla bekleyen Bahar'ım ve içimde hala büyütemediğim çocukluğuma ithaf ediyorum.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

İmza

Canan ÇETİN

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vii
TABLOLAR DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xiv
KISALTMALAR DİZİNİ	xv
GİRİŞ	1
BÖLÜM I: YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU KAPSAMINDA MÜLTECİLİK KAVRAMI VE MÜLTECİ HUKUKUNA İLİŞKİN TEORİK TARTIŞMALAR	13
1.1.Mülteci Hukukun Ortaya Çıkışı	13
1.2. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamında Göçmenlik	17
1.2.1.Yabancı ve Göçmen Kimdir?	18
1.2.2. Sığınmacı Kimdir?	21
1.2.3. Mülteci Kimdir?	22
1.2.4. Geçici Koruma Altındaki Mülteciler Kimlerdir?.....	25
1.2.5. Şartlı Mültecilik Nedir?.....	26
1.3. Mülteci Hukukuna Dair Teorik Tartışmalar	28
1.3.1. Foucault ve Bio Politika.....	29
1.3.2.Schmitt ve Arendt'in Tartışmaları	36
1.3.3. Agamben ve Homo Sacer.....	42
BÖLÜM II: HOMO SACER KAVRAMI ÖZELİNDE SURİYELİ MÜLTECİLERE DAİR ÇALIŞMALARIN ANALİZİ	56
2.1.Göç Literatüründe İnsan Hakları ve Mültecilik	57
2.2.Göç Literatüründe Mülteci Çalışmaları	62
2.3 Homo Sacer kavramının Farklı Alanlardaki Yeri	66
2.4.Göç Literatüründe Mülteciler Özelinde Homo Sacer Analojisi	68
2.5.Göç literatüründe Mülteciler özelinde Homo Sacer analojisinin farklı metodolojik uygulamaları.....	72
2.6.Göç Literatüründe Suriyeli Mülteciler Özelinde Homo Sacer Analojisinin Farklı Ülkelerde Uygulamaları	75
BÖLÜM III:	84

SURİYELİ MÜLTECİ KRİZİ BAĞLAMINDA ALMANYA VE TÜRKİYE’NİN GÖÇ POLİTİKALARI	84
3.1.Suriye İç Savaşı ve Küresel Bir Kriz Olarak Suriyeli Mülteciler	84
3.2. Türkiye’nin Göç Politikaları ve Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler	88
3.2.1. Türk Dış Politikası ve Suriye Krizine Tepkiler	88
3.2.2.Türkiye’nin Göç Politikası	90
3.2.3. Türkiye’deki Suriyelilerin Temel ve Kültürel Haklara Erişimi	97
3.2.4. Türkiye’de Yaşayan Suriyelilere Dair Sivil Toplum Kuruluşları Raporları ...	106
3.3. Almanya’nın Göç Politikaları ve Almanya’daki Suriyeli Mülteciler	111
3.3.1. Almanya Dış Politikası ve Suriye Krizine Tepkiler	111
3.3.2. Almanya’nın Göç Politikası	114
3.3.3. Almanya’daki Suriyelilerin Temel ve Kültürel Haklara Erişimi	120
3.3.4. Almanya’da Yaşayan Suriyelilere Dair Sivil Toplum Kuruluşları Raporları . 128	
BÖLÜM IV	140
HOMO SACER ANALOJİSİ BAĞLAMINDA ALMANYA VE TÜRKİYE’DE SURİYELİ MÜLTECİLERE YÖNELİK ARAŞTIRMANIN ANALİZİ	140
4.1. Araştırma Modeli	140
4.1.1.Araştırmanın Önemi ve Amacı	143
4.1.2.Araştırma Kapsamı ve Sınırlılıkları	146
4.1.3.Kavramsallaştırma	148
4.1.4.Operasyon	155
4.1.5.Değişkenler	159
4.1.6.Hipotezler	160
4.2. Araştırma Metodolojisi	164
4.3. Veri Toplama ve Analizi	167
4.3.1.Veri Analizi ve Değerlendirme	169
4.4. Araştırma Bulguları	170
4.4.1. Geçerlilik ve Güvenirlik Analizi	170
4.4.2. Ülkeler Bazında Anketlerin Betimleyici Bulguları	172
4.4.3. Korelasyon ve Regresyon Analizleri Sonuçları	193
4.4.4. Karşılaştırmalı Analiz Sonuçları	206
SONUÇ	224
KAYNAKÇA	235
EK1: ETİK KURUL RAPORU	247
EK2: ANKET SORULARI	249
EK3: KORELASYON ANALİZİ SONUCU	265

EK4: REGRESYON MODELİ	281
ÖZGEÇMİŞ	304

TABLULAR DİZİNİ

Sayfa No.

Tablo 4.1. Almanya ve Türkiye’deki Suriyeli Katılımcıların Yaşlara Göre Dağılımı.....	175
Tablo 4.2. Almanya ve Türkiye’deki Suriyeli Katılımcıların Medeni Durumu.....	176
Tablo 4.3. Almanya ve Türkiye’deki Suriyeli Katılımcıların Şehirlere Göre Dağılımı.....	177
Tablo 4.4. Dil Becerisi ve İkamet Süresi Korelasyon Testi Sonucu.....	180
Tablo 4.5. Türkiye’de Ankete Katılan Yerli Halkın Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	182
Tablo 4.6. Türkiye’de Ankete Katılan Yerli Halkın Cinsiyete Göre Dağılımı.....	182
Tablo 4.7. Türkiye’de Ankete Katılan Yerli Halkın Medeni Durumlarına Göre Dağılımı.....	183
Tablo 4.8. Türkiye’de Ankete Katılan Yerli Halkın Buldukları Şehirlere Göre Dağılımı.....	184
Tablo 4.9. Almanya’da Ankete Katılan Yerli Halkın Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	188
Tablo 4.10. Almanya’da Ankete Katılan Yerli Halkın Cinsiyete Göre Dağılımı...	188
Tablo 4.11. Almanya’da Ankete Katılan Yerli Halkın Medeni Durumlarına Göre Dağılımı.....	189
Tablo 4.12. Türkiye’de Yaşayan Suriyeliler için Regresyon Modeli.....	200
Tablo 4.13. Almanya’da Yaşayan Suriyeliler için Regresyon Modeli.....	201

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No.

Şekil 4.1. Almanya ve Türkiye'deki Suriyeli Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı.....	176
Şekil 4.2. Almanya ve Türkiye'deki Suriyeli Katılımcıların Gelir Düzeyleri.....	177
Şekil 4.3. Almanya ve Türkiye'deki Suriyeli Katılımcıların Eğitim Düzeyleri.....	178
Şekil 4.4. Almanya ve Türkiye'deki Suriyeli Katılımcıların Buldukları Ülkedeki İkamet Süreleri.....	179
Şekil 4.5. Almanya ve Türkiye'deki Suriyeli Katılımcıların Dil Seviyeleri.....	180
Şekil 4.6. Suriye'ye Dönmek İster Misiniz?.....	181
Şekil 4.7. Türkiye'de Ankete Katılan Yerli Halkın Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı.....	184
Şekil 4.8. Türkiye'de Ankete Katılan Yerli Halkın Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı.....	185
Şekil 4.9. Suriyelilerle hiç temasınız oldu mu?.....	186
Şekil 4.10. Suriye'deki koşullar eski haline dönse, Suriyelilerin ülkelerine geri dönmeleri gerektiğini düşünüyor musunuz?.....	186
Şekil 4.11. Suriyelileri ülkenizin kabul etmesini nasıl görüyorsunuz?.....	187
Şekil 4.12. Almanya'da Ankete Katılan Yerli Halkın Şehirlere Göre Dağılımı.....	189
Şekil 4.13. Almanya'da Ankete Katılan Yerli Halkın Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı.....	190
Şekil 4.14. Almanya'da Ankete Katılan Yerli Halkın Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı.....	191
Şekil 4.15. Suriyelilerle hiç temasınız oldu mu?.....	192
Şekil 4.16. Suriyeliler ülkelerine dönmeli mi?.....	192
Şekil 4.17. Ülkenizin Suriyelileri kabul etmesini nasıl görüyorsunuz?.....	193
Şekil 4.18. Mobius Şeridi Renk Skalası.....	205
Şekil 4.19. Almanya'da Yaşayan Suriyelilerin Barınma Hakkı Bağlamında Toplumsal Pozisyonu.....	207
Şekil 4.20. Türkiye'de Yaşayan Suriyelilerin Barınma Hakkı Bağlamında Toplumsal Pozisyonu.....	208
Şekil 4.21. Almanya'da Yaşayan Suriyelilerin Yaşam Hakkı Bağlamında Toplumsal Pozisyonu.....	209

Şekil 4.22. Almanya’da Yaşayan Suriyelilerin Yaşam Hakkı Bağlamında Toplumsal Pozisyonu.....	209
Şekil 4.23. Almanya'da Yaşayan Suriyelilerin Eğitim Hakkı Bağlamında Toplumsal Pozisyonu.....	211
Şekil 4.24. Türkiye’de Yaşayan Suriyelilerin Eğitim Hakkı Bağlamında Toplumsal Pozisyonu.....	211
Şekil 4.25. Almanya’da Yaşayan Suriyelilerin Sağlık Hakları Bağlamında Toplumsal Pozisyonu.....	212
Şekil 4.26. Türkiye’de Yaşayan Suriyelilerin Sağlık Hakları Bağlamında Toplumsal Pozisyonu.....	213
Şekil 4.27. Almanya’da Yaşayan Suriyelilerin Ekonomik Haklar Bağlamında Toplumsal Pozisyonu.....	214
Şekil 4.28. Türkiye’de Yaşayan Suriyelilerin Ekonomik Haklar Bağlamında Toplumsal Pozisyonu.....	214
Şekil 4.29. Almanya’da Yaşayan Suriyelilerin İnanç Özgürlüğü ve Kültürel Haklar Bağlamında Toplumsal Pozisyonu.....	216
Şekil 4.30. Türkiye’de Yaşayan Suriyelilerin İnanç Özgürlüğü ve Kültürel Haklar Bağlamında Toplumsal Pozisyonu.....	216
Şekil 4.31. Almanya’da Yaşayan Suriyelilerin Adli Haklar Bağlamında Toplumsal Pozisyonu.....	218
Şekil 4.32. Türkiye’de Yaşayan Suriyelilerin Adli Haklar Bağlamında Toplumsal Pozisyonu.....	218
Şekil 4.33. Almanya’da Yaşayan Suriyelilerin Toplumsal Pozisyonu.....	219
Şekil 4.34. Türkiye’de Yaşayan Suriyelilerin Toplumsal Pozisyonu.....	220

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa No.

Görsel 1.1. Möbius Şeridi.....	48
Görsel 3.1. Türkiye'de Bir Konteyner Kent.....	103
Görsel 3.2. Türkiye'de Geçici Bir Eğitim Merkezi.....	105
Görsel 3.3. Türkiye-Şanlıurfa'da Mesleki Eğitim Kursu.....	108
Görsel 3.4. “Balkan Rotası”.....	115
Görsel 3.5. Hamburg'ta Çadır Kent.....	122

KISALTMALAR DİZİNİ

AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
HRW	: İnsan Hakları İzleme Örgütü

GİRİŞ

Göç etmek uzun yıllardır birçok canlı türünün yaptığı bir eylemken, uluslararası gündemde önemli bir noktaya ulaşması zaman almıştır. Canlıların göç etme sebepleri, göç rotaları, göç trendleri, göçe dair davranış kalıpları, göç etmeden önceki ve sonraki süreç, itici faktörler, çekici faktörler gibi birçok farklı ekseninde göç konusu ele alınmıştır. Göçe dair çalışmalar, göçün yoğun olduğu noktalarda ve o konulara özel gelişmeler gösterse de 1980'li yıllara kadar çok sınırlı ve betimleyici çalışmalar görülmektedir. Göçün dünya nüfusuna etkileri çok farklı analiz boyutlarıyla, farklı etkileriyle çalışılabilmektedir. Yalnızca giden tarafın göç süreci değil, gittikleri ülkedeki yerli halkın göç kabul süreci de bir o kadar incelenmeye muhtaç alanlar olarak görülmektedir. Göç konusu her ne kadar dünya gündemine oldukça geç giren yeni nesil kavramlardan biri de olsa, uluslararası gündemde göç farklı tartışmalara da zemin oluşturmaktadır. Öncelikle ilk tartışma göçmenlerin kabulü safhasında yaşanmaktadır, göçmenler kabul edilmeli mi yoksa kabul edilmemeli mi ekseninde dönen tartışma bir sonraki safhada kabul etmek kimin sorumluluğu ve nasıl bir sorumluluk şekline dönüşmektedir. Bu noktada insani sorumluluk gibi camiadaki her aktörün kendiliğinden sahip olması beklenen daha soyut bir sorumluluk çeşidine karşın, devletlerin bir araya gelerek bir akde imza atmaları sonucu oluşturdukları uluslararası Sözleşmeler gereği yerine getirmeleri gereken somut sorumluluklar tartışmanın temelini oluşturmaktadır. Göçmenlerin kabulü sonrası süren tartışmalara dair genel eğilim ise entegrasyon süreci çerçevesinde yoğunlaşmaktadır. Entegrasyon süreçleri göç karşıtları ve göç yanlılarının farklı fikirleri doğrultusunda eleştirilere maruz kalmakta, tamamlanmamış entegrasyonun sorumlusu olarak bir grup göçmenleri görürken diğer grup ise otoritelerin yeterli politika üretmemesinin dolaylı etkisi olarak değerlendirmektedir. Yine göçmen karşıtlarına göre sorumluluk şekli ne olursa olsun sığınmacıların ülkeye kabulü bir lütuf olarak değerlendirilmektedir. Ancak

göçmen karşıtlarının burada ontolojik olarak göçmen karşıtı oldukları görülmektedir. Genellikle göçmen karşıtları ülkeye gelen yabancılara dair “turist” sıfatıyla geliyorlar ise misafirperver bir tavır ve yaklaşımla söylemlerini yumuşatırken, bir zorunluluk sonucunda gerçekleşen göç için ise gelen kişileri o ülkenin tüm sistemleri üzerindeki bir yük olarak görme eğiliminde olmaktadır. Bu tarz söylemsel farklılıklar ve bakış açıları entegrasyon süreçlerini daha da çıkmaza sokmakta ve gettolaşma, toplumsal dışlama, toplumsal kademelendirme gibi ülkeye sosyolojik, demografik, ekonomik, politik ve güvenlik yönüyle ağır sonuçlara mal olabilecek getirileri olabilmektedir. Göçmen karşıtları ve yanlıları bu tarz tartışmalara devam ederken, büyük bir göç dalgasının tüm dünyayı sarsacağı gerçeğinden birçok kişi habersizdir.

Ortadoğu’da Arap Baharı dalgasıyla başlayan demokratikleşme hareketleri yavaş yavaş ülkeleri etkisi altına almaya başlayınca, bu süreçten Suriye’de dönemin getirisi olarak nasibini almıştır. Ancak bu bahar Suriye için uzun bir kıştan öteye geçememiştir, krizin üzerinden 11 yıl geçmesine rağmen hala sürecin devam ettiği görülmektedir ve ülke içi bir istikrar sağlanabilmiş değildir. Krizin başlamasıyla birlikte daha önceki örneklerde olduğu gibi insanlar canları kurtarmak uğruna vatanlarından ve sahip oldukları şeylerden vazgeçerek başka ülkelerin yolunu tutmuşlardır. Komşuda çıkan yangının külleri bir anda tüm mahalleyi sarmış ve coğrafi yakınlık temel esas alınarak Suriyeli vatandaşlar bir an önce ülkeyi terk ederek başta Türkiye, Lübnan ve Ürdün olmak üzere ilk aşamada güvenli bir liman arayışına girmişlerdir. İlk tepki olarak yakın coğrafyadaki komşu ülkelere sığınmak, bu kişilerin hep orada kalacağı anlamına gelmemektedir. Keza ilk göç eden bireylerin de temel motivasyonu gidip biraz da komşu ülkelerde hayatımı geçireyim fikrinden ziyade, bir an önce hem kendi canımı hem de sevdiğim canımı nasıl kurtarırım gibi birçok canlının sahip olduğu içgüdüsel bir dürtüden gelmektedir. Krizin ilk başladığı zamanlar, dünyanın kolektif bir tepki vermesi şöyle dursun, komşu

lkeler de protestoların bu denli büyük bir kaosa ve devamındaki domino etkisine ihtimal vermemekteydi. Türkiye’de de en uzun kara sınırının bulunduğu Suriye’de yaşananlara kayıtsız kalamayarak ilk tepki olarak Suriye vatandaşlarını “misafir” olarak ülkeye girmeleri için lider boyutunda söylemlerde bulunulmuştur. Öyle ki ilk aşamada Türkiye kimseden herhangi bir yardım da talep etmemiş, gelen kişilerin ülkelerine döneceğini, reform taleplerine Suriye yönetiminin olumlu tepki vereceğini, vermezse de bu direncin protestolara karşı sürdürülemeyeceğini varsaymıştır. Ancak bu varsayımların hemen hepsi, protestoların üzerinden geçen 11 yılın ardından yanlışlanmışlardır. İlk olarak diplomasi süreci devreye girmiş ancak başarısız olunca, karşılıklı meydan okumalara dönüşmüştür. Süreç bu Şekilde yn alırken, Suriyeli vatandaşlar ülkelerinden akın akın dünyanın diğer ülkeleri ve bölgelerine doğru olan yolculuklarına başlamışlardır. Türkiye’nin de dahil olduğu ilk varış noktası olarak güvenli ülke sınıfındaki komşu ülkeler ne yazık ki bu denli yoğun bir sığınmacı akınına hazırlıksız yakalanmışlardır. Başlangıç tepkisi olarak sınır Őehirlerle barınmanın sağlanabilmesi için kamplar kurulmuş ve Türk Kızılayı ile birlikte İç İşleri Bakanlığına bağlı AFAD nclğnde Suriyeli sığınmacıların temel ihtiyaçlarının sağlanması ve g akınının yönetilmesi için koordinasyon merkezleri kurulmuştur. Hazırlıksız yakalanmasının yanı sıra Suriye’deki sürece dair yanlış varsayımlarının olması Türkiye’nin olası ge dair bir güç ve entegrasyon politikası da olmamasına yol açmıştır. Türkiye’nin sığınmacı deneyiminin böyle başlaması, yolculuğun ilerisi hakkında çok önemli ipuçlarını da barındırmaktadır. Sınır Şehirlerde giderek artan sığınmacı yükü, herhangi bir kısıtlama olmaması sebebiyle diğer Őehirlerle sığınmacıların kaymasıyla giderek tüm ülkeyi etkisi altına alan bir sorunsala dönüşmüştür. Merkezden yönetilen bir g politikası olmayışı ve kitlenin giderek büyümesine müteakip yönetiminin zorlaşması sığınmacı sorununun Türkiye için gerçek bir krize evirilmesine sebep olmuştur. Türkiye’nin jeopolitik konumu gereği batı

kıyılarından Avrupa'ya açılan bir kapı veya köprü muamelesi görmesi ise krizin Avrupa sınırlarına sıçraması ihtimalini gündeme getirmiştir. Ancak Türkiye'den farklı olarak Avrupa ülkelerinin bu krize hazırlanmaları için Türkiye'ye kıyasla biraz daha fazla zamanları olmuş ve bu çerçevede öncelikle Avrupa Birliği (AB) her ülkenin kaldırabileceği kadar sığınmacı alması gerektiğini vurguladığı politikayı öne sürmüştür. Kota sistemiyle ülkelere dağıtılan sığınmacılar, hava koşulları, bazı ülkelerin sığınmacı kabulünde isteksiz davranması veya kabul etmemesi gibi durumlarla giderek tırmanan bir krizin öznesi haline gelmişlerdir. Bu durumda 2015 Ağustos'unda inisiyatif kullanarak Alman Şansölye Angela Merkel mülteciler için Açık Kapı politikası uyguladıklarını duyurmuş ve yüz binlerce mültecinin zaten varmaya çalıştığı rotalardan biri olan Almanya'yı hedef haline getirmiştir. Türkiye'ye kıyasla Almanya'nın hazırlıklı olması ve Türk işçi göçmenlerle 1961'den günümüze yaşadıkları göç sürecinden edindikleri deneyim ve tecrübelerle Almanya mülteci kabulüne başlamıştır. Ancak sistemin bu kadar yoğun bir mülteci akınını kaldıramaması bürokratik birçok engel ve zorluğu da beraberinde getirmiştir. Sığınmacıların yoğun olarak tercih ettiği bir nokta olarak Avrupa'nın en çok sığınmacıya ev sahipliği yapan ülkesi olan Almanya ve dünyadaki en yüksek sığınmacı sayısına sahip Türkiye'nin mültecilere dair sunduğu hizmetler, yaşam kalitesi, politikalar ve sığınmacıların memnuniyet seviyesi doğal olarak farklılıklar gösterebilmektedir. Çünkü bir taraf tamamıyla ilk kaçış noktası, sığınacak bir liman olarak tercih edilmiş ve politikalar süreçle birlikte gelişmişken, Almanya ise hayatta kalmaktan ziyade başka umutlarla, daha iyi bir hayat kaygısıyla tercih edilmiş ve oturmuş bir göç politikası ve bürokratik sistemin bulunduğu bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak denkleme farklı faktörlerin dahil olmasıyla, Suriyeli sığınmacılar için cazibe merkezi olarak Almanya mı daha iyi koşullar sunmaktadır, yoksa ilk sığındıkları ülke

olan Türkiye mi sorusu yalnızca bireysel düzeyde incelenebilecek, kişisel algılar ve beklentilerle şekillenebilecek bir yanıtı hak etmektedir.

2015 yılında dünya medyasında mülteci krizi olarak anılan ve Türkiye sahiline cansız bedeni vurmuş olan Alan Kurdi'nin resimlerinin ön plana çıkarılarak ülkelerin göç politikaları, sığınmacılara karşı olan davranışları eleştirilerin temel hedefi olmuştur. Göç, sığınmacı, mülteci kavramları uzun süre gündemi meşgul eden yegâne konular olurken, sıklıkla popülist liderler için de politika yapım sürecinde kimi zaman araçsallaştırılmış kimi zamansa güvenlikleştirilmiştir. Giderek tırmandırılan kriz, pandemi dönemine kadar neredeyse her ülkenin gündeminde öncelikli planda tutulurken, koronavirüsün bir anda tüm dünyayı etkisi altına almasıyla gündem değişmiştir.

Bu çerçevede, bu çalışmayı ortaya çıkaran düşünsel alt yapı pandemi sürecinin ülke gündemlerinden mülteci krizini ikincil plana alıp pandemiye ilk sıraya eklemeleriyle şekillenmiştir. Ülkelerin özellikle pandemi sürecinin en başlarında birden uçuşları durdurmaları ve sınırları kapatmaları ile sınır içindekiler ve dışındakiler arasında yapılan bariz ayırım, ülkelerin diğer ülke vatandaşlarından kendi vatandaşlarını koruma önceliği ve buna yönelik yasal düzenlemeleri, mültecilerin mevcut düzendeki konumunu görünmez kılması gibi sebeplerle çalışmanın temel yapıtaşları şekillenmeye başlamış ve göç yazınındaki okumalar insan hakları ve özelde ise mülteci haklarına doğru eğilmiştir. Yapılan yoğun kuramsal okumalar sonucunda eleştirel teoriler ışığında ilk olarak Hannah Arendt tarafından ortaya atılan birçok demokratik devletin efsanevi temellerinin merkezinde yatan “insan hakları” ile “modern ulus devletin kaderi” arasındaki ayrılmaz bağlantıya dikkat çekmektedir (Agamben, 1996, s. 160). Agamben'e göre, insan mutluluğunun olasılığı, neyin mümkün olduğunun kapsamı ve boyutu ulus devlet ile iç içedir. Bu çözülmez bağın irdelenmesi için mültecilerin durumu elie alınmalıdır,

Agamben ise vurguyu mültecilerin haklarının tam olmaması nedeniyle geliştiğine yapmaktadır (Agamben, 1996, s. 160). Onların toprak dışı ya da topraksız olarak varoluş biçimleri, onları genellikle kötü niyetli tasvirlerle (ve bazen de vahşet veya şiddete) karşı gelmek için çok az hatta hiç sorumluluk vermeyen, durağan bir suskunluk koşuluna sevk ettiği görülmektedir. Agamben'in Ulus-Devlet Sistemi kitabında vurguladığı (1996, s. 161), Ulus devlet ve yaşamın siyasallaşması, egemen hukukun normdan dışladığı bir istisna bölgesi ile ilişkisi açısından değerlendirilmesi gerekliliğidir. Egemen gücün kendisi tarafından kasıtlı bir eylemden kaynaklanan bu dışlama eylemi, "içerde" ve "dışarda" arasındaki çizgiyi bulanıklaştırarak istisna bölgesini içeriye alır. Agamben'in vurguladığı ulus-devlet sistemi kavramı, toprak kavramını içerdeki tutarlı bir alanın fethedildiği ve en azından dışsallıktan ayırt edildiği münhasıran kara temelli hesaplardan ayrılması açısından çok önemli değildir. Agamben'in amacı, görünüşte homojen olan ulus-devlet içindeki çoklu alanları göstermek, görünüşte farklı olanın dahil edilmesi ve asimile edilmesi süreci ile ilgili büyüyen ve özellikle post kolonyal dönemi inceleyen literatüre katkıda bulunmaktır. Agamben ayrıca, egemenliğin kendini nerede ve hangi yaratılışla oluşturduğuna dair bir istisnai halin varlığını ima ettiğini de göstermektedir. Agamben'in homo sacer olarak da adlandırdığı çıplak yaşam kavramı ulus-devlet sisteminin dışladığı "detritus", siyasal yaşamı "politik olarak tanımlanamayan, siyasetten çıkarılan çıplak yaşam" ve içerdeki olarak ayıran sistemdir (Schütz, 2000, s. 121-122). Homo sacer argümanı politikayı, insanın varoluş biçiminin siyasallaştırılmasının, insanın dışlanan detritus'tan ya da artık insan olarak değerlendirilmeyenlerden ayırt edilmesinde ve tanımlanmasındaki siyasal eylem olan biyopolitika olarak tanımlamaktadır (Schütz, 2000, s. 120). Böylece, Agamben'in yerleşik teritoryal egemenlik hesaplarını merkezden uzaklaştırması, teritoryalliğin en başta ontolojik kontrolünün üzerine kurulu olduğunu göstermeye yöneliktir. Bu durum, insanlığın ve zamanın mekansallaşmasına izin veren

insanın anlamının sınırlanmasını da içerir. Foucault, biyo iktidarı modern siyasetin ana yönelimi olarak görürken, Agamben bu kavramın siyasetin çıplak özü olduğunu ileri sürmektedir (Mesnard, 2004). Böylece Agamben için biyo iktidar kavramı siyasi düzeyde söz konusu olanın sadece varoluş değil vatandaşın yaşamının kendisi olduğu anlamına gelmektedir. Diğer bir deyimle, egemen gücün sunduğu hizmetlerden ziyade, bireyin bu hizmetlere ne derece erişimi olduğu ve bu hizmeti nasıl algıladığı asıl konumunu belirlemektedir.

Foucault'ya dair Agamben'in yaptığı ikinci reform ise, biyopolitikayı bir "istisnai yapı" (structure of exception) olarak ele almasıdır (Agamben, 1998, s. 7). Agamben'e göre zoe ve bios ayrımı, aynı zamanda çıplak yaşamın simültane bir şekilde dışlanması ve dahil edilmesinden oluşur. Yani, biyolojik yaşamın siyasal yaşamdan dışlanması aynı zamanda dahil edilmesi anlamına gelir, çünkü zoe dışarıda tutulanlarla birlikte ordadır: dışlama sürecine o da dahil edilir. Agamben bu süreci şöyle açıklamaktadır: batı siyasetinin temel kategorik çifti arkadaş-düşman'dan ziyade, çıplak yaşam-politik varoluş, zoe-bios, dışardaki-içerdeki olmalıdır. Politika vardır, çünkü insan oğlu dilde kendi kendini çıplak hayattan ayıran ve ona karşı çıkan aynı zamanda da kapsayıcı bir dışlamada bu çıplak yaşamda kendini korumayı sürdüren ve yaşayan bir varlıktır (Agamben, 1998, s. 8). Böylece Agamben, tüm gücün kendisini bir istisna durumunda askıya alma ya da uzaklaştırma ve kimin yaşadığını ve kimin öldüğünü belirleme yetisinden oluşan doğal bir biyo iktidar olduğunu iddia etmektedir. Sonuç olarak çalışmada referans alınan homo sacer kavramı ile Agamben çıplak yaşam adı altında haklarından tamamen arındırılmış biyolojik insanı kastetmektedir.

Ancak Agamben'in sıklıkla eleştirildiği nokta da haklar kavramını net olarak kavramsallaştırmaması ve çok genel anlamda tüm insan haklarını kapsar şekilde değerlendirdiğidir. Bu bağlamda yazına da bakıldığında homo sacer incelemelerinde

haklardan muafiyet olarak değerlendirilen durumlar kimi çalışmada yalnızca siyasal haklar iken, bazı çalışmalarda gettolaşma odaklı daha barınma ve yaşam hakkına yönelik kategoriler olduğu görülmektedir. Bu noktadaki muğlaklığın netleştirilmesi için çalışmada homo sacer kavramı incelenirken OECD tarafından paylaşılan entegrasyonun 7 alanı başlıklı çalışma esas alınmıştır (Garrelts and Katz, 2021). OECD tarafından da ısrarla vurgulanan nokta bu 7 parametrenin entegrasyon kaygılarından önce, insan oldukları için bu insanlara doğal olarak tanınması ve sağlanması gereken hak ve özgürlükler olduğu şeklindedir. Agamben'e göre kutsal insan kavramı tanımlanırken üç form gözlenebildiği; içerdeki, dışarıdaki (çıplak yaşam) ve eşikteki (kutsal insan) ve bu zeminin çok kaygan olduğu bir noktadan sonra ise içerdekilerin dışardakiler olduğu durumların istisnai hal olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Ancak homo sacer kavramının netleşmesi adına OECD tarafından önerilen ve temel düzeyde her insana sağlanması doğal olarak beklenen hakları ele alarak yeni bir kategorizasyona gidilmesi çalışmada elde edilen verilerin daha anlamlı dağılmasına ve bulguların net olarak tartışılmasına da yardımcı olacaktır. Bu çerçevede barınma hakkı, yaşam hakkı, eğitim hakkı, ekonomik haklar, adil yargılanma hakkı, sağlık hakkı ve dini inanç özgürlüğü temel hak ve özgürlükler olarak alınarak, mekânsal analiz ile birleştirilerek; bireylerin kendilerini hangi düzeyde algıladıklarının ölçülebilmesi için homo sacerdan yola çıkılarak toplumsal aidiyet seviyeleri belirlenmiştir. Bu çerçevede çıplak yaşam seviyesi (dışardakiler) tüm temel hak ve özgürlüklerden yoksun ve kamplarda yaşayan mültecileri veya temel hak ve özgürlüklerden büyük oranda ya da tamamen yoksun ve kendi mahallelerini oluşturdukları mekanlarda yaşayan mültecileri, eşikteki veya kutsal insan seviyesi ise temel hak ve özgürlüklerden kısmi düzeyde yoksun (örneğin 7 temel haktan 2'sinden yoksun gibi) ve kendi mahallelerini oluşturdukları mekanlarda yaşayan mültecileri, temel hak ve özgürlüklerden büyük ölçüde yoksun ancak toplumun geri kalan

kesimiyle birlikte yaşayan mültecileri ve temel hak ve özgürlüklerden kısmi olarak yoksun ancak toplumun geri kalanıyla birlikte yaşayan mültecileri kapsamaktadır. İçerdekiler seviyesinde ise temel ve kültürel haklara erişimi tam ve toplumun geri kalanıyla birlikte yaşayan mülteciler kastedilmektedir. Böylece kuramsal çerçeveden yola çıkılarak kavramsallaştırmanın tamamlanması adına net bir şekilde araştırmanın temel analiz düzeyi ve analiz sırasında toplanan verilerin uygun dağılımı ve sınıflandırması için gereken zemin oluşturulmuştur. Çalışmanın karşılaştırmalı analizinde neden Türkiye ve Almanya'nın seçildiğine kısaca değinmek gerekirse, yukarıda da bahsedildiği üzere Türkiye şu an Dünya'da en çok mülteciye ev sahipliği yapan, Almanya ise Avrupa'nın en çok mülteci barındıran ülkedir. Diğer taraftan nüfus büyüklükleri bakımından benzeşmeleri, ancak enflasyon değeri, şehirlerin sıklık oranları, göçmen kabul şekilleri, mültecilerle kültürel bakımdan yakınlıkları gibi noktalarda da farklılaşmaları çalışmanın karşılaştırmalı yapısına olanak sağlamaktadır.

Göç yazınında insan hakları ve mülteci haklarına dair yapılan çalışmalar incelendiğinde, göze çarpan en önemli nokta analiz düzeyi sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Alanyazında mülakat yöntemi kullanılan nitel çalışmalarda genel eğilim analiz düzeyinin birey- mülteci olması yönündedir. Ancak doküman analizi ve söylem analizinin tercih edildiği nitel çalışmalarda da analiz düzeyi sivil toplum ve lider/devlet düzeyinde olduğu görülmektedir. İnsan hakları boyutunda bir diğer önemli nokta ise kavramsallaştırma tartışmaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmaların temelinde yapılan vurgu ile mültecilerin tasvirinin birçok çalışmada 'istilacı', 'mağdur', 'yabancı' veya 'kriz' kavramlarıyla birlikte kullanılmasını Ole Weaver'ın güvenlikleştirme kuramıyla açıklayan yazarlara göre (Turner:2019, s.17; Hyndman;2000, s.181; Elford:2008, s. 67) kavramsal olarak tanımlamada oluşturulan ayrıştırıcı dil, mültecileri bir mekana itmekte ya da ev sahibi toplumdaki ayrıştırarak kendi bölgelerini

oluşturmalarına sebep olmaktadır. Suriyeli mültecilere dair yapılan çalışmalarda homo sacer kavramının kullanılması ise 2015 yılında Alan Kurdi'nin cansız bedeninin Bodrum sahilinde bulunmasından sonra tekabül etmektedir. Alan Kurdi göç yazını için adeta bir kırılma noktası olmuş ve mültecilerin durumu ve haklara erişimi konusunun daha ön planda tutulduğu tartışmalar gündeme gelmiştir. Yazında oldukça önemli bir yere sahip olan bu kavramsal çerçeve, kimi zaman yüksek lisans tezlerine (Duran:2019; Ütnü:2019), kimi zaman doktora tezlerine (Monson:2015) kimi zaman da dergi makalelerine konu olmuştur (Jr.:2020; Ntau:2020; Holterman:2014). Homo sacer kavramının kullanıldığı çalışmalar özelinde bakıldığında, metodolojik olarak yoğun bir nitel çalışma eğilimi gözlemlenmektedir. Ülkeler bazında homo sacer kavramının incelendiği çalışmalara bakıldığında ise hem karşılaştırmalı (Cvajner:2010; Rajaram & Warr:2004; Schinkel:2009) hem de tek bir ülkenin incelendiği çalışmalara (Berg:2011; Willmott:2017; Turner:2015; Bakewell:2008) rastlanmaktadır. Özellikle yazında Almanya'da yaşayan Suriyeli mültecilerin homo sacer kavramı çerçevesinde analizine çok sık rastlanmadığı, ancak Türkiye'de yaşayan Suriyeli mülteciler özelinde değerlendirildiğinde ise konunun daha sık ele alınarak farklı yöntemlerle ve bakış açılarıyla ele alındığı görülmektedir. Yazın taramasıyla birlikte ortaya çıkan bir diğer önemli detay ise, henüz Suriyeli mültecilerin herhangi iki ülkedeki durumlarının homo sacer kavramı çerçevesinde karşılaştırmalı olarak incelenmemiş olmasıdır. Sonuç olarak, Suriyeli mültecilerin temel hak ve özgürlüklerinin homo sacer kavramı çerçevesinde irdelendiği çalışmalar ele alındığında tek bir hakkı incelemesi veyahut yalnızca gettolaşmaya odaklanması hasebiyle, bu çalışma temel hak ve özgürlükleri daha kapsamlı ele alması ve kategorize ederek birer düzey atfetmesiyle yazına hem kavramsal olarak hem de konu bakımından oldukça yenilikçi bir bakış açısı kazandırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca çalışma yazına metodolojik olarak da önemli katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Yöntemsel olarak incelendiğinde literatürde genel akım daha önce de vurgulandığı üzere nitel çalışmalara yönelmektedir, nicel ve karma çalışmalar oldukça nadir rastlanmaktadır. Nicel metod ve anket aracı ve son olarak doğrulayıcı doküman analizi ile birleştirilmiş bir karma araştırma deseniyle hazırlanmış çalışmaya henüz yazında rastlanmamıştır. Çalışmanın metodolojik alt yapısının bu şekilde kurulmasının temel amacı mültecilerin kendilerini temel hak ve özgürlükler bağlamında nasıl algıladıkları, ev sahibi toplumun mültecilerin temel ve kültürel haklara erişimini nasıl algıladıklarının incelenmesidir. İlk olarak anket ölçme aracının seçilmesinin sebebi ise önce kapsamlı olarak 7 farklı bölümde temel ve kültürel haklara erişim kısıtlarının belirlenmesi, sonrasında ise doküman analizi ile bulguların kıyaslanmasına olanak sağlanmasıdır.

Çalışmanın kavramsal ve metodolojik altyapısının kurulması sonrasında ülkelerin kıyaslanmasında nasıl bir yol izleneceğine değinmek yerinde olacaktır. Öncelikle iki ülke hem coğrafi olarak hem de nüfus bakımından oldukça büyük bir evren oluşturmaktadır, iki ülkenin her bir şehrine giderek tüm bu şehirlerden veriler toplanması daha anlamlı ve güvenilir veriler elde edilmesini tabii ki sağlayacaktır, ancak böyle bir çalışma için maddi kısıtların yanında bir doktora tezi için bu hedef ütopyik ve gerçekleştirilmesi zor bir çerçevedir. Bu sebeple iki ülkeden de üçer pilot şehir seçilerek bu şehirlerin birbirleriyle olan kıyaslamalarından yola çıkılmıştır. Şehirlerin seçiminde, en çok Suriyelinin yaşadığı şehir, metrekareye en çok Suriyelinin düştüğü şehir, kişi başına en çok Suriyelinin düştüğü şehir şeklinde bir kıstasa gidilmiştir. Yöntem bölümünde daha detaylı olarak şehirlerden ve ulaşılması planlanan kişi sayısından detaylıca bahsedilmektedir.

Bu çalışmanın amacı Türkiye ve Almanya’da yaşayan Suriyeli mültecilerin toplumsal konumunu ve temel ve kültürel haklara erişimini, seçilen pilot şehirlerde yapılan saha çalışmaları ile tespit etmek ve iki ülkeden elde edilen bulguları karşılaştırmalı olarak homo sacer kavramı çerçevesinde analiz etmektir. Araştırmanın en

temel amacı, mültecilerin toplum içinde sahip oldukları mekânsal analiz ve insan hakları bağlamında neye eriştiklerini tespit etmektir. Bu amaç çerçevesinde, seçilen pilot şehirlerde alınan örnekleme hem ev sahibi topluma hem de mültecilere uygulanacak anket ile toplumsal aidiyet seviyelerinin belirlenmesidir. Öncelikle Ekim-Aralık 2021 tarihlerinde Türkiye’de saha çalışması yapılmış, sonrasında ise Ekim 2021-Şubat 2022 aralığında Almanya’da veriler toplanmıştır. Çalışma sırasında yaşanabilecek dil engellerinin aşımı için Türkiye’de Arapça bilen kişilerle çalışılmış, Almanya’da ise dil bilen anketörler yardımı ile saha araştırması yürütülmüştür. Pandemi sebebiyle ankete online olarak katılım daha çok tercih edilebileceğinden, anket formu kare kod olarak da oluşturulmuş ve kişilere/katılımcılara bu şekilde yayılmıştır. Çalışmanın Almanya ayağında önce Berlin, ikinci şehir olarak Bremen ve son olarak Hamburg’ta araştırma yürütülmüştür. Veriler toplandıktan sonra, verilerin analizi için SPSS programı tercih edilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde öncelikle kavramsal altyapının oturtulması amacıyla, mülteci hukuku, yabancılara dair kavramlar ve Suriyelilerin iki ülkedeki hukuksal statülerinin neler olduğu üzerinde durulmuştur. Sonraki bölümde ise, çalışmanın kuramsal çerçevesinin çıkış noktasını oluşturan çıplak yaşam analogisi ele alınmış ve Agamben’in etkilendiği ve/veya ilham verdiği ve bu bağlamda geliştirilen diğer kuramlara da yer verilmiştir. Kurama dair aktarılan bilgilerin hemen ardından, literatürde konuyla ilgili olarak yer alan çalışmalar mercek altına alınmış ve çalışmanın literatüre katkısının vurgulanması amaçlanmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise göç krizinin ortaya çıkışındaki etmenler, ülkelerin bu krize dair tepkileri ve geliştirdikleri göç politikaları verilmiş, bölümün sonunda ise sivil toplum kuruluşlarınca ülkelere dair hazırlanmış raporlara yer verilmiştir. Son bölümde ise araştırma modeli ve hipotezler detaylıca aktarılmış, araştırmanın bulguları tartışılmıştır.

BÖLÜM I: YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU KAPSAMINDA MÜLTECİLİK KAVRAMI VE MÜLTECİ HUKUKUNA İLİŞKİN TEORİK TARIŞMALAR

1.1.Mülteci Hukukun Ortaya Çıkışı

Canlıların göç tarihi dünyanın varoluşuna kadar uzandığından, resmî belgeler ışığında net bir ayrıma varmak ancak uluslararası Sözleşme ve metinlerle günümüze aktarılabildiğinden yazının icadından öncesine dair insanlığın net olarak göç eğilimlerinin tespiti oldukça zordur. Milattan önce iki binli yıllara dayanan uluslararası bir belge ile sığınma hakkının bu kadar uzun bir geçmişe sahip olduğu ortaya çıkmaktadır (Öner N. A., 2018, s. 209). Aztek uygarlığında sığınma hakkından bahsedilirken bir esir sahibinden kaçıp bu uygarlığa sığınırsa geri gönderilmeyeceği ve himaye sağlanacağı benimsenmiştir (Öner N. A., 2018, s. 210). Hukuksal birçok terim gibi sığınma kelimesi de köken olarak Latince 'deki asylos'tan gelmektedir, eski Yunanda sığınma hakkı tanımak bir nezaket gereği olarak da görülmektedir (Rigsby, 1996, s. 2-3). Yine Roma Hukukunda da sığınma hakkı tanımlanmış ve kölelere özel bir durum olarak metinlerde yerini almıştır. İustinianus döneminde sığınma hakkına daha geniş bir kapsam getirilmiş, çocuk kölelerin özgürleşeceği ve bir daha köleleştirilemeyeceği belirtilmiştir (Öner N. A., 2018, s. 210). Ancak tüm bu düzenlemelerde sığınmanın yapılacağı yer olarak dini mabetler belirtilmiş, monarşinin yükselmesiyle birlikte ise yeniden düzenlemeye gidilerek egemen otoritenin kararına bağlanmıştır.

Dünya tarihi savaflara, imparatorlukların bölünmelerine ve yeni devletlerin ortaya çıkmasına tanıklık ettikçe, bir grup insan da yaşananlar sonucu yer değişikliğine başvurmak durumunda kalmıştır. Bu bağlamda da giderek artan bu insan hareketliliği uluslararası hukukta da öncelikli bir mesele olarak gündeme alınması gerekliliğini doğurmuştur. Özellikle 1910-1920 yılları arasındaki on yıllık süreçte, sırasıyla Balkan Savaşı, 1. Dünya Savaşı ve Rus Devrimi milyonlarca insanın göç etmesi sığınmanın acil

bir sorun olarak değerlendirilmesini hızlandırmıştır. Balkan savaşlarına kadar mültecilerin durumlarıyla ilgilenen tek kurum olan Kızıl Haç özellikle ekonomik kaynak yetersizliği ve kısıtlı etki alanı ile beklenen etkiyi gösterememiş, uluslararası daha yetkili bir birime ihtiyaç olduğu giderek daha da belirginleşmiştir. Barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla Milletler Cemiyetinin kurulması ile Balkan savaşları, Rus Devrimi gibi köklü olaylardan etkilenen sığınmacıların durumlarına dair önemli adımlar atılması planlanmıştır (Arning, 2018, s. 212). Milletler Cemiyeti Avrupa'nın Rus mülteci merkezi haline gelmesi sebebiyle talepleri değerlendirmiş ve bu mültecilere yönelik bir yüksek komiserliğin kurulmasına karar vermiş, komiserliğin başına da daha sonra Nansen Pasaportuna adını verecek olan Norveçli diplomat Fridtjof Nansen'i getirmişlerdir (Arning, 2018, s. 212-213). Nansen ilk iş olarak Rus mültecilerin barınmalarına odaklansa da, yükselen bir diğer sorun da ekonomik sıkıntılar olunca bu mültecilerin yasal bir statülerinin olması gerekliliğine seyahat hakkı da eklenince Komiser Nansen akit devletlerce tüm bunları düzenlemeden sorumlu kişi olarak belirlenmiş ve 1925 yılında 53 ülke tarafından kabul edilen Nansen Pasaportu sayesinde Rus mülteciler yalnızca buldukları ülkede değil diğer ülkeler arasında da seyahat hakkına kavuşmuşlardır (Arning, 2018, s. 213). 1925 tarihli bu Sözleşme ile ilk kez mültecilik kavramına değinilmiş ve mültecilerin artık kaçtıkları ülkenin koruma sorumluluğu altında olmadığı belirtilmiştir (Arning, 2018, s. 213).

1933 tarihine gelindiğinde ise mültecilerin hukuki durumuna dair ikinci büyük adım atılarak insan haklarının korunması amaçlanmış, ancak Sözleşmenin yalnızca sekiz ülke tarafından imzalanması, Anlaşmanın nüfuz alanını çok kısıtlamıştır (Arning, 2018, s. 214). Uluslararası hukukun, ulusal hukuk gibi yazılı bir anayasa ya da temel bir metin üzerine konumlandırılmaması hasebiyle ne kadar çok sayıda Sözleşme ne kadar çok sayıda devlet katılımıyla akdedilirse, o konu hakkında daha net ve genel kabul görmüş

kurallardan bahsetmek daha kolaydır. Ancak ne kadar az katılımlı bir Sözleşme ise de yine aynı minvalde etkinlik alanının ve kabul edilen kuralların geçerliliği aynı oranda azalmaktadır. Bu bağlamda incelendiğinde 1933 Sözleşmesinin de bu kadar az sayıda devlet taraf olduğundan etkinliği de sorgulanmaktadır. Ancak Sözleşmenin en önemli özelliği imzalayan devletler için kuralların her birinin bağlayıcı nitelik taşımasıdır, hiçbir kural imzalayan devletler için tavsiye niteliğinde değildir. Yine 1933 Sözleşmesi sayesinde geri göndermeme ilkesi ilk kez uluslararası bir Sözleşmede bağlayıcı olarak yer almıştır (Arning, 2018, s. 214). Sözleşmenin üçüncü Maddesine göre kamu düzeni ve ulusal güvenlik ihlal edilmedikçe topraklarında ikamete izin verdikleri kişileri geri göndermeyecekleri Sözleşme ile garanti edilmiştir, ancak İkinci Dünya Savaşının patlak vermesiyle birlikte tekrardan baş gösteren göç sorunları Sözleşmenin yeterli ilgiyi görmesinin önüne geçmiştir.

Almanya'dan gelen mülteciler 1933 tarihli Sözleşme kapsamında değerlendirilmediğinden, onlara özel bir geçici düzenleme, diğeri ise Sözleşme olan çalışma yürütülmüştür. Bu bağlamda, 1933 Sözleşmesinden bir adım geriye gidilerek geri gönderme ilkesinin bağlayıcılığını ortadan kaldırmışlar ancak düzenlenen kimlik kartları ile Almanya'dan gelen mültecilere seyahat hakkı, barınma hakkı gibi hukuki statüleri gösteren belgeler düzenlenmiştir. Ancak tüm bu Sözleşmeler, giderek büyüyen mülteci sayısı ve orantısız biçimdeki mülteci sorunlarını çözmede yetersiz kaldığından Evian Konferansı ile 1938 tarihinde 32 devletin katılımıyla Hükümetler arası Mülteciler Komitesi kurularak tüm yetkilerin tek bir kurum etrafında toplanması amaçlanmıştır (Arning, 2018, s. 215).

İkinci dünya savaşının çıkmasıyla birlikte uluslararası barış ve düzeni koruma motivasyonu ile kurulmuş Milletler Cemiyeti, Almanya, Japonya ve İtalya'nın

cemiyetten ayrılması sonucu etkinliğini kaybetmiş ve sonuç olarak feshedilmiştir. Cemiyetin yerine yalnızca üç yıl faaliyet göstermiş Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon Kuruluşu ise daha genel çaplı ve anlık, acil ihtiyaçlara cevap vermesi amacıyla kurulduğundan, mülteciler özelinde olmadığından bu sorunlara dair yaklaşımlarda yetersiz kalmıştır. San Francisco Konferansı ile kurulan Birleşmiş Milletler ile birlikte günümüz mülteci hukukunda sıklıkla atıfta bulunulan birçok adım beraberinde gelmiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesine kadar geçen süreçte 10 Aralık 1948'te imzalanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile hem sığınma hakkı özel olarak düzenlenmiş, hem de tüm bireylere herhangi bir devletin sınırları içinde serbestçe dolaşma ve yerleşme hakkı tanınmıştır. 1946 yılında kurulan Uluslararası Mülteci Örgütü ise yalnızca dört yıl etkinliğini sürdürmüş, ancak ilk kez mülteci kavramını düzenlemiş, önceki Sözleşmelerin tabiiyet kısıtlaması yerine mülteciyi ırkı, milliyeti, dini inancı, politik düşüncesi nedeniyle zulüm gören herkes olarak tanımlamıştır, ayrıca güvenli bir üçüncü bölgeye gönderme ve yerinden edilmiş kişi kavramı da bu örgüt çerçevesinde düzenlenmiştir (Arning, 2018, s. 216).

1949 yılında ise bu örgütün görevlerini devralması amacıyla Birleşmiş Milletler bünyesinde Mülteciler Yüksek Komiserliği kurulmuş ve mülteci statüsü belirlenmiştir. Bu statü çerçevesinde 1951 Cenevre Sözleşmesi veya 1967 Bellagio Ek Protokolüne taraf bir devlette olsun olmasın, Yüksek Komiserlik tarafından koruma talebinde bulunabileceklerdir. 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanan ve 1954'te yürürlüğe giren bilinen adıyla Cenevre Sözleşmesi, tam ismiyle Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme mültecilerin uluslararası düzeyde korunmasına yönelik öncü uluslararası belge niteliği taşıyan çerçeve Anlaşmadır. Bu Anlaşma, Evrensel İnsan Hakları Beyannamesinden sonra gelmesiyle birlikte, birey odaklı geri göndermeme ilkesini devletlere yükümlülük olarak yüklemektedir. Geri göndermeme yasağı Anlaşmanın 33.

Maddesince düzenlenmiş ve mültecilerin tehdit altında oldukları ülke sınırlarına her ne olursa olsun geri gönderilmeyeceklerini teminat altına almıştır. Cenevre Sözleşmesinde 1951 ve öncesinde meydana gelen olaylar sonucunda ibaresi Sözleşmeye sınırlayıcı bir nitelik kattığından, 1967 Ek Protokolünde bu ibare kaldırılmış ve coğrafi kısıt da devletler bir şerh koymadığı şartta kaldırılmıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin de içinde olduğu 4 ülke (Monako, Kongo ve Madagaskar) coğrafi çekince koymuş, diğer ülkeler coğrafi sınırlamayı ortadan kaldırmıştır (Arning, 2018, s. 219-220). 1951 Cenevre Sözleşmesine 145 ülke imzacı olarak katıldığından, bu belge niteliksel olarak etki alanı çok yüksek kurallarının giderek daha çok geçerliliğinin arttığı anlamına da gelmektedir. Ancak her ne kadar geri göndermeme ilkesi akit devletlerce yükümlülüğe bağlanmış ve bu kadar yüksek nüfuzlu bir Anlaşma olsa da devletler teorik olarak uymayı teyit ettikleri bu belgeyi farklı yöntemlerle bir şekilde ihlal etmeye devam etmektedirler. Diğer bir deyimle uygulama aşamasında devletten devlete farklılıklar olması ve uluslararası hukukta ulusal hukuktaki mahkemeler gibi yaptırım gücünün var olduğu ve herkese aynı uygulandığı bir üst mercii olmadığından, egemen otoritelerin yetkiyi kendi çıkarları doğrultusunda manipüle ettikleri düşünülmektedir.

1.2. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamında Göçmenlik

Çalışmanın temelinde her ne kadar mültecilerin ulusal düzeydeki toplumsal konumlandırılmaları karşılıklı olarak ele alınacak olsa da mülteci kavramı çok genel anlamıyla kullanılan, günlük dilde kullandığımız ancak birçok ülkede yaşayan Suriyeliler için gerçek bir yasal statüyü ifade etmeyen tanımlamadır. Bu sebeple çalışmanın bu bölümünde hem Türkiye için hem de Almanya için tanımsal farklılıkların olduğu ve uluslararası hukukun suskun kaldığı durumlarda ulusal yasalar, uluslararası Sözleşmelerle belirlenen durumlarda ise Sözleşmeler ışığında kavramların net açıklamaları yapılarak aslında kullanılması gereken kavram ile birlikte sıklıkla yerine

kullanılan kavramlar da değerlendirilecektir. Bu bağlamda öncelikle en genelden başlayarak özele doğru giden bir kavramlar silsilesi hazırlanmıştır.

1.2.1.Yabancı ve Göçmen Kimdir?

İngilizce literatürde “alien” yabancılar, “foreigner” ise ecnebler için kullanıldığı görülmektedir (Bartram D, 2019, s. 31). Bir göçmenin ecnebi veya yabancı olarak sınıflandırılması onun herhangi bir vatandaşlık bağıntısı sebebiyle değil aksine o an bulunduğu konumda vatandaş olarak bulunmamasıyla alakalıdır. En genel anlamıyla ait olunmayan yerde bulunan herkes için yabancı ve ecnebi kavramları kullanılabilir. George Simmel’e göre yabancı olmanın öncelikli şartı o topluma ait olmamak, toplumun içinde yer alırken onun bir parçası olamamak, ulustan biri olarak tanınmayan anlamında kullanılmaktadır (Bartram D, 2019, s. 32). Doğal olarak da topluma ait olmayanın dışarıdan olması ve dışarıda kalması beklenen olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, topluma ait olmayanları birer tehdit olarak, istilacı olarak algılayan toplumlar “alien” yani yabancı kavramını daha sıklıkla kullanırlarken, entegrasyona inanan ve topluma ait olmasalar da zamanla bu kişilerin kültürü ve toplumsal beklentileri öğreneceği ve yavaş yavaş toplumsal normlara uygun, vatandaş seviyesinde bir yaşam sürecekleri görüşünü benimseyen toplumlar ise ecnebi kelimesini kullanmaktadırlar. Alien’in İngilizce literatürde kullanımı haricinde günlük dilde kullanımına bakıldığında da sıklıkla başka gezegenden olan, uzaylı anlamını vermek için tercih edildiği görülmektedir, bu sebeple lokallerin yabancılar için alien kelimesini seçmesinde de aslında aynı mantığı görebiliriz, sonradan gelen bu insanlar o kadar topluma yabancıdır ki uzaylılarla aynı sınıfta gibi düşünülmektedir.

Modern demokratik toplumlarda adelet ve eşitlik kavramlarının temel nosyonlardan olması, göçmenleri benimseme, ya da onları entegre etmeye daha eğilimli olmayı da

beraberinde getirdiği düşünülür. Ama paradoksal bir şekilde, ulus devlet getirisi olarak yine en seçici davranan ve çoğu zaman dışlayıcı politikalarla göçü yöneten toplumların Batılı modern ulus devletler olması oldukça şaşırtıcıdır. Öyle ki, yabancı veya ecnebi olarak tasvir edilen bu kişiler vatandaşlık alsalar dahi yine de toplumsal kimlik tam olarak onlara atfedilmemekte ve ısrarla yabancı olarak anılmaya da devam edildikleri görülmektedir (Bartram D, 2019, s. 36). Saskia Sassen'e göre devlet otoritesi ile vatandaşın mutabık olduğu toplum Sözleşmesi, vatandaştan çok devleti koruyan bir yapıdır ve onun çıkarlarına daha fazla hizmet etmektedir, devlet dışlamayı kendisi belirli seviyelerde kendi vatandaşından, yabancıya kadar herkese yapmaktadır (Bartram D, 2019, s. 37-38). Modern ulus devlet içinde yabancı ve ecnebinin kendine yer bulması haliyle o kadar kolay bir süreç olarak karşımıza çıkmamaktadır. Bu kişilerin ait oldukları diğer devlet tarafından hala koruma altında olmaları ise bu topluluğun en büyük şansı olarak görülmektedir, çünkü istediği şartlar sağlanmaz ise dönebileceği bir memleketi her zaman vardır.

1951 Cenevre Sözleşmesi ve diğer uluslararası Sözleşmelerle göçmenlerin sahip olması gerektiği düşünölen hak ve yükümlölükler mültecilerde açıkça tarif edildiği gibi belirtilmemiştir, bunun sebebi olarak mülteci kavramının uzun zamandır uluslararası ajandayı meşgul eden ve çeşitli sorunları da beraberinde getirdiğinden Sözleşmeler daha çok o yönde gelişme göstermiştir. Uluslararası genel çerçeve bir metin olmaması sebebiyle de hukuk bu noktada yetkiyi ulusal hukuka bırakmış ve her ülke kendi içinde düzenlemelerini buna göre yapmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'de ve Almanya'da uygulamalar nasıldır, çalışma örneklemini özelinde değerlendirme yapılacaktır. Almanya ve Türkiye'nin Suriyeli mültecilere yönelik göç politikalarına ilgili bölümde detaylı bir şekilde değinileceğinden, bu bölümde yalnızca göçmen, yabancı ve ecnebi kavramlarının iki ülkenin hukuk sistemlerinde nasıl yansıdığı tartışılacaktır. Türk hukukunda kabul

edilen göçmen kavramına değinilecek olursa, Göçmen Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup 5543 sayılı İskân Kanunu çerçevesinde kendilerine bu statünün tanındığı ve Türkiye’de yaşayan kişilere denmektedir (Öner N. A., 2018, s. 221). Türk kimliğiyle bağın tespiti için ise ilgili Bakanlıkların görüşü alınarak bu hak tayin edilir, Türk soyu ve kültürüyle bağlantısı olmayanlara yabancı statüsü verilmekte, göçmen denilmemektedir. Çeşitli uluslararası Anlaşmalar ile Almanya’ya göçü teşvik eden ülkenin göçmenlere dair yaptığı hukuksal çalışmaya baktığımızda yukarıda da bahsedildiği gibi modern liberal devlet değerlerini her ne kadar taşısa da Almanya’da Alman olmayan herkes yabancı olarak kabul edilmektedir. Kan bağı esasına dayalı vatandaşlığın bir getirisi olarak, yabancı ve göçmenler için ciddi seviyede dışlayıcı politikaların iz düşümü görülmektedir (Güllüpnar, 2014, s. 11). Almanya’da, yasalara göre göçmenler üç grupta incelenmektedir; ilk grup 1961-1989 arasında Doğu Almanya’dan gelmiş Almanlar “Übersiedler”, ikinci grup Polonya, Romanya ve Sovyetler Birliğinden gelmiş Etnik Almanlar “Aussiedler” ve son olarak üçüncü grup işçi göçmenler de dahil Alman olmayan yabancılar “Auslander” (Raijman, 2003, s. 380). Bu noktada açıkça belirtildiği üzere etnik olarak Almanlıkla bir bağlantısı olmayan herkes yabancı olarak sınıflandırılmıştır, diğer türlü Alman ulusuyla etnik ya da coğrafi eski bağlantısı bulunup sonradan Almanya’ya göç edenlerin ise göçmen kategorisinde anıldığı görülmektedir. Bu bağlamda hem Alman yasalarında hem de Türk yasalarında paralel bir tutum gözleendiği düşünülebilmektedir. Vatandaşlık ilişkilerine bakıldığında da vatandaşlık bağının oluşması için Almanya’da da Türkiye’de de kan bağı esasını aramaktadır. Diğer bir deyimle, Türk veya Alman soyundan gelen ailenin çocuğu nerede doğarsa doğsun ait olduğu kimlik ile bağıntılı vatandaşlık hakkını elde etmektedir. Bunun yanında Alman yasaları gereği Alman olmayan yabancılar statüsündeki göçmenlerin Almanya’da doğan çocukları için de eğer ki 8 yıl ve üzeri süredir Alman topraklarında yaşıyorlar ise

vatandaşlık haklarının olduğu belirtilmektedir (Raijman, 2003, s. 382). Ancak genellikle işçi göçmenlerin çocuklarının sahip olduğu bu hak çifte vatandaşlık durumunu oluşturmakta ve bazen kanunlar ihtilafına sebebiyet vermektedir, bunu engellemek için Alman yasaları çocuk 23 yaşına geldiğinde bir vatandaşlığı tercih edebileceğinin de vurgusunu yapmaktadır (Raijman, 2003, s. 383). Bu bağlamda bakıldığında Alman vatandaşlık yasalarının hem toprak bağı esaslı hem de kan bağı esasına dayalı bir uygulama izlediği görülmektedir. Dolayısıyla iki ülke için de yabancı tanımı ülkenin vatandaşlığıyla veya etnik yapısıyla bağı bulunmayan kişiler için kullanılırken, göçmenlikte ise bir bağı bulunan ancak sonradan ülke topraklarına ulaşan kişiler için söylenmektedir.

1.2.2. Sığınmacı Kimdir?

Sığınmacı göçmen ve yabancından sonra sıklıkla kullanılan, göçmen ve yabancı kavramlarının aksine uluslararası Sözleşmelerle çerçeve metni oluşturulmuş devletlerin taraf olmasıyla birlikte bir nebze de olsa keyfiyetin ortadan kalktığı ancak yine de siyasallaşmanın fazlasıyla yaşandığı bir kavram olarak görülmektedir. Hem mülteciler hem de sığınmacılar yaşamları ve güvenlikleri sebebiyle duydukları endişe sonucu kimi zaman işkenceden, fiziksel şiddetten, veya bu durumların oluşma ihtimalinden ulus aidiyetiyle bağı oldukları ülkeyi terk etmiş ve gittikleri ülkede koruma talebinde bulunmuş kişilerdir (Bartram D, 2019, s. 229). Mülteci kavramından detaylıca bir sonraki bölümde bahsedileceğinden, sığınmacıların daha genel kapsamlı olduğunu vurgulamakta fayda vardır. Çünkü sığınmacılık gibi mültecilik de bir statüdür ve bir kişinin sığınmacı statüsü alması demek o ülkede artık mülteci olduğu anlamına gelmemektedir (Öner N. A., 2018, s. 222). Sığınmacılar henüz mülteci statüsü kazanmamış bireylerdir, doğal olarak gittikleri ülkede kendi ülkelerine döndüklerinde olası tehlikelerden korunmak için sığınma talebinde bulunurlar (Gibney M. , 2004).

Ancak modern liberal devletler, her ne kadar uluslararası Sözleşmelere ve evrensel insan hakları belgelerine taraf da olsalar sığınma taleplerini de siyasal zeminde değerlendirmekteler ve mümkünse sığınmacıların ülke toprağına ayak basmadan birtakım önlemlerle onları geri itmenin yollarını aramaktadırlar. Çünkü bu ülkelerin zihin yapılarında sığınma talebinde bulunan kişilerin sahte istismar hikayeleriyle geldikleri varsayımı daha güçlü bir konumdadır (Bartram D, 2019, s. 232). Peki sığınma talebinden sonra süreç nasıl ilerlemektedir? Öncelikle sığınmacıların “başarılı” oldukları durumda mülteci statüsü kazandıkları görülür, ancak mülteci talebi reddedilenler ise “başarısız” olarak adlandırılırlar, ancak ilginç olan başarısız grup yine ülke sınırları içinde kalmaya devam eder, yalnızca o ülke topraklarındaki kalışın meşruiyetini kaybederler (Bartram D, 2019, s. 233). Haliyle bir diğer sorunlu göç türü olarak görülen durum oluşur ve sığınmacılar kendilerini bir anda yasa dışı göçmen statüsünde bulurlar. Başarısız sığınmacıların sınır dışı edilmeleri de yasa dışı sayıldığından bu kişilere “istisnai oturma izni” adı altında geçici bir süreliğine izin verilir, bazı durumlarda ise bu iznin de verilmediğı ve sürunceme de kaldıkları görülür. Bu noktada bir konsensüsün olmaması ve uluslararası hukukun konuya müdahil olmaması, egemen güce tüm yetkiyi bırakması bir dizi mağduriyet ve farklı keyfi uygulamaları da beraberinde getirmektedir. Yasal olarak bir tanımaya sahip olmadan varlıklarını bu şekilde sürdürmeye çalışan başarısız sığınmacılar için varış ülkesinin belirli hakları onlara temin edeceğinin bir garantisi bulunmamaktadır (Bartram D, 2019, s. 234).

1.2.3. Mülteci Kimdir?

Mülteci hukukunun tarihsel gelişiminde bahsedilen, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi gereğı mülteci tanımı net olarak yapılmıştır. Sözleşmenin 1. Maddesi A bendine göre 1 Ocak 1951 ve öncesi meydana gelen olaylar sonucunda ırkı, dini, ulusal kimliğı, belirli bir grup ya da zümreye olan aidiyeti ya da siyasi düşünceleri sebebiyle

şiddetin herhangi bir türüne uğrayacağından haklı sebeplere dayanarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülkeden başka ülkenin korumasına ihtiyaç duyan kişiye bu hak tanınmıştır (Öner N. A., 2018, s. 219). Bu çerçevede ele alındığında, şartları taşıyan herkese mültecilik statüsü verilmesi beklenmektedir, ancak bu statünün verilmesi yalnızca Sözleşmeye taraf devlet yetkililerine bırakılmış bir yetkidir. Daha sonra 1967 yılında, Sözleşme Maddesinde geçen “1951 ve öncesinde meydana gelen olaylar” cümlesi sebebiyle uygulamada yaşanan sıkıntılar tespit edilmiş ve Ek Protokol ile coğrafi kısıt ve zaman kısıtı gibi kısıtlar kabul eden ve şerh koymayan devletler bakımından kaldırılmıştır. Peki bu Sözleşmeye Türkiye’nin de taraf olduğu önceki bölümde aktarılmıştır, o halde Türk hukukunda mülteci kimlere denilmektedir? Mevzuata göre, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu(YUKK) çerçevesinde belirlenen Mülteci Kanununa göre, Madde 61’de açıkça belirtildiği üzere 1951 Cenevre Sözleşmesinde belirtilen 1. Madde A bendi aynen alınmış zaman kısıtı kaldırılmış ancak coğrafi çekince koyularak, yalnızca Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal grup ya da zümreye bağlılığı veya siyasi düşüncesi sebebiyle zulme uğramış veya haklı sebeplerle uğrayacağından korkan kişilerin statü belirleme işlemleri sonrasında bu statünün verilebileceği belirtilmektedir (Öner N. A., 2018, s. 220). Türkiye’nin aksine Almanya Cenevre Sözleşmesi Ek Protokolünde herhangi bir coğrafi kısıt getirmemiştir, bu sebeple Almanya için Sözleşmenin 1. Maddesinin A bendi zaman kısıtı ortadan kalkarak hala geçerliliğini sürdürmektedir. Ancak yine gelen bireyler öncelikle sığınma talebinde bulunmakta sonra Federal Alman Göç ve Mülteci Ofisi tarafından uygun görüldüğü takdirde mülteci statüsü verilmektedir, statü verilirken karar tamamen neden tabiiyet ülkenize geri dönemiyorsunuz sorusu etrafında verildiği resmi makamlarca belirtilmektedir (UNHCR, 2022).

Egemen güç tarafından bu karar verilirken öncelikle düşünce yapısı, diğer göç eden bireylerin aksine “zorunlu bir göç” gönüllülük esasıyla yapılamamaktadır, mülteci statüsüne başvuruda bulunan bireylerin de bu sebeple belirli bir tehdit altında veya bunun korkusuyla ait oldukları toprakları terk ettikleri kabul edilmesine rağmen bir otorite kendi ülkesinde böyle bir başvuru ile karşılaştığında bu başvurunun gerçekliği noktasına karar almada zorlanmaktadır (Bartram D, 2019, s. 229). Her ne kadar ülke içinde zorla yerinden edilmiş kişiler için de mülteci tanımı kullanılmakta olsa da genel eğilim mülteci teriminin uluslararası hareketliliğe sahip ve mülteci şartlarını sağlayan kişiler için kullanılmakta olduğunu göstermektedir (Bartram D, 2019, s. 230). Birçok mültecinin geliş noktası gelişmekte olan ülkeler olduğundan, bu ülkeler ulus devlet oluşumu tam olarak tamamlanmamış veya küresel ölçekte başarısız olmuş, çatışmalara sahip ülkeler göç üreten ülkeler olarak görülmektedir (A. R. Zolberg, 1989). Çoğu ülkeden mülteci talebinin alınmasının önünü açan 1967 Bellagio Protokolü ile mülteci talebi birçok ülkeye yapılabilsede bu taleplerin değerlendirilmesinde genellikle siyasi faktörlerin daha etkin olduğu görüşü ağır basmaktadır. Mülteciler tanımlarından da anlaşıldığı üzere yapılan başvurular diğer göç türlerine göre acil cevaplanması gereken ihtiyaçlar olarak görülmelidir. Liberal devletler acil ihtiyaçlara cevap verme çabasına ek olarak, taleplerini aldıkları mülteci sayısının giderek artması mülteci hukuku çalışmalarında yeni bir kapı aralamış ve çalışmalar mültecilerin geri dönüşü üzerine de yoğunlaşmaya başlamıştır (Bartram D, 2019, s. 234). Bu bağlamda mültecilerin hissettikleri tehdit ortadan kalktığında ülkelerine geri dönmeleri beklenmekte, dönmezler ise başarısız bir göç politikası yönetildiği düşünülmektedir. Ancak ilginç bir şekilde diğer göç türleri için geri dönmeleri beklenmez, aksine ülkede kalıp diğer vatandaşlar gibi hayatlarını sürdürmeye başladıklarında entegre oldukları ve başarılı bir göç politikası yürütüldüğü düşünülmektedir. Diğer göç türlerinden farklı ele alınması ve sistematik, yoğun bir göç

türü olarak değerlendirilmesi mülteciliği çok farklı boyutlarıyla gündem oluşturan bir kavram olarak karşımıza çıkarmaktadır. Son kertede mülteciliğin de diğer küresel değerler gibi giderek daha geniş ontolojik anlamlar içerdiği de görülmekte, homo seksüelliğin de mülteci talebi için haklı sebep olarak 2005 yılında ABD’de başarılı sonuçlanmış bir örnek de bulunmaktadır (Bartram D, 2019, s. 235). Ancak geleneksel mülteci çalışmaları ulus devlet oluşumunu tamamlamamış devletlerde doğan çatışmalardan doğan ve tüm dünyaya yayılan akınlara odakla çalışmakta ve modern liberal devletlerin sahip oldukları nosyonlar için de tehdit olarak bu gruplar düşünülmektedir. Bu sebeple değerlendirildiğinde, bir ülkeye yapılan cinsel kimlik dolayısıyla tehdit hissetmesi sebebiyle mültecilik statüsünde başvuru egemen otorite tarafından bir tehdit olarak algılanmaz iken mülteciliğin kalabalık gruplarca, savaştan ya da işkenceden kaçan bir motivasyonla yapıldığında tehdit algılanması ve ulus devlet oluşumunu tamamlayamamış hala çeşitli noktalarda çatışmaların sürdüğü devletlerin bulunması mülteci hukukunun bu bağlamda ilerlemesini beraberinde getireceği düşünülmektedir. Mültecilik tanımı hem Almanya’nın hem de Türkiye’nin taraf olduğu 1951 Cenevre Sözleşmesiyle iki ülkede de benzer uygulamalarla taleplerin toplanması ve uygulamaya geçirilmesi beklenmektedir, ancak 1967 Ek Protokol sebebiyle Türkiye’nin koyduğu coğrafi şerh mülteciliği Avrupa kıtasıyla sınırladığında, Türk yasaları önünde Suriyelilerin statüleri farklı olarak ele alınmaktadır. Bu çerçevede sonraki bölümlerle Türkiye’de Suriyeli mültecilerin yasal statüleri özelinde tartışmalara yer verilecektir.

1.2.4. Geçici Koruma Altındaki Mülteciler Kimlerdir?

AB Konseyince mülteci, sığınmacı ve geçici koruma statüsü belirli bir özel duruma haiz kişiler için hak ve yükümlülükleri belirlenmesi için Yönergelerle düzenlemeye gidilmiştir (Öner N. A., 2018, s. 222). Bu Yönergelerden Geçici Koruma Yönergesi Madde 2 çerçevesinde üçüncü ülkelerden ani ve kitlesel akınlara gelen, gelmekte olan ve ait

oldukları topraklara geri dönemeyen, göçe zorlanmış kişilerin sığınma talebinde bulunması halinde bu kişilerin menfaatleri göz önünde bulundurularak acil ve geçici koruma sağlanması bu Yönerge kapsamında karar verilmiştir. Yine aynı Yönergenin dördüncü Maddesinde geçici koruma statüsünün 1 yıl olmak kaydıyla altı aylık sürelerle en fazla 1 yıl daha uzatılabilir, AB Bakanlar Konseyi kararı ile bu süre en çok üç yıla kadar çıkartılabileceği belirtilmiştir (Öner N. A., 2018, s. 222-223). Türk hukukunda Geçici koruma altındaki kişilerin statüsü YUKK Madde 9 çerçevesinde belirlenmiş ve geçici koruma Yönergesi Madde 2’de belirtilen şartlar doğrultusunda ülkemizde bulunan ya da ülkesine dönemeyen ve uluslararası mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma gibi herhangi bir koruma talebi bireysel olarak değerlendirilmeye alınamayan yabancılara, onları işkenceden korumak, insan onuru kırıcı davranışa maruz bırakmamak ve herhangi bir tehdit altında kalmalarını önlemek adına geçici koruma statüsü geldikleri yer, mekan ve zaman gözetilmeksizin verilecektir. Bu noktada mültecilik statüsünün aksine açıkça herkese dair bir yapı görülmektedir. Diğer bir deyimle geçici koruma statüsü her ne kadar en fazla üç yıllık olsa da devletlerin herhangi bir zaman veya yer kısıtı koymamaları ve temelinde insanların acil ihtiyaçlarına hemen cevap vermek üzere planlandığı göz önüne alındığında mültecilik statüsünden daha işlevsel görülmektedir. Keza savaştan kaçan Suriyelilerin de ilk geldiklerinde edindikleri statü de geçici koruma statüsüdür.

1.2.5. Şartlı Mültecilik Nedir?

Türkiye, Cenevre Sözleşmesine koyduğu coğrafi sınırlama hasebiyle yalnızca Avrupa kıtasından gelen ve sığınma talep eden kişilerin başvuruları olumlu sonuçlandığında mülteci statüsü elde edebileceklerdir. O halde Avrupa dışından gelen kişilere nasıl bir statü verilmektedir? 1994 tarihli Türkiye’ye iltica eden veya bir başka ülkeye iltica etmek üzere Türkiye’den ikamet izni talep eden münferit yabancılar ile topluca sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen yabancılara ve olabilecek nüfus

hareketlerine uygulanacak usul ve esaslar hakkında yönetmelik Madde 3'te Avrupa dışından gelen ve sığınmacı şartlarını sağlayan ülkesine dönemeyen ya da tehditler dolayısıyla dönmek istemeyen kişilere sığınmacı statüsü sağlanmaktaydı (Öner N. A., 2018, s. 224). Ancak YUKK bu yönetmeliğin aksine bir tanımlamaya giderek Avrupa dışından gelenlere Madde 62 uyarınca gerekli şartların sağlanması ve statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsünün verilebileceğinin önünü açmıştır. Şartlı mülteci, üçüncü bir ülkeye geçene kadar Türkiye'de bu statü ile kalabilmektedir. 1994 tarihli yönetmelikle kıyaslandığında YUKK'un tanıdığı statü sayesinde daha genel bir ifade olan "sığınmacı" statüsünden "şartlı mülteci" gibi daha kapsamlı ve süreçte belirli bir yol kat edildiğini gösteren statü tanımlanmıştır (Öner N. A., 2018, s. 224-225). Zira sığınmacı ifadesi en genel çerçevede kullanılan ve başvuru yapan kişileri tanımlamaktadır. Ancak şartlı mülteci statüsü ise artık sürecin başarılı olarak tamamlandığını ve bu statünün kazanıldığını, Avrupa dışından geldikleri için de bu statünün uygun görüldüğünü göstermektedir. Geçici korumanın aksine şartlı mülteci de bir süre sınırlaması da bulunmamaktadır. Bu çerçevede şu an Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin de "şartlı mülteci" statüsünde buldukları belirtilebilir mi? Bu konuda 30 Mart 2012 yürürlüğe girmiş olan Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge kapsamında, İç İşleri Bakanlığınca sonlandırılmadığı veya bireysel olarak kişinin üçüncü bir ülkeye gitmeye, kendi ülkesine geri dönmeye veya kendi isteğiyle çıkma talebi olmadığı takdirde bu kişiler geçici koruma altındadır (Topal, 2015, s. 18). Suriyeli mülteciler, göçün kitleliliği bağlamında incelendiğinden ve onlara yönelik yeni bir yönetmelikle statüleri düzenlendiğinden geçici koruma altındaki mülteciler olarak adlandırılmaktadırlar, Afganistan, Somali, İran gibi Avrupa kıtası dışında farklı ülkelere gelenler için ise

başvuru süreçleri tamamlandıktan sonra uygun görülenler şartlı mülteci statüsü elde etmektedirler. Çalışmanın bu bölümünde şartlı mülteciler kavramına, Türkiye’de yaşayan farklı milletlerden gruplar için çok sık kavramsal karışıklığa sebebiyet verdiği için yer verilmiştir.

1.3. Mülteci Hukukuna Dair Teorik Tartışmalar

Mülteci hukukuna dair yapılan teorik tartışmalar farklı analiz düzeylerinde ve perspektiflerle ele alınmaktadır. Öncelikle liberal değerler ve birey odaklı tartışmalara baktığımızda daha insan hakları, eşitlik ve adalet kavramlarının vurgulandığı tartışmalara yer verilirken, güvenlik ve ulus-devlet tartışmalarında ise daha çok güvenlikleştirme teorisi gibi mültecilerin devlet yapısına veya toplumsal işleyişe birer tehdit oldukları görüşü etrafında şekillendiği görülmektedir. Politik ekonomi çerçevesinde yapılan tartışmalarda ise daha somut tartışmalar etrafında toplanmakta ve ekonomik yönleriyle devletin üzerinde mültecilerin birer “yük” mü yoksa ekonomik sisteme katkı mı sağladıkları soruları sorulmaktadır. Ancak bu tartışmalar genel çerçevede ele alındığında, hepsi temel seviyede mültecilerin kabul edilip edilmemesi noktasında farklı perspektiflerle yaklaştıkları görülmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğin Almanya’nın Suriyeli mültecilere yönelik geliştirdiği göç politikaları ve anlık göç tepkileri teorik tartışmalar zemininde Almanya’nın göç politikaları bölümünde detaylıca ele alınacaktır. 2011 yılından bu yana aniden ve yoğun bir şekilde başlayan ve uzun yıllar süren mülteci akını, Türkiye’yi başlangıç seviyesinde mültecileri almalı mıyız, hangi perspektiften yaklaşmalıyız gibi sorunsallara yöneltmek şöyle dursun, aksine öncelikli olarak acil ihtiyaçlara cevap vermeli ve mültecileri nerelere yerleştirmeliyiz sorularını tartışır pozisyona getirmiştir. Bu sebeple teorik tartışmalar bölümünde mültecilere devletlerin nasıl yaklaştığı, hangi teorisyenin hangi tutumu öngördüğü ve devletlerin nasıl yaklaşımlarının olması beklendiği, mülteciler ve vatandaşlar arasında bir ayırım olabilir

mi yoksa eşitlik ve insan hakları bağlamında ülke sınırları içinde bulunan herkes aynı hak ve yükümlülöklere mi sahiptir gibi soruların cevapları aranacaktır. Analiz düzeyi bağlamında iki liberal ve demokratik devlet ele alınacağından, teorik çerçevede de liberal demokratik devletlerin egemen güçleri ve bu güçleri vatandaşı olmayanlar özelinde nasıl uyguladıkları çerçevesinde Foucault'dan Agamben'e uzanan bir düşünürler dizisiyle verilmesi amaçlanmaktadır. Bu sebeple öncelikle Foucault ve biyo politika kavramı ele alınacak, sonrasında Schmitt ve Arendt'in egemenlik, "biz ve onlar" gibi kavramsal tartışmalarına değinilecek, üçüncü bölümde Kelsen'in egemenlik anlayışı ve uluslararası hukukun ulusal hukukla bağıntısına ve üstünlük yarışındaki farklı görüşlere yer verilecek, son olarak da tüm bu düşünürlerden beslenerek analogisini oluşturmuş İtalyan filozof ve siyaset bilimci Giorgio Agamben'den bahsedilecektir.

1.3.1. Foucault ve Bio Politika

Fransız yazar Foucault, özne ve iktidar ilişkilerini Aristo'ya kadar dayandırdığı fikirlerinde, insan bedeninin disipline edilmesi veyahut verimli hale getirilmesi için gelişmiş toplumlarda nasıl ekonomik denetim sistemleri ile bu üretilmiş birimlerin bütünleştirildiğini vurgulamaktadır. Daha sonra birçok çalışmaya ve teorisyene de fikir babası olan Foucault, Agamben'in ortaya attığı ve kendisini "Completing Foucault" (Fitzpatrick, 2005) olarak tanımladığı ancak çoğunlukla çalışmalarında Foucault'nun vurguladığı tezleri doğrular nitelikte varsayım ve örneklerle desteklediği de görölmektedir. Biyolojik olarak insan vücudu üzerinde egemenin güç egzersizi Foucault'ya göre Modern çağın başlamasıyla birlikte siyasallaşmıştır, modern çağ ise devlet kavramının tarih sahnesine çıkması ve güç ile bağdaşmasıyla eş değer bir yapıdadır. Egemenin kurduğu ve bireyleri birer biyolojik süje haline getirerek sistemle bütünleştirdiği bu yapı kimin "içeride" ya da "dışarıda" olacağına karar veren yegâne organ olarak karşımıza çıkmaktadır (Ek, 2006, s. 367). Bu nokta tam da Agamben'in

Homo sacer kavramında sıklıkla değindiği ve istisnai hal kavramında da vurguladığı ancak bir üst noktaya taşıyarak “treshold” olarak nitelendirdiği eşik kavramının temel çıkış noktası olarak değeriendirilmektedir. Buradan hareketle, Agamben her ne kadar Foucault’dan etkilenmiş olsa da aynı ontolojik yapıdan mı bahsedilmektedir sorusu akıllara gelebilmektedir. Bu bağlamda Foucault’nun ortaya attığı temel varsayımlar incelendiğinde, Foucault’nun belirli bir grup insan ya da zümreyi kastetmediği aksine tüm öznelerin biyoiktidar karşısında birer biyopolitik süje haline evrildiği mesajı verilmektedir. Oysa Agamben Foucault’ya ek olarak farklı teorisyenlerin de fikirlerini harmanlayarak biyopolitikanın uygulama alanının daraltmış ve egemenlik sahasına göre farklılıklarını vurgulamıştır.

Foucault’ya göre Batılı egemen devletler kolonileşme süreçleri boyunca insanları farklılaştırma, kategorize etme ya da bir popülasyon içinde farklı olanı ayırma gibi işlemler başlatmıştır (Foucault M. , 2003, s. 254). Günümüz çağdaş politika şartlarında bu durum ırkçılık olarak nitelendirilebilecekken, Foucault’nun söyleminde bu biyopolitikaya evrilmiştir, bunun sebebi olarak ise ayrıştırılması gereken bir yaşam formunun diğer yaşam formuna tehdit olarak algılanmasıdır, ki burada diğer yaşam formu olarak kastedilen toplumdur ve toplum kesinlikle savunulmalıdır (Foucault M. , 2003, s. 256). Bu bağlamda, egemen güç toplumun geri kalanını savunmak ve korumak adına sadece biyolojik özellikleri kalan çıplak bedenler üretmekte ve onları belirli bir mekânda izole etmektedir. Tabii bu mekân daha sonra Agamben tarafından detaylandırılarak kamp “Camp” adı altında incelenecektir. Bu izole mekanlar sadece belirli bir grubu korumak için değil toplumdaki tüm bireyleri korumak adına yapılmakta ve giderek yaygınlaşmaktadır. İzolasyon süreci egemen güce Aristo’nun bahsettiği Yunan şehir devletlerinden bu yana neredeyse hiç sahip olunmamış bazı güç deneyimlerini de beraberinde getirmektedir. Baumann tarafından bu izole mekanlarda uygulanan güç,

“egemenin yasasının kafese konması” olarak değerlendirilmiştir (Baumann, 2003, s. 22). Ancak Foucault’nun vurguladığı belirli bir alanda gücün sınırlanmasından ziyade biyo iktidarın gücünü farklı birimlerde farklı uyguladığıdır. Devlet sınırlarının sınıflandırma ve bürokratik akıl yürütmeye çizilmesi Foucault’ya göre modern yolla cezalandırmanın yeni şeklidir (Foucault M. , 1979). Böylece egemenin biyopolitik zekâsı ile sınırlar yeniden çizilir. Ancak burada vurgulanan sınırların devletin egemenlik sahası altında bulunan ve “homeland” vatan olarak adlandırılan sınırlar olarak değerlendirilmesi Foucault için yetersiz kalmaktadır. Foucault’nun biyogücün etki ettiğini vurguladığı alan egemenlik sahası içinde olsa da bu saha içinde mekanlar arasında hatta bazen bireyler arasında da karmaşık sınırlar ağı bulunmaktadır. Bu ağın en belirgin ve somut yansıması ise vatandaş ve devlet arasındaki bağda ortaya çıkmaktadır. Bölümün ilerleyen aşamalarında özellikle egemenlik ve mekânsal analizde de sıklıkla değinilmesi planlanan vatandaş-egemen devlet ilişkisi özelinde belirgin yapı temelde çoğu alanda diğerlerinin farklı alanlara atılması, unutulması ya da terk edilmesini de beraberinde getirmektedir ve sıklıkla teorik tartışmalara zemin hazırlamaktadır. Özellikle uluslararası hukukun dolaylılığı ve devlet egemenliğine sınırlı müdahalesi sebebiyle egemenin gücü ve uygulama alanı eleştirilirken, bir grup ise günümüz dünyasında her ne kadar liberal değerler ve devletler üstü bir insanlık olgusuna vurgu yapılsa da devlet temelde dünya üzerindeki tüm bireylerden sorumlu olamaz ve sadece tabiiyet bağı ile bağlı olanlarla sorumluluk alanını sınırlamalıdır aksi halde hem kanunlar arasında ihtilaflar, hem de devletler arasında daha büyük problemler beraberinde gelebilir görüşü hakimdir. Tüm bu tartışmalara ilerleyen sayfalarda detaylıca yer verilecektir.

Foucault’ya göre sınırlar hem ontolojik hem de normatiftir (Rygiel, 2016, s. 549). Temelde bir ülkenin egemenlik alanını belirtmek için somut anlamıyla kullanılan sınırlar, Nyers’in de vurguladığı gibi egemen, vatandaş ve egemenlik sahası düzleminde diğerleri

ve kendimiz açısından çok daha derin anlamlar teşkil etmektedir. Bu sayede modern vatandaşlık olgusunu da beraberinde getirmektedir (Nyers, 2015, s. 32). Modern vatandaşlıkta, bir ülkenin egemenlik sahasında yaşamanız o ülkede yaşayan diğer herkes gibi haklara ve yükümlülüklerle aynı oranda sahip olacağınız anlamına gelmemektedir. Modern vatandaşlığın belirlenmesinde neler siyasi aktiviteden sayılır, kim siyasi topluluk üyesidir, kim siyasi bir süje olarak değerlendirilebilir gibi bazı temel sorular sorularak tespit sağlanmaktadır (Rygiel, 2016, s. 547). Ancak Foucault'ya göre modern vatandaşlığın oluşturulmasındaki yegâne amaç farklı aktörler ve sosyal kurumlar aracılığıyla yaşamın düzene sokulmasıdır. Agamben'in Foucault'dan esinlenerek ilerlettiği kavramlara odaklandığımızda da politik bedenler diğer bir deyimle vatandaşlar ve çıplak yaşamlar karşımıza çıkmaktadır. Zembylas'a göre burada vurgulanan temel ayırım vatandaşın doğal olarak haklarının vatandaşlık bağıyla tıpkı anneden bebeğe göbük bağıyla aktarım sağlanması gibi doğal olarak, kendiliğinden sağlanırken vatandaş olmayana bu hakların garanti edilmediğidir (Zembylas, 2010). Biyoiktidar olgusu sayesinde devletin egemen birim olarak vatandaşı ve diğerleri arasında çizdiği sınırı net olarak algılayabilmekteyiz, diğer bir deyimle vatandaşlarını korumak ve hayatı düzenlemek amacıyla devlet diğerlerinin öteki olarak adlandırılmasını meşrulaştırıp toplumun geri kalanının güvenliğine birer tehditlermiş gibi algılanmalarına yol açmaktadır (Wilmott, 2017, s. 69).

Foucault'nun modern ulus devlet nosyonunda vurguladığı egemenin temel sorununun farklı teknolojileri kullanarak ulusun biyolojik yaşamının takibi ve kontrolünün sağlanmasıdır (Lentin, 2006, s. 464). Biyoiktidar, biyopoltika kavramları tabii ki farklı sosyologlar, siyaset bilimciler hatta siyasi coğrafya çalışanlar tarafından kullanılmıştır. Ancak bu kavramı ilk kez ortaya atan düşünür, Michael Foucault'dur. Foucault'ya göre biyopolitika kavramı 17. Yüzyılda devletlerin güç endişelerinin nüfus odaklı yükseldiği

dönemde ortaya çıkmış ve temelde bunu hem politik hem bilimsel hem de biyolojik bir problem olarak ele almıştır (Foucault M. , 2003). Agamben gibi Nazi Almanya'sını inceleyen Foucault, milli ve politik vücudun zamanla sistematik olarak katmanlara ayrıldığı hatta kategorize edilen bazı grupların Alman ulusunu korumak için entegre edilmeye uygun bulunmadığından elimine edildiği belirtilmektedir. Yaşamaya değer hayat ve terk edilmeyi hak eden hayatın ayrımı da mekânsal olarak yapılmaktadır ve bu ayrım modern politik zamanın ürünü değildir. Tarihsel olarak Yunan şehir devletlerinin sınırları nasıl ki paradigmatik olarak sosyal ve politik yaşamı belirledilerse, ki bu sınırlar medeniyet duvarları olarak da adlandırılmaktadır, şehir devletleri siyasi mekânı, Hobbes'un "State of nature" olarak adlandırdığı doğal halden ayırmaktadır. Böylece, Hobbes'un vurguladığı bireyin doğal haline bırakıldığında kendi çıkarları doğrultusunda hareket edeceği, her bireyin birbirine eşit ve bir o kadar da kötü olduğu varsayımını da kapsamı dahiline alarak, bireyin ancak sınırlandırılarak toplum bilinci ile bu doğal hali terk etmeleri gerekmektedir (Martin, 2015, s. 11). Hobbes, Locke ve Rousseau'dan önce 16. Yüzyılda İspanyol düşünür Suarez tarafından ilk kez "Pactum" adı ile ortaya atılan ve daha sonra da Rousseau tarafından "Toplum Sözleşmesi" olarak karşımıza çıkan kavram sayesinde bireyler doğal hallerinden doğan kötü hallerinden doğabilecek zararlardan korunmak amacıyla hak ve yükümlülüklerini görünmez bir Sözleşme ile bir üst kurum olan "devlet"e aktarmışlardır (Eralp,2007). Bu sayede devlet egemenlik alanında bulunan ve toplum Sözleşmesiyle kendisine bağlı tebaalarını korumakla temel sorumlu haline gelmiştir. Bu sorumluluk vatandaşı diğerlerinden korumak anlamını taşıırken, diğerleri net olarak tanımlanmamış bu sebeple de sınırlar kavramı giderek daha büyük anlamlar içererek önem arz etmiştir. Flu olarak bırakılmış diğerleri ise günümüzde göçmenler, mülteciler veya sığınmacılar olarak sınıflandırılmış ve bu gruplara topraklarımızı istila edecekler, toplumsal uyumumuzu bozacaklar gözüyle bakılmakta ve

güvenlikleştirilmektedirler. Mekân(anavatan), doğum(millet) ve kanun(devlet) üçlemesi son kertede yeni istisnai mekanların oluşması ile oluşan gizli modern siyasi mekanlara dönüşmekte ve aksamalara uğramaktadır. Diğer bir deyimle, mekânsal olarak devlet nezdinde vatandaşın giderek daha iyi hale getirilen durumu, yeniden görünmez sınırlar çizilerek şekillendirilmekte ve dışarda kalanlar için yeni filtrelerle sistem yeni “geopolitics” denen coğrafi biyopolitik bireyler üretmektedir. Biyopolitik perspektif sayesinde vatandaş olmayanlara odaklanmak ve egemenle olan ilişkilerinde politik varlıkları yok sayılarak değerlendirilmelerini daha net açıklayabilmekteyiz. Foucault’ya göre Orta Çağ’daki mekânsal ayırım kutsal bölgeler ve kirli bölgeler olarak net bir şekilde ayrılabilirdi. Ancak Foucault günümüz mekanlarını karakterize ederken kısmi olarak kutsallıktan arındırılmış bölgeler olarak ayırt etmektedir. Özel hayat, sosyal hayat, kültürel hayat, aile hayatı ve kamusal hayat arasındaki sınırlar da buna örnek olarak gösterilmektedir. Yazara göre bu bölgeler hala kutsal mekanlar olarak korunmaktadır veya korunmalıdır. Özellikle vurgulanan Batılı modern ulus devletlerin daha fazla özen göstermesi gerektiği düşünülen kültürel sınırların belirlenmesinde bu mekanların önemidir. Lefebvre ise bu varsayımdan yola çıkarak modern ulus inşasında mekanların üçlü etkileşimine dikkat çekmiş ve bu mekanların kültürel etkileşim, temsil ve tahayyül yoluyla kurulabileceği bu sebeple dış etmenlerden korunmaya ihtiyaç duydukları vurgulanmaktadır (Zeveleva, 2017, s. 43).

Foucault’ya Agamben tarafından getirilen eleştiride ise, Foucault’nun otoriter yönetimler veya Nazi kamplarına odaklanmadan biyopolitikayı tüm toplumlar için “modernlik” nosyonuyla birlikte değerlendirmesidir. Agamben’e göre Foucault’nun biyopolitikayı modern ulus devletin doğal bir dönüşümü olarak değerlendirmesi dışarda kalanları daha da marjinalleştirmekte ve indirgenemez bir belirsizliği beraberinde getirmektedir.

Foucaultcu bakış açısına göre güç sabit bir Madde gibi değildir ilişkiseldir. Diğer bir deyimle, güç ne alınır ne verilir ne dönüştürülür ne de değiştirilir. Ama güç test edilir ve yalnızca eylemlerde görülür. Güç yalnızca zamanla sosyal ilişkiler çerçevesinde geliştirilen bir olgudur. Ancak Foucault gücün dirençle birlikte oluştuğunun da vurgusunu yapmaktadır. Güce dair bu varsayımlarla Foucault tartışmayı bir üst noktaya taşıyarak çağdaş güç ilişkilerini yorumlamakta ve tekelleştirme veya gücü tek bir elde toplamayı da açıklamaktadır. Daha sonra benzer şekilde Agamben de egemen gücünü tek bir noktada toplandığını ve bu gücün çıplak yaşam formunu oluşturmada yegâne sorumlu olduğunu açıklamaktadır. Foucault'nun da Agambenin de ortak vurguladıkları nokta toplumsal mekanlarda varlığını göstermek ve sürdürebilmek için sosyal ilişkilerin varlığına ihtiyaç duyulmasıdır ve ancak bu sayede güce ulaşılabilir. Foucault "governmentality" yönetimsellik kavramını egemenin tebaası üzerindeki güç egzersizini kimin yaşayacağı kimin ölmesine izin verileceğini düzenlerken bu tekniklerin kullanıldığını göstermek için 18. Yüzyılın ikinci yarısında ortaya atmıştır. Daha sonra günümüz örnekleriyle inceleyen Agamben, Judith Butler ve Hannah Arendt gibi isimler yönetimselliğin ortaya attığı biyolojik politik öznelere yeni bir olgu olmadığı aksine egemenin güç egzersiziyle ortaya çıktığını vurgulamışlardır (Davitti, 2019, s. 1181). İşte bu noktada Agambenin eleştirisi açık olarak görülmektedir ki, yönetimsellik modern zamanın getirisiyle gücünü birey üzerinde test etmemektedir, toplum Sözleşmesi olduğundan günümüze bu durum hep böyle olmuştur. Ancak Agamben'in Foucault'ya katıldığı görüş bu durumun ancak modern ulus devlet inşasında görünür hale geldiğidir, diğer bir deyimle bu gizli bağıntı ancak modern devlet gereksinimleriyle algılanabilir düzeye ulaşmıştır. Foucault biyoiktidar ve gücün işlevi ile ilgilenirken, Agamben'de bariz olarak yapı odaklılığı görülmektedir (Spencer, 2009, s. 221). Bu bağlamda, Foucault'ya göre sınırlar gücün işlevi gereği belirlenirken, Agamben'e göre yapı gereği radikal bir

uzantı olarak çıplak yaşamlar politik olarak üretilmektedir. Ancak Foucault bu durumun modern ulus devletinin getirisi sonucu vatandaşın koruması, hayatını düzenlemesi için kullandığı teknikler ve organize kurumlar aracılığıyla yaratılmaktadır. Aynı zamanda bu görüş gündelik hayata egemenin bireyleri ve nüfusları nasıl düzene soktuğunun da bir temsilidir. Bu noktada güç ilişkisi ve egemenin güç egzersizi baskılayıcı, disipline edici olmanın aksine üretici, pozitif manada topluma yarar sağlayıcı nitelik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyin biyolojik olarak varoluşu egemenin temel politika yapım sürecine dahil olmaktadır, çünkü bu sayede devlet ölüm oranı, yaşam beklentisi, gıda ve su temini, bulaşıcı hastalıkların kontrolü gibi konularda önlemler alabilmeli, düzenlemeler getirebilmelidir. Bu perspektiften ele alındığında vatandaşın refahını artırmak veya sağlamak üzere üretilmiş işlevsel biyo politik vücutlar üretilmektedir. Son yüzyılda, Foucault'ya göre, Aristo zamanında birey ek olarak politik özelliklere sahip yaşayan hayvan olarak varlığını sürdürürken, modern birey ise biyolojik olarak varlığının politik zeminde tartışıldığı yaşayan bir hayvan olduğu belirtilmektedir.

1.3.2.Schmitt ve Arendt'in Tartışmaları

Egemenlik kavramının temel anlamı bir ülke içindeki temel otorite olarak karşımıza çıkmaktadır (Philpott, 2001, s. 16). Schmitt'e göre ülke içinde egemenden kastedilen siyasal olan olarak karşımıza çıkmaktadır (Schmitt, 1996, s. 25). Siyasal olanın, ekonomik olan, ahlaki olan gibi diğer alanlardaki kaygıları yoktur, onun sorumluluğu altındaki vatandaşın siyasal ayarlamalarını gözetmek temel güdüsüdür. Bu bağlamda yaptığı ayrımında siyasal olarak dost ve düşman ayrımına gitmektedir, ancak kitabında düşman kavramından "o kişi" olarak bahsetmektedir. Schmitt'e göre düşman yok edilmesi gereken kişi değildir, aksine bizim topraklarımıza karşı tehdit oluşturan ve sınırların dışına çıkarılması gereken bir düşman olarak görülmektedir (Schmitt, 1996, s. 28-29). Schmitt'in siyasal ayrımı çizmesi ve egemene istisnayı belirleyen birim olarak

tanımlaması da aynı temele dayanmaktadır. Ancak Schmitt net olarak egemenin hak ve yükümlülüklerini tanımlamamış hangi durumların istisnai hal olduğunu belirtmemiş yalnızca, yasanın işlerliğine dair bir kriz anında uygulama alanına karar veren sorumlu olarak belirtmiştir (Schmitt, 1996, s. 38). Bu bağlam çerçevesinde bakıldığında muğlak bir tanımlama ile egemene sınırsız yetki verildiğini de görmekteyiz. Öyle ki, hangi durumların kriz olarak tanımlanabileceği, hangi aşamada yasanın uygulanabilirliğinin etkileneceği gibi noktalar tamamen egemenin inisiyatifine bırakılmış görünmektedir. Schmitt'e göre tüm yetkiler egemendedir, ancak bu egemenin gücünü her anlamda her zaman açığa çıkardığı anlamına gelmemektedir, yalnızca kriz zamanlarında bu özellikleri açığa çıkmaktadır. Diğer bir deyimle, egemen her an bir düşman tehdidiyle varlığını sürdürmemekte, olası kriz anında dost ve düşman arasında siyasal ayrımı belirleyen olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada Schmitt açısından egemenin gücünün gizli bir güç olduğu ve gerekli gördüğü hallerde savaşa başvurma hakkı olduğu sonucuna ulaşmaktadır (Schmitt, 1996, s. 49). Schmitt'in ortaya attığı istisnai olma durumu, anarşik bir düzen ya da radikal bir dönüşüm olarak yanlış yorumlanabilmektedir, ancak burada kastedilen hukuksal olarak hala istisnai durumlarda da düzen öncelikli olarak ele alınmaktadır. Diğer bir deyimle hukukun işlerliği tamamen ortadan kalkmamaktadır, az veya çok işlerlik olarak duruma göre egemenin kararına bağlı bir şekilde istisnai hal uygulaması görülmektedir.

Belirli bir bölgedeki yegâne güce sahip sorumlu olarak tanımlayan Weberci yaklaşımın aksine, Schmitt istisnaya karar veren tanımıyla Agamben'in temel çıkış noktalarından birine de ilham olmuştur. Hukuki zeminin istisnası ve hukuk kuralının ihlali yine hukuk çerçevesinde egemen tarafında, zaman ve miktarına karar verilerek uygulanabilmektedir (Owens, 2009, s. 571). Agamben ve Schmitt'in ortak zeminde bulunduğu istisna hali ve egemen görüşüne göre egemen hukuku koyan, işlerliği sağlayan

yegâne sorumlu olarak, nerede ne kadar uygulanacağı ve ne zaman düzeni sağlamak için uygulamayı durduracağına da karar veren tek sorumludur. Burada Schmitt'in egemene tanımladığı yetkiler, Hobbes'un Leviathan'a verdiği yetkilerle eş değer değerlendirilmektedir. Ne zaman ki bireyler doğal halden duydukları kaygı ve her an teyakkuzda olma halini toplum Sözleşmesiyle bir üst birime aktardılar, işte bu birim artık limitsiz güç ve yasal düzenlemelerinde sonsuz yetkiyle donatılmıştır. Tıpkı Schmitt'in egemeninin sahip olduklarına paraleldir. Ancak Hobbes ve Schmitt savundukları argüman özelinde küçük bir nüans farkına sahiptir. Schmitt'e göre daha önce de vurgulandığı gibi istisnai hal hukukun olmadığı, ya da anarşi/kaos olduğu anlamına çıkmamalıdır, yasalar ile bu düzen tekrar sağlanabilmektedir. Hobbes'un Leviathan'ında ise tam aksine yasaların olmayışı ve düzensizlikten doğan bir düzene işaret edilmektedir. Her iki düşünürde de düzeni getiren egemenin kendisidir ancak Schmitt'te yasalar her zaman yerinde durmaktadır, gerektiğinde yeni yasalar gelebilir, bazıları gidebilir veya güncellenebilir ama hiçbir zaman kuralsızlık hali kastedilmemektedir. Günümüzde ise Schmitt'e yapılan eleştirilerin birçoğu faşizmin Avrupada yükselmesi, komünizm deneyimi ve top yekûn savaşılarından sonra 20. Yüzyıl için istisnai durum çerçevesi var olan durumu açıklamada yetersiz kalmaktadır. Schmitt'in ise ünlü olduğu tek ontolojik kavram egemenlik değildir, 20. Yüzyılın başlarında Schmitt tarafından ortaya atılan mekânsal teori epistemolojik olarak aynı dönemde yaşanan olaylardan yola çıkarak, başta Hobbes'un Leviathan'ına da bir eleştiri niteliğinde ele alınmış konseptler bütünü olarak düşünülebilir. Schmitt, Hobbes'un Leviathan'ının çok metaforik kaldığı ve somutlaştırılmadığı eleştirisini getirmektedir.

Schmitt, Kanunun temel prensiplerinin belirlenmesinde, düzen ve konum arasında gözle görülür bir bağ olduğunu özünde de “almak” ve “dağıtmak” eylemlerinin buradan geldiğini vurgulamaktadır (simons, 2017, s. 11) Mekânsal teorisinde Carl Schmitt

Avrupa’da sınırların şekillenmesini konu alan üç farklı olay çerçevesinde açıklamalar yapmış, sonuç olarak sınırların birer siyasi uzantı olarak politik olanı belirlediği ve bir yeni sınırla yeni düzenin beraberinde geldiğini belirtmiştir (simons, 2017, s. 13). Schmitt Agamben’i yalnızca istisnai durum için etkilememiş aynı zamanda mekân ve hukuk düzeni arasındaki ilişkinin göreliliği ve hiyerarşik düzenine vurgu yaparak da Agamben’in “içerde”, “dışarda” ve “eşiktekiler” kavramlarına esin kaynağı olmuştur. Schmitt, çoğulcu topolojik görüşün aksine ilişkisel mekâna dikkat çekmiş ve mekanlar arası sınırların her an güncellenebileceği ve bu mekanlar arasında hiyerarşik bir düzen görülebileceği, bu durumların hepsine karar verecek birimin ise egemen olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, mekanlar arası geçiş olarak değerlendirdiği “spatial turn” ile de sınırları geçmeye cüret edenler, yine tıpkı siyasal ayrımındaki gibi dost ve düşman olarak ayrımın yapıldığı görülmektedir (simons, 2017, s. 22). Schmitt’in mekânsal ve coğrafi düzeni Agamben’in “camp” fikrini beslemiştir. Günümüz örneklerine yansımada ise Abu Gureyb Hapishanesinde yaşananlar Amerikan “geobiopolitics” coğrafi biyopolitik ontolojisiyle birlikte ele alınmaktadır (Minca, 2016, s. 390). Schmitt’in savunduğu görüşe göre temel lokalleştirme “fundamental localization” prensibi ile içerde, dışarda ve eşikte uygulanan hukukun işlerliği farklılıklar göstermekte ve bu birimler arası geçirgenlik katı bir şekilde önlenmeye çalışılmaktadır. Agamben’de ise içeri, dışarı ve eşiktekinin durumu kesinlikle stabil değildir, aksine istisnai halin kalıcı ve uzun metrajlı versiyonlarında içerdeki ve dışardakilerin yer değiştirdiği ve aradaki ayrımın giderek daha kaygan bir zemine oturtulduğu düşünülmektedir (Minca, 2016, s. 391). Schmitt bu geçirgenliğin önlenmesinin de egemen yetkisinde olduğunun ve “kalıcı mekânsal düzen” kavramıyla bunun sağlandığını, 19. ve 20. yüzyıl örneklerine ise Avrupalı ulus devletlerin burjuvazi coğrafyaları olarak mekânsal düzenlerini yeniden belirlemeleri ya da oluşturmaları örnek gösterilmiştir. Günümüz Avrupa coğrafyası orijinal mekânsal düzen

teorisinin dönüşerek, üstün milliyetin biyopolitik mekân oluşturduğu modern ulus devletlere evrilmiştir. Bu modern ulus devletlerin “eşik” ve “dışarı” için bazen başka topraklarda bazen de “içeriye” erişilemez bir noktada görünmez hapisaneler inşa edildiği düşünülmektedir, buna örnek olarak da ABD’nin Guantanamo’da oluşturduğu düzen gösterilmektedir (Minca, 2016, s. 392).

Schmitt’in dost-düşman ayrımına, Hannah Arendt ise modern devlet mantığında vatandaş ve vatandaş olmayan olarak bakıldığını ve bu minvalde egemenin gücünü vatandaşının bakımına harcandığını belirtilmektedir. Arendt’e göre devletin koruma sorumluluğu sadece vatandaşa karşıdır, ancak vatandaş olmayanlar devletin veya ülkenin dışından olarak düşünüldüğünden devletin gayet tabii kendi ülkesinden olana davranışı ile yabancıya davranışının farklı olması gerektiği ileri sürülmektedir. Arendt’e göre bireyin haklara sahip olması politik bir topluluğa ait olarak tanımlanması ile mümkündür. Böylece birey politik bir obje olarak politik bir topluluğa ait olur ve hakları doğuştan değil, aidiyeti sonrası verilir. Politik ve yasal statü vatandaşlıkla bağdaştırılmıştır, ekonomik, sağlık, kültürel veya cinsel haklar ise sonradan egemenin yetkisi ile verilmektedir (Rygiel, 2016, s. 548). Batıda ilk kez vatansızlığın ve mültecilik figürünün egemen politikaları açısından incelendiği çalışma Hannah Arendt tarafından 1958 yılında kaleme alınmıştır. Haklar ve özgürlükler bakımından incelemesini en belirgin olan grubun çağdaş politik ajandada vatansızlar olduğu çıkarımında bulunmuştur (Zeveleva, 2017, s. 44). Arendt’e göre, mülteci ve vatansız sayısı arttıkça, ulus devletin temelini oluşturduğu öne sürülen kanun önünde eşitlik ilkesi ile büyük bir imtiyazsız anarşik kitle yer değiştirir. Agamben tam olarak Arendt’in vurguladığı dışarıda kalan kitle ile ilgilenmekte ve bize karşı onlar ikililiğinde dışarda kalanlara neler olduğuna odaklanmaktadır. Arendt’in iddiaları ışığında Agambenin geliştirdiği analogiye göre, vatandaş olmayanların insan hakları bağlamında yalnızca devredilemez insan haklarıyla

baş başa kaldıkları hatta bazen temel insan hakkı olan yaşam hakkının bile bilinçli olarak ellerinden alınmasa da, yaşam hakkının korunmasına dair de egemen tarafından herhangi bir sorumluluk hissedilmemesi tartışılmaktadır.

İnsanlar doğal olarak farklı özellikler, beceriler veya engellerle doğabilirler, ancak tüm insanlığın eşit olması beklenen tek bir nokta vardır ki o da kanun önünde eşitlik ilkesidir. Arendt'e göre politik yaşam ve özel yaşam, Agamben'e göre biyolojik beden/çıplak beden ve politik beden gibi farklı isimlerle adlandırılırsalar da iki düşünürün de ısrarla vurguladığı ortak tema tüm insanlığın kanun önünde sadece insan oldukları hasebiyle haklara doğrudan eriştikleri iddiasının gerçeği yansıtmadığıdır. İnsan hakları sadece vatandaşı olduğunuz ulus devlet çatısı altında iseniz size garanti edilmektedir, vatandaş olmayan diğer bireyler ulus devlet altında bazı haklara sahip iseler bunu bir lütuf ya da şans olarak görebilirler. Çünkü bu durum modern ulus devlet tarafından bir yükümlülük ya da sorumluluk icabı değil, yalnızca o egemenin uygun bulması ile mümkün olmaktadır. Yönetme kelimesini takiben egemen de devlet kavramları da beraberinde gelmektedir, buradan yola çıkarak da egemenin hükmetmesi ve yönetmesi gerektiği ve haklarını bahşedeceği bir insan topluluğu da olmalıdır. Ulus devletin yükselişi ve her bir devletin sadece o devletin ulusu olarak adlandırılmış ve o devlete ait olan kendi insanının birlikteliği ile insan hakları olgusunun yayılışı aynı döneme tekabül etmektedir. Haliyle bir ulus devlete aidiyet yok ise, o zaman herhangi bir kurum ya da kuruluş yoktur ki sizin haklarınızı korusun ya da sağlasın. Bu sebeple Arendt'in ısrarla vurguladığı birey sonradan da topluluktan atılabileceği, devletsiz ya da vatansız kalabileceğidir. Böyle bir durumda vatansız kalan birey artık sadece insandır, bir ulus aidiyeti yoktur, tıpkı bir hayvanın spesifik bir türe ya da cinse ait olmayıp sıradan bir hayvan olması gibi (Arendt, 1973, s. 291-292).

Arendt kendisi de ABD'ye kaçmadan önce 18 yıl boyunca vatansızlığı deneyimlemiş Fransa'da kampta yaşamış bir Yahudi mültecidir. Richard Bernstein'a göre vatansız kalmış bir bireyin devletsizlikle sınanmasını, haklarının hangi ölçüde kısıtlanabileceğini, tam anlamıyla politikanın bir insan yaşamı için ne ifade ettiğini Arendt deneyimi sonucunda daha sağlam verilerle yansıtmaya imkânı bulmuştur (Owens, 2009, s. 576). Arendt'in iddiası kesinlikle evrensel insan haklarının herkese sağlanması gerektiği değildir, aksine o tüm gerçekliğiyle tüm insanlığın eşit doğmadığını ancak belirli bir gruba ait olurlar ise O grup içinde diğerleriyle eşit haklara erişim sağlayabildiklerini objektif bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu noktada temel insan hakları olarak görülen bazı hakların bile tanınmasında zorunluluk olmadığı, bu haklar olmadığı da çıplak bedenlere büründürüldüğü hem Agamben hem de Arendt tarafından vurgulanmaktadır. Arendt özel alan ve kamusal alan farklılığına değinerek, vatandaş olmayanların kamusal alandan yararlanma gibi bir lüksleri bulunmamaktadır, onlar özel alanlara hapsedilmektedirler. Kamusal alana erişebilmek için ise ancak siyasi yaşama dahil olma gerekir ki bu da modern ulus devletlerde yalnızca vatandaşlara sağlanan bir ayrıcalıktır.

1.3.3. Agamben ve Homo Sacer

Adam Smith'in "görünmez el" analojisine benzer şekilde, Giorgio Agamben de piyasanın en iyi ihtimalli toplumu kendisinin ürettiği fikrini öne sürmüştür (Agamben, 2011, s. 70). Eleştirel bakış açısıyla yaklaşıldığında, yönetici ve ülke ekonomisinin bu gücünün varlığı hala sorgulanmaya muhtaç görülmekte ve farklı çalışmalara konu edilerek doğruluğu test edilmektedir. Ancak Agamben'in kaleme aldığı ve bu bölüm yazılmadan önce incelenen 9 kitabında da açıkça iddia ettiği olgu, toplum içinde bazı "figürlerin" daha kırılabilir/hassas oldukları, ancak bu hassasiyetin kendiliklerinden değil, mekânsal ve kavramsal olarak çizilen veya oluşturulan sınırlar doğrultusunda zamanla

geliştiği böylece giderek devletin özünden dışlanan bir konuma itildiğidir yönündedir (Agamben, 1998, s. 15). Ancak diğer düşünürlerden farklı olarak Agamben net bir tanımlama ile bahsedilen kırılğan figürün zeminini açıklamamaktadır, belki de en büyük eleştirilere bu noktada maruz kalmasının sebebi de tam olarak budur. Agamben'in kurduğu düzlemde çıplak yaşamın yaşam alanına ya da itildiği mekâna dair tasvir edilebilecek somut bulgular bulunmamaktadır, aksine bu topluluklar çok kaygan zeminlerde yer almaktadır, bazı noktalarda toplumun içinde hatta tam da ortasında görülürken bazı noktalarda hiç görünmez olmaktadır, bazı durumlarda ise eşikte kalmış durumdadırlar. Diğer bir deyimle, birçok toplumda da yapılan çalışmalarda çıplak yaşam olarak adlandırılan göçmen gruplar kayıt dışı ekonomi veya ucuz iş gücü gibi kavramlarla eş değer tam da merkezi bir konumda değerlendirilirken, konu sağlık haklarına erişim, aşılara erişim veya eğitim olanakları gibi mevzulara geldiğinde net olarak gözlemlenebilir bir konuma koyulamaz, muğlak profiller görülmektedir.

Çağdaş kapitalist düzende, istisnai hal kavramının ihlaller, marjinalleşme ve krizlerle birlikte giderek kalıcı bir duruma evirildiği düşünölmektedir (Agamben, 2005). Bu bağlamda giderek kalıcı hale dönüşmüş istisnai hal ise birlikte eşiktekinin sahip olduğu kaygan zeminin etki alanı giderek genişlemekte ve öyle bir hale dönüşmektedir ki içerdekiler dışarıda, dışarıdakiler içerde haline bürünebilir (Agamben, 1998, s. 37). Bu karmaşık topolojik figür Möbius Kuşağı olarak bilinen şeritle Agamben tarafından ifade edilmiş böylece kompleks yapının imgelemi oluşması amaçlanmıştır. Çalışmanın özellikle bulgular kısmında, sahada toplanıp analiz edilen veriler bu şerit üzerinde gösterilerek, Suriyelilerin toplumsal pozisyonlarının daha iyi resmedilmesi amaçlanmaktadır. (Guan)

Görsel 1.1. *Möbius Şeridi*

Möbius Şeridine göre, şeritteki bir uç 180 derece döndürülerek bağlanmıştır böylece içerdeki akış dışarıya, dışarıdaki de içeriye yönelebilmektedir. Agamben'in bu şeridi kullanarak vurgulamak istediği ise, herhangi bir içerdelik halinin aynı zamanda bir başka durum için dışlama içerdiği ve net bir ayrıma varmanın da aslında çok kırılğan olduğudur. Agamben'e göre bu kırılğanlık ve içeri-dışarı ayrımı güç ilişkileri ve yapılarını daha güvenli hale getirmektedir, özellikle Batılı liberal devletlerin organizasyonel işleyiş şemaları Möbius Şeridine dayanır ve bürokrasi de yerini "biokrasi"ye bırakmış durumdadır. Biokrasi veya Möbius tarzı yönetim sistemine göre, firma çalışanın bireysel özellikleri de çalışma hayatının içindedir, ancak aniden organizasyon şemasının dışında tutulduğu durumlar da olabilmektedir (Redmalm, 2020, s. 951). Agamben tarafından da belirtildiği üzere, devlet ve vatandaş nosyonu yaşamın kendisinden doğan biyopolitik bir yönetime bağlıdır (Agamben, 1998, s. 81). Möbius Şeridi ile çıplak bedenler olarak adlandırılan "zoe"lerin, biyolojik formdan politik bedenler olan "bios"a dönüşümünün ihtimalini de gözler önüne sermektedir. Zoe ve Bios

kavramları Aristo'dan kalma, tıpkı Maddenin hallerinin tasviri gibi bireyin toplumsal hallerinin tasviri için kullanılmış, biri biyolojik özelliklerimizi açıklarken diğeri ise politik olarak bir zümreye ait olmamızı ifade etmektedir (Redmalm, 2020, s. 951). Haliyle temel insan haklarının askıya alındığı, veya çok azının verildiği, gettolaşmanın yüksek olduğu, “kenar mahalle” olarak görülen dışardakilerin, içerdekiyle ayırımını belirleyen eşik kavramı çok ince bir çizgidir ve her an Möbius Şeridindeki gibi içeri dışarı olguları birbirinin yerini alabilir. Ancak eşikteki ise bundan farklı olarak, çoğu zaman eşikteki hallerini sürdürürler ve “homo sacer” veya kutsal insan¹ olarak anılırlar (Agamben, 1998, s. 71). Peki kimdir bu kutsal insan? Kutsal insan kavramı tarihsel olarak sıklıkla kullanılan, özellikle Hristiyan öğretilerinde ve Roma Hukukunda sıklıkla referans gösterilen günahsız olanın bağışlanması, en kutsal olanın feda edilmesi anlamını taşımaktadır. Roma Hukukunda kutsal insan öldürülemez, feda edilebilir ve bu ölüm feda edilme olarak değerlendirildiğinden bir cinayet suçu gibi hukuk önünde ceza gerektirmez, bu bağlamda da devletin endişelenmesi, kendi vatandaşymış gibi korumaya çalıştığı bir birey özelliği taşımamaktadır (Agamben, 1998, s. 18-20). Ancak burada dikkat edilmesi gereken kavram kutsal insan ile çıplak yaşam “bare life” nosyonlarının sıklıkla birbirleri yerine kullanılmaları hatasıdır. Bu iki kavram Agamben tarafından da açıkça belirtildiği üzere, aynı haller değildir. Çıplak yaşamdan kastedilen bir bireyin sadece zoe yani biyolojik özelliklerini sürdürdüğü, temel insan haklarından yalnızca yaşam hakkına sahip olduğu hal iken, kutsal insan içeri ve dışarı ayırımının yapıldığı eşikedir ve tam olarak Agamben tarafından net olarak belirtilmese de bazı temel ve kültürel haklara kısmi de

---

¹ Kutsal İnsan analogisi günümüzde, feda edilen (sacrificed) olduğundan mı yoksa kutsallığından (sacred) dolayı mı bu isimle anıldıkları yönünde tartışmalar sürmektedir. Ancak çağdaş devlet politikalarında Antik Roma'nın aksine kasti olarak herhangi bir kişinin birileri için kurban edilmeyeceği, veya toplumda bireyler arasında kutsallık kategorizasyonu yapılmayacağından, bu kavram analogi olarak değerlendirilmeye alınmaktadır.

olsa erişim sağlamaktadır. Ancak bu erişim ne içeridekiler kadar sınırsızdır ne de dışarıdakiler kadar temel seviyededir.

Agamben'in kuramını daha net anlayabilmek maksadıyla öncelikle esinlendiği kişilerin fikirlerini ve bu fikirleri nasıl yapılandırdıklarıyla ilgilenmek daha anlaşılır sonuçlar elde etmemizi sağlayacaktır. Agamben egemenlik ve istisnai hal kapsamlarında önceki sayfalarda da adından yoğun olarak bahsettiğimiz Schmitt'ten etkilenmiştir. Schmitt'in ortaya attığı "nomos of the earth" doğanın Kanunu ve biz-onlar ayrımı Agamben'de de mekânsal olarak biz olanın içerdekiler, onların ise dışarda kaldıkları fikrinin ortaya çıkmasında önemli bir yapı taşı olduğu düşünülmektedir (Ek, 2006, s. 365). Ancak burada Agamben modern devlet zihnini anlamak için Möbius Şeridi ve "içselleştirilmiş dışlama" fikirleri ile Schmitt'i bir adım daha öteye taşıyarak, Batılı metafiziğin derinliklerinde politikanın ontolojik oluşumları ve yüzeye yansımalarının önünü açmaktadır. Mills'e göre Agamben'in tasvir ettiği dört farklı yaşam kategorisi bulunmaktadır, zoe, bios, çıplak yaşam ve yaşam formudur (Mills, 2005). Mills, çıplak yaşamın zoe'nin farklı bir politik şekli olduğunu düşünmektedir, bu varsayıma göre egemen güç tarafından dışarı atılması da politikadan etkilendiğini göstermektedir, oysa temel insan haklarının bile tanınmadığı yaşam şekline çıplak yaşam denmektedir (Mills, 2005). İçerdekiler ise yaşam formu ve bios olarak adlandırılmakta ancak bunlarında net bir sınıflandırılması görülmemektedir. Richard Ek'e göre ise, homo sacer ve çıplak yaşamlar birbirinden şu noktada farklılaşmaktadır, biri öldürülemez yalnızca feda edilebilir, diğerinin ne ölüsü ne de dirisi egemen güç için bir anlam ifade etmemektedir hem yasal anlamda hem de kutsal ifadelerde hiçbir karşılığı bulunmayandır, içerden olmayan olarak değerlendirilmektedir (Ek, 2006). Bu sebeple, toplumsal bir kategorizasyona da gidilebildiği gözlemlenmektedir, ancak bu kategorik özellikleri Agamben tarafından açıkça belirtilmemiş her bir yazar kendi yorumlarıyla farklı

kategorilerle var olan durumları analiz etmişlerdir (Ek, 2006) (Mills, 2005) (Minca, 2016). Bu bağlamda çalışmalardaki analizler incelendiğinde, her birinin farklı temel hak ve özgürlükler çerçevesinde, veya egemen güçle iletişim seviyelerine bağlı olarak çalışmaların yapıldığı görülmektedir, bu çalışmada ise Agamben'in belirtmediği ve profillerin belirlenmesine ciddi muğlaklıklara sebebiyet veren temel hak ve özgürlükler nosyonunun tespitinde OECD tarafından öne sürülen 7 temel entegrasyon noktası adı altında incelenen ve en temel insan haklarını kapsayan haklar çerçevesinde bu çalışmanın teorik çerçevesi belirlenmiştir. Bu bağlamda bireylerin bu haklara erişimi çerçevesinde Möbius Şeridinde gösterimi içeride, dışarıda yani çıplak yaşam olarak veya eşikte yani kutsal insan olup olmadıkları hakkında daha net çıkarımlarda bulunulabilmesini sağlayacaktır.

Peki kutsal insan veya çıplak yaşamları üreten egemen güç her zaman otoriter rejimlerde mi görülür? Agamben'e göre bunun net bir cevabı yoktur, aksine herhangi bir devleti net olarak demokratik eylemlerde bulunan devlet olarak adlandırmak bile baştan kesin hükümlü bir varsayımdır. Agamben'e göre devlet istisnai hal ilan edip belirli bir grubu çıplak yaşama terk ettiği anda totaliter yönetime yakınsamaktadır, aynı şekilde kendi vatandaşının bakımı, kontrolü veya korunması söz konusu olduğunda diğerlerine davranışı da bir demokrasinin egemen gücünü kullanarak nasıl form değiştirdiğini göstermektedir (Ek, 2006, s. 368).

Agamben tasvir ettiği figüre günümüzde en iyi uyum gösteren grubun mülteciler olduğunu belirtmektedir (Ek, 2006). Ancak Koffman'a göre, İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupalı devletler zaten artırılmış baskıcı göç politikaları, ayrıştırıcı ve toplumu katmanlara bölen göç yönetimi ve toplumsal faaliyetleriyle yine mültecileri aynı pozisyona itmişlerdir (Kofman, 2005). Hem geçmişteki hem de günümüzdeki mültecilere

karşı bu tutumun birçok yazara göre ortak bir kaygıdan ortaya çıktığı düşünülmektedir, bu kaygının temelinde ise mültecilerin bir güvenlik tehdidi olarak algılanması yatmaktadır (Baumann, 2003) (Ek, 2006) (Kofman, 2005). Agamben ilişkisel mekanlarla bu figürlerin kategorik ayırımına varıldığını aktarmış ve özellikle bir grubu bir yere terk etme ile dışlama arasında ilişkisel süreç bakımından farklılıklar bulunmaktadır (Ek, 2006, s. 376). Terk etme eylemi aniden gerçekleşen bir ilişkisel süreç ürünüdür ve aktif olarak bir mekânın yaratılmasını getirir. Haliyle bir grubun terk edilmesi ve artık insan olarak görülmemesi durumu politik olduğu kadar mekânsal olarak da egemenin güç egzersizinden kaynaklanmaktadır. Aslında burada gördüğümüz terk edilmede Agambenin figürü homo sacer ve egemen arasında sessizce yapılmış bir Anlaşma gibi, bazen belirli bir bölgenin onlara gösterilmesi ile kendi “kamp”larını oluşturmaktalar, bazen de herhangi bir üst otorite onlara nereye yerleşeceklerini söylemeden kendiliklerinden mahallelerini kurarak kamp hayatı yaşamaktadırlar. Böylece coğrafi olarak materyalleştirilmiş bir güç topografyası görmekteyiz. Diğer bir deyimle simetrik olmayan bir ilişki ağıyla bazen mülteciler gidecekleri mekânı onlara söylenmeden ilişkisel mekân algılarıyla bulurlarken, bazen de egemen güç onlara gözden çıkardığı ve artık ülke toprağı olarak feda etmeyi tercih ettiği bölgeyi sunar. Oluşturulan bu bölgelere itilen gruplar vatandaş ve toplumdan ayrılmış, vatandaş sıfatıyla anılmayan grupların artık içerdeki ulusa uygun bir beden haline gelebilmeleri mümkün değildir, iki bölgenin de yasal düzenlemesi, toplumsal yapısı birbirinden çok farklıdır ve birbirine eş değildir (Minca, 2016, s. 390). Egemen tarafından topluma eş görülmeyen hatta çoğu noktada tehdit algılanan bu topluluk da halkın geri kalanıyla birlikte paylaşacağı mekanlara girişi kısıtlanmıştır, yasa ile konulmuş herhangi bir yasak bulunmamaktadır ancak egemenin çizdiği görünmez bir sınır ile sınırın dışındaki bölgeler ve mekanlarda tutulmaktadır. Bu görünmez sınırın yapısını daha iyi anlamamız için Agamben Evrensel İnsan Hakları

Beyannamesine bakmamız gerektiğini vurgulamaktadır. Deklarasyona göre egemenlik prensibi ve sağlaması gereken haklar ulusa karşı sahip olduğu yükümlülükler doğrultusunda oluşmaktadır, böylece Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi doğrultusunda da haklara sahip olmanın birincil yolu doğumla elde edilmesidir (Minca, 2016, s. 393). Bu bağlamda, doğum bizim hangi ulusa ait olduğumuzu da beraberinde getirmektedir, hiçbir kimse doğar doğmaz aidiyet olarak insan ırkına ait olduğunu vurgulamak önce kimliği vesilesi ile egemen güç ve devlet otoritesiyle bağını kurar. Böylece vatandaşlık bağı kurulur ve giderek vatandaşlar o ulusun politik, kültürel ve biyolojik vücudunun özelliklerini oluşturmaya başlarlar. Bu sayede toplumsal olarak inşa edilmiş bir ulus kimliği elde edilir, bu kimlik sayesinde de diğerlerini ayırtmak daha kolay bir hale gelmektedir. Bu noktada Evrensel İnsan Hakları Beyannamesinin yol açtığı paradoksal yapıyı da görmekteyiz, öyle ki insan hakları Sözleşmeleri özünde en temel insan haklarını korumak için ve insanı korumak için ortaya çıkmış ancak, ait oldukları ulus ve otoriteler bu Sözleşmeleri tanımadığı ya da bireyler vatansız kaldıklarında ise insan hakları Sözleşmelerinin uygulanmadığı durumlarda bu kişilerin haklarını savunacak ya da gözetecek bir birim eksikliği yine ortaya çıkmaktadır.

Ratzel'e göre Agamben'in iddia ettiği biyolojik bedenler zamanla coğrafi bedenlere dönüşmekte ve ait oldukları yerde kalıcı olmaktadır ve nüfus da bu sayede oluşmaktadır (Minca, 2016, s. 393). Coğrafi biyopolitik bu yeni bedenler için ise artık mekanlar hayati, hayat ise mekansallaştırılmış hale dönüşmektedir. Diğer bir deyimle, oluşturulan mekanlara hapsedilen ya da itilen bu gruplar için adeta bir çiçeğin başka topraklarda uyum sağlaması ya da hayatta kalması ne kadar zor ise, bu gruplarında diğer grubun içinde zaten hayatta kalamayacağı vurgulanmakta, bu sebeple de bu mekanların artık onların kaderi olduğu dışına çıkarlarsa ellerinde kısıtlı haklardan da olabilecekleri düşünülmektedir. Ratzel'in ortaya attığı bu fikir yalnızca modern devletlerin gözlemi

sonucu ortaya çıkmamıştır, Hegel'e kadar dayandığı öne sürülmektedir (Minca, 2016, s. 396). Bireyin sahip olduğu fiziki vücut önce coğrafi vücut halini almakta, daha sonra da o vücut sadece sahip olana değil egemene de ait olmaktadır, bu sayede de kalabalıkların doğumu olarak adlandırılan yeni bir nosyona varılmakta ve bu nosyonda ait olunan grup üyeleriyle benzer özellikler, haklar ve bilinç seviyesinde hareketlilik beklenmektedir. Ratzel bu üretimin dinamik politik kurumlar arası ilişkisel bağlantılar sonucunda ortaya çıktığını savunmaktadır (Minca, 2016, s. 397). Ancak Agamben Ratzel kadar ileri seviye bir oluşum öngörmemekte, bunun çok büyük önlenemez sonuçlara da yol açabileceğini öne sürmekte ve modern Avrupalı ulus devletlerde gözlemlediğimiz ayrımın kaygan bir zeminde gerçekleştiği zor da olsa geçişlerin yaşanabileceğini belirtmiştir. Ratzel ise bu geçişlerin imkansızlığına vurgu yapmaktadır. Agambenin tahayyülü daha ılımlı yaklaşmakta, oluşan hem dış mekânda hem de eşikteki için hukukun işlerliğinin askıya alındığının bilincinde ancak bu bölgelerden çıktığınızda cezalandırılmadığınız sadece kabul göremediğiniz bölgelere gidip, barınamayıp geri ait olduğunuz yere ya da eşiğe dönmeniz olası görülmektedir (Agamben, 1998). Fitzpatrick'e göre mülteciler homo sacer sayılıyorlar ise de bu feda etmeyi gittikleri ülkedeki egemen güç değil de ait oldukları ulusun egemeni yapmıştır, bu yüzden de zaten o toplumdan gönderilerek bir kez kutsal insan formuna döndürülmüşlerdir tekrar başka bir egemenin onlar üzerinde böyle bir tasarrufu olamaz (Martel, 2006, s. 817). Agamben'e bir diğer eleştiri ise Andrew Benjamin tarafından yapılmaktadır, Benjamin'in argümanı ise toplum içindekilerin çok yüksek seviyede politize oldukları bu sebeple de çıplak bedenlerin bunun bir etkisi olarak doğduğu, aslında içerde de farklı katmanlar görülebileceği ve egemen güç için asıl içerdekileri burjuva sınıfının oluşturduğu belirtilmektedir (Martel, 2006, s. 818). Golhammer da paralel bir eleştiriyle çıplak yaşam veya eşikteki aslında Agamben'in deyimiyle kutsal insan olarak görülmediklerini aksine içerdekilerin günah keçileri

olduklarını belirtmiştir (Martel, 2006, s. 814). Agamben ise hukuk düzeninin doğal olarak bunu sağladığını, egemenin özel olarak böyle bir çabası olmadığını belirtmektedir (Molinaro, 2015, s. 148). Rygiel'in yaptığı çalışmada da net olarak Agamben'in bu vurgusunun örneğini görmekteyiz; çalışmaya göre Yunan hükümetinin ölene kadar adlandıramadığı mülteciler, kayıp başvurusuyla birlikte önce bir canlı olarak tanımlanıyorlar, daha sonra da ölü bedenleri tıpkı biyo-politikada vurgulandığı üzere otorite tarafından anca var sayılmış ve bu bedenler üzerinden bir politika oluşturulmaktadır (Rygiel, 2016, s. 549).

Tiffany Dykstra'ya göre ise, toplumsal ve mekânsal kategorizasyon için mültecilerin de geldikleri yer çok daha önem arz etmektedir (Dykstra, 2016, s. 34). Batılı değerler ve Batılı olmayan değerlerin çarpışması, Batılıların her zaman daha öncelikli ve üstün normlara sahip olduğu görüşü yalnızca Oryantalist bakış açısını açıklayan Edward Said tarafından iddia edilmemiştir, farklı birçok çalışmaya konu edilmiştir. Bu bakış açısı ve Suriyeli mültecilerin Batılı olmayan kültürden geldikleri algısıyla, Suriyeli mültecilerin gittikleri ülkelerdeki konumları anlamlandırmak ve analiz edebilmek için ihtiyacımız olan teori post-kolonyel teorilerin derinliklerinden bizi Agamben'e ulaştırmaktadır (Dykstra, 2016, s. 35). Post-kolonyel teorileri incelediğimizde, Homi Bhabha tarafından 1994 yılında ortaya atılan üçüncü mekân kırılmadan doğan yeni bir oluşum gibidir ve antagonistik sosyal ilişkiler sonucu hibrit bir kimlik oluşturarak dominant kültürü istikrarsızlaştırmaktadır. Ancak Agamben'e döndüğümüzde, iddia edilenin yeni bir ekstra kimlik oluştuğundan ziyade egemen otoritenin kutsal insanı oluşturduğu ve yarattığı yeni mekanlarda bu insanlara sadece biyolojik olarak hayatta kalabilecekleri seviyede haklar tanıdığı, hem toplumun geri kalanının refahı için bu kişilerin feda edilmesi gerekecek kadar değerli, hem de gözden çıkarılacak kadar da değersiz oldukları ikililiğiyle devletin gücü değerlendirilmektedir. Burada yetkililerin

herhangi bir seviyede mültecileri toplumun geri kalanına entegre etme, onları kazanma, onlara yepyeni bir kimlik oluşturmak gibi kaygıları bulunmamaktadır. Haklara erişim hakkı olan tek bir grup vardır o da ulusa ait olan toplumdur, geride veya dışta kalanlar ise düzenden mahrum bırakılmış kişiler olarak değerlendirilmektedir. Baumann'ın insan kabı olarak değerlendirdiği Agamben'in kutsal insan tasviri, Agamben'e göre modern çağda ulus devletlerin getirisi olsa bile bu sınıflandırmalar insanları heba etmek için ortaya çıkmaz, ancak unutulmaması gereken en önemli nokta da içeri ve dışarı arasındaki Möbius Şerididir, bu şerit ile içeri ve dışarı giriş çıkışları yapılabilmektedir. Agamben için tabii ki içeride olmanın en doğal yolu bir ulusa doğum yoluyla dahil olmaktır, ancak bu ayrıcalığa sahip olamadıysanız dahi ilerde dışarıdan içeriye girmenizin önünde bir engel bulunmamaktadır (Lentin, 2006, s. 465). İsrail-Filistin konusu özelinde kutsal insan nosyonunu inceleyen Martin'e göre, toplumsal tabakalaşma ve sonucunda oluşan içeri dışarı algısı bireyin ekonomik durumu, siyasal eğilimi, mezhebi gibi alanlara göre de değişiklik göstermektedir, öyle ki çalışması sonucunda Filistinli orta ve üst gelir grubu birçok ailenin hiçbir zaman bahsedilen "kamp yaşamı"nı tecrübe etmedikleri saptanmıştır (Martin, 2015, s. 12) . Ancak aynı çalışma diğer gruplar için İsraililerle aynı mekanları paylaşımlarına rağmen bile yine görünmez sınırlarla mekânsal ayrıma gidildiğini ve oralardaki Filistinlilerin dışlanabilir ve öldürülebilir pozisyona getirildiği belirtilmektedir (Martin, 2015). Agamben her ne kadar kamp olarak vurgulasa da günümüz şartlarında çıplak bedenler ya da toplumsal olarak dışa itilenler fiziki şartları itibariyle mutlaka çadırlarda yaşanan kamplarda kalmak zorunda olmadan da belirli bölgeleri gettolaştırarak daha ucuz ev olanağı, göçmenlerin arasında kaybolma hissiyatı, tanıdık veya aynı milletten birilerini bulma güdüsüyle kendi yeni kamp alanlarını oluşturdukları görülmektedir. Martin'de çalışmasında benzer şekilde Beyrut'un merkezinde bazı mahallelerde artık gerçek bir kamp hayatı kurulduğu ve orada yaşayanlara daha güvende

hissettiğiği, saklandıklarını dūřındukleri ucuz mekanlar sağlandığını belirtmiştir (Martin, 2015, s. 15). Agamben'in hem Mōbius şeridiyle hem de eşiktekinlerin kaygan bir zeminde bulunduğunu ifade etmesiyle amacı modern çağda ulus devletler altında yaşayan herkesin birer "kutsal insan" olma potansiyelinde olduğuna dikkat çekmektir (Colatrella, 2011, s. 101). Steven Colatrella tarafından ũç noktadan eleştiriye maruz kalan Agamben, ilk olarak istisnai hali nasıl saptanacağının belirtilmemiş olması ile eleştirmiştir. Burada Agamben'in de daha ũnce vurguladığımız gibi egemene sonsuz bir yetki verdiğini diğer yazarlar da vurgulamıştı, ancak Agamben'in bunun bir limit veya sınırı olmamasını da yine otoritenin gũcũnũn sınırsız olduğundaki ũnlenemez sonuçlara bağladığını gũrũyoruz. Agamben'in eleştiri alan bir diğer varsayımı ise, ierdekinlerin doğrudan doğum yoluyla ulus ile kolayca bađ kurdukları ancak sonradan gelenlerin dışarıda kaldıklararı ũzerinedir, ama Colatrella'ya gũre Agamben Yerli Amerikalılar gibi durumları gũrmezden gelerek bũyle bir çıkarımda bulunduğu vurgulanıyor. ũnkũ birçok koloniyel faaliyette, sonradan gelenler yerli halkı adeta dışarda bırakmışlardır. Son eleştiride ise Agamben'in fazla Avrupa odaklı bir teori ortaya koyduğu gũneyden-gũneye gũ işikilerinde bu kadar net bir ayırmadan yine sũz edilip edilemeyeceği ũzerine bir varsayım kurmadığı ũzerinde durulmaktadır (Colatrella, 2011, s. 106-107). Őzellikle ikinci eleştiri Mōbius şeridi varsayımından ũnce yapıldığı için Agamben aslında bu eleştiriye bir cevap vermiş ve aradaki kaygan zeminde çok çabuk bir yer değiştirmenin gũzlemlenebileceđini belirtmiştir. Ayrıca son olarak kapitalist devletler bazında çalışıldığı ve gũneyden-gũneye gũ için çalışılmadığı eleştirisi de kutsal insan analogisi 1995 yılında ortaya çıkmasına rağmen çok fazla çalışmaya konu olmadığından gũneyden gũneye yapılan gũteki davranış kalıbının henũz incelenmemiş olduğu eleştirisinde haklılık payı bulunmaktadır.

Sonuç olarak Agamben için iki simetrik figũr oldukça ũnem arz etmektedir: kutsal insan ve egemen otorite. Egemen otorite, istediklerini siyasi topluluğun dışına itebilir,

ittiği mekandaki hakları kısıtlayabilir ya da sınırlandırabilir. Ancak bu davranışı içerdekilere tehdit olarak algıladığından değil yalnızca toplumsal düzen ve hukukun gerekliliği olarak yapar, çoğu zamanda egemen otoritenin bunu belirlemesine gerek kalmadan tıpkı ekonomideki görünmez el gibi görünmez sınır kendiliğinden oluşur ve yapı bu şekilde kurulur. Agamben kesinlikle lineer olmayan en alt kesimden en üst kesime hiyerarşik bir düzen takip etmeyen, kırılğan ve kaygan bir zeminde toplumsal tabakalaşmayı, gruplaşmayı hatta kamplaşmayı belirtmek için, kamp kavramını ortaya atmıştır. Modern ulus devlette temeldeki ülke, düzen ve doğum olarak anılan üçlü yapıya Agamben dördüncü bir olgu olarak kamp'ı eklemiştir. Yine istisnai hal ile vurguladığı ve günümüzde bu durumun giderek kalıcılaştığı ve kimin bir sonraki adımda kutsal insan olacağını kestirilemediğini vurguladığı analogisinde de egemenin istisnai hale karar verdiği ve hukukun işlerliğini böylece etkileyebildiği üzerinde durmaktadır. Ayrıca Agamben'in Muselmann deyimiyile de vurguladığı bireylerin farklı seviyede insanlıktan çıkarılmaları ya da haklarının kısıtlanması halleri de belirtilmektedir (Agamben, 1998, s. 43-45). Bu bağlamda da dışa itilen veya eşikteki arasında farklı seviyelerde kutsal insanlar oluşabilmektedir, bu sebeple de bu çalışmada bireylerin temel ve kültürel haklara erişimleri doğrultusu ve toplumdan izole yaşayıp yaşamadıkları seviyesinde bir saptamaya gidilerek net bir profil belirlenmeye ve bu profilde hem göçmenin hem de lokallerin algıları nasıldır sorusu etrafında analiz edilecektir. Lokallerin bakış açısı özellikle vatandaş ve diğerleri ayırımında diğerlerinin tehdit olarak görülüp görülmediğinin ölçülmesini de amaçlamaktadır. Teorik çerçeve olarak Agamben'in kuramına ek diğer düşünürlerin de dahil edilmesiyle bu çalışmadaki temel motivasyon çok boyutlu teorik perspektifle Almanya ve Türkiye'de Suriyeli mültecilerin edindikleri toplumsal konumun derinlemesine incelenmesidir. George Simmel'in de vurguladığı gibi mekanlar sosyal ve politik olarak belirli bir amaca hizmet etmek için bölünmüşlerdir, tam

da bu noktadan yola çıkararak Agamben'in de mekânsal ve sosyal olarak yaptığı analizlerinin mültecilerin konumlandırılmasında etkili olup olmadığı ölçölmek istenmektedir (Zeveleva, 2017, s. 43).

BÖLÜM II: HOMO SACER KAVRAMI ÖZELİNDE SURIYELİ MÜLTECİLERE DAİR ÇALIŞMALARIN ANALİZİ

Göç yazınının öneminin her ne kadar uluslararası ilişkiler literatüründe ancak Soğuk savaş sonrası dönemle birlikte anlaşıldığı vurgulansa da özellikle 2011 yılında Suriye iç savaşı sonrası ortaya çıkan mülteci akınıyla birlikte alana dair ilgi bir anda artmış ve günümüzde hala farklı boyutlarıyla ele alınmaya devam edilmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nden Neşe Kılınçoğlu'nun, İltica ve Göç Araştırma Merkezi (İGAM) tarafından düzenlenen Göç/Sınır/Akademi etkinliğinde yaptığı sunumda da belirttiği üzere 2011 yılından itibaren sayısal olarak giderek artan bir yazının oluştuğu, özellikle 2020 yılında bu çalışmaların en yüksek noktasına ulaştığı belirtilmiştir (Kılınçoğlu, 2021). Göç literatürünün sosyoloji, uluslararası ilişkiler, tarih, ekonomi ve antropoloji gibi birçok alanla doğrudan, diğer birçok bilim dalı ile de dolaylı olarak uzun yıllardır gelişen ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, literatür taramasının etkili bir şekilde ortaya konabilmesi için bazı sınırlamalar çerçevesinde ilerlemek, bu denli büyük yazında kaybolmaları da minimize edecektir. Bu noktadan hareketle, göç literatürü genelden özele giden bir düzlemde ele alınarak çalışmanın konusu, önemi ve yazına katkısı bölümün en sonunda detaylıca değerlendirilecektir. Çalışmanın bu bölümünde öncelikle göç literatüründe in san hakları ve mültecilik kavramlarını konu alan çalışmalara değinilecek, daha sonraki bölümde ise çalışmanın teorik altyapısında detaylı bir şekilde irdelenen “çıplak yaşam”, “prekarite” ve “biyopolitika” kavramları çerçevesinde mülteci çalışmaları incelenmiştir. Daha sonra çalışmanın temel analogisinin oluşturan ve kavramsal çerçevesi olan çıplak yaşam kavramı önce mültecilere dair çalışmalar, hemen sonrasında da Suriyeli mültecilerin toplumsal konumlarının incelendiği genel çalışmalardan bahsedilmektedir. Çalışmanın metodolojik olarak yazına yaptığı katkıyı vurgulamadan önce ise çıplak yaşam analogisinin Suriyeli mülteciler özelinde nasıl ele alındığını incelemek üzere, yazında nitel ve nicel çalışmalar ele alınarak

değerlendirilecektir. Bu bölümün son kısmında ise, çalışmanın iki ülkedeki Suriyeli mültecilerin durumunu analiz etmesinin yazına yaptığı katkıyı vurgulamak amacıyla farklı ülkeler özelinde ve karşılaştırmalı olarak mültecilerin çıplak yaşam bağlamında nasıl değerlendirildikleri üzerinde derinlemesine bir analiz yapılacaktır.

2.1.Göç Literatüründe İnsan Hakları ve Mültecilik

Göç yazınında mülteciler oldukça geniş bir alana sahip olmakla birlikte, insan hakları boyutuyla mültecilik ele alındığında, çalışmaların genelde mültecilerin kabulü, mültecilerin yaşamsal hakları, entegrasyon hakları ve kimliklerini koruma hakları gibi konular çerçevesinde şekillendiği göze çarpmaktadır. Harari'nin de ısrarla vurguladığı gibi tıpkı toplumların da mültecilerin kabulü noktasında hala net bir noktada bulaşmadığı ve bu kabulün olması gerekiyorsa da insani bir sorumluluktan mı yoksa yasal bir yükümlülüğten mi geldiği tartışılmaktadır (Harari, 2018). Ancak çalışmanın da konusu itibarıyla baktığımızda, bu çalışma temelde mültecilerin kabulünün nasıl olduğuyla değil kabul edildikten sonra ülkede yaşayan diğer kişilerle temel insan haklarına erişim boyutunda bir farklılık yaşanıp yaşanmadığını inceleme amacı güttüğünden, literatürde de mülteci hakları mülteciler bir topluma geldikten sonrası ile ilgili çalışmaların değerlendirilmesine öncelik verilmiştir.

Mültecilerin insan hakları boyutunda değerlendirilmesinde göze çarpan ilk nokta analiz düzeyi sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Disiplinler arası bir kavram olarak göç yazını başlı başına gerek metodolojik gerek ontolojik olarak farklı düzeylerde incelemeleri esas almaktadır. Bu çerçevede yazına bakıldığında, her ne kadar mülteci kavramı bir kaçış ya da sığınma vurgusu barındırsa da göçün temelinde de aynı algıların esas aldığı görülmektedir. Analiz düzeyi çerçevesinde ele alındığında, literatür taramasının ilerleyen kısımlarında çalışmalar incelenirken de görüleceği üzere, mülteciler

gözünden, sivil toplum kuruluşları açısından, devlet düzeyinde, uluslararası örgütler düzeyinde farklı perspektiflerden incelemelere rastlanmaktadır. Kavramsallaştırma konusunda yapılan tartışmalara bakıldığında ise, Sager mültecilerin hem medyada hem de yazında “kriz” kavramıyla birlikte değerlendirilmesini yönlendirici ve bir tarafı doğrudan ayrıştıran ve göçün insan haklarından uzaklaştırarak güvenlikleştirildiği bir tanımlama olarak kabul etmektedir (Sager, 2019). Benzer bir şekilde “düzensiz göç” kavramı da tanımlama boyutunda negatif hisler uyandırdığı ve devlete ya da egemene karşı hareket eden kitleleri anımsatması sebebiyle eleştirilmektedir (Türker, 2019, s. 892).

İnsan hakları çerçevesinde kavramsallaştırma boyutuna dair yapılan bir diğer eleştiri ise Turner tarafından erkek mültecileri konu aldığı “Mülteci Erkeklerin ‘Hassas’ olarak Etiketlenmesinin Politikası”² çalışmasında vurgulanmıştır. Judith Butler tarafından ortaya atılan ve geliştirilen ‘hassasiyet’(vulnerability) kavramı Turner’a göre (2019, s. 17), özellikle erkek mülteciler özelinde tanımlama yapılırken ya hiç kullanılmamakta ya da yanlış olarak kullanıldığı vurgulanmaktadır. Özellikle Turner’ın üzerinde durduğu en önemli nokta ise, daha kapsayıcı ya da geniş bir yardımseverlik yerini tüm mültecilerin hassas olarak değerlendirildiği bir kavramsal zemine bırakması gerekliliğidir (Turner, 2019, s. 18). Bir diğer önemli nokta ise, mülteci erkeklerle yapılan mülakatlar sonucu elde ettiği bulgularda bu kişilerin hem ekonomik anlamda prekarite³ durumunda oldukları, politik olarak toplum için risk oluşturdukları, kamu sağlığı için birer tehdit olarak görüldükleri ve yasal prosedürde de kurbanlaştırma (victimhood) ve hassasiyet olarak farklı söylemlerle değerlendirildikleri üzerinde durulmuştur (Turner, 2019, s. 4).

---

²The Politics of Labeling Refugee Men as “Vulnerable”

³ Prekarite kelimesine çalışma boyunca sıklıkla değinildiğinden, kelime anlamının net olarak verilmesi anlam bütünlüğüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Prekarite kavramı bu çalışmada, güvencesizlik ve yoksunluğu tanımlayan bir kelime olarak kullanılmıştır.

Suriye krizi henüz başlamamışken, 2000 yılında Jennifer Hyndman tarafından kaleme alınan “Yerinden Edilmeyi Yönetme: Mülteciler ve İnsani Politikalar”⁴ adlı kitapta Somali-Kenya sınırında kurulan mülteci kamplarındaki Birleşmiş Milletler operasyonlarının küresel yönetim boyutuyla incelenmesi sonucu, yardım yapılanların “onlar/diğerleri” olarak adlandırılarak politize oldukları ve yardım götüren tarafın ise “güç sahibi ve yardıma ihtiyaç duyanı belirleyen” olarak değerlendirilmesini eleştirmektedir (Hyndman, 2000, s. 181). Hyndman’ın ekseriyetle vurguladığı tıpkı Turner gibi kavramsal tanımlama yapılırken başvurulan “yardım edilen” ve “yardım eden” tarafların keskin olarak belirlenmesi ve popüler olana gücü olanın yardım götürmesi şeklinde yapılan kavramsallaştırma ile başlayan sürecin bu kamplarda yerini insan haklarının sınırlandığı, çoğu zaman temel haklara erişimde ciddi sıkıntılar gözlemlendiği bir ortama bıraktığı ileri sürülmektedir (Hyndman, 2000, s. 100) . Kitapta ayrıca saha çalışmasına da yer veren Hyndman, mültecilerin ‘dağınık’ olarak tanımlandığı ve Birleşmiş Milletler İnsani yardımları ile toparlanabileceği, bu sebeple kodlanması, sayılması ve hesaplanması gerektiği bulguları ile Foucault’nun yönetimsellik (governmentality) ve biyopolitika kavramlarının da teyit edildiğini öne sürmektedir (Hyndman, 2000, s. 121). Yine Afrika’ya dair yapılmış bir diğer insan hakları temalı “İnsan Hakları ve Mülteciler: Afrika’da Çıplak Yaşamın Sosyal Coğrafyasını İnşa Etmek”⁵ başlıklı çalışma ise Lisa Elford tarafından 2008 yılında yapılmıştır. Bu çalışma ile Elford hükümet dışı kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşlarının mültecilerin insan haklarını coğrafi kontekste nasıl değerlendirdiklerini incelemektedir (Elford, 2008). Yazındaki diğer çalışmalara benzer şekilde, Elford da öncelikle mültecilerin tanımlanırken “alien” ifadesinin sıklıkla kullanılmasının ve akademik dilde bile

---

⁴Managing Displacement: Refugees and the Politics of Humanitarianism

⁵Human Rights and Refugees: Building a Social Geography of Bare Life in Africa

zenofobik söylemleri kışkırtabilecek söylemlerle karşılaştığı üzerinde durmaktadır (Elford, 2008, s. 67). Çıplak yaşam kavramının mültecilerin insan haklarına dair değerlendirildiği yazına dikkat çeken yazar, bu çerçevede kurulmuş çalışmanın çok az olması ve mültecilerin çıplak yaşamlarının tespiti için “vatandaş hakları”nın neler olduğunun incelenmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Böylece ulus devletlerin vatandaş-mülteci ayrımı yaparak onları bir çıplak yaşam formuna mı büründürdüğü ve temel insan haklarından yoksun bıraktığı, veyahut zaten o ülkede insan haklarına erişimde yapısal sorunlar olup olmadığı daha net tespit edilebilecektir (Elford, 2008, s. 69-70). Yazara göre insan hakları temelli yaklaşımlarda önemli bir diğer nokta ise, bu çalışmanın temel parametrelerinden biri olan barınma hakkının bir ‘ihtiyaç’tan ziyade temel bir insan hakkı olduğu ve yerel yönetimlerin ve kurumların bunları etkin sağlamasının ancak uluslararası denetim ve müdahalelerle güçlendirilebileceğidir (Elford, 2008, s. 73). Sonuç olarak Afrika’daki mültecilerin durumu özelinde değerlendirildiğinde yazarların bulgusu gerek uluslararası örgütlerin gerek yerel kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarının etkin ve gerçekçi bir politika yürütmekten uzak olduğu ve mültecileri çıplak yaşam formuna büründürdükleri ve vatandaşlar için ise coğrafi olarak ‘vatandaşlara özel’ bölgeler oluşturdukları yönündedir.

Suriyeli mültecilerin göç akını başlaması sonrasında yazına yapılan katkılara bakıldığında ise mültecilerin insan haklarının vurgusunun özellikle 2015 yılında Bodrum sahilinde cesedi bulunan Alan Kurdi ile arttığı görülmektedir. Alan Kurdi ile mültecilerin insan haklarını inceleyen çalışmalara bakıldığında, Gigi Durham ve Kim Ruyiel’in çalışmalarının ön plana çıktığı görülmektedir. 2016 yılında Kim Ruyiel tarafından mülakat yöntemi kullanılarak yapılan çalışmada biyopolitika kavramı temel alınarak çok boyutlu bir analizle mültecilerin insan haklarına erişimi incelenmiştir (Ruyiel, 2016). Ruyiel’e göre mültecilerin yasal olarak sadece ölümden hak sahipliği olduğu

Yunanistan'ın özellikle canlı olarak kabul etmediği ve geri ittiği mültecilerin ölümlerini kabul etmesini Nyers'in göçmen vatandaşlığı, Foucault'nun biyopolitikası ve Arendt'in modern devletin vatandaşı üzerindeki güç yönetimi çerçevesinde incelemiştir (Rygiel, 2016, s. 547-548). Çalışmada, iki yüzlü bir politika izlenerek ölümden sonra vatandaşlık kavramıyla, hayatta kalanları sınır dışı etme, hapse atma, kamplarda yoksunlukla baş başa bırakma ya da suya geri itme gibi radikal tepkilerle istemeyen Avrupalı hükümetlerin ölü mültecileri kabul etmesi eleştirilmekte ve biyolojik olarak mültecilerin bu yönetimlerce tanındığı ama haklar bağlamında ancak öldüklerinde nazara alındıkları vurgulanmaktadır (Rygiel, 2016, s. 551). Benzer şekilde Gigi Durham 2018 yılında içerik analizi yöntemiyle ele aldığı çalışmasında Alan Kurdi'nin sahile vurmuş cansız bedeni üzerinden medyanın yürüttüğü politikaları mültecilerin hassasiyetlerinin vücut bulmaları olarak değerlendirmekte ve bu gösterimin de hem Butler'ın hassasiyet kavramının hem de Foucault'nun biyopolitikasıyla ölü mülteci çocuklarının vücutlarının medyada kullanımı sonrası birebir örtüştüğünü belirtmektedir (Durham, 2018, s. 241-242).

Alan Kurdi'nin ölümüyle yükselen ve aynı hızla popülerliğini yitiren mültecilerin insan hakları ve sadece biyolojik olarak varlıklarının hatta ölmüş bedenlerinin değerlendirilmesi, yazında yerini mültecilerin entegrasyonlarına dair insan hakları boyutuna doğru yönlendirmiştir. Bu bağlamdaki önemli bir çalışma olarak Michele Lancione'ın 2019 yılında hazırladığı "Somutlaştırılmış Kentsel Güvencesizlik Politikası: Romanlar ve Romanya Bükreş'te Ev Bulma Seyri"⁶ karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada göze çarpan en önemli vurgu, mültecilerin prekarite kapsamında değerlendirilmelerinin tıpkı bu çalışmada olduğu gibi derecelendirilerek yapılmasıdır (Lancione, 2019). Lancione gruplandırmasını güvencesiz semtlere ya da bölgelere göre "yapım aşamasında

---

⁶The politics of embodied urban precarity: Roma people and flight for housing in Bucharest in Romania

olanlar”, “güvencesiz olanlar”, “güvencesiz olmayanlar” ve “arada olanlar” olarak yapmıştır (Lancione, 2019). 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan Korona virüs salgınının hali hazırda zaten temel ve kültürel haklara erişimde belirli kısıtlar yaşayan mültecilerin durumunu inceleyen çalışma ise Terence Garret tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışmaya göre, duvar inşası, pandemi ve Trump yönetimi Meksika-Amerika sınırındaki insan hakları ihlallerini daha da kötüleştirdiği ve bu sebeple bu sınırdaki yaşayan göçmen ve mültecilerin “homo sacer” olarak adlandırılarak tüm güvenlik önlemlerinin alındığı belirtilmektedir (Garrett, 2020, s. 245). Çalışmada hem lider söylemi hem de küresel salgının etkisi ve ulus devletinin bu süreçte kendi vatandaşı ile göçmen arasındaki ayrımın keskinleştiği ve pandemi sonuçlarının da göçmen ve mülteci tarafını daha ciddi boyutlarda etkileyeceğini öne sürmektedir (Garrett, 2020, s. 246). Sonuç olarak insan hakları boyutuyla göç yazınında mültecilerin durumuna bakıldığında, ilk göze çarpan tartışma analiz düzeyi ve kavramsallaştırma seviyesinde yaşanırken, yazında konunun popülerliğinin Suriye mülteci akını başlamasıyla değil ancak mültecilerin cansız bedenlerinin medyada gösterilmesi sonrasında arttığı ve dünyanın ilgisinin çektiği vurgulanmaktadır. Dünyanın bu seviyede geç fark ettiği sorun olmadı ve medyada cansız bedenlerin konu edinilmesi veyahut Yunanistan’ın canlı olarak kabul etmediği mültecilerin ölü bedenlerini kabul etmesi ikilemini de biyopolitika ve çıplak yaşam olarak değerlendirildiği açıkça görülmektedir.

2.2.Göç Literatüründe Mülteci Çalışmaları

Literatürde mülteci çalışmaları oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. Özellikle mültecilerin insan hakları bağlamında değerlendirildiği çalışmalar incelendiğinde çıplak yaşam analogisinin sıklıkla başvurulduğu teorik alt yapı çalışmalara rastlanmaktadır. Çıplak yaşam analogisi bağlamında mülteci çalışmalarına geçmeden önce, mültecilerin farklı hangi teorik çerçevelerle sunulduğunu ortaya koymak amacıyla çalışmanın bu

kısmında çıplak yaşam haricinde kullanılan farklı kuramsal çerçevelerin dahil olduğu çalışmalar incelenecektir.

Mültecilerin ülkede yerleşik hale geldikten sonraki entegrasyon süreçlerinde karşılaştıkları problemleri farklı kuramsal perspektiflerle ele alan çalışmalarda genel olarak metodolojide nitel yöntemlerin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Kuramsal olarak incelendiğinde ise çalışmalarda genel hatlarıyla gettolaşma, ev sahibi toplum ile aralarında sınırlama ve yahut keskin ayrımlar olması gibi öngörülebilir sonuçlar farklı disiplinlerden alıntılarla analiz edilmektedir. Bu bağlamda, Maria Berghs 2015 yılında yapmış olduğu çalışmasında mültecilerin kamplardaki yaşamlarını “sakatlama” (disable-ism) üzerinden açıklamaktadır (Berghs, 2015). Yazar çalışmasında, kamplardaki izole yaşamda bırakılan göçmenlerin “yabancı” sıfatı bile edinemediklerini, bazen dini grup aidiyetleri, siyasi görüşleri, ya da ekonomik statüleri sebebiyle izole bir alana hapsedilip burada şiddete ve istismara açık hale getirildiklerini Harris’in sakatlık kuramıyla analiz etmektedir (Berghs, 2015, s. 446). İnsani bölge ya da kamp fikri neoliberal politikalar olması sebebiyle bireylerin yaşamsal gereklilikleri tam olarak sağlanmadığı ve bu sebeplerle onların adeta birer engelliymiş gibi belirli yetilerden mahrum bırakılmasını teorik çerçevede açıklamaktadır. Özellikle kamplarda dilenme, kamp malzemelerinin yasal olmayan yollarla satışı, fuhuş, hırsızlık gibi birçok suç artışı ile birlikte zaten kısıtlı olan yaşam alanının iyice daraldığı ve güvenli bir barınmanın yanında diğer birçok temel insan haklarından da mahrum bırakıldıkları üzerinde durulmaktadır (Berghs, 2015, s. 451). Berghs çalışmasında mülteci çalışmalarında genel olarak makro ve mezo seviyelerde analizler yapılarak bireylerin kamp hayatlarında karşılaştıkları davranışların neoliberal kuramlarla net olarak açıklanamadığı bu sebeple disiplinler arası çalışmaların artırılarak daha birey ve egemen güç ilişkisi odaklı çalışmalara yazında ihtiyaç olduğunu belirtmektedir (Berghs, 2015, s. 453). Benzer şekilde Robin Vandevordt 2017 yılında

Belçika’da yerleşik hayata uyum sağlamaya çalışan Suriyeli mültecilerin durumunu incelediği çalışmasında da yiyecek ve misafirperverlik kavramaları özelinde birey odaklı incelemelerde bulunarak egemen gücün mikro düzeydeki etkisini ölçmeyi ve ev sahibi toplumla yaşanan etkileşimi incelemeyi hedeflemiştir (Vandevoordt, 2017). Çalışmada 26 kişiyle yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi ve saha gözlemi yaparak veri toplayan yazar, Belçika halkının mültecilere dair sağlanan hakları birer “lütuf” olarak gördüğü ve ülkelerinde sığınma talebinde bulunan kişilerin bu duruma “şükretmeleri” gerektiğini düşündüklerini belirtmiştir (Vandevoordt, 2017, s. 608). Mültecilerle yaptığı görüşmelerde ise, mültecilerin kendi mutfaklarını ve kültürlerinden gelen misafir ağırlama rutinlerini evlerinde sürdürerek ailelerine ait bu özel alanda itibarlarını ve varlıklarını garanti altına aldıkları ve bu sayede sosyal kimliklerini en azından evlerinde koruyarak, mülteci kamplarında olduğu gibi “insanlıktan çıkarma” (de-humanizing) ya da soyutlamadan kurtulduklarını belirtmektedir (Vandevoordt, 2017, s. 616-618). Bu çalışmada da benzer şekilde ev sahibi toplum ile mültecilerin etkileşimini esas alan Vandevoordt, bireyler gittikleri toplumda negatif bir muameleye maruz kalmasalar dahi kendilerini korumak adına “özel” alanlar ya da çevreler yaratma eğilimine girmektedirler, bu sebeple Belçika’daki Suriyeli mülteciler evlerinin mutfaklarında ve misafirperverliklerinde sosyal kimliklerini devam ettirerek bunu sürdürmektedirler (Vandevoordt, 2017, s. 619).

Göç yazınında özellikle mültecilere dair çalışmalarda çok az yer alan trans mültecilerin durumunu inceleyen Belçikalı ve Hollandalı beş farklı akademisyen tarafından araştırması tamamlanan çalışmada Hollanda’da yaşayan trans mülteci bireylerin yaşadıkları ihmal ve cinsel saldırılarla hem mültecilerden hem de ev sahibi toplumdan nasıl izole edildikleri üzerinde durulmuştur (Yvon van der Pijl, 2018). Bu çerçevede üç farklı kuram bir araya getirilerek, veri toplamada da karma metot

kullanılarak hem mülakat hem anket hem de etnografik gözlem yöntemi kullanılmıştır (Yvon van der Pijl, 2018, s. 5). Sonuç olarak, çalışmanın bulgularına göre, trans mülteci bireyler ne mültecilerle aynı kamplarda ne de toplumda bir yere sahip olmadıkları, Hollanda hükümetinin de görüş alanına girmedikleri belirtilmiş, altı çizilen en önemli nokta ise tüm dünyada zaten mülteciler bir çok hak ve özgürlüğe erişimde sıkıntılarla yüz yüze kalır iken, trans mültecilerin durumlarının çok daha vahim olduğu ev sahibi toplum tarafından görülmediği ve diğer mülteciler tarafından da yaşam haklarının tehdit altında olduğu vurgulanmıştır (Yvon van der Pijl, 2018, s. 20). Van Der Pijl ve diğer çalışmalara benzer şekilde, Susanne Schmelter 2020 yılında Lübnan'dan Avrupa'ya geçmeye çalışan mültecilerle nitel yöntemleri kullanarak yaptığı çalışmasında, mültecilerin kamplarda yaşamasalar dahi günlük sosyal hayatta kısıtlı imkanlara sahip oldukları yeni mekanlar yaratıldığı üzerinde durmaktadır (Schmelter, 2020). Yazar özellikle sınır kavramı ve egemen güç özelinde kuramsal çerçevesini kurmuş ve sınırın yalnızca ülke topraklarını korumak için toprakların çevresine çizilmediği, aynı zamanda toplumsal alanlar yaratmak için de sınırların kullanıldığı ve iç-dış kavramını netleştirdiğinin altını çizmektedir (Schmelter, 2020, s. 92). Çalışma sonucunda yazar, Lübnan'da insani bölgelerde yaşayan Suriyelilerin durumunda görünmez bir sınırla yardıma muhtaç olan ve yardım götürme gücüne sahip olanın ayrıldığını ve bu ayrımın insan haklarının sağlanmasından ziyade, haklarını aramak için adeta bir çekişmeye dönüştüğünü etnografik saha çalışması bulgularıyla desteklemiştir (Schmelter, 2020, s. 103). Göç yazının da mültecilerin temel insan haklarına erişimi konusunda yapılan farklı kuramsal çerçeveler incelendiğinde yazının birey odaklı çalışmalara ağırlık verilmesi yönünde eksiklikleri olduğu ve mültecilerin genel olarak kamplarda yaşamasalar dahi izole bir yaşam sürmeleri kimi zaman ev sahibi toplumca, kimi zaman ise kendileri tercih ederek devam ettirilmiş ancak bu çalışmalarda durum biyopolitika ya da çıplak yaşam ile açıklanmamıştır.

2.3 Homo Sacer kavramının Farklı Alanlardaki Yeri

Çıplak yaşam kavramı Yahudilerin Hitler tarafından kamplara hapsedilmesini inceleyerek İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmış bir kavram olmasına rağmen, sıklıkla farklı alanlarda da uygulandığı görülmektedir. Homo sacer analojisi kimi zaman kadın-erkek ilişkilerinde toplumsal cinsiyet rollerinin belirlediği konumları tanımlamak, kimi zaman farklı meslek gruplarının ya da sosyo-ekonomik statülerin toplumun geri kalanıyla eşit şart ve imkanlara ulaşmaması esas alınarak çıplak yaşam olarak değerlendirilmeleri gibi yazında farklı noktalarda kullanıldığı görülmektedir. Mültecilere dair homo sacer analojisinin yazındaki yerine değinmeden önce, farklı alanlar ve gruplara çıplak yaşam kuramının uygulandığı çalışmalara değinmek, teorik çerçevenin birçok alanda geçerliliği ve önemini vurgulamak için oldukça önemlidir. Bu bağlamda, Dale Spencer sex işçilerini konu aldığı çalışmasında, onların hayatlarını incelemiş ve o çevrede kurulan hayatın adeta bir kamp ortamı şeklinde dizayn edildiği ve bu işçilerin Amerika, Kanada ve İngiltere’de bu bireylerin hukuksuz bir ortamda yaşam sürdüklerini onların GPS sistemleri ile izlenmesi ve daha bir çok farklı şekilde egemen gücün hayata müdahalesiyle sadece biyolojik yaşam formunun bırakıldığı ve bu şekilde kadın vücudunun çıplak yaşam formuna dönüştürüldüğü sonucuna varılmıştır (Spencer, 2009, s. 234). Kadınların homo sacer analojisi bağlamında incelendiği bir diğer çalışma ise Ronit Lentin tarafından 2006 yılında, Yahudilerin Ukrayna, Transdinyester’de uğradığı soykırımdan kurtulan kadınların ifadelerinin incelenmesi yöntemiyle toplumsal cinsiyet rollerinin kamp hayatında ve soykırırmda nasıl kadını çıplak yaşama indirgediğini ve tanıkların hatıralarında da bu formun sürdürüldüğünü incelemiştir. Çalışması sonucunda, hayatta kalanlardan erkek tanıklar İsrailin egemen maskülenite ruhunda ifadeler verirken, kadınların grupsal aidiyet ya da politik bağlılık yerine daha bireysel ve duygusal ifade verdikleri tespit edilmiş ve bu durum yazar tarafından kadınların kendilerini bedenleri

üzerinden ihmale, şiddete ve ölüme daha yatkın gördüklerini vurgulamıştır (Lentin, 2006, s. 470). Aynı minvalde, Aylin Akpınar tarafından 2003 yılında ele alınan diaspora konumundaki Türk kadınların yaşadığı kadına karşı şiddet kavramı ele alınarak kadınların stratejik olarak toplumun namusu ve değerlerini taşıyan yegâne öge olarak pozisyonlandığını ve toplumda yine belirli bir rolle adlandırılarak ve kadın vücudunun kültürel sembollere atfedilmesiyle “femina sacra” kavramının bir diğer örneği görülmektedir (Akpınar, 2003).

Homo sacer analogisinin kullanıldığı bir diğer konu ise 1932-1942 yıllarında Kanada’dan, Kanada Komünist Partisinin 10 üyesinin ülkeden sınır dışı edilmeleri ve onların artık Kanada vatandaşlığı yerine “dünya vatandaşlığı” (World citizen) sıfatıyla anıldıkları, ancak dünya vatandaşlığı sıfatının getirisi olarak devlet tarafından vatandaşa sağlanan koruma sorumluluğunun sağlanmadığı ve bu kişilerin çıplak yaşama mecbur bırakıldıkları tespit edilmiştir (Molinaro, 2015, s. 149). Çıplak yaşam analogisinin en ilginç uygulandığı konu ise, tıp alanında aslında kavramın tam olarak anlatmak istediği kavramı örneklendirme açısından oldukça net bir resim çizen, Catherine Philips tarafından kaleme alınan “Çağdaş sağlık politikasında yaşam kalitesi: ... ama hayat nedir?”⁷ başlıklı yoğun bakım hastalarını konu alan çalışmasıdır. Yazar teorik çerçevesinde homo sacer analogiyi kullandığı çalışmada yoğun bakım hastalarının da biyolojik olarak hayatta olduklarını ancak diğer bireyler gibi yaşamsal başka bir faaliyete katılmadan sadece nefes alıp vermek ve kalp atışı ile sınırlı bir çıplak yaşam sürdürdüklerini belirtmektedir (Philips, 2018, s. 14).

---

⁷Quality of life in the contemporary politics of healthcare: ... but what is a life?

2.4.Göç Literatüründe Mülteciler Özelinde Homo Sacer Analjisi

Homo sacer kavramı, Agamben tarafından 1998 yılında çıkarılan “Homo sacer: Egemen Güç ve Çıplak Yaşam” isimli kitabının etkilerini yıllar geçtikçe mülteci alanında çalışmaları barındıran akademik camiayı etkilemeye ve önemli bir yer edinmeye başlamıştır. Ancak salt çıplak yaşam kavramının kuramsal çerçeve olarak kullanıldığı çalışmalar 2008 yılından sonra popülerlik kazandığı literatürden çıkarılabilecek önemli bir bulgudur. Özellikle Emma Haddad tarafından kaleme alınan “Uluslararası Toplumda Mülteci: Egemenler Arasında”⁸ başlıklı Cambridge Üniversitesi tarafından yayınlanan kitap ile yazar mülteci çalışmalarını üç önemli evreye ayırarak yazının nasıl şekillendiği hakkında bilgiler vermektedir. Haddad’a göre, 1949 sonrası modele göre daha birey odaklı çalışma vurgusu ve uluslararası düzeyde koruma gerekliliği esastır, ancak 1980’lerde devletler arasında Mülteci ve Sığınmacılara Dair Sözleşmenin imzalanması ile ikinci dönem açılmış ve devletler göçü düzenleme ve sığınma kriterleri belirlemeyi akdetmesiyle birlikte ikinci periyot sorumluluğun devlette olduğu ve kendi vatandaşının ön plana oturtulduğu bir alana evrilmiş, Soğuk Savaş sonrası dönemde ise kendini koruma mekanizmaları aktif hale gelerek sığınmacıların gelişlerinin engellendiği ya da transit ülkelerde bekletildiği “güvenli bölge” “insani yardım” “koruma sorumluluğu” gibi kavramların türediği egemenin sorumluluğunun vurgulandığı üçüncü faza gelinmiştir (Haddad, 2008, s. 201). Daha sonraki bölümde ise yazar, koruma sorumluluğu prensibi gereği devletlerin öncelikle kendi vatandaşlarını koruduğu ve iç- dış kavramının sınırların güçlendirilmesi ile geliştiği ve içeriye alınması gerekene egemenin karar verdiği bir sistem haline gelmiştir (Haddad, 2008, s. 210). Tarihsel bir perspektifle inşacı yaklaşımı kullanan Haddad, kitabında vurguladığı egemen güç kavramı ile Agamben’in çıplak yaşamına da değinmektedir. Haddad’dan önce ilk kez mülteci çalışmaları konusunda

---

⁸The Refugee in International Society: Between Sovereigns”

“Homo sacer” analogisinin kuramsal çerçeve olarak kullanan çalışma ise Jenny Edkins ve Veronique Pin-Fat tarafından 2005 yılında kaleme alınmıştır (Pin-Fat, 2005). Yazarlar, egemen güç tarafından sınırlar içinde bir yaşam formu belirlendiği sınırların dışında yani “telin diğer tarafında” ise başka bir yaşam belirlendiği, içeri alım olsa dahi bu bireylerin sadece çıplak yaşam formunu sürdüreceği ve politik, haklarına tam anlamıyla sahip öznelerin her zaman daha önceden içerde olanlar olacağı aktarılmaktadır (Pin-Fat, 2005, s. 7). Henüz küresel çapta bir mülteci krizi yaşanmamışken 2010 yılında iki farklı makalede kuramsal çerçeve olarak çıplak yaşam analogisi kullanılmıştır. Martina Cvajner ve Giuseppe Sciortino tarafından yazılan düzensiz göçün incelendiği çalışmada farklılaşma teorisi ile çıplak yaşam karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve göçmenlerin mekânsal analizleri yapılmıştır (Cvajner, 2010). Çalışmaya göre, düzensiz göçmenler toplumsal olarak değerlendirildiğinde gittikleri toplumda var olan sosyal tabakalara, statülere ve durumlara eklenerek dahil edilirler, ancak bu tabakalaşmada da farklılaşma ve çıplak yaşam çok net tespit edilebilmektedir (Cvajner, 2010, s. 395). Avustralya’daki İranlı ve Kıbrıslı göçmen kadınların analiz edildiği ve Homo sacer analogisinin kullanıldığı bir diğer çalışmada yöntem olarak etnografik gözlem metoduyla veriler toplanmıştır (Warin, 2010). Çalışmada dikkat çeken en önemli detaylardan biri de bu çalışmadaki gibi egemenlik sahası ve onun etkisindeki çıplak yaşam formunu yalnızca içeri, dışarı olarak kategorize etmek yerine daha fazla katmanlarla inceleme yapılması gerektiğinin vurgulanmasıdır.

Olga Zeveleva, Almanya’daki göçmenlerin ve mültecilerin geçici süreyle yasal statüleri belirlenene kadar buldukları kampları söylem analizi metoduyla incelediği “Biyopolitika, Sınırlar ve Mülteci Kampları: Devletin Üyesi Olmayanlar Üzerinde

Egemenin Gücünün Kullanımı”⁹ çalışmasında çıplak yaşam analogisini kullanarak mekânsal analiz ve milli kimlik ilişkisini incelemiştir (Zeveleva, 2017). Yazara göre egemen güç ile çıplak yaşam arasındaki ilişki üç farklı formda gözlemlenmektedir; kültürel pratikler (cultural practices), temsil(representation) ve imgelem (imagination) (Zeveleva, 2017, s. 43). Daria Davitti ise Avrupa’daki göçmen krizini biyopolitika ve çıplak yaşam ekseninde incelediği çalışmasında, göçmenlerin çıplak yaşam formuna büründürülmesinde tesadüfi bir durumdan ziyade egemen güçler olarak devletlerin kasti rolü olduğunu vurgulamaktadır (Davitti, 2019). Yazara göre, Avrupa’nın mülteci politikası sistematik olarak ihmalkâr ve kurumsal bir şekilde biyopolitika stratejisini egemenlik kullanarak vatandaşlık, hukukun üstünlüğü ve insan hakları gibi konuları ihlal ederek sürdürmektedirler (Davitti, 2019, s. 1194).

Suriyeli mülteciler özelinde homo sacer analogisinin kullanıldığı çalışmalar incelendiğinde ise göze çarpan en önemli nokta biyopolitika ve çıplak yaşam kavramlarının teorik altyapı olarak kullanıldığı çalışmalar 2016 yılı ve sonrasını kapsamaktadır. Bu sebeple, yazın taramasının önceki kısımlarında da bahsedildiği gibi Alan Kurdi’nin cansız bedeninin Bodrum sahilinde bulunması ile dünya gündeminde Suriyeli mülteciler konusu daha dikkat çekici bir hale gelmiş ve yaşanan durumun gerçek bir çıplak yaşam olduğu değerlendirilmektedir. Yaşanan bu hak mahrumiyeti Suriyeli mülteci kadınlar ve çocuklar özelinde Özlem Ünlü tarafından “Göçmen Kadınlar ve Devletsiz Neslin Çocukları: Hak Mahrumiyetinden Yoksulluğa” başlıklı çalışma ile etraflıca değerlendirilmiştir (Ünlü, 2016). Yazar çalışmasında özellikle vatandaşlık bağı ile herhangi bir ülkeye bağlanamayan “devlet”siz kalan çocukları ve mülteci anneleri analiz etmiş, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne göre devletler doğumdan

---

⁹Biopolitics, borders, and refugee camps: exercising sovereign power over nonmembers of the state

itibaren kendi topraklarında doğan çocuklara nüfus kaydı düzenlemek zorunda olmalarına rağmen iç hukuk mevzuatlarını uygulayarak Sözleşmeyi uygulamaktan kaçındıkları sonucuna ulaşmıştır (Ünlü, 2016, s. 41). Bu çerçevede incelendiğinde bir kişinin vatandaşlık bağı ile bağlanmaması yazarın deyiimiyle “doğmuş olmakla hak sahibi olunamadığını” göstermektedir.

Tiffany Dykstra tarafından oldukça kapsamlı bir şekilde Suriyeli mültecilerin çıplak yaşam analogisi bağlamında İngiltere ve Amerikan basınında nasıl imgelendiği üzerine hazırlanan çalışmada mültecilerin basında “tehlikeli bir yük”, “afet ve insani bir neden” ve “insani bir obje” olarak gösterildikleri bulgusuna varılmıştır. Analizinde yazar özellikle Agamben’in çıplak yaşam kavramından ziyade kutsal insan olarak tasvir edildiği ancak mültecilerin ne demokrasiye dahil edildikleri ne de tam olarak yok sayıldıklarını aksine eşikte varlıklarını sürdürmeye devam ettiklerini vurgulamaktadır (Dykstra, 2016, s. 44-45). Benzer şekilde Suriyeli mültecilerin medyadaki gösteriminin homo sacer analogisi bağlamında incelendiği bir diğer çalışma ise, Annabelle Cathryn Wilmott tarafından İngiltere’deki üç yüksek tirajlı gazete özelinde analiz edilmiştir. 299 farklı fotoğrafın yer aldığı haberi mercek altına alan yazar, mültecilerin medyada “işgalci” olarak resmedildiğini, mültecilere dair haberlerde polisin geniş açılı ve yakın perspektifle vurgusunu ise mültecilerin güvenlikleştirildiğini, biz ve onlar ayrımının net olarak vurgulandığını, özellikle mülteci grupların kalabalık resimlerinin gösterilerek “çok kalabalıklar” algısı yaratıldığı sonucuna varmıştır (Wilmott, 2017, s. 77). Annabelle çalışmasında özellikle tek başına mültecilerin gösterilmesinin çok tercih edilmediğini, bir mültecinin duygusal ve bireysel hikayesinin aktarılmasından ve onun birey olduğu, dolayısıyla da hakları olduğu fikri oluşabileceğinden, toplu olarak gösterilerek çok kalabalıklar ve kültürümüz, güvenliğimiz ve bizim için birer yük ve tehditler algısı oluşturulmaktadır (Wilmott, 2017). Son olarak homo sacer analogisinin kuramsal çerçeve

olarak kullanıldığı bir çalışma ise David Redmalm tarafından kaleme alınmıştır. Ekonomik olarak değerlendirdiği çalışmasında yazar, Suriyeli mülteciler için “belirsizlik bölgesi” (zone of indistinction) olarak çalıştıkları firmaları göstermektedir (Redmalm, 2020). Çalışmada yazar çıplak yaşam kavramı üç farklı bölgeyi ve firmayı incelemiş ve bu kişilerin “atık” (exposed) bölgeler olarak adlandırılan köhne, çamurlu ve pis yolları olan, halkın geri kalanının yaşamayı tercih etmediği, burada yaşayanların ise mecbur kaldığı bölgelerde mültecilerin yaşamak zorunda kaldıkları bulgusunu elde etmiştir (Redmalm, 2020, s. 956). Özellikle Macaristan’da mültecilerin yiyecek bulmak şöyle dursun, yatacak yer bulma konusunda dahi sıkıntılar yaşadıklarını, ev sahibi ülke vatandaşlarının benzer endişeler yaşamazken ve “devlet baba” figürüne güvenirken, mültecilerin sadece Avrupa’nın almayı vadettiği mülteci kotasını doldurmak için birer sayıdan ibaret olduğunu vurgulamaktadır (Redmalm, 2020, s. 958-959).

2.5.Göç literatüründe Mülteciler özelinde Homo Sacer analogisinin farklı metodolojik uygulamaları

Göç yazınında Suriyeli mülteci özelinde incelenen çalışmaların temelde üç farklı kategoride veri toplama ve inceleme yöntemi kullanıldığı tespit edilmiştir; nicel yöntemler, nitel yöntemler ve karma metot. Ancak yazında ağırlıklı olan metot olarak nitel yöntemlerin çalışıldığını belirtmekte yarar vardır. Nitel yöntemlerde ise analiz düzeyine bağlı olarak birey odaklı çalışmalarda mülakat yöntemi kullanılırken, devlet politikalarına yönelik çalışmalarda ise doküman analizi yöntemi tercih edildiği tespit edilmiştir. Yazına yoğun olarak nitel çalışmalar yön verdiği için öncelikle, kısıtlı sayıda olan nicel çalışmalar ve karma metot kullanılan çalışmalara değinilecek son olarak nitel çalışmalardan bahsedilecektir.

Yazında sıklıkla mültecilerin mekânsal analizi çalışmalarına yer verilmekle birlikte, genelde bu çalışmalar etnografik gözlem metodu kullanılarak araştırmaların

tamamlandığı görülmektedir. Ancak 2020 yılında Amerika Birleşik Devletleri Arizona eyaletinde yaşayan mültecilerin mekânsal analizinin çıplak yaşam kavramı ile açıklanması amacıyla Samuel Norton Chambers, mültecilerin yaşadıkları bölgelerdeki yoğunluklarını haritalandırarak, yıllara göre ölüm oranları ile bu bölgeler ve komşu bölgelerin mülteciler öncesi ve sonrası durumlarını karşılaştırmıştır. Çalışmanın önemli bulguları arasında, mültecilerin “sıcak noktalar” olarak belirtilen ölüm oranlarının yüksek olduğu, toplumun geri kalanına uzak ve kolay erişilemeyen bölgelere yerleştirerek onları çıplak yaşam formlarına büründürdüğü sonucuna varmıştır (Chambers, 2020, s. 1376). Yazar ayrıca çalışmasında sadece ölüm oranlarının kullanılmasını bir sınırlılık olarak tanımlamış ve güvenliğe dair olguların ölçülmesi için anket yöntemi ile ya da suç oranlarının da analize dahil edilmesiyle daha anlamlı sonuçlar elde edilebileceğini vurgulamıştır (Chambers, 2020, s. 1381). Bir diğer kantitatif çalışma ise Hollanda’daki mültecilerin çıplak yaşamını etkileyen faktörler olarak gelir düzeyi ve etnik yapı Marguerite Van Den Berg tarafından analiz edilmiştir. Rotterdam şehri özelinde yapılan bu çalışmada da öncelikle şehirde yaşayan mültecilerin mekânsal analizi özelinde “sıcak noktalar” haritalandırılarak bu noktaların gelir düzeyi ve etnik yapı ile alt yapısı ölçülmüş ve anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir (Berg, 2011, s. 1933).

Karma metot olarak değerlendirilen nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanıldığı çalışmalar ise yazında çok nadir yer almaktadır. Literatür taramasının önceki kısımlarında da bahsi geçen üç çalışmada karma metot kullanılarak veri toplama ve analizi yapıldığı tespit edilmiştir. Yvon Van Der Priel vd. (2018) tarafından Hollanda’daki trans mülteci bireylerin durumunun incelendiği çalışmada hem etnografik gözlem hem de anket birlikte kullanılmıştır. Annabelle Cathryn Wilmott tarafından medyada yer alan haberler incelenerek Suriyeli mültecilerin çıplak yaşamlarının değerlendirildiği çalışmada ise içerik analizi yöntemi sayısal veri analizi ile harmanlanarak çalışma tamamlanmıştır

(Wilmott, 2017). Benzer şekilde medyada yer alan mülteci haberleri incelenerek hazırlanan ve Suriyeli mülteciler özelinde analiz yapan Tiffany Dykstra da içerik analizi ve söylem analizini sayısal veri analizi ile birleştirerek incelemiştir. Özellikle 2020 yılı itibariyle tüm dünyayı etkisi altına alan pandemi koşulları göz önüne alındığında, yüz yüze anket veya mülakat gibi temas gerektiren veri toplama teknikleri ne yazık ki yerini online versiyonlarına bırakmıştır. Bu durum özellikle nicel çalışmalarda evren örneklem temsili noktasında endişelere yol açmaktadır. Bu temsilin sağlanabilmesi ve toplanan verilerin teyidi için birçok uzman karma metodu, eğer karma metot mümkün değil ise en az iki metodun birlikte kullanılarak çalışmaların güvenilirliğinin ve geçerliliğinin artırılması gerektiğini vurgulamaktadır (Baran, 2020) (Scott F. Turner, 2015) (Toole, 2010).

Tamamıyla sayısal verilere odaklanarak sosyal bilimlerde bireyin tekil olarak yaşadığı deneyimlerin ihmal edilebileceği, karma metotların ise hem zaman hem de finansal açıdan yüksek maliyetli olması sebebiyle nitel araştırmacılar yazında sıklıkla eleştirilerde bulunmaktadır (Bakewell, 2008). Genel hatlarıyla literatür incelendiğinde, doküman analizi, mülakat, etnografik gözlem ve söylem analizi tekniklerinin ağırlıklı olarak kullanıldığı nitel metotlar karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak, analiz düzeyi birey olan çalışmalara baktığımızda mülakat tekniğinin ön plana çıktığı görülmektedir (Redmalm, 2020) (Rygiel, 2016) (Vandevoordt, 2017). Devlet-birey ilişkisi veyahut devlet ve mülteci grubu ilişkisine yönelik çok boyutlu analiz düzeylerinin dahil edildiği, ya da tarihsel arka planın etkisinin yoğun olarak görüldüğü çalışmalarda doküman analizi ve/veya söylem analizi tekniği yoğun olarak yer almaktadır (Molinario, 2015) (Lentin, 2006) (Garrett, 2020) (Lancione, 2019) (Durham, 2018) (Zeveleva, 2017). Mülteci grubunun deneyimlerine odaklı ve sosyal çevre ile etkileşimlerini ölçme amacı güden,

süreç odaklı çalışmalarda ise etnografik gözlem metodunun uygulandığı çalışmalarda da alanda önemli bir yere sahiptir (Philips, 2018) (Schmelter, 2020) (Warin, 2010).

2.6.Göç Literatüründe Suriyeli Mülteciler Özelinde Homo Sacer Analojisinin Farklı Ülkelerde Uygulamaları

Çalışmada vaka analizi olarak Almanya ve Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin ele alınması sebebiyle yazın taraması kısmını son bölümünde Suriyeli mülteciler homo sacer kavramı çerçevesinde hangi ülkeler özelinde ya da karşılaştırmalı olarak ele alındığına değinmek, alanda nasıl bir boşluğun doldurulacağını göstermek açısından önem arz etmektedir. Literatür taramasının bu bölümünde öncelikle karşılaştırmalı olarak homo sacer analojisini mülteciler özelinde inceleyen çalışmalara değinilecek, sonrasında ülkeler özelinde çalışmalara yer verilecektir. Türkiye ve Almanya özelinde hazırlanan çalışmalara ise bölümün en sonunda detaylıca aktarılacaktır.

Yazında sıklıkla atıf verildiği gözlemlenen, 2004 yılında Prem Kumar Rajaram ve Carl-Grundy-Warr tarafından kaleme alınmış Avustralya, Malezya ve Tayland'daki kamplarda yaşayan düzensiz göçmenlerin durumunun analiz edildiği çalışmada ülkelerin farklı göçmen politikaları uygulamaları derinlemesine analiz edilmiştir (Grundy-Warr, 2004, s. 34). Çalışmada vurgulanan en önemli noktalardan biri de vatandaşların sahip olduğu 'vatandaşlık bağı ile bağlı olanların diğerlerine göre daha fazla ve daha yüksek seviyede insan haklarını hak ettikleri" fikridir (Grundy-Warr, 2004, s. 59). Bu çalışmada da çift yönlü olarak hem vatandaşa hem de mültecilerle uygulanması düşünölen anket ile ölçölmek istenen olguya paralel şekilde farklı bir yöntemle analiz edilmiş ve ulus devletin sınır politikaları bağlamında devlet düzeyli çalışmalarda farklı formlardaki insanlara dair politikaların ciddi bir sorun olarak karşılarına çıktıkları sonucuna varılmıştır (Grundy-Warr, 2004, s. 60). Wilem Schinkel tarafından 2009 yılında Batı Avrupa'daki mültecilerin durumunun karşılaştırmalı olarak analiz edildiği çalışmada ise çıplak yaşam

kavramı ve zombi kavramları kullanılarak mültecilerin imgelemi sağlanmıştır (Schinkel, 2009, s. 779). Çalışmada ulus devletin yasa yapıcı birer makine gibi görüldüğü ve çıplak yaşamların da onlar tarafından üretildiği ancak bu üretim sürecinde küreselleşmenin yoğun etkisi ve düzensiz göç karşısında yasal ve yasal olmayan arasındaki ayrımı net çizebilmek ve yasal olanlara ya da “kendi insanlarına” bakım vermeyi sorumluluk olarak görmekte ve politika uygulamalarını bu minvalde gerçekleştirmektedir (Schinkel, 2009, s. 798).

Ülkeler özelinde yapılan çalışmalara gelindiğinde ise, belirli ülkeler ve bölgeler özelinde çok sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Örneğin Avustralya hem karşılaştırmalı olarak Rajaram ve Warr tarafından ele alınmış, hem de Louis Everuss tarafından 2020 yılında tekil olarak incelenmiştir. Çalışmada, hareketli egemenlik ve çıplak yaşam üzerinde yoğunlaşarak kitlelerin küresel boyutlardaki hareketliliği ile devlet egemenliğinin bir araya gelmesiyle küresel düzeyde kısıtlama ve kontrollerin önlenilebileceği ya da azaltılabileceği varsayımlarında bulunmaktadır (Everuss, 2020). Everuss’a göre, Avustralya özelinde, mültecilerin yaşamı birer yaşam formu olarak açıklanmak yerine doğrudan çıplak yaşama terk edildikleri ve Avustralyalıların bu çıplak yaşam deneyiminden etkilendikleri, taşınmaları yeni yerlere göç etmeleri ile onlara izole alanlar bıraktıkları üzerinde durulmuştur (Everuss, 2020, s. 8). Ayrıca çalışmada Almanya özelinde yapılmış çok benzer bir çalışma ile kıyaslama yapılarak, o çalışmada Almanya’da yaşayanların da “aynı bottayız” argümanı ile metaforik olarak sürece dahil edildikleri, ancak Avustralya’da bu durumun gözlenmediğini vurgulamaktadır (Everuss, 2020, s. 9). Filistin konusunda da yazında sıklıkla homo sacer analogisine yer verildiği göze çarpmaktadır (Lentin, 2006) (Wells, 2019). Charles Wells tarafından yapılan çalışma sonucunda Filistinlilerin Guantanamo Körfezindeki gözlem kamplarında birer terörist olarak gösterilmelerinin de biyopolitika olarak değerlendirilmesi gerektiği ve

onların insan olmaktan soyutlayıp sadece biyolojik birer canlı olarak imgenmesi, hatta güvenlikleştirilmesini, İsrail devleti tarafından kasti olarak sistematik bir şekilde yapıldığını vurgulamaktadır (Wells, 2019).

Afrika'ya dair çıplak yaşam ve biyopolitika kavramlarının irdelendiği çalışmalara bakıldığında ise, Uganda özelinde yapılan Devin Holterman tarafından kaleme alınan “Yaşam için Biopolitik Savaş: Özünden Arındırma ve Petrol Ülkesi Uganda”¹⁰ başlıklı çalışmada, doğal kaynaklar açısından oldukça zengin olan Uganda'da bireylerin yaşamının kategorize olduğu ve kategoriler arasında görünmez bir sınır olduğuna vurgu yapılmaktadır (Holterman, 2014, s. 36). Çalışmada değinilen en önemli nokta ise, Agamben'in eşikteki insanlar tanımlamasının aksine bireylerin kategorize oldukları ve kriminalize oldukları eşiktekinin ise hukuk ve yasalar olduğu, bireyin kategorisine göre hukukun içeriye girdiği ya da dışarda kaldığı durumlar gözlemlendiğini belirtmiştir (Holterman, 2014, s. 36-37). Somali'ye dair yapılan bir çalışmada ise, Mogadişu ve Bossaso kentlerinde artan kentleşme ile kamplarda yaşamlarını sürdüren yerlerinden edilmiş insanlar, uluslararası ve yerel aktörler ile yaşanan yoksulluk, prekarite ve güvensizlik ortamı mülakat yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir (Jutta Bakonyia, 2019). Çalışmada özellikle çok boyutlu bir etkileşimle kampların yönetiminin sürdürüldüğü vurgulanırken, kamplarda çok fazla aktöre rağmen insan hakları ve yoksulluğun giderilmesi gibi konularda özellikle prekarite ve güvenlik konularında yoksunluk yaşandığının altı çizilmektedir (Jutta Bakonyia, 2019, s. 90). Güney Afrika ve Bostwana'ya dair bir çalışmada ise kayıt dışı göçmenlere dair yapılan çalışmada, onların yaşam şartları ve onlara karşı yaklaşımlar özelinde değerlendirildiğinde hem “istenmeyen” hem de “problemlili” olarak yalnızca ev sahibi ülke sakinleri için değil aynı

---

¹⁰The Biopolitical war for life: Extractivism and The Ugandan Oil State

zamanda resmi makam yetkililerince de hukukun dışına itildikleri ve çıplak yaşam formuna büründürüldükleri sonucuna varılmıştır (Ntau, 2020, s. 14).

Homo sacer kavramının doğduğu topraklarda, Batı'daki uygulamalara baktığımızda ise İngiltere'de yazında önemli bir yer kapladığı görülmektedir. 2015 yılında İŞİD terör örgütüne katılmak üzere İngiltere'den ayrılan üç gencin vatandaşlıklarının, ülke güvenliği öne sürülerek askıya alınması ile ilgili kaleme alınan çalışmada, öncelikle devlet ve vatandaşlık bağı hakkındaki hukuksal alt yapı ve bu durumun egemen güç tarafından değişiklik yaratma kabiliyeti üzerinde durulduktan sonra güvenikleştirme özelinde devletin vatandaşlarına dair elde edebileceği tasarruflar üzerinde durulmuş sonrasında ise vaka analizi olarak üç gençten biri olan Şamima Begum özelinde konu incelenerek, egemenin yetkilerini kendi kendine sınırlandırarak vatandaşını nasıl çıplak yaşama büründürdüğü açıklanmıştır (Jr., 2020, s. 356). Yazarlar ayrıca çalışmada, Birleşik Krallıkta hala kolonyel zihniyetin yansımalarının yönetimde sürdüğü vurgulanmakta, vatandaşlar arasında tabakalaşma ve “biz” ya da “onlar” ayrımının keskin olarak hissedildiği bu sebeple de Şamima Begum'un kolaylıkla gözden çıkarılabildiği, bu yapılırken de ulusun güvenliği ön planda tutularak konunun güvenikleştirildiği belirtilmiştir (Jr., 2020, s. 357). Londra Ekonomi Okulunda 2015 yılında doktora tezi olarak Tamlyn Jane Monson tarafından sunulan ve zenofobi, vatandaşlık ve kutsal insan kavramlarının bir arada değerlendirdiği vaka analizi olarak da Güney Afrika'yı konu alan çalışmada ise, öncelikle metodolojik olarak kozmopolitik bir metot benimsenmesi ve ulusal tek bir bölgenin ölçüt olarak kabul edilmemesi gerektiği üzerinde durmaktadır (Monson, 2015, s. 251). Monson'ın tezinde vurguladığı bir diğer önemli başlık ise sosyolojik imgeleme sırasında kesinlikle dikkat edilmesi gereken hususun devletin rolü olduğudur, öyle ki devlet merkezi sınırları içinde adaleti dağıtma konusunda da vatandaşları arasındaki eşitsizlikleri giderme konusunda da yegane

yetkilidir (Monson, 2015, s. 252). Neoliberal devlet, toprakları ve vatandaşları arasındaki aidiyet bağının Fransa'daki düzensiz göçmenler özelinde incelendiği bir diğer çalışmada çok boyutlu düzlemde özellikle iş gücüne katılan düzensiz göçmenlerin vatandaşlık bağı ile bağlı olmadıklarından kontrol dışı kaldıkları bu sebeple ihmal ve şiddete daha açık oldukları sonucuna varılmaktadır (McNEVIN, 2006, s. 147-148). İtalyan adası Lampedusa'da Akdeniz'den gelen göçmenlerin hem medya gözünden hem de egemenin politik davranışlarının yansımalarının incelendiği çalışmada Lampedusa'nın Avrupa güney sınırlarında bekleme noktası gibi bir işlevle başat bir rol oynadığı ve adanın tümünün büyük bir mülteci kampına dönüştüğü, adadakilerin ise artık birer vazgeçilmiş çıplak yaşamlar olarak değerlendirildiği, bu formdan kurtulmaları için ise ana karada yine egemenin yetkilerini kullanarak bir çözüme kavuşturulabileceği üzerine durulmaktadır (Nick Dines, 2015, s. 442).

Almanya'ya dair yapılan çalışmalar incelendiğinde, ilk olarak 2004 yılında Matthew Gibney tarafından yazılan Sığınma Politikaları ve Etik: Liberal Demokrasi ve Mültecilere Cevabı¹¹ başlıklı kitabında vaka analizlerinde Almanya'ya da yer verildiği görülmektedir. Kitapta karşılaştırmalı bir analizle Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Avustralya ve Almanya mercek altına alınırken vurgulanan en önemli nokta ise liberal demokrasiler kendi değerleri çerçevesinde mülteci krizine yaklaşırlarken çok fazla devlet odaklı politikalar güttükleri ve adeta 'organize bir hipokrazi' sergiledikleridir (Gibney M., 2004, s. 229). 2019 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesine Yüksek Lisans Tezi olarak Nihan Duran tarafından sunulan çalışmada Berlin'de yaşayan Suriyeli mülteciler Agamben'in istisnai hal kavramı çerçevesinde incelenmiştir. Özellikle iş hayatına mültecilerin katılımı noktasına odaklanan yarı yapılandırılmış mülakat yöntemiyle

---

¹¹The Ethics and Politics of Asylum: Liberal Democracies and the Response to Refugees

verilerin toplandığı çalışmada egemenin kontrolü altında ancak vatandaşların haklarından mahrum belirsizliğe terk edilmişlik hissi ve algısı mültecileri karamsarlığa ve aynı zamanda daha tehlikeli olabilecek ikincil bir göçe ittiği sonucuna varılmıştır (Duran, 2019, s. 69). Nazi Almanyası dönemini ampirik yöntemlerle ele alan günümüz pratiklerini tarihsel perspektifle açıklamayı amaçlayan çalışmada ise Erin Twyford, çıkarılan kanunlar ve tarihsel raporlar çerçevesinde Yahudiler için finansal kayıpların yaşandığı özellikle ekonomik çerçevede ciddi prekaritenin gözlemlendiği sonucuna varmıştır (Twyford, 2019).

Türkiye özelinde mültecilerin çıplak yaşamına dair çalışmalara bakıldığında ise, Almanya'ya göre oldukça fazla olduğu ancak yöntemsel olarak değerlendirildiğinde ise yoğunluklu olarak nitel yöntem ağırlıklı bir yönelim göze çarpmaktadır. İlk olarak Yaprak Civelek tarafından kaleme alınan çalışmada Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin biyopolitika çerçevesinde analiz edilirken vurgulanan önemli noktalardan biri de Türkiye'nin Avustralya, Amerika ve diğer Avrupa ülkelerine kıyasla daha insani bir yaklaşımla mülteci politikalarını düzenlediği olgusudur (Civelek, 2017). Çalışmaya göre, kamplarda yaşayan mültecilerin %67'sinin yaşam koşulları ve onlara sunulan hizmetten memnun oldukları, ancak ev sahibi ülke vatandaşları ile değerlendirilen tüm çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda Agamben'in kamplar için önerdiği “çıplak yaşam” ve “istisnai hal” kavramlarına dair önemli bulgular tespit edilmiştir (Civelek, 2017, s. 41). Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin filmlerdeki imgelemi üzerine çıplak yaşam analogisini değerlendiren Eren Yüksel ise 2019 yılında yayınlanan çalışmasında Daha ve Misafir filmleri özelinde analiz yapmıştır. Çalışma sonucunda, özellikle filmlerde masum çocuk ve muhtaç kadın figürleriyle mültecilerin çıplak yaşamları vurgulanmakta, yardıma ihtiyaç duyan kurbanlar olarak tasvir edildikleri belirtilmektedir (Yüksel, 2019, s. 246). Misafir filminde ise vurgulanan nokta, devlet politikalarının bireylere “iyilik yapma”

olgusuyla devredilmesi ve yardım eden-edilen şeklinde toplumsal ayrılaşmaya gidildiğidir (Yüksel, 2019, s. 248). Esin Hamdi Dinçer tarafından 2019 yılında yayımlanan çalışmada ise Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin Agamben’in kuramı ile hukuksal statüleri bağlamında değerlendirilmiştir (Dinçer, 2019). Geri Kabul Anlaşması ve Yabancılar ve uluslararası koruma Kanunu çerçevesinde yapılan analizle, “şartlı mülteci”, “vatandaş”, “geri kabul”, “geçici koruma” gibi tanımlamalarla mültecileri homo sacer formuna indirgendiği vurgulanmıştır (Dinçer, 2019, s. 225-226). Deniz Sert ve Uğur Yıldız tarafından Suriye’den mülteci akının henüz başladığı tarihlerde Agamben’in analogisi bağlamında uluslararası koruma altındaki 20 şartlı mülteci ile mülakat yöntemi kullanılarak hazırlanan çalışma sonucunda ise uydu kentlerin kuramdaki “ara bölge” (in-between spaces) olarak nitelendirilen ne tam olarak topluma dahil edildikleri ne de tam olarak toplumdan izole edildikleri gri bölgelerde oldukları belirtilmiştir (Yıldız, 2011, s. 189). 2011 yılındaki bu çalışma özelinde en önemli nokta ise ekonomik haklar bağlamında değerlendirilmiş ve sonrasında hakların sağlanmasının önemi yinelenmiştir (Yıldız, 2011, s. 190). Zeynep Kaşlı ve Zeynep Yanaşmayan tarafından kaleme alınan bir diğer çalışmada ise Bulgaristan’dan göçenlerle Suriyeli mültecilerin toplumsal kabulü arasındaki farklılık, devletin göç politikasının farklılığı ve topluma yansımaları üzerinde değerlendirilmiştir. Ancak Türkiye’de AKP hükümetinin İslami popülist politikalarının sürdürmesi ve özellikle 2016 sonrası artan ve hissedilen otoriterleşme ile birlikte artık toplumsal segmentasyon ve farklılaşmanın değiştiği, yönetimin cömert yüzünün ise ona sadık vatandaşları ve AKP’nin milli kimlik tasvirine uyan göçmenlere yönelik olduğu vurgusu yapılmıştır (Yanaşmayan, 2020, s. 15-16).

Orta Doğu Teknik Üniversitesinde Yüksek Lisans Tezi olarak Safiye Merve Ütnü tarafından hazırlanan Suriyeli Mültecileri Agamben’in homo sacer analogisi bağlamında hükümet dışı organizasyonların raporları özelinde değerlendirilmiştir (Ütnü, 2019).

Çalışma sonucunda raporlarda, Suriyeli mültecilerin Agamben'in kutsal insan kavramına paralel bulgularla resmedildiği, ölüm tehdidi altında ya da ölüme terk edildikleri vurgulanmıştır (Ütnü, 2019, s. 93). Uluslararası ve ulusal düzeyde mültecilere yönelik çok boyutlu koruma planları ve politikaları söylem olarak aktarılsa da uygulamada mültecilerin vatandaşlık bağı ile korundukları bir devlet nezaretinde olmamaları onları istisnai hale ve kutsal insana büründüren yegâne neden olarak ortaya çıkmaktadır (Ütnü, 2019, s. 93). Homo sacer analojisi kullanılmadan, söylem analizi yöntemi kullanılarak Suriyeli mültecilerin Türk toplumunda sahip oldukları belirsiz konumun egemenin söylemine bağlı olduğunu vurgulayan Aysel Öztürk, mültecilerin hem iç politikada hem de dış politikada söylemde oldukça politikleştirilerek objeleştirildikleri üzerinde durulmuştur (Öztürk, 2017, s. 53). Benzer şekilde Fırat Genç vd. tarafından hazırlanan çalışmada da Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin durumu özellikle sosyal ve ekonomik boyutta prekariteyi sürdürdükleri ancak en önemli noktanın ise güvenli bir geleceği Türkiye'de öngöremedikleri yine vatandaşların sahip olduğu hakların dışında kalmaya devam edecekleri korkusudur (Fırat Genç, 2018, s. 501).

Sonuç olarak, insan hakları ve mülteci hukuk bağlamında çalışmalardan başlayarak Türkiye'de Suriyeli mültecilere dair çalışmalar ile sonlanan yazın taramasında dikkat çeken temel bulgular yazında ağırlıklı olarak nitel ve tanımlayıcı çalışmaların ağırlıklı olduğu yönündedir. Nicel ve karma metotların kullanıldığı çalışmalar ise oldukça nadir rastlanmaktadır. Konu özelinde değerlendirildiğinde homo sacer kavramı Suriyeli mülteciler özelinde birçok ülkede gerek karşılaştırmalı gerek tek bir ülke düzeyinde defalarca çalışılmıştır. Homo sacer analojisi mültecilerin yalnızca kamp hayatlarını değil aynı zamanda toplum içinde gettolaşma olarak nitelendirilmese de sosyal hayattan izole edildikleri bir çevrede yaşamaya bırakılmaları veya yalnızca Suriyeli kimliklerini mutfakta sürdürmeleri gibi çıplak yaşama büründürüldükleri birçok çalışmada

vurgulanmıştır. Homo sacer kavramı çok defa çalışmalara konu olsa da literatürde hem mültecilerin algısı hem de ev sahibi ülke vatandaşlarının algısı düzeyinde çalışılmış henüz bir örneğine rastlanmamıştır. Analiz düzeyinin mülteci olduğu çalışmalarda mülakat ya da anket metodu kullanılırken, devlet politikası boyutuna gelindiğinde ise söylem analizi, doküman analizi ya da içerik analizi gibi yöntemlerin de kullanıldığı görülmektedir. Ancak yazında hem anket metodu kullanılıp hem de sivil toplum kuruluşları raporları aracılığıyla doğrulayıcı doküman analizi yapılarak elde edilen verilerin test edildiği herhangi bir çalışma örneğine rastlanmamıştır. Son olarak ülkelerin karşılaştırmalı olarak incelendiği çalışmalarda genel hatlarıyla eğilimin mevzuat analizi, göç politikaları analizi, söylem analizi ve içerik analizi çerçevesinde şekillenmiştir. Ancak iki ülkedeki aynı göçmen grup ile doğrudan etkileşime geçerek sonrasında ise sivil toplum kuruluşları raporları ile bulguları test ederek, mültecilerin haklarının homo sacer kavramı ile incelendiği karşılaştırmalı bir analize henüz literatürde rastlanmamıştır. Bu bağlamda, bu çalışma literatürde elde edilen bulgular ışığında hem metodolojik olarak yeni bir perspektif, hem de bu kadar yoğun çalışılmış bir konunun homo sacer analogisi çerçevesinde mültecilerin haklarına dair algıları yönünde çalışılmadığından karşılaştırmalı olarak yazına önemli bir katkı sunması beklenmektedir.

BÖLÜM III:

SURİYELİ MÜLTECİ KRİZİ BAĞLAMINDA ALMANYA VE TÜRKİYE’NİN GÖÇ POLİTİKALARI

3.1.Suriye İç Savaşı ve Küresel Bir Kriz Olarak Suriyeli Mülteciler

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle Suriye iç savaşı çalışmanın temel konusunu oluşturmadığı ancak mülteci krizinin tetikleyen başlangıç noktası olarak değerlendirildiğinden, kısaca Suriye vatandaşlarını göçe zorlayan süreçten bahsedilecektir. Sonrasında ise hem Türkiye’nin hem de Almanya’nın yapısal özellikleri ve göçmen kabul ediş şekilleri bağlamında göç politikaları değerlendirilecektir. Bölümün sonunda ise sivil toplum kuruluşlarınca iki ülkeye dair hazırlanan Suriyeli mültecilerin güncel durumlarının incelendiği raporlara yer verilerek, araştırma hipotezlerinin oluşturulmasında ve analiz sonuçları ışığında elde edilen bulguların değerlendirilmesinde daha analitik bir zemin oluşturulması amaçlanmaktadır.

Suriye’de Arap Baharı öncesinde diğer birçok Ortadoğu ülkesi gibi oldukça otoriter ve temel hak ve özgürlükleri ciddi seviyede kısıtlayıcı yasalarla yöneticilerin yetkilendirildiği bir yönetim şekli uzun yıllardır alışlagelmiş bir şekilde siyasi imajı oluşturmaktadır. Bu bağlamda incelendiğinde diğer birçok otoriter rejime sıçraması gibi Arap Baharının Suriye’de gelmesi olağan ve beklenen bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. 2010 yılının Aralık ayında Tunus’ta başlayan halk ayaklanmaları hızla Mısır, Yemen ve Lübnan gibi diğer Ortadoğu ülkelerine yayılmış ve hükümetlerin değişimi ile sonuçlanmıştır (Yılmaz, 2016, s. 290). Arap Baharının başka Ortadoğulu ülkelere getirdiği dönüşümün Suriye halkına yansımaları da otoriter yönetimden bazı talepler olarak ortaya çıkmıştır. Ancak bu taleplere reformist bir bakış açısıyla yaklaşmak şöyle dursun Beşar Esad’ın daha da otoriterleşen tutumları sonrası halk bir anda rejim yanlıları ve rejim karşıtları olarak ikiye bölünmüş bir yapılanmaya girmiştir. Esad’ın

kendi halkına silah doğrultmasıyla birlikte kutuplaşma giderek artmış ve iç savaşın fitili böylece ateşlenmiştir. Her ne kadar literatürde ilk olarak iç savaş olarak geçse ve hala Suriye toprakları dışına sıcak çatışma sıçramamış olsa da, gerek bölgesel ve küresel güçlerin aktif olarak Suriye topraklarında bulunması, gerekse Suriye vatandaşlarının canlarını kurtarmak için aniden ülkeyi terk etmesi ve dünyanın dört bir yanına yayılmaları krizi küresel bir boyuta taşımıştır. Öyle ki, krizin ilk yıllarındaki popülerliği devam etmese de 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan ve uzun süre bu etkilerin gözlemlendiği pandemi süreci bile mülteci krizi ve Suriye savaşının dünya gündeminden düşmesine sebep olamamıştır. Ortadoğu'da diğer ülkelere nazaran Suriye'de bu denli bölgesel ve küresel gücün bir arada bulunmasının temelinde ise Hughes'a göre İngiltere, ABD, Rusya, Çin, İnan, Fransa ve Türkiye'nin Ortadoğu'daki çıkarlarının dolaylı olarak çatışması krizi bu seviyede içinden çıkılmaz bir hale sokmuştur (Hughes, 2014, s. 528).

Mart 2011 itibariyle protesto ve çatışmaların artması Beşar Esad'a bazı reform gerekliliklerini hatırlatmış ve böylece yapılan açıklamalarla protestocuların taleplerinin değerlendirmeye alınacağı ve tutuklananların serbest kalacağı duyurulmuştur (Yılmaz, 2016, s. 290). Ancak bu vaatlerin yerine getirilmemesi ve yapılan reformların ise protestocular tarafından yeterli bulunmaması hasebiyle kriz daha da tırmanmış ve hızla iç savaşa dönmüştür. Bu çerçevede kriz öncesi demokratikleşme hareketleri getirmesi sebebiyle Arap Baharı söylemi her ne kadar pozitif bir algıya sebebiyet verse de otoriter rejimlerin her birinde aynı sonuçların görülemediği ve Ortadoğu'daki siyasi yönetimlerin halkla ilişkilerindeki kırılğan yapı değerlendirildiğinde bu durumun Suriye'de bahardan ziyade uzun süreli bir kışa yol açtığı hatta küresel bir soğumayı da beraberinde getirdiği söylenebilir.

Devrim niteliğinde köklü değişimlerin bu kadar kısa sürede birçok ülkeyi etkisi altına alması şüphesiz ülkelerin yapısal özellikleri göz önüne alındığında aynı etkileri göstermeyecektir. Ortadoğu’da bu olgu aslında 1979 İnan İslam Devrimine uzanmaktadır (Mencütek, 2015, s. 197). Doğal olarak İnan İslam Devriminin de çevre ülkelere etkisi çok yönlü bir şekilde gözlemlenmiştir, ancak Arap Baharı gibi bir kartopu etkisine dönüşmemiştir. İslam devriminin etkisi olarak değerlendirilebilecek ikinci dalga ise Kuzey Irak’ta Kürt ayaklanması sonucu 460000 Iraklıının ülkeyi terk etmek durumunda kaldığı Körfez Savaşıdır (Mencütek, 2015, s. 198). Ortadoğu’da değişim hareketlerinin son büyük dalgası ise Arap Baharı olarak adlandırılmış ve 10. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri Antonio Guterres tarafından 1994 Ruanda mülteci krizi sonrası dünyanın tanık olduğu en kötü kriz olarak adlandırılan ve tüm dünyayı etkisi altına alan Suriyeli Mülteci krizi ile sonuçlanmıştır.

Suriyeli mülteci krizi olarak adlandırılan olgunun temelinde Suriye’de Arap Baharının yansıması olarak başlayan iç savaş olduğu ve bu savaştan kaçan sivillerin başta komşu ülkeler olmak üzere giderek dünyanın her yerine ulaşma gayeleri yatmaktadır. Ancak bu noktadan özellikle incelenmesi gereken nokta göç akımlarının yönü olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki günümüzde dünya üzerinde krizin üzerinden 11 yıl geçmiş olmasına rağmen Nisan 2022 verilerine göre 3milyon 762 bin 385 kişi ile hala en yüksek Suriyeli sığınmacı sayısı Türkiye’ye aittir (Derneği M. , 2022). Göç yazınında sıklıkla vurgulanan ve motivasyonları incelenen bir diğer çalışma konusu da neden Suriyelilerin bu kadar yoğun olarak Türkiye’yi tercih ettiği yönündedir. Gayet tabii öncelikli sebep artan çatışmalar sonucu yaşanmaz hale gelen ülkeyi kendi hayatlarını kurtarmak için terk etmek olsa da spesifik olarak Türkiye’nin tercih edilmesinde coğrafi, siyasi ve dini sebepler olduğu vurgulanmaktadır (B. Vardarlı A. K., 2019, s. 656). Coğrafi olarak ele alındığında Türkiye’nin sadece Suriye’ye sınır komşusu olması değil, aynı zamanda

Avrupa'ya yakınlığı ve jeostratejik konumu itibariyle adeta bir köprü gibi doğal bir göç rotası oluşturması hasebiyle de tercih edildiği söylenebilmektedir. Siyasi olarak bakıldığında ise, Türkiye'de dönemin liderlerinin söylemleri incelendiğinde bölgesel bir aktör olarak davranması ve Suriye'den gelenlere dair uyguladığı politikalar göç akımını bu yöne çeken bir diğer etmen olmuştur. Dini olarak her iki ülkenin de aynı dini paylaşması ve coğrafi yakınlık sebebiyle özellikle Türkiye'nin Güneydoğu illerinde çok benzer yaşam tarzları ve kültürün benimsenmiş olması Suriyelileri bu yönde hareket etmeye motive etmiştir. Avrupa'da en çok mülteciye sahip ülke olarak karşımıza Almanya'nın çıkması ise yine tesadüfi değildir. Öncelikle Türkiye'deki etmenlere bakıldığında Almanya'nın ne coğrafi olarak ne de dini olarak bir ortak nokta veya yakınlığa sahip olmadığı açıkça görülmektedir. Ancak dönemin Almanya Başbakanı Angela D. Merkel'in Suriyeli mültecilere yönelik geliştirdiği ve daha sonra yoğun eleştirilere de maruz kaldığı Açık Kapı politikasıyla birlikte, 1.24 milyon mülteci ve 233 bin sığınmacı başvurusuyla Avrupa'nın en yoğun mülteci sayısına sahip ülke konumuna gelmiştir (UNHCR, 2021). Ancak Almanya'nın Açık Kapı politikasıyla gelen mültecilerin hepsi Suriyeli değildir, mülteci sayısının yalnızca yarısı Suriye'den gelen kişilerden oluşmaktadır (UNHCR, 2021). Yine de bu haliyle de Almanya Avrupa ülkeleri arasında en yüksek Suriyeli sayısına sahip ülke olarak öncülüğünü sürdürmektedir. Kısaca değinilse de iki ülkenin Suriyeli mültecilere dair izledikleri politikalar çalışmanın sonraki kısmında detaylıca incelenecektir. Öncelikle Türkiye'nin Suriyelilere dair ilk tepki olarak neler yaptığı, 11 yıllık süreçte geliştirdiği politikalar, hukuksal statülere dair prosedürler, temel ve kültürel haklara dair yapılan çalışmalar ve son olarak da sivil toplum kuruluşlarının Suriyelilerin ülkedeki haklara erişimlerine ve yaşadıkları zorluklara dair hazırladıkları raporlara yer verilecektir. Türkiye politikalarının hemen ardından Almanya

için de paralel bir şekilde aynı noktalar çerçevesinde Suriyelilerin Almanya'daki durumları değerlendirilecektir.

3.2. Türkiye'nin Göç Politikaları ve Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler

3.2.1. Türk Dış Politikası ve Suriye Krizine Tepkiler

Türkiye ve Suriye komşu ülkeler olmanın getirdiği bazı problemlerle yüz yüze kalsalar da iç savaş öncesi son dönemlerde liderler boyutunda “kardeşlik ve dostluk” seviyesinde ilişkiler gözlemlenir hale gelmişti. İki ülkenin tarihsel olarak aralarında problem olarak nitelendirilen 1939 yılında Türkiye Cumhuriyeti'ne il olarak katılmayı referandumla seçen Hatay konusunun yanı sıra, Soğuk Savaş döneminde farklı kutuplara çekilmeleri ve su kaynaklarının paylaşımının sık sık gündemi meşgul etmesi olarak değerlendirilebilir (Mencütek, 2015, s. 198). ABD'nin Irak'ı işgaliyle birlikte bölgesel olarak değişen dinamikler ve iç politikalarda değişen dengelerle birlikte iki ülke birbirine yakınlaşma sürecine girmiştir. Kardeşlik ilişkileri olarak da vurgulanan, Eski Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu tarafından ortaya atılan ve genel kapsam açısından değerlendirildiğinde Osmanlının nüfuzu altındaki ülkelere yönelik daha samimi ilişkilerin hedeflendiği “komşularla sıfır sorun” politikası önderliğinde Suriye ile de yakın ilişkiler kurulması amaçlanmış ve bu yönde dış politika argümanları geliştirilmiştir. İki ülke de karşılıklı çıkarları doğrultusunda yakınlaşmış, Suriye Türkiye'yi ABD'nin yaptırımlarını alt etme ve küresel ekonomiye açılan bir kapı olarak görürken, Türkiye ise Suriye'yi Ortadoğu pazarına giriş noktası olarak değerlendirmiştir (Mencütek, 2015, s. 199). Türkiye ve Suriye arasındaki ekonomik iş birliği daha sonra giderek artmış ve iki ülke liderlerinin yakın temaslarının da katkısıyla “serbest ticaret bölgesi” fikrine kadar ilerletilmiştir. Ancak ilişkilerdeki bu seviyedeki iyileşme Suriye'de Mart 2011'de başlayıp Haziran 2011'e gelindiğinde artık tüm ülkeyi saran bir hale bürünmüş protesto ve Esad'a karşı ayaklanmalar sebebiyle bir durağanlığa uğramıştır. Ananicz'e göre bu

ilişkiler üç ayaklı bir dönüşüme uğrayarak son halini almıştır, diplomasi, yüzleşme ve savunma safhaları (Ananicz, 2014, s. 6-7). İlk aşamada Türkiye Beşar Esad’la olan yakın ilişkilerine de güvenerek diplomasi yoluyla reform taleplerini ciddiye alarak pragmatik bir zeminde değerlendirmesini ve ayaklanmaları bu sayede sakinleştirebileceğini salık vermiştir. Türkiye’nin diplomasi ayağına bu kadar güvenmesinin ardında yatan iki temel etken ise şüphesiz Esad ile olan dostane ilişkiler ve Türkiye’nin Ortadoğu’da olmayı hedeflediği oyun kuruculuk rolüdür. Diplomatik görüşmeler bizzat dönemin Dış İşleri Bakanı ve “stratejik derinlik” ve “komşularla sıfır sorun politikası” gibi idealarn fikir babası Ahmet Davutoğlu’nun derhal Suriye’ye gitmesi ile yürütölmüş ve başarısız olunmuştur. Diplomatik görüşmenin başarısız olması üzerine Recep Tayyip Erdoğan, Beşar Esad’ı aramış ve bu telefon görüşmesi ile tüm ilişkiler bir daha asla eski haline dönmez bir biçimde değişmiştir. Haziran 2011’de yapılan bu telefon görüşmesi ile dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan yaşananların son bulması için alınabilecek önlemler ve taleplerin değerlendirilmesi hususunu tekrar hatırlatmış ancak bu telefon aradaki köprülerin atılmasına da vesile olmuştur (Yenişafak, 2011). Görüşme sonrası, serbest ticaret Anlaşmasının çift taraflı olarak askıya alınmasının yanı sıra Türkiye diplomatik ilişkileri de kesmeye karar vermiş ve diplomasi defterini böylece kapatmıştır.

Sonraki aşamada ise Türkiye tarihinde ilk kez bölgesel bir krizde taraf olmuş ve komşusundaki rejim değişikliği gereksinimini dile getirmiş hatta gerekirse uluslararası bir müdahalenin de yapılabileceğini vurgulamıştır (Mencütek, 2015, s. 200). Krizin üzerinden geçen 11 yıl boyunca Türkiye hala güçlü ve sert bir uluslararası müdahale gerekliliğine vurgusunu sürdürmektedir.

3.2.2. Türkiye'nin Göç Politikası

Dış politikaya paralel olarak Türkiye göç politikasında da geçen yıllar boyunca bazı değişikliklere gitmiştir. Krizin en başında iç savaştan kaçan tüm Suriyelilere yönelik olarak Açık Kapı politikası benimseyen Türkiye, bu kişileri iç politikada oluşabilecek tepkileri önlemek adına 'misafir' olarak adlandırmayı tercih etmiştir. Ancak ne mültecilerin yasal statüsünü belirleyen ve Türkiye'nin de bilfiil taraf olduğu Cenevre Sözleşmesinde, ne de Türkiye'nin yasal mevzuatlarında Misafir adında bir hukuksal statü bulunmamaktadır. Kaldı ki, bu ani ve yoğun göç akımının ilk safhada daha misafir olarak adlandırılması kelime anlamı olarak misafir kalıcı değil geçiciliğini, Türk toplumunun misafirperverliğinden dem vurularak yüce gönüllü bir şekilde bu insanları ağırlayacağı algısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak 11 yılın ardından bu kişilerin ülkelerine dönmek şöyle dursun, bayram ziyaretleri için Suriye'ye git gel yapmaları, çeşitli suçlara karışmaları, pandemi süresince aşı gibi dünya üzerinde kısıtlı bulunan kaynakların paylaşımında hak sahibi olarak görülmeleri, Türkiye'de bitmiş olarak adlandırılan hatta aşuları bile kullanılmayan bazı çocuk hastalıklarının yeniden nüksetmesi gibi durumlar toplumda bu misafirliğin fazla uzadığı söylemini de beraberinde getirmiştir. Öyle ki, Türkiye'de Suriyeli mültecilere dair çalışmalar yapan birçok yazar belediye seçimlerinde iktidar partisinin oy kaybının ve bazı önemli illerin Muhalefet partisine geçmesinin altında yatan temel sebeplerden birinin Suriyelilerin varlığı ve onlara yönelik yerleştirme ve entegrasyon politikalarının başarısız yürütüldüğü düşüncesi olarak öne sürülmektedir. Bu noktada üzerinde durulması gereken en önemli nokta Türkiye'nin Suriyeli mültecilere dair resmi organlarca ilan ettiği bir politikası olup olmadığıdır. Türkiye, Suriye'deki krizin bu denli tırmanacağına krizin ilk safhasında ihtimal vermemesi, dönemin Dış İşleri Bakanı Davutoğlu'nun diplomatik görüşmeler sonrası Esad'ın bu baskıya dayanamayacağı öngörüsü hasebiyle bu denli yoğun ve ani bir göç dalgası Suriye

tarafından beklenmiyordu (T24, 2012). Bu sebeple de hali hazırda geliştirilmiş bir göç politikası yoktu. Ancak krizin yaşandığı ülkeye olan sınır komşuluğu, Türkiye'nin Avrupa'ya giden yolda transit bir köprü vazifesi görmesi Suriyelilerin Türkiye'yi güvenli bir sığınak olarak görmelerinin önünü açmıştır. Ayrıca dönemin liderlerinin Ortadoğu'da oyun kurucu pozisyonunda söylemleri, tüm Suriyelilere kucak açan seviyede söylemleri giderek göçü daha da yoğunlaştırmıştır (BBC, BBC Türkçe, 2011). Ancak Suriyeliler ülke topraklarına davet edilirken uluslararası hukukta hiçbir yasal çerçevesi olmayan “misafir” söylemi ile davet edilmesi ve o sırada hali hazırda göçe dair bir kurumun yokluğu göçün yönetiminde birçok yapısal sorunu da beraberinde getirmiştir.

Suriye'den Türkiye'ye ilk mülteci akını 29 Nisan 2011 tarihinde 250 kadar Suriyelinin Türk topraklarına sığınma talebinde bulunması ile ortaya çıkmıştır (Öner S. I., 2014, s. 43). Türkiye benimsediği Açık Kapı politikasının getirisi olarak ilk eylem olarak sınır illerinden olan ve kültürel olarak da Suriye ile çokça benzerlikler barındıran Hatay şehrinde kamplar kurmuştur. Türkiye Ekim 2011'den itibaren, Avrupa Konseyi Geçici Koruma Yönergesi çerçevesinde topraklarına sığınan Suriyeliler için Geçici Koruma statüsünü devreye sokmuştur, 2014 yılına gelindiğinde ise kendi yasal düzenlemesiyle birlikte Resmî gazetede yayımlanmış Suriyelilere özel geçici koruma Yönergesini kabul etmiştir. Bu Yönerge aslında 1991 yılında Irak'tan Türkiye topraklarına göç etmek zorunda kalan kişiler için oluşturulmuş 1994 tarihli yönetmeliğin geliştirilmiş versiyonu olarak karşımıza çıkmaktadır (Mencütek, 2015, s. 201). İlk aşamada gelen bireylerin yasal statülerinin belirsizliği, onların birçok temel insan hakkına erişimini sağlayabilecek bir kimlik kartlarının olmayışı çok ciddi sorunlar doğurduğundan, geçici koruma yönetmeliği ile en azından bu sorunların bir nebze de olsa çözülmesi amaçlanmıştır. Geçici koruma yönetmeliği sayesinde artık Suriyelilerin birer kimlik kartı olması kurulan kamplarda sağlanan birçok hizmete, kamp dışındaki hayata

da daha kolay erişim imkânı sağlamıştır. Ancak kayıt dışılık sebebiyle kamplara yerleşmeyen, geçici koruma altında olsa da kimlikleri bulunmayan birçok kişi de AFAD'ın sağladığı imkanlara kayıtlı Suriyeliler gibi erişimleri söz konusu olamamaktadır (Öner S. I., 2014, s. 45). Kamp dışında temel insan haklarına ve devletin sağladığı hizmetlere erişim için ise sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla süreç yönetilmektedir.

Suriye topraklarından kaçarak Türkiye'ye sığınan kişilerin yasal statülerinin belirlenmesinin yanı sıra bir diğer önemli problem ise bu yoğunlukta bir göçün finansmanı olmuştur. İlk aşamada Türkiye adeta tüm dünyaya bu sorunla nasıl başa çıkabileceğini ispatlarcasına hiçbir uluslararası destek ihtiyacı hissetmeden ve bunu dile getirmeden bu süreci yönetmeye çalışmıştır (T24, 2012). Uluslararası camia da Suriyelilerin ekonomik maliyetini kaldırabilen Türkiye ne kadar güçlü bir yükselen ekonomi ve Ortadoğu için model ülke olarak ortaya çıktığını ispatlarcasına söylemler devam etmekteydi (Mencütek, 2015, s. 202). Ancak daha sonra kamuoyunda yükselen tepkiler, muhalefet partilerince yapılan eleştiriler sonucunda uluslararası mali destek söylemleri yumuşak bir tonda dile getirilmeye başlandı, ancak Suriyelilerin bir risk ya da yük olmadığı misafir ve dost oldukları vurgusuna hala devam edilmekteydi (AA, 2012). Krizin başlangıç döneminde her ne kadar muhalefet partileri Suriyelileri güvenlikleştiren bir söylem dili benimsemiş olsalar da hükümet süreci daha bölgesel liderlik rolü, insani krizleri çözmeyi başarmaya muktedir bir yönetim resmiyle süreçle baş etmeye çalışmaktaydı. Ancak tek başına bu denli karmaşık bir krizin altından kalkamayacağını gören Türkiye bölgesel ve uluslararası destek arayışlarına başlayarak bunları lider söylemlerine de yansıtmaya başlamıştır (Çalık, 2012). Özellikle pandeminin hemen öncesinde gerek Cumhurbaşkanı Erdoğan gerekse de İç İşleri Bakanı Süleyman Soylu'nun açıklamaları ile de Suriyeli mültecilerin artık misafirlik statüsünden çıkarıldığı

ve hem mali açıdan hem de toplumsal açıdan sistem üzerinde ciddi bir yük olarak görüldüğü, Türkiye'nin bu yükü daha fazla tek başına kaldıramayacağı çeşitli mecralarda sıklıkla vurgulanmıştır (AA, 2019). Finansal açıdan Türkiye'nin yükünü azaltmak için 2020 yılında, 2022 yılına kadar verilmesi taahhüt edilen 531 milyon Avro insani yardım gönderilmesi planlanmıştır (ICMPD, 2021). Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezinde yayımlanan 2021 raporuna göre, koronavirüs salgını ile birlikte Türkiye'ye giren Suriyelilerin son dönemde kaydının tutulması oldukça güçleşmiştir ve salgın dolayısıyla kamplarda yaşayanların sayısı 58binlere kadar düşmüş durumdadır (ICMPD, 2021). 2016 yılında Türkiye ve AB Geri Kabul Anlaşmasınınca vaadedilen finansal yardımın 2020 Mart ayında hala tam olarak sağlanamamış olmasıyla Türkiye'de Anlaşmaya uygun olarak düzensiz göçmen akışını engelleyebileceğini ileri sürmüş ancak, belirtilen yardımların gelmemesiyle birlikte artık bu akışı engellemeyeceğini belirtmiştir. Bunun üzerine Türkiye'den bir anda 100binin üzerinde göçmen Avrupa sınırına hareketlenmesi ve sonrasında pandeminin baş göstermesiyle birlikte Mülteci ve Sığınmacılara Dair Yeni Avrupa Paktında göçün yönetimi için yeni yardımlar ve desteklerde bulunulacağı belirtilmiştir (ICMPD, 2021).

Türkiye'nin tek başına bu sorunla baş edemeyeceği fikrinin temelinde ise, öncelikle muhalefetin yoğun eleştirilerinden doğan kamuoyu baskısı, kabul edilen Suriyelilere dair güvenlik boyutunda Suriye hükümetiyle bir iş birliği olmamasından doğan zafiyetler, Türkiye'nin sınır illerinde yaşanmaya başlanan demografik değişimler ve en önemlisi Türkiye'nin sınır ötesi operasyonlarda yaşadığı kayıplar ciddi politika değişimlerini beraberinde getirmiştir. Türkiye sonrasında sıklıkla insani bölge kurulması gerekliliğini ve uluslararası yardım taleplerini Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne taşımayı başarmış ancak konu gündeme alınsa da güvenli bölge kurulması fikri kabul edilmemiştir (Mencütek, 2015, s. 204). 2014 yılına gelindiğinde ise Türkiye artık "Kapalı

Kapı” politikası benimsemiş ve hali hazırda zaten dünyadaki en yüksek mülteci sayısına sahip olduğunu, daha fazlasını kaldıramayacağını belirtmiştir (Mülteciler Derneği, 2014). Türkiye son olarak Suriye’den göçü engellemek için en uzun sınır komşusu olan Suriye ile arasında 3 metre yüksekliğinde 2 metre genişliğinde duvar örmüştür (Şener, 2021).

Türkiye’ye ister yasal yollarla ister yasadışı yollarla girmiş olsun, Suriyelilerin mutlaka giriş yaptıkları şehirdeki İl Göç İdaresi Müdürlüğüne başvuru yapmaları gerekmektedir. Yapılan müracaatın ardından parmak izi, fotoğraf gibi işlemler sonrasında kendilerine tebliğ edilecek hususlar hakkında bilgilendirme yapılmaktadır (B. Vardarlı A. K., 2019, s. 656). Cenevre Sözleşmesi 1967 tarihli Ek Protokole istinaden Türkiye tarafından getirilen coğrafi şerh sebebiyle Avrupa dışından Türkiye’ye gelen yabancıların Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek komiserliğine başvuru yapmaları gerekmektedir. Gelen yabancılar da bulaşıcı hastalık taşıma riski var ise, bu bireyler il sağlık müdürlükleri ile koordineli olarak yürütülmektedir. Uluslararası koruma başvurusu henüz sonuçlanmayanlar Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün belirlemiş olduğu 62 ilden birine yerleştirilmekte, yerleştirilen bu kişilere altı aylık uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi düzenlenmekte ve belirli sürelerle göç idaresine gidip imza atmaları beklenmektedir (B. Vardarlı A. K., 2019). Gerekli şartları sağlayan bireylere mültecilik statüsü verilmekte, bu statüyü kabul etmeyenlerin ise belirtilen süre dahilinde Türkiye’yi terk etmeleri beklenmektedir. Suriyelilere ise 2014 yılında yayımlanan yönetmelik gereğince Geçici Koruma Statüsü sağlanmaktadır.

Dünyanın en zengin politik bloğuna komşu olup, yine de küresel bir mülteci kriziyle kendisi baş etmeye çalışan Türkiye’nin yardım talepleri yükselmesine rağmen, Avrupa’nın belirli ülkelerinde büyük kamuoyu oluşturana kadar bu taleplere efektif bir yanıt verme eğiliminde değildi. AB mülteci kabulüne dair izlediği politikalarda

sığınmacıların düzenli bir şekilde doğal yollarla, deniz veya hava taşımacılığını kullanarak hayatlarını riske atmadan yasal başvurularını yapmaları üzerinedir. Ancak ne yazık ki 2015 Uluslararası Göç Örgütü verilerine göre Avrupa'ya gelen 1 milyonun üzerinde düzensiz göçmenin 850 bin civarı Yunan adalarına varmıştır. Yine Uluslararası Göç Örgütü'nün resmi verilerine göre 3.771 göçmen tehlikeli deniz yolculuğunda hayatlarını kaybetmiştir (Amnesty I. , No safe Refuge, 2016). Ancak 2021 yılında İspanya'nın Barcelona şehrinde Pompeu Fabra Göç Yaz okulunda düzenlenen seminere katılan sivil toplum kuruluşlarından sahada aktif olarak denizden gelen düzensiz göçmenleri kurtarmaya yönelik kurulmuş olan Open Arms Foundation isimli kuruluşun sunduğu verilere göre kimliği tespit edilemeyen ancak denizden çıkarılmış yaklaşık 20 bin cansız edenin olduğu düşünülmektedir. Düzensiz göçün şüphesiz en kötü yanı insanların hayatlarına mal olabilecek sonuçlarla karşı karşıya bırakılmasıdır, ancak aynı zamanda yasadışı faaliyetlerin artması, geçiş sürecinde çocukların ve yetişkinlerin her türlü istismar da dahil kötü muameleye maruz kalması gibi sorunlar da baş gösterebilmektedir. Kaldı ki yalnızca Avrupa değil hiçbir egemen güç kendi topraklarına yasal yollarla gelmemiş ne olduğunu bilmediği kişileri doğrudan kabul etmek istemeyecektir. Bu sebeple AB ile Türkiye Arasında Düzensiz Göçü Önlemek Adına Birleşik Eylem Planı devreye sokulmuştur. Hemen takip eden birkaç aylık süreçte düzensiz göçün buna rağmen azalmaması AB ve Türkiye'yi ikinci, daha geniş kapsamlı ve gerçek bir "Anlaşma" ya yönlendirerek, 18 Mart 2016'da Mutabakata varılmıştır. Bu Mutabakata göre 20 Mart 2016 tarihi itibarıyla Yunan Adalarına Türkiye'den geçen düzensiz göçmenler Türkiye'ye geri gönderilecektir. Düzensizliği tanımlamak için de 3 temel kategori belirlenmiştir; Yunanistan'a sığınma talebinde bulunmayanlar, Yunanistan'a sığınma talebi yapmış ve değerlendirmesi yapılmış ancak sonucu olmayan ve son olarak da Yunan otoritelerce sığınma başvurusu işleme alınmayanlar (Amnesty I. , No safe Refuge, 2016).

Yunanistan'dan Türkiye'ye dönen her bir düzensiz göçmen için ise AB topraklarına bir düzenli Suriyeli göçmen kabul edileceği AB makamlarınca taahhüt edilmiştir. Taahhütname 'de bu sayının 72 bin kişiye kadar olduğu belirtilmiş, aynı zamanda 6.7 milyar dolar mülteciler için finansal yardım, Türk vatandaşları için vizesiz Avrupa seyahati ve AB-Türkiye üyelik görüşmelerinin kaldığı yerden devam etmesi gibi konular da bulunmaktadır. Mutabakat sayesinde düzensiz göç bir anda %94 oranında azalmış, 27 bin Suriyeli mülteci düzenli bir şekilde AB ülkelerine yerleştirilmiştir (Ürgen, 2021). Ancak 2020 İdlib saldırısı sonrasında Türkiye artık mültecilerin geçişini engellemeyeceğini, yeterince baktığını bu yükün birazının da Avrupa tarafından kaldırılması gerektiğini dile getirmiştir (Cumhuriyet, 2016).

Türkiye'nin ilk olarak benimsediği Açık Kapı politikasının kapalı kapı veya duvar politikasına dönüştüğü yolda entegrasyon sürecine bakıldığında ise sağlam bir temele dayanan bir entegrasyon politikası gözlemlenmemektedir. "İsimsiz entegrasyon" olarak da adlandırılan uluslararası desteklerle yürütülen proje ve yatırımların haricinde Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun (YUKK) devlete entegrasyon boyutunda getirdiği herhangi bir yükümlülük bulunmamaktadır (Şimşek, 2019, s. 175). Entegrasyon kelimesi de Türkiye'de Suriyeli mültecilere dair hazırlanan program veya projelerde kullanılmamakta, bu kelime yerine uyum kelimesi tercih edilmektedir. YUKK'ta da entegrasyon kavramı yerine uyumun kullanılması Suriyelilerin toplumla özdeşleşmesi önünde engel bir kavramsal karmaşaya sebep olmakta ve oldukça sınırlandırmaktadır. Avrupa mülteciler ve Sürgünler Konseyi entegrasyon kavramı çift yönlü bir ilişki sürecinin çıktısı olarak tanımlarken, uyum ise tek yönlü ve sonradan gelenin gittiği yere sağladığı adaptasyonu belirttiğini vurgulamıştır. Oysa entegrasyonda hem yerel halkın gelenlere hem de sonradan gelenlerin yerli halka karşılıklı olarak entegre olmaları, birbirilerini benimsemeleri belirtilmektedir (Şimşek, 2019, s. 176). Suriyelilerin

pandemi öncesine kadarki süreçte ulusal ve uluslararası gündemi uzun süre meşgul etmesi, tüm gözleri bu konuya çevirmiş ve gerek akademi, gerek sivil toplum kuruluşları, gerek uluslararası kuruluşlar ve de devletler kimi zaman kollektif kimi zaman da tekil olarak aksiyon alarak krizin aşılması için daha fazla ne yapılabilir sorusu üzerine çalışmalar yürütmüşlerdir. Ancak pandeminin patlamasıyla birlikte süreç bir anda herkesin kendi içine dönmesine sebep olmuş ve Suriyelilerin uyumu, sahip oldukları veya olamadıkları ikincil planda konuşulur hale gelmiştir. Son zamanlarda koronavirüsün etkisini giderek azaltması ile birlikte iç politikada Suriyeli mültecilere dair söylemler giderek tırmanmakta ve parti liderleri de 2023 seçimleri için şimdiden ajandalarına Suriyeli mültecileri de eklemektedirler. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından açıklanan proje ile 1 milyon Suriyelinin evlerine dönüşünü sağlayacakları belirtilirken (TRT, 2022), ana muhalefet partisi ise sıklıkla iktidara geldiklerinde önce Suriyelileri göndereceklerini vaat etmektedir (Sansür, 2021). Belediye seçimlerinin faturasını da Suriyelilere kesildiği ve kamuoyunda ülkeye gelen yabancılara karşı oluşan algılar sebebiyle, Suriyeliler ciddi seviyelerde propaganda aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kamplardaki sayıların giderek azalmasıyla Suriyeli mülteciler şehirlere taşınmaya ve taşındıkları yerlere sorunlarını da taşımaya devam etmektedirler (Kınıkoğlu, 2020).

3.2.3. Türkiye'deki Suriyelilerin Temel ve Kültürel Haklara Erişimi

Geçici Koruma altında bulunan Suriyelilerin temel hak ve özgürlüklere erişimi konusunda geniş perspektifte incelendiğinde, sayıca çok az kişi hala kamplarda yaşasa da kamplarda yaşayanlar, kamp dışında geçici koruma altında bulunan Suriyeliler, kayıt dışı veya yasadışı yollarla yaşayan Suriyeliler ve Türk vatandaşlığına geçmiş Suriyeliler olarak gruplandırılarak incelemek daha pragmatik bir zeminde analiz imkânı sağlayacaktır. İç İşleri Bakanı Süleyman Soylu'nun 2021 Aralık ayında yaptığı açıklaması

doğrultusunda 193 bin 293 Suriyeli sığınmacının Türk vatandaşlığına geçtiği belirtilmiştir (Cumhuriyet, 2022). Türk vatandaşlığına geçen Suriyelilerin yaşam hakkı gibi temel hak ve özgürlüklere ve kültürel haklara erişiminde Türkiye’de yaşayan diğer Türk vatandaşlarının erişiminden farklı olarak bir farklılaşma henüz herhangi bir sivil toplum kuruluşu raporuna yansımamıştır. Ancak kültürel ve sosyal hayatta karşılaşılan zorluklar, vatandaş olmanın getirdiği vergi vermek gibi bazı yükümlülükler de Suriyeliler açısından bazı noktalarda zorlayıcı olarak kabul edilebilmektedir.

Kamp dışında yaşayan geçici koruma altındaki Suriyeli mültecilerin temel ve kültürel haklara erişimi incelendiğinde ise, genel çerçevede raporlarda da sıklıkla değinilen problemler çok kalabalık bir şekilde küçük evlerde barınmak zorunda kaldıkları, eğitim, sağlık hizmeti gibi hizmetlerden yararlanmakta zorlandıkları, kötü işlerde çalıştıkları ve sık sık iş değiştirmek zorunda kaldıklarına değinilmektedir. Kamp dışında yaşayan Suriyeliler için Türkiye Cumhuriyeti devletinin sağladığı herhangi bir barınma olanağı bulunmamaktadır, hatta yapılan araştırmalar sonucunda Suriyeli sığınmacıların yaşadığı evlerde ortalama 6-8 kişinin yaşadığı belirtilmektedir (B. Vardarlı A. K., 2019). Kayıt dışı veya yasadışı yollarla Türkiye’ye gelmiş Suriyeliler ise sayıları tespit edilememekle birlikte kimlik kartları veya yasal güvenceleri olmamaları hasebiyle prekariteyi çok ciddi seviyede hissetmekte oldukları raporlarda belirtilmekte ve zorlu yaşam koşulları sıklıkla vurgulanmaktadır. Öyle ki bu kişiler hem Türk yetkililere yakalanırlarsa sınır dışı edilme korkusuyla yaşamakta, barınma olanağı olarak çok kötü yerlerde veya parklarda yaşamlarını sürdürmekte, kayıt dışı çok az paralara çalıştırılmakta, Türkiye Cumhuriyeti’nin geçici koruma altındaki Suriyelilere veya kendi vatandaşlarına sağladığı hiçbir hizmete erişimleri bulunmamaktadır.

Devletin Suriyeli sığınmacılar için sağladığı hizmetlerden en önemlisi sayıları giderek azalan sığınma kampları ve konteynerlerden oluşan kentlerdir. Bu kent ve kamplardaki barınma için gerekli koşulların sağlanmasındaki koordinasyon AFAD ve Türk Kızılayı ortak iş birliğinde yürütülmektedir. AFAD 2018 verilerine göre, toplamda 215 bin 936 Suriyeli bu merkezlerden yararlanmaktadır (B. Vardarlı A. K., 2019). Aşağıda yer alan fotoğraf AFAD'ın sitesinden alınmış bir Konteyner kente aittir. Kamplar dışında yaşayan geçici koruma altındaki Suriyelilerin oluşturdukları talepler doğrultusunda şehirlerde kira fiyatları artmış, hem yerel halk hem de sığınmacılar için karşılanamaz hale geldiği için de birkaç aile bir araya gelerek kiralama yoluna gidilmekte, bu sebeple de evde yaşayan kişi sayısı artmakta ve dolaylı olarak yaşam kalitesinin düştüğü düşünülmektedir. Keza devletin barınma konusunda danışmanlık hizmeti de bulunmamaktadır. Ancak kamplar dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların çalışmalarda ve raporlarda sıklıkla vurguladığı mahallede yaşayan Türk komşularının yardımları sayesinde daha iyi bir yaşam sürdükleridir (Çetin, 2016, s. 1006).

Görsel 3.1. *Türkiye'de Bir Konteyner Kent (AFAD)*

Mülteciler Derneği tarafından aylık olarak güncellenen geçici Barınma Merkezinde yaşayan Suriyeli nüfusuna göre ise, Nisan 2022 itibariyle Geçici barınma merkezlerinde yaşayan Suriyeli sayısı 50 bin 702'dir (Mülteciler Derneği, 2022). Kamp hayatında karşılaşılan en önemli problem beslenme problemi olarak ortaya çıkmaktadır, özellikle giderek artan nüfus ve uluslararası yardımların yetersizliği sebebiyle kamp sakinlerinin büyük bir bölümü düzenli olarak kahvaltıya erişimleri olmadıklarını vurgulamaktadır (B. Vardarlı A. K., 2019, s. 657).

Eğitim açısından değerlendirildiğinde ise, kamplarda yaşayan Suriyelilerin çocuklarının 83 bin 246'sı kamplarda kurulan geçici eğitim merkezlerinde, kamp dışında yaşayanların 381 bin'i devlet okullarında 138 bin 387'si ise geçici eğitim merkezlerinde eğitim görmektedir. Geçici eğitim merkezleri dil bariyerinin aşılması açısından önemli

bir basamak olsa da Türk hükümeti tarafından onaylı bir eğitim kurumu olarak görülmemesi, düşük kalitede bir eğitime de zemin oluşturmaktadır, aynı zamanda kırsal bölgelerde yaşayan Suriyelilerin bu merkezlere taşınması da bir eğitim kurumu olarak görülmediğinden devlet desteğinden mahrum kalmaktadır ve taşıma Uluslararası Göç Kurumu (IOM) tarafından sağlanmaktadır (A. İçduygu, 2016, s. 67). Ancak bu eğitim merkezlerinde öğretmenlerin gönüllülük usulüne göre çalışmaları, verilen eğitimin manipüle edilmesi ve farklı grupların çıkarlarına yönelik kullanılması kaygılarını da doğurduğundan, Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı 2016 yılında Suriyeli çocukların eğitimine yönelik bir yol haritası belirlemiş böylece Suriyeli çocukların eğitimi ve topluma kazandırılması farklı grupların ellerinde bir şansa dönüştürülmemiştir (Erdoğan, Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler, 2019). Murat Erdoğan'ın 2019 yılında yayınladığı Türkiye'deki Suriyeli mülteciler verileri ışığında, Türkiye'ye gelen Suriyelilerin eğitim seviyesi olarak Türk toplumuna denk olmadığı, yaklaşık olarak gelenlerin yarısının hiç okur-yazar olmadığı veya okula gitmediği belirtilmektedir (Erdoğan, Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler, 2019, s. 8). Bunun sebepleri arasında hem Türkiye'ye gelenlerin Kuzey Suriye'nin kırsal bölgelerinden olması ve eğitime erişimlerinin sınırlı olması, hem de yüksek eğitilmiş Suriyelilerin Türkiye'yi yalnızca transit bir ülke olarak kullanmasının olduğu düşünülmektedir. Eğitim seviyeleri arasında bu denli farklılıklar olması da toplumsal belli başlı sorun ve uyumsuzlukları beraberinde getirmekte ve endişelerin artmasına da yol açmaktadır. Aşağıda yer alan fotoğraf AFAD tarafından 2018 yılında basına servis edilmiş, Kilis'te kamplarda yaşayan çocuklar için kurulmuş eğitim merkezine aittir. Kampta yaşayan Suriyeli çocukların eğitiminde Arapça müfredat baz alınarak Suriyeli siyasi rejimler bölümü çıkartılmış bir eğitim müfredatı yürütülmektedir.

Görsel 3.2. Türkiye'de Geçici Bir Eğitim Merkezi (AFAD)

Kamplar dışında kalanların ise eğitime erişimde çok ciddi problemler yaşadıkları sivil toplum kuruluşları raporlarına da yansımaktadır. Özellikle dil engeli, Suriye’de yarım kalan eğitimin Türkiye’de hangi sınıfa denk olduğu sorunsalı, çocukların evin mali yükümlülükleri altında ezilmesi, kız çocuklarının okullara gönderilmemesi, okulların kapasite sorunu gibi köklü yapısal sorunlar Suriyeli çocukların eğitime katılmasında ve/veya eğitimlerini sürdürmeleri önünde çok ciddi engeller oluşturmaktadır. Türkiye’de 21 ilde 400’ün üzerinde Geçici Eğitim Merkezi bulunmaktadır, Arapça eğitim verilmesi ve Suriye’deki müfredata paralel eğitim verilmesi sebebiyle en çok tercih edilen eğitim merkezleri olmaktadır. Ancak bu merkezlerdeki en büyük problem, yeterli eğitim malzemelerinin olmaması, öğretmenlerin gönüllülük esasına dayalı eğitim vermeleri sebebiyle nitelikli öğretmene erişimin güç olmasıdır (B. Vardarlı A. K., 2019, s. 658). Kamp dışında yaşayan çocukların eğitime erişiminde bir diğer önemli problem ise eğitim

seviyesi arttıkça çocukların eğitimden çekilmesi sorundur. Çocukların da erken yaşta evin mali yükünü paylaşmak için çalışmaya başlaması eğitimlerini yarıda bırakmalarına sebep olmakta bu sebeple çok az Suriyeli öğrenci lise, lisans ve lisans üstü eğitime devam etmektedir. Tüm engel ve problemlere rağmen 1 milyonu aşkın Suriyeli çocuğun 643 bininin Türk eğitim sistemine kazandırılması ve milli eğitim Bakanlığınca bu çocukların eğitimine dair vizyoner bir yol haritasının bulunması bu şartlar altın Türkiye'nin Suriyelilere dair politikaları bağlamında sahip olduğu olağanüstü bir başarıdır.

Suriyelilerin çalışma hayatına katılmaları için, 2014 yılında yayımlanan Geçici Koruma altındaki sığınmacılara yönelik düzenleme ile İl Göç idaresine kayıt yaptıran Suriyeliler aldıkları kartlarla ikamet izni alma şartı aranmaksızın Bakanlar Kurulunca belirlenen sektörlerde çalışma için başvuruda bulunabilecekleri belirtilmektedir, ancak uygulamada durumun bu şekilde olmadığı görülmektedir. Suriyeli mülteciler 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun çerçevesinde çalışma izni almadan yasal olarak çalışamazlar ve Suriyelilerin ancak işveren tarafından iş teklifi gelmesiyle bu izin verilmektedir, iş değiştirmek istediklerinde de benzer şekilde yeniden bu izni almaları gerektiğinden iş değiştirme konusunda da Suriyeliler ciddi problemlerle karşı karşıya kalmaktadır (B. Vardarlı A. K., 2019). Sivil toplum kuruluşlarınca hazırlanan raporlarda da sıklıkla işverenlerin 4817 sayılı Kanunun Suriyelilerin aleyhine adeta bir tehdit unsuru olarak kullandıkları, birçok kişinin mesleğinin veya eğitiminin gerektirdiği işi yapamadığı, sigortasız, kayıt dışı, çok az miktarlarda ücretlerle insanlık dışı muamelelere maruz bırakılarak çalışmak zorunda kaldıkları belirtilmektedir (Çetin, 2016, s. 1011). Çalışma Bakanlığında belirtilen mevzuata göre geçici koruma altında bulunan Suriyeli mültecilerin çalışma izinleri de 1 yıl ile sınırlıdır, 1 yıldan fazla çalışmak isteyen Suriyelilerin bu süreyi yenilemek için de yine Çalışma Bakanlığınca bizzat başvuru yapmaları gerekmektedir (Korkut, 2016, s. 2). Suriyelilerin yasal düzenlemelerle çalışma

hayatına dahil olmalarını zora sokan bir diğer etmen de iş yerlerinde 10'da 1 oranında Suriyeli çalışabileceği kuralıdır. Bu kural sebebiyle kayıt dışılığın da önü açılmaktadır (Erdoğan, Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler, 2019, s. 12). Çalışma hayatında en karmaşık problem ise şüphesiz çocuk işçiliği ve dilenciliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü çocuk işçiliği hem çocuğun yaşına ve fiziki yapısına uygun olmayan işlerde çalıştırılarak, sağlık ve ruh sağlığı açısından tamiri zor yaralar açmakta, hem de bu çocukları eğitimden geri bırakarak çocukları cehalet karanlığına mahkûm bırakmaktadır. 2017-2018 verilerine göre Türkiye'de en çok yabancı şirket kuruluşu Suriyelilere aittir, Suriyeli ortağı bulunan şirket sayısı 2019 yılı verilerine göre 15 binin üzerinde, sermayesi ise 100 milyon doların üzerindedir (Erdoğan, Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler, 2019, s. 13). Türkiye ve AB arasında Mart 2016'da imzalanan Mutabakat sonrası Suriyelilerin iş yaşamına katılımı daha düzenli hale getirilmiştir. Bu Mutabakat sayesinde Suriyeliler iş arama süreçlerini İŞKUR üzerinden yürütebilecek, bu sayede iş bulanlara işverenler asgari ücret altında ödeme yapamayacak ve sosyal güvenlik primleri de standartlara uygun bir şekilde yatırılacaktır (Okyay, Labour Market Integration of Syrian Refugees in Germany and Turkey: Challenges and Prospects, 2017, s. 5). Kamplarda yaşayan Suriyeliler için ise mesleki eğitimlerle Suriyelilerin meslek ve zanaat öğreniminin önü açılmakta böylece daha vasıflı ve haklarının korunduğu işlerde çalışma imkanlarına ulaşmalarına olanak sağlanmaktadır. Aşağıdaki fotoğraf AFAD tarafından 2018 yılında Şanlıurfa Suruç'ta Barınma merkezinde açılan mesleki eğitim kurslarında çekilmiştir.

Görsel 3.3. Türkiye-Şanlıurfa'da Mesleki Eğitim Kursu (AFAD)

Sağlık hizmetlerine erişim açısından değerlendirildiğinde ise kampta yaşayan Suriyeliler için sağlık hizmetlerine erişim ücretsiz olarak sağlanmaktadır. Kamplarda, üremeye yönelik, psiko-sosyal hizmetlere yönelik ve aşılama gibi hizmetler verilmekte, ayrıca daha detaylı inceleme gerektiren tetkikler için de Sağlık Bakanlığına bağlı hastanelere sevk edilme imkânı da sunulmaktadır. Keza kamp dışında yaşayan Suriyeliler için de ücretsiz sağlık hizmeti 2013 yılında yayımlanan bir genelge ile Sağlık Bakanlığınca sağlanmıştır. Öyle ki Sağlık Bakanı Fahrettin Koca tarafından yapılan açıklamalar doğrultusunda 11 yılda Suriyelilere, 97 milyon poliklinik hizmeti, 3 milyon yataklı servis hizmeti ve 2.6 milyon ameliyat hizmeti sunulduğu belirtilmiştir (Sözcü, 2022). Sağlık hizmetlerinde Suriyelilerin yakındıkları en büyük problemin dil engeli ve sağlık personelinin ilgisiz tutum ve davranışları olarak gösterilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü, Suriyeli mülteci doktor ve hemşirelere eğitimler vererek Türk sağlık sistemine

entegrasyonları için çalışmalar yürütmektedir, böylece sistemdeki dil bariyeri, kültürel farklılıklar gibi köklü problemlerin de çözülmesi umut edilmektedir (A. İçduygu, 2016).Sağlık Bakanlığı da dil problemini elimine etmek adına “Uluslararası Hastalar için Tercümanlık Hattı”nı devreye sokmuştur (A Gültaş, 2018, s. 198) . Türk sağlık sistemine dair mültecilerin problem olarak aksettirdiği ve akademik çalışma veya raporlara da yansıyan bir diğer önemli sorunsal ise ilaca erişimdir. Suriyeliler her ne kadar bir şekilde sağlık hizmetine erişseler de onlara reçete edilen ilaçların ücretlerini karşılayamamaları da hastalıkların tedavi edilmesinde, hastalığın daha da kötüleşip daha büyük zararlara yol açmasında veya bulaşıcı hastalıkların yayılmasında bir etmen olabileceği düşünüldüğünde ilaç konusu da sağlık haklarına erişimde önemli bir yer teşkil etmektedir (A. Yıldız, 2016, s. 204). Türkiye Cumhuriyeti’nin Suriyeli mültecilere yönelik başarılı politikalarından bir diğeri de sağlık sektöründe göze çarpmaktadır, öyle ki 17 ilde 86 göçmen sağlığı merkezi ve 175 göçmen sağlığı birimi faaliyet göstermektedir (A Gültaş, 2018, s. 196). Suriyeliler 2011 Nisan’dan bu yana Türkiye’ye gelmeye başladıklarından beri 9 farklı Yönerge, genelge ve yönetmelikle Suriyelilerin temel sağlık hizmetlerine hem kamplarda hem de kampların dışında erişimi için üst düzey çaba gösterilmiştir ki bu çabaların sonucunda 11 yıldır Suriyelilerin Türk sağlık sisteminden nasıl yararlandıkları da yukarıda da Sağlık bakanı tarafından de belirtilmiştir. Sağlık Bakanlığının yanı sıra sahada Sınır Tanımayan Doktorlar, Türk Kızılayı, Yeryüzü Doktorları ve International Medical Corps gibi birçok sivil toplum örgütü de Suriyelilere desteklerini sürdürmektedirler (A Gültaş, 2018).

3.2.4. Türkiye’de Yaşayan Suriyelilere Dair Sivil Toplum Kuruluşları Raporları

Sivil toplum kuruluşları Türkiye’de Suriyelilerle birebir görüşmeler, gözlemler ve değerlendirmeler yaparak yıllık ana raporlar, çoğu zamanda konu özelinde veya şehir özelinde spesifik ara raporlar yayınlamaktadırlar. Bu sivil toplum kuruluşları sayıca çok

fazla olduğundan, küresel boyutta değerlendirmeler yapan ve en eleştirel olan sivil toplum kuruluşlarından ikisi olan Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International) ve İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch) kuruluşlarının raporları ele alınacaktır. Raporlarda Suriyelilerin 11 yıllık Türkiye deneyimlerinde zaman açısından çok fazla geriye gitmek, devlet veya diğer aktörler tarafından yapılan güncellemelerin görünürlüğünü etkileyebileceğinden, yalnızca pandeminin hemen öncesi ve günümüze kadar olan yakın zaman raporlara yer verilecektir. Böylece Suriyelilerin güncel durum ve toplumsal profilleri hakkında daha anlamlı varsayımlarda bulunularak, saha çalışması sonuçları ile karşılaştırmalı analiz yapılabileceği düşünülmektedir.

Mayıs 2020’de yayımlanana Uluslararası Af Örgütü raporunda göze çıkan ana başlıklar Suriyelilerin temel kaygılarının ne entegrasyon ne de Türkiye topraklarında temel hak ve özgürlüklere erişim olduğu belirtilmektedir. Rapora göre temel kaygı tüm Suriyelilerde giderek artan sınır dışı edilme korkusudur (Amnesty I. , 2020). Türkiye Kuzey Suriye’de kurulan “güvenli bölge” olarak adlandırılan bölgelere gönderilmekten korktuklarını dile getirmektedirler. 2019 yılı Ocak ayında başlayıp Haziran ayına kadar süren Suriye’nin kendi halkına Rusya desteğiyle gerçekleştirdiği saldırılar 3 milyonun üzerinde insanın İdlib’ten ülkenin farklı noktalarına aniden göç etmelerine sebep olmuştur. Her ne kadar güvenli bölge olarak adlandırılrsa ve tahminen 365 bin Suriyelinin “gönüllü” olarak dönmeyi kabul ettiği belirtilse de bu şartlar altında o bölge hala dünyanın en tehlikeli bölgelerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Amnesty I. , 2020). Türkiye’den Suriye’deki güvenli bölgelere sınır dışı edilirken bir diğer önemli husus ise Suriyelilerin geçici koruma altında olduklarına dair verilen kimlik kartları iptal edilmektedir, böylece Suriyeliler Türkiye’ye geri dönmek istediklerinde yasal olarak hiçbir zeminde geri dönüş imkânı bulamayacaklarından, yasadışı yollarla gelmeyi denemek zorunda bırakıldıkları vurgulanmaktadır. Yine aynı raporda Suriyelilere

imzalatılan gönüllü geri dönüş raporlarının tamamen Türkçe kaleme alındığı ve Suriyelilerin okuduklarını tam olarak anlayamadan imza atmaya mecbur bırakıldıkları ifade edilmektedir (Amnesty I. , 2020).

Türkiye-AB arasındaki Geri Kabul Anlaşması sonrası durum açısından incelemelerin yer aldığı Uluslararası Af Örgütü 2016 raporuna göre Türkiye'nin yeni sığınmacı sisteminde bilgilendirme ve yönlendirme yönünden yapısal boşluklar bulunmaktadır. Özellikle uygulamaya yönelik çalışmalarda eksiklikler, Suriyelilerin kayıtlı oldukları şehirlere geri gönderilmeleriyle yüz yüze kalmaları ve entegrasyona dair karşılıklı hiçbir çabanın gösterilmeyişi sorunlar olarak belirtilmektedir. Keza yetkililerin temel haklara erişim konusunda yetersiz imkanlar sunması, Suriyelilerin çok kötü evlerde toplu olarak barınmak zorunda kalmaları, AB ile Anlaşma sonrası iade edilen yasadışı göçmenlerin yeniden yerleştirilmesinde hiçbir yasal zemine bakılmaksızın yerleştirmelerin yapılması raporlara yansıyan diğer problemler olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı raporda, Suriyelilerin çalışma hayatına katılımda yaşadıkları zorluklar, Türklere kıyasla çok daha kötü işlerde ve neredeyse çok cüzzi miktarlara çalışmak zorunda kaldıkları ve hiçbir güvenceleri olmadığından kolayca işsiz kalabildikleri belirtilmiştir. Polis ve adli mercilere de haklarını aramak için dahi olsa gitmeye korktukları, bu korkunun temelinde de başka şehire ya da Suriye'ye sınır dışı edilme ihtimallerinin bulunduğu bilinmektedir (Amnesty I. , No safe Refuge, 2016, s. 25-28).

Uluslararası Af Örgütü 2019 Mart ayı raporuna göre yaşam koşullarının zorluğunun yanı sıra Belediye seçimleri sonrası iktidar partisinden muhalefet partisine geçen yönetimlerin öncelikli hedefi Suriyeliler olmuş ve il giriş yaptıkları ve kayıtlı oldukları il göç idaresinin olduğu şehirlere gitmeleri gerektiği belirtilmiştir. Ancak bu talepler ekstra bir zorlama veya sınır dışı etmeye dönüşmemiştir (Amnesty I. , 2019).

Suriye'ye sınır dışı etmelerin yasal bir zeminde açıklanmaması ve neye göre yapıldığı hala muğlaklığını sürdürürken, birçok sığınmacının gönüllü oldukları iddia edilerek aslında zorla imzalattıkları gönüllü belgesiyle gönderildikleri raporlarda beyan edilmektedir (Amnesty I. , 2019). Suriyelilerin kayıtlı oldukları şehirlere dönüşler için 30 Ekim 2019 tarihine kadar İstanbul başta olmak üzere ikamet etmeleri gereken şehirler yerine büyük şehirlerde bulunan mültecilerin şehri terk etmeleri aksi takdirde belediyenin sunduğu temel hizmetlerden yararlanamayacakları belirtilmiştir. Bu sebeple 12 Temmuz-16 Ekim arasında 5 bin 945 Suriyeli İl Göç İdaresi Müdürlüğü koordinasyonunda Kilis'teki kamplara transfer edilmiştir. Raporda yine vurgulanan bir diğer önemli sorunsal ise, geçici koruma altındaki mültecilere dair kimlik kartını Almanın giderek daha da zor hale gelmesidir. Özellikle 2017 yılı ve sonrasında kimlik kartına erişimin çok zor hatta imkânsız olduğu, özellikle ailesinden birileri veya eşlerden biri Suriye'ye gönderildi ise geride kalanlara da Suriye'ye gitmeleri gerektiği telkini raporda sıklıkla belirtilmiştir (Amnesty I. , 2019). Geçici kimlik kartlarının olmayışı Suriyelilerin bir çok hizmet ve hakka erişimi önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır, ayrıca bu kartı bulunmayanların ivedilikle sınır dışı edilmesi hasebiyle de kartı bulunmayan ebeveynler evde kalırken, eğitime katamadıkları çocuklarını çocuk işçi olarak çalıştırmakta veya dilendirmekte böylece onların evi geçindirmelerini beklemektedir. 2022 yılı Ramazan Bayramı'nda ilk kez popülist söylemlerin sonucu olarak her yıl Bayramlaşmaya ülkelerine giden ve gönüllü olarak büyük kısmının kaldığı diğerlerinin de döndüğü Suriyelilere bayramlaşma için izin verilmemiştir. Bu durumun gönüllü olarak gidip Suriye'de kalabilecek olanları da engelleyebileceği görüşünü destekler nitelikte olduğu düşünülmektedir (Erdoğan, 2022).

İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından 2019 yılında hazırlanan rapora göre Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin durumları hakkında Uluslararası Af Örgütü tarafından

hazırlanan rapora paralel olarak, hukuksuz ve insan haklarına aykırı biçimde sınır dışı edilmelere yer verilmiştir. Rapordaki iddialara göre Suriyeliler Türk yetkililer tarafından formları okumalarına izin verilmeden, zorla ve güç kullanarak imzalattıkları belgelerle sınır dışı edildikleri belirtilmektedir (Watch, Turkey.Syrians Being Deported to Danger, 2019). Görüşme yapılan 100'ün üzerinde Suriyelinin hepsi Türkiye'den sınır dışı edilmelerinin kendi rızaları dışında olduğu, çoğunun insan haklarına aykırı şekilde alıkonularak imzalamak mecburiyetinde kaldıkları belirtilmiştir. Keza 2021 yılında yine aynı kuruluş tarafından oluşturulan raporda da benzer şekilde sınır dışı edilmelerin yaşandığı, ayrıca Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde yaptığı operasyonlar ele geçirilen kişilerin de hukuksuz olarak Türkiye'ye transfer edildikleri belirtilmektedir (Watch, 2021).

Suriyelilerin Türkiye ve dünyadaki durumları hakkında en güncel, tarafsız ve kapsamlı rapor The 3RP Model öncülüğünde yıllık bazda düzenlenen raporlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Güncelliğini, hala yıllık olarak düzenlenen ve tematik olarak başlıklarda yeni güncellemelere gitse bile temel başlıkların sabit kalması hasebiyle diğer uluslararası örgütlerin raporlarından farklılaştığından almaktadır. Tarafsızlık bağlamında ise, İnsan Hakları İzleme Örgütü de Uluslararası Af Örgütü de teyide muhtaç ve çok ciddi argümanları özellikle Türkiye raporlarında belirtmişlerdir, ancak bu raporda teyitsiz bilgilere yer verilmemekte ve yerel kurumlarla işbirliği halinde bulgular paylaşılmaktadır. Son olarak kapsamlılığı incelendiğinde ise yerel bazda bu kadar yüksek sayıda Orta Doğu ülkesi ele alınarak hazırlanmasından dolayı bu şekilde tabir edilmiştir. Raporda Suriyelilerin yerleştikleri ülkelerdeki yaşam standartlarını değerlendirebilmek adına oldukça detaylı ve kategorik açıklamalar, verilerle desteklenerek sunulmaktadır. Koronavirüsün Suriyelilerin hayatına olan etkisine de değinen raporda, tıpkı yerli halkın hayatlarının etkilendiği gibi geçici koruma altında yaşayan kişilerin de hayatlarının,

yaşam standartlarının ciddi ölçüde etkilendiği vurgulanmıştır. Pandemi dolayısıyla temel ihtiyaçlar artmış ve kırılganlık daha görünür hale gelmiştir, yiyecek fiyatlarındaki artış, düşük gelirler ve yükselen işsizlik seviyeleri, gelir seviyesi düşük bireyler ve fakirler için sağlıklı bir yaşam sürdüreceği seviyedeki yiyeceğe erişimi daha da zorlaştırmıştır. Raporda Türkiye’de Suriyeli mültecilerin yasal haklarının sağlanması ve korunması için düzenlenen Geçici Koruma Yönergesi ve Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun işlevselliği ve kapsayıcılığına da vurgu yapılmaktadır. Küresel çapta faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları genellikle odaklarını temel insan hakları boyutunda da barınma, beslenme, iş ve eğitim ekseninde tutmaktadırlar. Oysa bu raporda Suriyelilerin de diğer milletler gibi deneyimleyebileceği aile içi şiddet, kadına karşı şiddet, çocuk istismarı, kadın sığınma evlerine erişim gibi konularda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca geliştirilen projelerin etkinliği üzerinde de durulmaktadır. Sağlık haklarına erişim konusunda ise Suriyelilerin gelişlerinin ilk yılı olan 2011’den günümüze sorunların kademeli olarak aşıldığı, özellikle Dünya Sağlık Örgütü ve Sağlık Bakanlığı iş birliğinde Suriyeli doktor ve hemşirelere verilen eğitimle dil bariyerinin aşılmasının Türkiye’nin sağladığı sağlık hizmetlerinin çok daha verimli kullanılabileceği belirtilmektedir. Eğitim ve istihdam konularında ise raporda çocukların eğitime katılımının yüksek olması ancak çocuk işçilik sorunsalının hala çok yüksek oranlarda gözlemlendiği de önemli bulgular arasındadır (3RP, 2020).

3.3. Almanya’nın Göç Politikaları ve Almanya’daki Suriyeli Mülteciler

3.3.1. Almanya Dış Politikası ve Suriye Krizine Tepkiler

Suriye iç savaşının başlamasından 2015 yılına kadar Almanya, Türkiye’nin aksine krize yönelik aktif bir dış politika ajandası oluşturmamıştır. 2015 yılına kadar Almanya’ya Suriyeli mülteci girişi de oldukça sınırlı bir seviyede seyretmiştir. 15 Mart 2011 tarihinde Suriye’de ayaklanma ve protestoların başlamasını takiben Suriyeliler bir

anda ülkelerini terk etmek durumunda kalmış ve yukarıda da bahsedildiği gibi öncelikli rota olarak Türkiye ve diğer komşu ülkelere yönelmişlerdir. Türkiye'nin öncelikli tercih edilmesinin sebebi yakın olmasının yanı sıra jeostratejik konumuyla da Suriyelilere Avrupa'nın kapılarına geçişte koridor ülke olarak değerlendirilmesidir. Suriyeli mülteciler göç yolunda önce Türkiye'ye gelmekte, oradan da "Balkan Rotası" olarak değerlendirilen yolu kullanmaktadırlar (DW, 2022). Aşağıdaki resimde "Balkan Rotası" olarak adlandırılan Türkiye'den Yunan adalarına geçtikten sonra Suriyeli mültecilerin izledikleri yol resmedilmiştir.

Görsel 3.4. *Balkan Rotası* (McCathie, 2015)

Almanya'nın Ortadoğu'da yaşanan olaylar karşısında AB'den farklılaşan bir dış politika davranışı bulunmamaktadır. Hatta AB özellikle Suriye iç savaşına diğer büyük aktörler kadar ses çıkarmaması ve süreçte pozisyon almadan doğrudan sonuca

odaklanması eleştirilere konu olmuştur. Almanya’da bu bağlamda Suriye’de yaşananların farkında ama yine de ekstra bir aksiyon almadan, sonuçları için ise önceden hazırlanıp olası mülteci akını hakkında politikalar geliştirme yolunu tercih etmesi doğal olarak eleştirilerin odağına oturmasına da sebep olmuştur. O halde Türkiye gibi coğrafi veya kültürel bir yakınlığı olmamasına rağmen Almanya’nın Suriyeli mültecileri kabul etmedeki temel motivasyonu nedir sorusu sıklıkla tartışma konusu olagelmıştır. Almanya’nın yaşlanan nüfusu ve endüstriyel bir ülke olarak iş gücüne olan ihtiyacı, insani değerlere atfettiği önem, Cenevre Sözleşmesine taraf olması ve göç rotalarının genellikle gelişmiş ülkelere veya merkez ülkelere doğru hareketli olması gibi hususlar Almanya’nın Suriyeli sığınmacıları kabul etmesinin altında yatan güdüleri açıklamakta kullanılan temel parametrelerdendir. Suriyeli sığınmacılar ilk olarak 2012 yılından itibaren ülkeye giriş yapmaya başlasa da yoğun olarak gelmeye başladıkları tarihler 2014 sonrasına tekabül etmektedir. Almanya’nın özellikle üzerinde durduğu ve Suriyelilere dair geliştirdiği politikadaki temel odak “önceki hatalardan ders çıkarmak” üzerine kurulmuştur (Hindy, 2018, s. 1-2).

Neoliberal temelli göç politika formülleri yerine sosyal etkileşime dayalı bireylerin kendilerini “yabancı” ve “yerli” olarak ayırtmadığı politikalar üzerine çalışmalar yürütülmüştür. Almanya’nın önceki hatalar olarak bahsettiği hata ise 1961 yılında Almanya’ya gelmeye başlayan ve sayıları oldukça yüksek olan Türk misafir işçilere dair yapılan politikalar. Almanya’da yaşayan Türklerin entegre olmadıkları, kendi bölgelerini oluşturup toplumun geri kalanından izole bir hayat sürdükleri birçok çalışmaya da konu olmuştur (Etzel, 2021, s. 5). Çıkarılan dersler sonucu ilk entegrasyon planı Suriye krizinden çok önce 2005 yılında kabul edilmiştir. Politika yapım sürecinde politikacılar, medya, akademisyenler ve kamuoyu söylemleri dikkate alınarak eksiklikler ve beklentiler tespit edilmiş ve yol haritası belirlenmiştir. Böylece ortaya iyi mülteci

kavramı çıkmış ve entegre olduğuna karar verebilmek için bazı kriterlerle çerçevelenmiştir. B1 seviyesinde Almanca dil bilgisi, ekonomik olarak kendine bakabilme ve sosyal yardım talep etmeme, adli bir suça karışmama gibi şartları taşıyan kişiler iyi entegre olmuş olarak sınıflandırılacaktır (Etzel, 2021, s. 6).

Türkiye'den Yunan adalarına geçerek oradan da Kuzey Avrupa ülkelerine doğru yol alan mülteci akını Avrupa'nın sınırlarını zorlayarak durumun giderek içinden çıkılmaz bir hal alması AB'nin aciliyeti olan bu soruna cevap veremeyişi ile pekiştirilmiştir. AB ilk tepki olarak kota sistemiyle ülkelere mültecilerin yerleştirilmesini planlamıştır, ancak 2015 Ağustos ayına gelindiğinde ülkelerin isteksizliği krizin giderek tırmanması ile, Almanya inisiyatif olarak sığınmacılar için Açık Kapı politikasını duyurmuştur.

3.3.2. Almanya'nın Göç Politikası

Dönemin Başbakanı Angela Merkel tarafından ortaya atılan “açık kapı” politikası o dönem ne diğer Avrupalı liderlerle istişare ederek alınmış, ne de Alman Parlamentosunda değerlendirilmiş bir karar değildi. Münih tren istasyonuna gelen ilk mülteciler çok sıcak bir karşılamayla karşılaştılar. Sıcak karşılamanın yanı sıra mültecilerin yerleştirildikleri hostellere saldıran kişiler de bulunmaktaydı. Times gazetesi Angela Merkel'i Suriyeli mültecilere yönelik geliştirdiği bu politika için yılın insanı seçerek kapak fotoğrafına taşımıştır (Ekler). O sırada ABD Başkanı olan Donald Trump ise bu politikayı feci bir hata olarak değerlendirmiştir (DW, 2022). Resmi olarak 21 Ağustos 2015 tarihinde Almanya Suriyeli mültecilere kapılarını açacağını duyurmuştur (Pearlman W. , 2017, s. 314). Sadece 2015'in Eylül ayında başlayan göç dalgası aynı yılın sonunda yarım milyonun üzerinde sığınma talebi ile sonuçlanmıştır. 2015 Aralık ayında yapılan sığınma başvurusu sayısı 890 bin kişidir ve bu sayı 1992 yılından o tarihe kadar Bosna Savaşı sonrası Avrupa'da yaşanan en büyük insan hareketliliği olarak tarihe

geçmiştir (Topçu, 2020). 2016 yılının sonuna gelindiğinde ise Alman yetkililerin açıklamasına göre 1 milyon 164 bin 269 kişi sığınma talebinde bulunmuş ancak bu başvuruların yalnızca %36,5’u Suriyelilere aittir (Pearlman W. , 2017). Almanya’nın taraf olduğu Dublin Anlaşmasını Suriyeli sığınmacılar için geçici olarak askıya almasıyla devreye soktuğu “Wir schaffen das” (Başarabiliriz) isimli göçmenlere yönelik Açık Kapı politikası üzerinden yıllar geçmesine rağmen hem övgüler hem de yergiler almaya devam etmektedir (Topçu, 2020). Almanya’nın göçmenlere kapılarını açmasının üzerinden geçen 7 yılın ardından Yeşiller Partisi Milletvekili İrene Mihalic bu politikanın o dönem için Avrupa’nın göbeğinde bir kaosun engellenmesi için kapıları kapatmayarak doğru olanı yapmıştır şeklinde açıklamalarda bulunmuştur (DW, 2022). İlk safhalarda yapılan çalışmalara göre, Alman halkında da genel kanının Suriyeli mültecilerin insanlık görevi ve etik değerler açısından acilen ülkeye kabul edilmesi gerektiği yönündedir (Pearlman W. , 2017, s. 316). Sıcak karşılama ve misafirperverliğin hâkim olduğu pembe bulutlu mülteci kucaklama süreci 2015 yılbaşı akşamı yaşananlarla birlikte, madalyonun diğer yüzü açığa çıkmaya ve sorgulanmaya başlanmıştır. 2015 yılının yeni yıl akşamı neler olduğuna kısaca değinmek gerekirse, yüzlerce kadın aynı gece Köln tren istasyonu yakınlarından cinsel taciz iddialarıyla polise başvurmuşlardır. Bu olayın ve 2016 yılında Berlin’de bir göçmen tarafından kullanılan aracın Noel Pazarına girerek 12 kişinin ölümüne yol açmasının ateşlediği kıvılcım yavaş yavaş toplumda ciddi bir tepki oluşturmuş, hatta uzun yıllardır gündemi meşgul etmeyen ve parlamentoya giremeyen aşırı sağcı Alternative für Deutschland (AfD) Partisi 2017 yılı seçimlerinde %13.3 oy ile meclise girmiş, günümüzde de ülkenin doğusundaki en güçlü parti olmanın yanı sıra giderek radikalleşmektedir (BBC, 2021).

Yükselen tepkiler, muhalefetten gelen ağır eleştiriler, popülizmin yükselişi ve giderek artan muhafazakarlık bir anda tüm ülkelere yayılmış bulaşıcı bir hastalık gibi dört

bir yanı sarmıştır. 2015 yılbaşı gecesi yaşanan olaylar sonucunda Merkel açıklama yapma ihtiyacı duymuş, halkına bir daha böyle bir olayın tekrarlanmayacağını vurgulamıştır. Sonuç olarak da Almanya'nın göçmenlere dair politikaları giderek sıkılaştırmış, yıllar geçtikçe de sıkılaştıran politikaların sonucu olarak kuzey rotası üzerinden Almanya'ya ulaşan ve sığınma talebinde bulunan kişi sayısı giderek azalmıştır, ha keza başvuru yapsalar dahi olumlu sonuç alma ihtimali de giderek düşmüştür. Tabii Almanya'nın göç politikalarını sıkılaştırmanın yanı sıra, düzensiz göçü önlemek adına AB ve Türkiye arasında imzalanan göç Mutabakatının da etkisi yadsınmayacak ölçüde büyüktür.

Peki bir Suriye vatandaşı Almanya'ya sığınma talebinde bulunmak istediğinde nasıl bir yol izlemelidir? Öncelikle sığınmacı kavramı tüm topluluklar için kullanılmaktadır, diğer bir deyimle Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesine getirilen 1967 Ek Protokolünde koyduğu coğrafi şerh hasebiyle Avrupa harici diğer bölgelerden gelenlerin mülteci statüsüne başvuru yapmaları mümkün değildir. Ancak Almanya da bu Sözleşmeye taraf devletlerden biri olarak herhangi bir coğrafi şerh getirmediğinden, dünyanın neresinden gelirse gelsin sığınmacılar mülteci talebinde bulunabilmektedir. Mülteci talebinde bulunabilmek ve mülteci statüsü kazanmak arasında doğal olarak farklılıklar vardır, ilkinde sadece başvuru yapılmakta ve değerlendirme süreci başlamaktadır. Diğerinde ise artık değerlendirme bitmiş ve başarılı sonuçlanarak mülteci statüsü hak edilmiştir. O halde kişinin mülteci başvurusu reddedilirse nasıl bir yol izlenir sorusu akıllara gelmektedir. Bu noktada Almanya'da "Duldung" adı verilen hoşgörü süreci başlamakta ve bu kişilere belirli bir süre içinde Almanya topraklarını terk etmeleri gerektiği bildirilir. Ancak bu kişiler hoşgörü süreci boyunca, entegrasyon sürecine dahil edildiklerinden bu haklardan yararlanmaya da devam ederler (Hinger, 2016, s. 80). Örneğin Almanya'da buldukları sürede meslek eğitim kurslarına katılabilmektedirler (B. Vardarlı A. K., 2019, s. 663).

Almanya göç politikalarına göre kota sistemi ile ülkeye gelen mülteciler kişi başına düşen gayri safi milli hasıla, nüfus gibi belirli kriterler çerçevesinde farklı eyaletlere paylaştırılmaktadır, bu konu mültecilerin tercihinin bırakılmamıştır. Mültecilerin, sınır dışı edilene, başka bir eyalete yerleştirilene veya üçüncü bir ülkeye transfer edilene kadar en az 6 ay hatta bazen daha uzun yerleştirildikleri eyalette diğer bir deyimle “ilk kabul nokta”sında ikamet etmeleri gerekmektedir (Hinger, 2016, s. 80). Benimsenen bu göç politikası entegrasyon teorileri bağlamında değerlendirildiğinde de son derece pragmatik bir zeminde açıklanabilmektedir. Bu sayede tüm yük tek bir eyalet veya bir grup şehir yerine, her eyaletin nüfusu ve diğer yapısal özellikleri göz önünde bulundurularak kaldırabilecekleri kadar “yük” veya mülteci yerleştirilerek hem yerleştirildikleri yerdeki demografik yapı gözetilmekte, hem de bu kişilerin kontrolünün ve hizmete erişimlerinin daha dolaysız sağlanması beklenmektedir. Diğer ülkelerdeki mevkidaşlarının aksine Almanya’da şehirlerdeki yönetimlerin şehrimizde mülteci istemiyoruz demek gibi bir lüksü bulunmamaktadır, ancak şehrin hangi bölgesine ne kadar mülteci yerleştireceklerine karar verebilmektedirler. Bu sayede istenilirse mülteciler şehrin farklı yerlerine dağıtılmakta, istenilirse tek bir semte hepsinin yerleştirilmesi şeklinde uygulamalara başvurulmaktadır. Ancak burada vurgulanması gereken nokta Almanya’nın mülteci ve göç politikasının, Suriyeli sığınmacılarla doğmuş yeni bir olgu olmadığıdır. Aksine Almanya uzun yıllardır göç kabul eden gelişmiş ülke olmanın getirisi olarak uzun yıllardır göç ve entegrasyon konusunda projeler geliştirmekte, daha etkin neler yapılabilir sorusuna hem akademik camiada hem de devlet politikaları bazında çok boyutlu bir yaklaşımla kafa yorulmaktadır. Almanya’nın mültecilere dair politika yapım süreci çok daha eskiye dayansa da, 1980’lerden itibaren yönetim düzeyinde dile getirilen ve aksiyon alınan 1993 yılında kabul edilmiş “Asylkompromiss” sığınma uzlaşısı ile önceki sığınmacı politikasının aksine daha caydırıcı ve suiistimali önlemeye yönelik

kurallar benimsenmiştir (Pearlman W. , 2020). İkamet zorunluluğu, güvenli üçüncü ülke prensibi, çalışma yasağı, toplu mülteci merkezlerinde konaklama, uzun saatler verilen dil eğitimi gibi Maddelerle olası sığınmacı talepleri için caydırıcı ve daha az çekici hale getirilmesi planlanmıştır. Ancak bu sistem her ne kadar eyaletler üzerinde yüküm eşit dağılımı ve göç yönetimini kolaylaştırıyor görünse de şehirlerde toplu olarak mültecilerin yerleştirilmesi ve tek bir elden bakımı hem yetersiz hizmete hem de büyük maliyetlere sebep olmaktadır. Özellikle şehirlerdeki yükün 1990 yılı itibariyle gelen sığınma taleplerinin karşılama bilmesi başvuruların yoğunluğu sebebiyle sistemi kilit bir noktaya taşımış ve sonuçta Dublin Düzenlemesi ile daha etkin bir çözüm arayışına girilmiştir. 2000'lerin başında düzenlemeye müteakip birçok toplu mülteci barınma merkezini kapatmış, onları özel apartman dairelerine yerleştirmiştir. Ancak giderek artan sığınma talebi ve hesaba katılmayan Suriye iç savaşı sonucuyla başlayan mülteci akını hem eyalet yetkililerini hem de diğer otoriteleri hazırlıksız yakalamıştır. Kapatılan mülteci barınma merkezlerinin yerine, ani gelen mülteci akını ile çadır kent ve konteyner kamusal binalar kurularak anlık çözüm üretilmiştir. Ancak yetersiz kalan çadır kentler ve kış koşullarının bastırmasıyla birlikte birçok eyalet yeni düzenleme arayışına girmiştir. Örneğin Hamburg'da kullanılmayan evlerin belediyeye ödünç verilerek sığınmacılar için düzenlenmesi fikri uzun süre gündemi meşgul etmiştir (DW, 2015). Aşağıda gösterilen resim Hamburg'da şehir merkezinde Açık Kapı politikası sonrası gelen mültecilerin barınması için kurulan çadır kentine aittir.

Görsel 3.5. Hamburg'ta Çadır Kent (DW, 2015)

1990'lardaki toplu sığınmacı merkezlerinin aksine, Açık Kapı politikası sonucu kurulan kentler daha çok şehir merkezlerinde ve yerli halkın yaşadığı konumlarda kurulmuştur. Bu durum sığınmacıların toplum gözünde görünürlüğüne de artırmıştır. Ancak politika ve hizmetlerin yetersizliği başta yerli halk olmak üzere çok farklı boyutlarda eleştirileri de beraberinde getirmiş ve Alman göç yasalarının entegre etmek istemeyen, geçicilik ve bilinmezliğe hizmet ettiği vurgusu sıklıkla yapılmıştır. Eleştiri ve yoğun sığınmacı yüküne dayanamayan Alman sığınması yasası yeni bir güncellemeye gidilerek, sığınmacıların “kalacak gibi görünenler” ve üçüncü bir ülkeye gönderilecek veya sınır dışı edilmesi muhtemel olanlar olarak ayrılarak her bir gruba yönelik ayrı politikalar benimsenmesi üzerinde durulmuştur (Hinger, 2016, s. 81). Yoğunluğun artmasıyla medyada artık bu durumu “Almanya'nın mülteci krizi” olarak değerlendirmeye başlamıştır. Medyada yükselen kriz söylemleri, şehir içinde yerli halkın gözü önünde çadırlarda sürdürülen yaşamlar toplumsal algıları yönlendirerek

sığınmacıların hak ve özgürlüklerinin daha da kısıtlanmasına, toplum nezdinde mültecilerin ayrı bir konuma getirilmesine yol açmıştır. Böylece yetkililer hem vatandaşlardan hem der sivil toplum kuruluşlarından iş birliği ve koordinasyon ile bu krizin üstesinden gelebilecekleri çağrısı yapılmıştır. Bu sayede öncelikle Almanya’da yaşayan göç yanlılarından oluşan sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere birçok farklı kuruluş sahada sığınmacılar için etkin eylemlerde bulunmuşlardır. Sivil toplum kuruluşları ev bulma, yemek ve giyecek yardımlarını organize etme, gönüllü Almanca dil desteği verme gibi geniş bir alanda hizmetler vermektedirler.

Yerleşimin ardından sığınmacılar için sonraki aşama entegrasyon programı başlamaktadır. Federal Göç Ofisi (BAMF) tarafından yapılan açıklamaya göre 600 saatlik Almanca dil eğitiminin yanı sıra 60 saatlik oryantasyon eğitimi ile Almanların günlük hayatları, kültürel değerleri, alışveriş, televizyon ve radyo, iş hayatı ve çocuk yetiştirme tarzları gibi konularda genel bir brifing verilmektedir. Böylece sığınma başvurusu olumlu da olumsuz da sonuçlansa ilk safhada ülkeye giren sığınmacılar ülkenin genel yaşam tarzına kültürüne aşina olarak oradaki yaşamlarına başlamış olmaktadır. Ancak bu oryantasyon kursu ve dil kursu bile çoğu lokal için Alman kültürünün anlaşılmasında yetersiz kalacağı, zamanla sığınmacıların Alman kimliğini dejenerasyona uğratacağını düşünmektedir (Pearlman W. , 2017, s. 317). 2010 yılına gelindiğinde entegrasyon politikası sonucu ortaya çıkarılan 600 saatlik dil kursu ve oryantasyon programına toplam katılım 110 bin kişi iken, yalnızca 2016 yılında 246 bin 125 kişi kurslara katılmıştır ve yarısı Suriyelidir (Hindy, 2018, s. 4).

3.3.3. Almanya’daki Suriyelilerin Temel ve Kültürel Haklara Erişimi

Suriyeli mültecilerin yoğun ve ani giriş yaptıkları ülkelerin aksine Almanya, Kanada gibi daha seçici bir göçmen geçirgenliği olduğundan yürütülen politikalar da

günlük hayata, toplumsal kurallara daha odaklı resmi düzenlemelerle desteklenmiş göç politikası yapmak için yeterli süreye sahip olmuştur. Yasalar ve hukuksal düzenlemelerle yürütülen göç politikaları doğal olarak çoğu mültecinin hem enerjilerini hem de zamanlarını bürokrasi sarmalında harcamalarına ve çok zor sonuç almalarına sebep olmaktadır. Öyle ki, bir grup Suriyeli mülteci genç Almanya’da bir sığınmacının karşılaşacağı bürokrasi yoğunluğunu telefon uygulamasında göstermiş ve ismi “Bureaucrazy” koymuşlardır (Pearlman W. , 2017, s. 319). Özellikle Suriyeli mültecilerin çoğunlukla yakındığı bürokrasi ve kâğıt işleri, bir başvuru sürecinin çok uzun sürmesi, mültecilerin geldikleri ilk yılı çok fazla prosedürler geçirdikleri, yasal statü, barınma ve iş olarak üç ana tema üzerine günlük ve yaşamsal ihtiyaçları için bu prosedürlere katlandıkları belirtilmektedir.

Alman yasaları siyasi sığınma hakkını tanımlamaktadır. Haliyle normal şartlar altında, olağan zamanlarda bir kişinin Göç Bürosuna gidip sığınma talebinde bulunması, fotoğraf ve parmak izi vermesi ortalama birkaç saatlik süreç iken, 2015’te yaşanan göç dalgası ve sonrasında göç krizine dönüşmesiyle bu başvuru süreci giderek uzayan bir kabusla dönüşmüştür (B. Vardarlı A. K., 2019, s. 663). Sağlık ve Sosyal İşler Dairesi veya bilinen adıyla Sığınma İşleri Ofisi önünde günler süren kuyruklar oluşmakta ve bu kuyrukların sonlanması, sıranın gelmesi ve işlemin başlaması bazen aylar sürebildiği belirtilmektedir. Federal Göç Bürosu başvuruları incelediğinde Sığınmaya başvuranlara geçici oturma kartı verilmektedir. 2016 yılında bir Suriyelinin sığınma talebinin cevaplanması için beklemesi gereken ortalama süre 10-12 ay olarak hesaplanmıştır. Bir sığınmacı başvurusu sonucunda mülteci statüsü almaya hak kazandı ise, bu aynı zamanda 3 yıllık oturma izni ve ailesini de yanına getirme hakkı anlamına gelmektedir. Başvuru sonucu ikincil koruma çıktıysa iki yıla kadar uzatılabilen 1 yıllık oturma izni verilmekte ancak aile birleşmesi için izin verilmemektedir. Sığınma talebi reddedilen sığınmacılar

için ise belirlenen tarihe kadar Almanya'yı terk etmeleri söylenmektedir (B. Vardarlı A. K., 2019). Ancak 2017 sonrası sığınma başvuruları genellikle ikincil koruma olarak çıkmakta böylece aile birleşmesi talep edilememekte, her yıl oturma izni yenilenmesi gerekliliği ve ülke içinde ikamet hareketliliğini de engellemesi ile yetkililere sığınmacılar üzerinde daha fazla kontrol yetkisi sunmaktadır (Etzet, 2021, s. 8).

Almanya'nın 2007 sığınma prosedürleri akdine göre, sığınmacılar kota sistemi gereğince giriş yaptıkları noktaya en yakın ve uygun eyaletlerden birine transfer edilmektedir. Girişlerinin ilk 3 ayı yerleştirildikleri noktadan taşınmalarına izin verilmemekte, yalnızca başka bir ülkeden davet edilirlerse yer değişikliğine izin verilmektedir. Genelde bu geri dönüş Türkiye'ye olduğu görülmekte ve sivil toplum kuruluşlarınca hazırlanan raporlara da sıklıkla yansımaktadır. Geçici barınma merkezlerinde kalmaları için azami süre 24 ay ile sınırlıdır (B. Vardarlı A. K., 2019, s. 664). Yerleştirildikleri noktadan farklı bir şehre veya şehir içinde başka bir noktaya yerleşmeleri genellikle kenar mahalle veya gettolara taşınmaya eğilimli olduklarından izin verilmemektedir (Trejo, 2021, s. 21) Barınma haklarına erişim açısından değerlendirildiğinde yukarıda da belirtildiği gibi 2000'li yıllarda toplu olarak barındırılan sığınmacılar daha sonra özel apartmanlara yerleştirilerek entegre olmaları amaçlanmıştır. Ancak 2015 yılında gelen yoğun göç dalgası tüm sınırları zorlayınca şehir merkezlerine kurulan çadır kentlerde, toplu olarak kısıtlı apartmanlarda ve şanslılar ise sivil toplum kuruluşlarınca yardımcı olunan evlerde konaklama imkânı bulmaktadırlar. Ancak özellikle küçük şehirlerde bu kadar yoğun mülteci sayısı giderek daha çok göze batmış ve yerli halk "arka bahçemde yabancı istemiyorum" şeklinde söylemlerle kamuoyu baskısı oluşturmaya başlamıştır (Amnesty, 2015). Mülteciler tıpkı Türkiye'de olduğu gibi emlak piyasasında kira artışlarına sebep olmakta böylece ne yerli halk ne de mülteciler barınma imkanlarını karşılayabilir hale gelmektedir. Türkiye'ye benzer şekilde

Almanya’da da Suriyeli ailelerin birkaç aile bir araya gelerek küçük evleri paylaştıkları sıklıkla gözlenmektedir (B. Vardarlı A. K., 2019, s. 664). Ev ararken bir diğer problem ise dil bariyeri olarak karşılına çıkmaktadır. Ev kiralamak için de bir dizi yasal işlem yapmaları gereken sığınmacılar, olur ya bir ev sahibini onlara ev kiralamaya ikna ederlerse daha sonra imzalanan kontratın sosyal servise götürülerek onaya sunulması gerekmektedir. Ancak süreç bununla da bitmemekte, dosyanız sıraya alınıp incelendikten sonra ortalama birkaç ay içinde geri dönüş alınabilmektedir. Toplam bir evin kiralanması sürecine bakıldığında yaklaşık olarak iki aylık bir süreçte gerçekleşebildiği göz önünde bulundurulursa bürokrasi sebebiyle çok fazla mağduriyet yaşanabilme ihtimali doğmaktadır. Yoğunluk ve tüm bürokratik zorluklar sebebiyle sığınmacılar zindan gibi evlerde, neredeyse bir yıl yemek pişirmeden, kalabalık ailelerle birlikte zor şartlar altında yaşamaktadırlar (Funk, 2016).

Barınmanın ardından beslenme konusunda büyük sorunlar tespit edilememiştir. Geçici barınma merkezlerinde zaten yemek sorunu yaşanmadığı, barınma merkezleri dışında yaşayanlar için ise çalışmayan sığınmacılara konaklama masraflarının yanı sıra, onlara sağlanan kuponlarla market alışverişlerini yaptıkları ve cüzi bir miktar da olsa yine Alman devleti tarafından verilen nakit para ile ihtiyaçlarını giderebilmektedirler (B. Vardarlı A. K., 2019, s. 664).

Almanya’da genel olarak hayatın tüm işleyişinin bürokrasi üzerine kurulduğu düşünülürse, Suriyeliler çalışma hayatına katılmada da benzer şekilde zorluklarla baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Sığınmacılar iş arayışında iş bulma kurumu aracılığıyla başvurularını yapmaktadırlar. Ancak yine 2015 sonrası yaşanan yığılma sonucu istihdam konusunda da politika izlenerek “one Avro jobs” adı altında saatlik 80 kuruşa çalışarak mülteci kamplarında yemek dağıtma, temizlik, çamaşır gibi işlerle yaşamsal faaliyetlerini

sürdürebilecek kadar para kazanmaktadırlar. Ne yazık ki bu işleri kabul ederlerse diğer olanaklardan yararlanmayı bırakacakları fikri sebebiyle bu işleri yapmayı kabul eden sayısı yalnızca 4300 kişi civarındadır. Sığınma talebinin üzerinden üç ay geçmesiyle birlikte göçmenlik bürosuna başvurarak gerekli kontrollerin ardından iş buldular ise sığınmacının işe girmesine onay verilmektedir. İstihdam büroları iş arayanlar, iş bulanlara ücretsiz olarak danışmanlık hizmeti sağlamaktadır. Ayrıca Almanya’da işsizlik ücreti alabilmeleri için sığınmacıların da bir yıllık çalışma geçmişlerinin olması yeterlidir. Almanya’da teknik işlerde çalışabilmek için öncesinde staj programları bulunmaktadır, ancak staj programlarında yer alabilmek için göç Ofisinden çalışma onayı alınması gerekmektedir. Süreç şöyle işlemektedir, önce staj yapılacak bir yer bulunup oradan iş teklifi alınır, sonra bu teklif ile göç bürosuna başvurulur, oturma ve çalışma izni gelene kadar işe başlanmaz. Süreç tamamlandığında iş teklifi yapan kurum hala stajyere ihtiyaç duyuyor ise artık staja başlayabilir ancak yalnızca tek seferlik ücretli stajyerlik yapılabilmektedir. Bu sebeple staj yaparak sığınmacılar para kazansalar bile sürdürülebilir bir iş olarak tercih edilebilecek bir yöntem değildir. Almanya’daki stajyerlik sistemi sonucunda o işe yerleşmek de pek kolay görünmemektedir, özellikle 3 yıllık mesleki eğitim kurs ve bir dizi sınav sonrası resmi olarak işe başlayabilmektedirler. Mesleki eğitim sürecinde de 3+2 kuralı uygulanmakta, üç yıllık eğitim süresince sığınmacı sınır dışı edilmemekte, eğer sığınmacıya eğitim sonunda iş teklif edildiyse iki yıllık oturma izni verilmektedir (Hindy, 2018). Bir diğer önemli engel ise sığınmacıların sahip oldukları kalifikasyonları ispat edebilmeleri için ihtiyaç duydukları sertifika ve diplomalara hala sahip olmamaları sebebiyle bunları gösterememeleridir. Bu sebeple kendi eğitim veya yetkinliklerine uygun işlerde çalışamadıklarından da bireylerin toplumsal pozisyonu ve kendilerini ait hissettikleri konum etkilenmektedir. Tüm bu zorluklar Suriyeli sığınmacıları merdiven altı işletmelere, kayıt dışı çalışmaya itmektedir.

Ancak Almanya’da oldukça etkin çalışan gönüllüler ve sivil toplum kuruluşları sayesinde dil bariyeri bir nebze de olsa aşılmakta, bireylere özelliklerine, yetkinlikleri ve eğitimsel arka planlarına uygun olarak işler bulabilmeleri için danışmanlık hizmeti de verilmektedir (Okuy, 2017, s. 4). Almanya’da yapılan bir çalışmaya göre Suriyeli sığınmacılar gelişleri itibariyle beş yıl içinde iş sahibi oldukları, yarısından fazlasının da nitelikli işlerde çalıştığına dikkat çekmektedir (Topçu, 2020). Bir diğer çalışma ise piyasada tam anlamıyla haklarının sağlandığı iş piyasasına girişleri neredeyse on yılı bulmaktadır (Hindy, 2018, s. 3). Ancak sığınmacılar işe ilk girdikleri yıl ortalamasının oldukça altında maaşlarla başlamakta ve zamanla maaşları artmaktadır, ama meslektaşları bir Alman’ın kazancının yalnızca %55’i kadarını kazanabilmektedir. İstihdam araştırmaları enstitüsüne göre Mayıs 2020’de yapılan araştırma verileri savaştan kaçarak Almanya’ya sığınanların %40’ının işsiz olduğunu, bu oranın pandemi öncesi %32 civarında olduğunu belirtmiştir (Karakülhancı, 2020). Rapordan da görüleceği üzere salgın dönemi var olan durumların kötüleşmesine sebep olmuştur. 2021 yılında yayınlanan çalışmaya göre 8000 Suriyeli mültecinin %49’u gelişlerinin beşinci yılında düzenli bir çalışma hayatına katılmıştır (Volk, 2021, s. 105). Cinsiyet bağlamında değerlendirildiğinde kültürel etmenlerin de etkisinden olması muhtemel, kadınların sadece %28 oranında iş gücüne katıldığı tespit edilmiştir. Bunun sebebi olarak da kadınlara yönelik işlerde akıcı Almanca dil bilgisi gerekliliği gerektiği ancak kadınların dil eğitimi kurslarına az oranda katılması, ayrıca dil öğrenmede erkekler kadar çok sosyalleşemedikleri için daha az pratik yaptıkları ve bu sebeple iyi öğrenemedikleri, bunun da dolaylı olarak işsizliğe yol açtığı düşünülmektedir (Wallis, 2021).

Eğitim konusunda ise oturma izni almayan sığınmacılar, bu hakkı elde edene kadar dil eğitimine de normal eğitim-öğretime de katılmaları mümkün değildir. Eğitime erişim konusunda eyaletler arasında uygulama farklılıkları bulunmakla birlikte bazı

eyaletler sığınmacıların çocuklarının eğitim gördükleri okullara ücretsiz transferi sağlanmaktadır. Tüm Suriyeli sığınmacı ailelerin çocuklarının devlet okullarına kaydolma hakları bulunmaktadır (Hindy, 2018). Keza okul öncesi eğitim düzeyinde çocuğu olan veya gündüz bakım evine çocuklarını göndermek isteyen sığınmacı ailenin sosyal yardıma başvurarak destek alma hakkı da bulunmaktadır. Duldung adı verilen hoşgörü sürecindeki ailelerin çocukları da eğitimden geri kalmamakta ve eğitimlerine devam edebilmektedirler, hatta derslerde belirli bir başarı düzeyiyle sınıf geçerlerse 6 yıllık eğitim sonunda oturma izni verilebilmektedir (B. Vardarlı A. K., 2019, s. 664). Yüksek öğretime katılım için de sığınmacılara yönelik diğer bireylerden farklılaşan bir uygulama yoktur, sadece C1 seviyesinde Almanca bilmeleri beklenmektedir. Bu yeterliliği sağlayan kişiler isterlerse mesleki eğitime isterlerse yüksek öğretime ücretsiz bir şekilde diğer herkes gibi katılabilmektedir. Devletin üniversite okuyanlara sağladığı burslardan yararlanabilmek için ise en az dört yıldır ülke sınırları içinde ikamet ediyor olmaları beklenmektedir. Ancak ne yazık ki 600 saatlik dil eğitimi yeterli gelmeyenlere ekstradan 200 saatlik daha Almanca kursu sağlanmasına rağmen Suriyeli sığınmacıların yalnızca beşte birinin iyi düzeyde dil hakimiyeti olduğu tespit edilmiştir (B. Vardarlı A. K., 2019, s. 665). Yapılan çalışmalar ışığında genç kuşağın dil eğitiminden daha başarılı sonuçlar aldığı, erkeklerin de kadınlara oranla daha çabuk dil öğrenebildikleri çünkü dil eğitimlerine daha fazla katıldıkları ortaya çıkmıştır (B. Vardarlı A. K., 2019). Demografik yapı olarak incelendiğinde Almanya'daki Suriyeli sığınmacıların çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır, ayrıca yine yaş grupları açısından incelendiğinde en kalabalık grubun 16-35 yaş arasındaki genç nesil oldukları görülmektedir (Topçu, 2020). Eğitim seviyeleri kıyaslandığında ise yerel halk ile Suriyeli sığınmacıların eğitim seviyesi arasında ciddi farklılıklar göze çarpmaktadır. Almanya'daki Suriyelilerin hayat kalitesine dair yapılan çalışmalarda ise bekarların, evli veya boşanmışlara göre daha

kaliteli bir yaşam sürdükleri, yaşam kalitesi ile en çok psikolojik durumları, barınmaları ve sosyal etkileşimi bağdaştırdıkları tespit edilmiştir (Feras Al Masri, 2021, s. 10-11). Uzun süredir Almanya’da bulunan sığınmacıların kısa zamandır orada olanlara göre daha memnun oldukları, gençlerin yaşlılara göre fiziksel çevrenin iyiliği ile daha mutlu oldukları da çalışmanın bulguları arasındadır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde Almanya’nın uzun vadede sığınmacılara sağladığı olanaklarla bireylerin mutluluğunu sağladığı ve yeni bir ülke arayışına girmelerinin önüne geçildiği de belirtilebilmektedir.

Almanya’da Suriyeli sığınmacılara yönelik sağlık hizmetleri incelendiğinde oldukça sınırlı bir hizmet aldıkları gözlemlenmektedir. Sağlık hizmetlerinden yararlanmanın öncelikli şartı bir hastalığın varlığının ispatlanmasıdır. Daha sonra hastalığın acil müdahale gerektirdiğinin tespitiyle mültecilere sağlık hizmeti hakkı tanınmaktadır. Ancak, aniden gelişen veya bulaşıcı riski yüksek olan hastalıklarda her defasında Sosyal hizmetlere başvurarak sertifika alınması ve sonra hastaneye başvurulması süreci sağ kalım, bulaştırma riski gibi durumlar için çok ciddi sorunları da beraberinde getirmektedir. Örneğin pandemi sürecinde korona virüse yakalanmış bir kişinin önce sosyal hizmetlere gidip sağlık sertifikası alması, sonrasında da hastaneye başvurması hem hastalığı daha fazla kişiye yaymasına hem de tedaviye geç erişime sebebiyet vermektedir. Yalnızca gebelik sürecinde sağlık hizmetlerinden yararlanmak için ekstra bir sertifika alınmasına gerek duyulmamaktadır. Oturma izni olmayan sığınmacılar için ise sağlık hizmetlerine erişim daha da sınırlıdır. Ancak yapılan çalışmalar ışığında, hastanelerden ziyade yerel polikliniklere başvuruların sığınmacılar için daha kolay ve erişilebilir olduğu, özellikle kadınlar ve yaşlıların tercihinin bu yönde olduğu ve 2015’in Eylül-Aralık arası dört aylık periyotta toplanan verilere göre aylık olarak ortalama 750 sığınmacının sağlık hizmetlerinden yararlandığı ortaya çıkmıştır (Hannah S. Borgschulte, 2018).

3.3.4. Almanya’da Yaşayan Suriyelilere Dair Sivil Toplum Kuruluşları Raporları

Türkiye’de olduğu gibi Almanya özelinde de sivil toplum kuruluşlarının raporları incelenmiştir. Almanya’da ek olarak fazla sayıda sivil toplum kuruluşunun olması ve bazı kuruluşların politikalara dair çok ciddi eleştiriler getirebilmesi hasebiyle, Türkiye örneğinde bölgesel bazlı rapor 3RP’nin incelenmesi gibi Almanya için de The Century Foundation ve Center For Global Development’in görüşlerine de yer verilecektir.

İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından Almanya’daki Suriyeli mültecilerin durumuna dair hazırlanan raporda üzerinde durulan temel noktalar, ırkçılığın giderek yükselmesi, nefret söylemi ve sığınmacılara yapılan ırkçı saldırılar, kadın ve çocuklara ayrıcalıklı entegrasyon politikası yürütülmesi gerektiği şeklindedir (HRW, World report 2016 Germany, 2016). Raporda, kadınlar ve çocukların göç sürecinde daha kırılgan hale geldikleri, erkeklere kıyasla istismar ve saldırılara daha açık oldukları bu sebeple daha koruyucu politikalar geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca yoğun Suriyeli sığınmacı akını başlamadan önce 2014 yılında ırkçı saldırıların sayısı 473 iken sadece ilk altı ayda bu sayının ikiye katlandığı ve toplumda giderek ırkçılığın artan bir trendde seyrettiği belirtilmektedir. Kuzey Ren-Westfalya’da bir öğretmenin baş örtüsü sebebiyle yargılanması ayrımcılık ve inan özgürlüğünün ihlali olarak değerlendirilmiş ve başka eyaletlerde de gerçekleştiği haberleriyle ırkçı saldırılarla birlikte yabancı karşıtı görüşleri körükleyebileceği üzerinde durulmuştur (HRW, World report 2016 Germany, 2016).

2018 yılında Miriam Berger tarafından The New Humanitarian için hazırlanan ve Almanya’da sığınmacılarla mülakat yapılarak verileri toplanan raporda ise yasaların yoğunluğu ve bir yabancı için içinden çıkılmaz hale gelmesi, iş sürecinin komplikasyonu, sığınmacıların çoğunluğunun dil konusunda yeterli becerileri elde edememesi gibi sorunlar etrafında yoğunlaşmıştır (Berger, 2018). Raporda, ailelerin Suriye’de savaş öncesi yaşamlarına kıyasla Almanya’da o eski sosyal hayatlarını

sürdüremediklerini, burada yabancılığı net olarak hissettikleri aktarılmaktadır (Berger, 2018, s. 4). Almanca öğrenmenin zorluğu ve sosyal hayatta pratik yapamadıkları için akıcı bir seviyeye getiremedikleri, dil öğrenmenin de iş bulma, arkadaşlık kurma, çevre edinme, sağlık hizmetlerinden yararlanma, devlet dairelerini kullanma gibi birçok alana entegrasyonun önünde ciddi bariyerler oluşturduğunu belirtmişlerdir (Berger, 2018, s. 5-6). İrkçi davranışlara maruz kalıp kalmadıkları sorulduğunda ise, Almanların genel olarak nazik davrandıklarını, dil bilmeyenler için kurumlarda form doldurulması gerektiğinde, ev bulma gibi konularda yardımcı oldukları belirtilmiştir (Berger, 2018, s. 7). Ancak özellikle medyada Suriyelilerin gösterimi açısından rahatsızlıklarını dile getirerek, suçla karışan bir sığınmacının herkese mal edildiğini bununda gruplar arası gerilimi artırabileceğine dikkat çekmişlerdir (Berger, 2018, s. 7-8). Raporda genel olarak sığınmacıların eğitim düzeylerinin oldukça yüksek olduğu, entegrasyon eğitimlerine katılmaya istekli oldukları, ancak günlük pratik yapma imkânı, sosyal etkileşimi eksikliği ve geçicilik gibi durumların aidiyet oluşturmaya engel bir durum teşkil ettiği vurgulanmaktadır (Berger, 2018).

İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından hazırlanan 2018 Almanya raporunda ise 2016 yılındaki rapora paralel olarak giderek artan ırkçı saldırılar, yabancı düşmanlığı ve aşırı sağın yükselişi ön plana çıkmaktadır (HRW, 2018). 2018 yılının ilk yarısında yalnızca sığınmacılara karşı yapılmış ve polise bildirilmiş ırkçı saldırı sayısı sığınmacı evlerine 627, barınma merkezleri veya çadır kamplarına ise 77 olarak kayıtlara geçmiştir (HRW, 2018). Raporda özellikle sosyal medyada yayılan dezenformasyonun nefret suçunu tetiklediği, caydırıcılık için daha ağır cezaların gerekliliği ve yine yükselen aşırı sağ hareketliliğin yalnızca sığınmacılara değil, toplumda yaşayan diğer milletler de dahil tüm Alman toplumunu huzursuz ettiği yönündedir (HRW, 2018). Aynı yılda The Century Foundation tarafından hazırlanan raporda ise aile birleşiminin zorluğu, aile birleşimi

olmadığı süreçte de bireylerin topluca kalabalık evlerde kaldığı, Alman toplumuna entegrasyonda geri kaldığı, düşük nitelikli işlerde çalışan yüksek yetkinliğe sahip bireylerin olması, diplomaların geçersizliği veya diploma ya da sertifika olmaması sebebiyle yetkinliklerine uygun işlere yerleşememeleri, dil bariyeri, mesleki eğitimin bürokratik sarmallı, yaşanan psikolojik sorunlar ve travmaların altı çizilmiştir (Hindy, 2018). Öncelikle raporda ilk vurgulanan iki farklı topluluğun zihninde beliren “entegrasyon” kavramı olmuştur, Almanlara göre entegrasyonun asimilasyon ile eşdeğer kabul edildiği düşünülürken, Suriyeliler için geçmişteki kültürün yeni mekâna getirilerek diğerleri tarafından hoşgörüle karşılanması ve sürdürülmesi beklentisidir (Hindy, 2018, s. 2). Aile birleşimi konusu uzun süre sığınmacıların gündemini meşgul etmiş, hala etmeye de devam etmektedir, özellikle bireyin entegrasyonu önünde ailenin yokluğunun ciddi bir engel oluşturduğu çalışmalarla da vurgulandığından 2016 itibariyle yeni düzenleme getirilerek aylık bin kişilik birinci derece akrabasının Almanya sınırlarına getirilmesi planlanmış ve toplamda 34 bin başvuru alınmıştır (Hindy, 2018). Sığınmacıların büyük çoğunluğu daha önce sahip oldukları zanaat veya yetkinliklerin Almanya’da ellerinde bir belge olmadığı sürece bir işe yaramıyor oluşudur. Bu sebeple Suriye’de yaşam standardı oldukça yüksek, iyi ücretler karşılığı çalışan ve bildiği işi yapan kişiler, Almanya’da çok daha düşük nitelikli çoğunlukla Almanların yapmak istemeyeceği işlere dahil edildiklerini belirtmektedirler (Hindy, 2018, s. 4).

2020 yılında Sekou Keita ve Helen Dempster tarafından Center For Global Development için hazırlanan raporda Almanya’nın Açık Kapı politikasının beş yıllık karnesi değerlendirilmiştir (Sekou Keita, 2020). Raporda sığınmacıların beş yılın ardında hala düşük nitelikli ve ücretli işlerde istihdam edildiği, temel insan haklarına erişimin çok zorlandığı, zorlu yaşam koşulları altında yaşadıkları ve özellikle COVID-19 ile birlikte bu şartların daha da çetinleştiği üzerinde durulmuştur. 2016-2018 raporlarına kıyasla, dil

bariyerinin görece azaldığının altı çizilen rapora göre, sığınmacıların %44 oranında iyi veya çok iyi düzeyde Almanca bildikleri belirtilmiştir (Sekou Keita, 2020, s. 4-3). Sığınmacıların entegrasyonu sürecinde belediyelere çok fazla yük verildiği ve özellikle pandemi boyunca bu yükün kontrolünün giderek zorlaştığı da vurgulanmıştır. Pandemi etkisi olarak sığınmacıların zorlu yaşamlarının daha da kötüleştiği, sosyalleşme ve kamusal etkileşim kurmakta zorlanan sığınmacılar, karantina süreçlerinde toplumun iyice içine kapanmasıyla entegrasyon bağlamında değerlendirildiğinde koronavirüsün etkisinin Almanya’da en yoğun hissedildiği grubun sığınmacılar olduğunu söylemek yerinde olacaktır (Sekou Keita, 2020, s. 7-8). Aynı yılda düzenlenmiş İnsan Hakları İzleme Örgütü’ün raporunda da önceki yılların raporlarına benzer şekilde yine nefret suçunun artış oranına vurgu yapılmış ve 2019 yılında sığınmacılara yönelik 1620 ırkçı saldırı ve sığınma kamplarına da 128 saldırı kayda geçmiştir (HRW, 2020). 30 Eylül itibariyle Almanya sığınmacıların yeniden yerleştirilmesi üzerine yaptığı çalışmalar sonucunda 713 sığınmacı Yunanistan’dan Almanya’ya getirilmesine de raporda yer verilmiştir. Korona salgını ile birçok sığınmacının hayat şartlarının giderek kötüleştiği özellikle kamplarda yaşamlarını sürdürenlerin pandemi şartlarına uygun yaşamlarının imkansız olduğu belirtilmiştir (HRW, 2020, s. 4). Pandemide uzaktan eğitime geçilmesi ile zaten dil bariyeri ve diğer temel ihtiyaçlar sebebiyle eğitime devam etmekte zorlanan sığınmacı çocukların eğitim süreçleri de kötü yönde etkilenmiştir. Özellikle uzaktan eğitim için ihtiyaç duyulan internet bağlantısı, laptop bilgisayar gibi ekipmanların yetersizliği çocukların online derslere erişememesine, akranlarından geri kalmasına, zaten zorlukla erişebildikleri eğitim şansına bu sefer de pandemi engel olmaktadır (HRW, 2020, s. 5-6).

2021 yılında yine İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından yayınlanan rapora göre rapora yansıya temel konular, aşıya erişim ve sığınmacıların sağlık hakları, yeniden yerleştirmeye yönelik yaşananlar, nefret suçudur (HRW, 2021). Almanya’nın oturmuş bir

aşı dağıtım planı olmamasının Yeryüzü Doktorları tarafından eleştirilmesine yer verilen raporda, eyaletler arasında uygulama farklılıklarının olması özellikle düzensiz göçmenlerin aşya erişiminin yasal zeminde hiçbir karşılığının olmaması yaşanan prekariteyi gözler önüne sermektedir. Rapora göre, yeniden yerleştirme düzenlemesi sonucu 2020 yılında Yunan adalarında Almanya'ya getirilen sığınmacı sayısı 2 bin 700 kişi civarındadır (HRW, 2021, s. 5). Nefret suçu ve ırkçı saldırılara bakıldığında ise, 2020 yılına göre daha az sayıda saldırı tespit edilmiş ancak yaşanan saldırıların yoğunluğu ve şiddetinin daha yüksek olduğu da belirtilmiştir. Ayrıca sayıca düşük çıkmasının sebebi olarak da karantina sürecinde insanların daha az dışarıya çıkmasına ve etkileşime bağlı olarak diğer suç oranlarının düşmesi gibi ırkçı saldırı sayısının da düşebileceği düşünülmektedir (HRW, 2021, s. 6). Uluslararası Af Örgütü tarafından düzenlenen 2021 Almanya raporunda ise yoğunlukla yeniden yerleştirme üzerinde durulmakta ve Almanya'dan Türkiye'ye gönderilen oradan da Suriye'ye sınır dışı edilme ihtimaliyle karşı karşıya kalan sığınmacılar için durumun vahameti gözler önüne serilmektedir (Forestier, 2021). Özellikle Türkiye, Danimarka ve İsveç'te sınır dışı edilmelerin ve doğrudan Suriye'ye gönderilmelerin daha sık gözlemlendiği bu yüzden yeniden yerleştirme yapılırken 1951 Cenevre Sözleşmesine aykırı bir şekilde bireylerin hayatlarını tehlikeye atacak seviyede büyük tehditlerle karşı karşıya kalmalarına sebep olunabileceği belirtilmektedir (Forestier, 2021). Özellikle Suriyeli yetkililerin söylemlerine de yer verilen raporda "Suriye gidip gelebileceğiniz, istediğiniz zaman ayrılıp, istediğiniz zaman dönebileceğiniz bir otel değildir!" sözleriyle yaşanabilecek tehditler de sıralanmıştır. Bu tehditler arasında, cinsel taciz, tecavüz, işkence, ortadan kaldırma, öldürme gibi birçok insan hakları ihlali yaşanabildiği vurgulanmıştır (Forestier, 2021).

Sonuç olarak, Suriye iç savaşına giden yolda Ortadoğu üç büyük dönüşüm dalgası geçirmiş son dalga olan Arap Baharı olarak nitelendiren süreç ise Suriye'ye bahardan ziyade uzun bir kış getirmiştir. Suriye krizinin dünyanın gündemine gelmesi birçok aktör tarafından olası bir ajanda olarak görülmesi de sürecin yol açtığı sonuçlar bir anda krizi çok boyutlu karmaşık bir denkleme dönüştürmüştür. Denklemde ABD, Rusya, İngiltere, Fransa ve Türkiye gibi hem bölgesel hem de küresel çapta etkili ülkeler dahil olmaya çalışsa da ilk protestoların üzerinden 11 yıl geçmesine rağmen hala tam anlamıyla Suriye'de bir sakinleşme ve krizin sonlanması durumu gözlemlenmemektedir. Suriye iç savaşının bu denli büyük etki yaratması başta komşu ülkeler olmak üzere tüm dünyada şaşkınlıkla karşılanmıştır. Ancak şüphesiz en çok coğrafi yakınlık ve diğer etmenlerin de baskın geldiği Türkiye başta olmak üzere komşu coğrafya öncelikli olarak etkilenmiştir. Türk dış politikasında dönemin Başbakanı ve Dış İşleri Bakanı tüm diplomasi kanallarını kullanarak krizin atlatılması için yapıcı adımlar atmışlardır. Bu süreçte Türk dış politikası diplomasi, yüzleşme ve savunma olarak üç safhada incelenmektedir. Diplomasi safhasında Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun Suriye'ye giderek diplomatik temaslarda bulunması ancak çözüme yönelik bir geri dönüş alamaması ve gözlemleriyle Suriye'ye dair Türkiye'nin politikalarına yön verirken krizin çok yakında biteceği ve Beşar Esad'ın gideceği varsayımı ilişkileri daha komplike hale getirmenin yanı sıra, Türkiye'yi henüz o sıralar yaşanmamış göç akınına karşı da hazırlıksız bırakmıştır. Nisan 2011 itibarıyla 250 civarı Suriye vatandaşının Türkiye-Suriye sınırına gelerek sığınma talep etmesi ile başlayan göç akını, iç savaşın ülkenin her yanına yayılması ve büyük güçlerin de savaşa uzaktan dahil olmasıyla birlikte büyük bir insanlık dramını beraberinde getirmiştir. İç savaşın başladığı günden, günümüze yaklaşık olarak resmi kayıtlarla 6 milyondan fazla Suriyelinin ülkelerini terk ederek başka ülkelere sığındıkları düşünülmektedir. Ancak göç süreci ne yazık ki herkes için umut

edildiği gibi beklentileri karşılayamamıştır. Özellikle Türkiye'nin Batısındaki illerden yasadışı yollarla deniz üzerinden Yunan adalarına geçmeye çalışan binlerce mülteci Ege denizini geçememiş ve boğularak kimi zaman Türkiye sahillerine kimi zamanda Yunanistan sahillerine cansız bedenleri vurmıştır. Alan Kurdi de Eylül 2015'te bu bedenlerden biri olarak Bodrum sahilinde bulunmuş ve dünya gündeminde "mülteci krizi" olarak anılmaya, yaşanan kırılğan hayatlar medyada daha sık gösterilmeye başlanmıştır. Böylece Türkiye zaten ilk aşamada kabul ettiği 3 milyonun üzerindeki mülteciye bakmak için Avrupa'yla iş birliği ihtiyacını daha yüksek sesle dile getirmiştir. Bu çerçevede AB ve Türkiye 2016 yılında göç Mutabakatı imzalamış ve göç akınlarının kontrolü, düzensiz ve yasadışı göçün engellenmesi için bazı önlemler alınması kararlaştırılmıştır.

Göç Mutabakatı sonrası Türkiye ülkesine kabul ettiği her bir düzensiz göçmen için bir Suriyeli sığınmacının AB ülkelerine gönderilmesi ve Türkiye'deki Sığınmacılara dair yapılan harcamaların finansal yükünün paylaşılması için de AB'den gelecek yardımı kabul etmiştir. AB bu Anlaşma sonrası, sığınmacıların yerleştirilmesi ile ilgili kota sistemi getirmiş, ülkelere gayrisafi milli hasılları, popülasyonları ve demografik yapılarına göre göçmenlerin yerleştirilmesi planlanmıştır. Ancak bu planlamalar sürerken Almanya inisiyatif olarak Angela Merkel önderliğinde Açık Kapı politikasını dile getirerek, Avrupa'da yaşanan mülteci krizini dindirme misyonunu üstlenmiştir. Türkiye'nin ise ilk safhada Suriyeli sığınmacılara misafirperverlik göstermeye yeterli gücü olduğu vurgulansa da, giderek artan sayının iç politikada tepkilere yol açması, misafirliğin devam etmesi ilk politikaların ve söylemlerin de güncellenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Türkiye öncelikle gelen sığınmacılar için çadır kamplar kurmuştur, ancak giderek artan sayılar kamplar dışında yaşamlarında kurulmasının önünü açmıştır. Sığınmacıların girdikleri şehirdeki Göç idaresi Müdürlüğüne giderek başvuru işlemlerini

yaparak geçici koruma Kanunu kapsamında kimlik kartları olması gerekmektedir. Aksi takdirde temel insan hakları ve devletin onlara sağladığı hizmetlere erişimde ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Ancak bireylere ülke içi hareketlilik yasağı olmaması göz önünde bulundurulsa Türkiye’de güneydoğu şehirlerinden giriş yapan Suriyeli sığınmacılar kolaylıkla ülkenin dört bir yanına çoğunlukla da Batılı şehirlere göçerek oralarda yaşamaya ya da uygun vakit gelip Avrupa’ya geçene kadar oralarda bulunmayı tercih etmektedirler. Birçok sığınmacı da büyük şehirlere göç ederek iş imkanlarının daha fazla olması sebebiyle oralarda yaşamaktadırlar. Ancak son seçimlerde iktidar partisinden muhalefet partisine geçen şehirlerde Suriyeli sığınmacılara dair de politikalar geliştirilmiş ve sığınmacılar araçsallaştırılarak seçim propagandasında sıklıkla kullanılır hale gelmişlerdir. Bu durum da hem geleneksel medya kanallarında hem de sosyal medya da Suriyeli sığınmacılara karşı yükselen tepkileri daha da artırmış ve pasif bir ayrımcılık hareketi baş göstermiştir. Örneğin İstanbulda yaşayan Suriyeli sığınmacılara seçim sonrası Ekim ayına kadar ikamet için kayıtlı oldukları şehre geri dönmeleri gerektiği yoksa belediyenin sağladığı birçok erişimden yoksun kalacakları belirtilmiştir. Türkiye’nin aksine Almanya’da ise sığınmacılar ilk yerleşim noktalarından devlet eliyle aksi bir durum gerçekleştirilmedikçe, başka bir yere geçemezler. Almanya’nın bu politikası sayesinde sığınmacıların kendi isteklerine göre bir bölgeye yerleşip daha sonra oraya diğer akraba ve tanıdıklarını da çekerek bir bölgede gettolaşmaya sebebiyet vermesinin önüne geçilmektedir. Ayrıca Almanya’nın daha önceki hatalardan ders çıkarmak vizyonu ile gelen sığınmacılara derhal dil eğitimi ve entegrasyon kursunun verilmesi, onları Almanların genel yaşam koşulları, kültürleri, iş yapış şekilleri hakkında bilgilendirmektedir. Böylece sığınmacıların bilgilenebilmesi ile entegrasyonda bir adım daha öteye gidilmektedir. Türkiye’de ise Türkiye’ye dair böyle bir entegrasyon programı bulunmamaktadır. Eğitim olanakları açısından değerlendirildiğinde kamplarda Arapça

olarak Türkiye müfredatına uyumlaştırılmış eğitim gönüllü Suriyeli öğretmenlerce verilirken, Suriyelilerin çocuklarının Türk devlet okullarına gitmelerinde de herhangi bir sakınca bulunmamaktadır. Ancak yine de raporlara sıklıkla yansıyan, yer bulunamaması ve dil engeli oldukça önemli bir bariyer olarak sığınmacıları zorlamaktadır. Ayrıca okul öncesi ve ilkokul seviyelerinde Suriyeli çocukların eğitime katılımı yüksek oranlarda iken Ortaokul ve lisede bu oranın birden düşmesi çocukların kayıt dışı olarak iş gücüne katılması hem Türkiye’de çocukların kayıp bir nesil olarak büyümesine, hem de kayıt dışılığın getirisi olarak haklarının istismar edilerek kendilerine uygun olmayan işlerde çalışmalarına sebebiyet vermektedir. Almanya’da eğitim için Türkiye’dekiyle benzer bir şekilde yine Alman okullarında sığınmacı çocukların okumasında herhangi bir engel bulunmamaktadır. Ancak yine dil engeli sebebiyle çocukların eğitime katılımı güçleşmektedir. Çocuk işçilik konusunda ise Alman göç yetkilileri okula devamlılığı sıkı bir şekilde takip etmekte özellikle çocuk işçi olma potansiyeli yüksek profiller tespit edilerek onlara ailelerinin rahatlıkla haftalık market alışverişini yapabileceği miktarda para içeren kuponlar verilerek okula devam etmeleri sağlanmaktadır. Bu bağlamda incelendiğinde Almanya’da sığınmacılar her ne kadar niteliklerine uygun olmayan işlerde çalışıyor olsalar da hem kuponlarla çocukların okula devamlılığının teşvik edilmesi hem de çocuk işçi çalıştırmanın yasalarca çok ciddi cezaları olması sebebiyle Türkiye’ye oranla çocuk işçi olgusu gündemi meşgul etmemektedir. İş gücüne katılımında iki ülkede paralel sorunların baş gösterdiği söylenebilir. Öncelikle Türkiye’de sığınmacı sayısının çok fazla olması ve kolaylıkla yer değiştirebilmelerinin verdiği imkanla kayıt dışı çalışmalar, çocuk işçiliği, dilencilik gibi sorunsalların çok yüksek düzeyde gözlemlendiği raporlarda da sıklıkla geçmektedir. Türkiye’de sığınmacılar geçici koruma kartlarıyla İşkur’a başvurarak aktif bir iş arayışına girebilmekte ve yasalar gereği en az asgari ücret olarak çalışabilmektedir. Ancak uygulamaya bakıldığında bu şekilde iş gücüne katılımın

çok az miktarda olduğu da görülmektedir. Türkiye’de Suriyeli ortaklarla kurulan şirket sayısı ise şaşırtıcı şekilde yüksektir. Almanya’da ise iş gücüne katılımda hem dil engeli hem niteliksiz ve düşük ücretli işlerde çalışma sebebiyle sığınmacıların birçoğu şikayetlerini bildirmektedir. Özellikle dil eğitiminin tamamlanması basit işlere girilmesi için yeterli olurken, teknik bilgi gerektiren işler için ise mesleki eğitim sürecinin başlaması gerekmektedir ki bu süreç de üç yıl eğitim sonunda iki yıllık oturma izniyle sonuçlanmakta ancak bürokratik işlemlerin çok yoğun ve zaman isteyen süreçler olduğu göz önüne alındığında bir sığınmacının düzenli bir işe Almanya şartlarında girmesi uzun yıllar alabilmektedir. Almanya’nın Suriyeli mülteci krizine kucak açması ve Açık Kapı politikasıyla bu kadar yüksek sayıda mülteciyi kabul etmesi farklı seviyelerde eleştirilere de sebep olmuştur. Öncelikle bazı çalışmalarda Almanya’nın yaşlanan nüfusu ve endüstride çalışacak insan gücü için bu insanları kabul ettiği argümanı vurgulanırken, Almanya’nın Cenevre Sözleşmesine taraf olduğu aynı zamanda yaşanan insanlık dramına insani sorumluluk gereği cevap verdiği de bahsedilen karşı argümanlardandır.

Sosyal hayatta ise Almanya ve Türkiye net bir şekilde ayrılmaktadır, Almanya’da birçok sivil toplum kuruluşu raporuna da girmiş olan ırkçı saldırılar ve nefret söylemi yıldan yıla artarken, Türkiye’de dönem dönem provokatör sosyal medya hesaplarının paylaşımları toplumda infiale sebebiyet verse de raporlarda yer alabilecek seviyede sığınmacılara yönelik saldırı kaydedilmemiştir. Sosyal hayatta Suriyeli sığınmacılar Almanya’da özellikle korona döneminde sosyal etkileşime geçmekte daha da zorlandıklarını, etkileşim kuramadıkları için de Almanca pratik yapamadıklarını belirtmekte, Türkiye’de ise zaten coğrafi yakınlığın sağladığı kültürel benzerliklerle daha kolay bir uyum süreci izlenmektedir. Ancak gayet tabii iki ülkede de nefret söylemine maruz kalabildikleri ve kamuoyu tepkilerini bazı zamanlarda aldıkları da yadsınamaz bir gerçekliktir. Pandemi süresince karantinaların yaşanması, aşının sonradan bulunması ve

ilk kertede sınırlı stoklarla piyasada bulunması gibi durumlar toplumları daha koruyucu bir statüye getirmiş ve yabancı düşmanlığı da buna paralel olarak tırmanmaya başlamıştır. Aşının paylaşımı Almanya'da federal yetkililere bırakıldığından, her eyaletin kendine has aşı uygulamaları gelişmiş ve özellikle oturma izni bulunmayan sığınmacılar için ciddi sağlık problemleri ile karşı karşıya kalınmasına sebebiyet vermiştir. Ancak Türkiye'de sağlığa erişimde geçici koruma kartı olan herkesin sağlık haklarından yararlanma hakkı olduğundan Suriyeli sığınmacılar için ayrıca bir politika geliştirilmesine gerek kalmamıştır. Yine Almanya'ya benzer olarak Türkiye'de de yasadışı yollarla gelmiş ve kayıtlı olmayan sığınmacıların aşuya erişimi sorun olmuştur. Pandeminin getirisi olarak ortaya çıkan sosyal mesafe kavramı da ne Almanya'da yaşanan toplu barınma merkezlerinde ne de Türkiye'de kiraladıkları kalabalık evlerde uyulması mümkün olmayan bir kural olarak havada kalmıştır. Sağlık haklarına erişimde pandemi öncesi de süresince de Almanya ne yazık ki kağıt işleri sebebiyle çoğu hakka erişimi dolaylı yoldan imkansız hale getirmektedir. Öncelikle bir sığınmacının doğrudan hastaneye başvurup tedavi olma hakkı bulunmamaktadır, ilk olarak göç bürosuna giderek hastalığının aciliyeti ve gerçekliği hakkında rapor almalı sonrasında hastaneye başvurabilmektedir. Bu süreç sığınmacılar için oldukça yorucu ve caydırıcı olabilmektedir. Bu yüzden de var olan hastalıklar kötüleşmekte veya bulaşıcı bir hastalık hastaneye gidene kadar yayılabilmektedir. Türkiye'ye dair hazırlanan raporlarda çoğunlukla yaşamsal konulara değinilmiş ve iş gücüne katılımda kayıt dışılık vurgulanırken, Almanya'da ise niteliksiz ve düşük ücretli işlere yerleştirilme ve kişinin yetkinliklerine uygun işlerde çalışamamasına dikkat çekilmiştir. Eğitimde ise iki ülke arasında çok ciddi farklılıklar tespit edilmemiştir, ancak sığınmacılara ilk geldikleri andan itibaren entegrasyon eğitimi verilmesi onları buldukları topluma dair daha bilinçli ve daha kolay entegre olur hale getireceğinden, çocuk işçiliği önlemek adına da çocuklara kuponlar vererek okula

gelmeleri teşvik edileceğinden, bu konularda Türkiye'nin de bu yönde politikalar geliştirebileceği söylenebilir. Sağlık konusunda bariz bir farklılıkla Türkiye'de sağlık haklarına erişim Almanya'nın aksine daha hızlı ve kolay ulaşılabilir. Sosyal hayatta dini özgürlükler, ayrımcılık ve kültürel değerler bağlamında incelendiğinde Türkiye'nin tarihsel ve kültürel yakınlığının da verdiği avantajla ayrımcılık nefret suçu gibi ırkçılığa dair bulgulara daha nadir rastlanırken, Almanya'da bu durum iki toplumun birbirine neredeyse tamamen yabancı olması hasebiyle daha yüksek izlenmektedir. Çalışmanın sonraki bölümünde ülkelerin teorideki göç ve entegrasyon politikalarının uygulamaya yansımalarının sonuçları ışığında sivil toplum kuruluşları değerlendirmeleri de dahil edilerek, çalışmanın sonuçlarında çıkan bulgularla karşılaştırmalı analiz edilecektir.

BÖLÜM IV

HOMO SACER ANALOJİSİ BAĞLAMINDA ALMANYA VE TÜRKİYE'DE SURİYELİ MÜLTECİLERE YÖNELİK ARAŞTIRMANIN ANALİZİ

4.1. Araştırma Modeli

Özellikle 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş ile birlikte başlayan göç ve mülteci krizi başta komşu ülkeler olmak üzere tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Ancak göç çalışmalarına baktığımızda ise, uluslararası ilişkiler disiplininde ilk kez Teitelbaum tarafından 1984 yılında “Göç, Mülteciler ve Dış Politika” başlıklı makale ile göçün dış politika yapım süreci ve iç yapısal dinamikleri etkileyen çift yönlü bir olgu olduğu vurgusu yapılmıştır (Teitelbaum, 1984). 1989 yılında Zolberg, Shurke ve Aguayo tarafından kaleme alınan ve mültecileri konu edinen makale her ne kadar konuyu kapsamlı bir şekilde ele alsada da 2000’li yıllara kadar mülteci, sığınmacı gibi kavramların bütünüyle incelendiği ya da dış politikada ve uluslararası siyasette önemli bir parametre olabileceği göz ardı edilmiştir (A Suhrke, 1989). Daha sonra M. Weiner (Weiner, 1992), göçün uluslararası güvenlik boyutuna dikkat çekmiş, sınır aşan ani göç akınlarında aktörlerin kapasite ve otonomisi, devletler arası güç dengesi ve devlet çıkarlarının da dahil edildiği üç boyutlu bir inceleme yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Göç konusunun disiplinde bu kadar geç bir tarihte ele alınmasının temel sebebi pozitivistimin ve özelden de realizmin baskın olmasıdır. 1945-1990 yılları arasında Soğuk Savaş dönemi boyunca, uluslararası ilişkiler kuramcıları tarafından iki ayrı sınıfa ayrılan çalışma alanlarında göç her zaman “low politics” olarak değerlendirilmiş ve güvenlik, savaş, barış ve dış politika gibi konular ise “high politics” olarak nitelendirilerek daha önemli oldukları vurgulanmıştır (Hollifield, 2000). Soğuk savaş döneminin baskın paradigması olan realizmin de etkisiyle göç ikinci plana atılmış ve devlet güvenliği açısından savaş ve barış kavramları kadar dikkate alınmamıştır. Soğuk Savaşın hemen ertesinde yeni dünya düzeninin ortaya çıkması ve Sovyet tehdidinin ortadan kalkması ile birlikte güvenlik

alanında bir boşluk ortaya çıkmıştır. Bu gelişme Uluslararası İlişkiler disiplininde de post-
pozitivizme doğru bir kayma yaratmış ve devlet merkezli çalışmalardan birçok
uluslararası ve yerel aktörün analiz edildiği ve savaş, barış gibi geleneksel kavramların
dışındaki konuların ele alınmaya başlandığı bir dönem başlamıştır. Bununla beraber
birçok akademisyen uluslararası göçe dair sorunlar üzerine çalışmalar yapmaya
başlamıştır. Göçe dair çalışmaların önem kazanması bu kadar ötelenmişken, mültecilere
dair spesifik çalışmalar da keza daha geç ortaya çıkmıştır. Mültecileri, Suhrke 1992
yılında yayınladığı makalesinde “savaşın siyasi olmayan dışsallıkları” olarak
nitelendirerek Agamben’in homo sacer tanımlamasına paralel bir tanımlama yapmıştır
(Suhrke, 1992).

Göçün dünya siyasetinde dikkat çeken bir araştırma alanı olmasında, disiplindeki
paradigma kaymasına ek olarak, 11 Eylül saldırılarının büyük etkisi görülmektedir (11
Eylül sonrası güvenlik ve göçe dair bazı çalışmalar: (Adamson, 2006) (Rudolph, 2003)
(Barth, 2003) (I Salehyan, 2006)). Soğuk Savaş sonrası dönemde Sovyet tehdidinin
ortadan kalkmasıyla boşalan güvenlik alanı, Amerika’da 11 Eylül Saldırılarının
yaşanması ile yeniden şekillenmiş ve terörizm hem ulusal hem de uluslararası güvenlik
çerçevesinde temel tehdit olarak belirlenmiştir. Ardından Avrupa’da 2015 yılında
yaşanan Paris ve Londra saldırıları, El-Kaide ve İŞİD gibi terör örgütleri tarafından
gerçekleştirilen eylemler bir taraftan yabancı düşmanlığı ya da korkusunun ciddi bir
şekilde artmasına neden olurken diğer taraftan yükselen zenofobinin İslamofobiye
evrilmesine yol açmıştır.

Xenophobia kelime olarak Latin kökenli olup tam Türkçe karşılığı ise ‘Misafir’
ya da kendinden olmayan ya da geçici süreyle gelmiş ve bilinmeyene karşı duyulan korku
olarak değerlendirilmektedir. Genel hatlarıyla ele alındığında aslında insan oğlunun

bireysel içgüdüleriyle etno-sentrik bakış açısına doğal olarak sahip olabileceği ve ait olduğu cemaat, klan, sülale, ulus, ırk ya da teritoryal yapının diğerlerine göre daha ideal olduğu fikri hakimdir. Ancak, etno sentrik görüş diğerleri ile kendi ait olduğu topluluk arasında bir ast-üst ilişkisi kurmadığından, ırkçılık, zenofobi, islamofobi gibi radikal bir düşünce olarak değerlendirilmez, aksine her insanın buna bir miktar sahip olabileceği hatta sahip olması gerektiği de tartışmalar arasındadır.

Bununla birlikte, 2011 sonrası yaşanan göç dalgasının da etkisiyle tüm dünya toplumları daha içe kapalı, muhafazakâr hatta sağ popülist söylemlerin yankılandığı bir düzene doğru evrilmiştir. Bu bağlamda göçmenlerin ise, ya “sınır” içine hiç kabul edilmemeleri ya da izole bölgelerde yaşamaları ve topluma entegre edilmeye çalışılmadan yönetim organlarının doğal vatandaşlarına sunduğu haklardan minimum düzeyde yararlanarak hayatlarını sürdürmeleri gerektiği, zira “onların” sınır içine kabul edilmelerinin bile hali hazırda bir lütuf olduğu görüşü hakimdir. Bu çalışmanın temel problemi de tam olarak göçmenlerin, özelde ise “mülteci”, “sığınmacı” ya da “geçici koruma altındaki mültecilerin” birçok ülkede benzer şekilde maruz kaldıkları muamelenin altında yatan faktörlerle birlikte değerlendirilerek değerlendirilmesi ve bu durumun oluşmasına sebep olan nedensellik bağına dair ipuçlarının araştırılmasıdır. Sonuç olarak bu çalışmada temel problem, dışlanan ya da ötekileştirilen mültecilerin ya da sığınmacıların yalnızca entegrasyon teorileriyle ya da zenofobi ile açıklanmaya çalışılması ve bu bağlamda ya içerde ya da tamamen dışarda olarak görülmeleleridir. Oysaki Agamben homo sacer kuramında bu durumu derecelendirerek “eşikte” de bir grubun olabileceğini belirtmektedir. Eşikteki bu grubun ise durağan bir halde orada sürekli durmadığı içeri ya da dışarı geçişkenliğin de bir o kadar kolay olduğu Agamben tarafından vurgulanmaktadır. Bu sebeple temel para metre olarak dışlananları tanımlamak için homo sacer kavramı kullanılırken, çalışmanın varsayımlarında entegrasyon teorileri

ışığında çıkarımlarda bulunulacaktır. Çalışma verilerinin illüstrasyonu için Möbius Şeridi tercih edilmiştir. Möbius Şeridi çalışmanın önceki bölümlerinde (Bknz. Sf.43) açıklandığı üzere şekil üzerinde hareket ettikçe içeridekiler dışarıya dışarıdakiler de içeriye geçiş yapabilmektedir. Bu şeklin tercih edilmesindeki en önemli sebep de hem yerli toplumun hem de Suriyelilerin toplumdaki pozisyonları ve temel ve kültürel haklara erişimi incelendiğinden, iki toplumun aynı anda bir durumda eşit pozisyonda aynı noktayı paylaşamayacağı varsayımı üzerinedir. Agamben'in de iddia ettiği gibi birilerinin içerde olması için birilerinin de dışarda bulunması bazılarının da eşikte sıkışıp kalması ve vakti geldiğinde içeri girmeleri ya da dışarı kaymaları beklenir. Bu bağlamda iki toplum bir kaynağın paylaşımında aynı anda içeride bulunamayacağından, bu şerit kullanılarak imgelemin oluşması amaçlanmıştır. Şerit metaforik olarak bireylerin erişmeye çalıştığı hizmetleri temsil etmektedir. Şeridin kalınlığı değişkenlik gösterebilir, zamanla genişleyebilir veya farklı etmenlere bağlı olarak daralabilir. Ancak sığınmacılar gelmeden önce sahip olunan hizmetler aynı kalarak, geliştirilmeden yani şerit genişletilmeden sisteme dahil edilen sığınmacılar şeritte kaymalara sebep olarak kendilerine yer açmak durumundadırlar. Bu yer açma sırasında ya yerli halk dışarı itilir ve kendileri içeri girer, ya bir süre eşikte kalırlar ve yer açılmasını beklerler, veyahut da dışarda kalırlar. Bu sebeple şeritteki dağılımlarına göre grubun toplumsal pozisyonu belirlenebilmektedir, bu kimi zaman homo sacer olarak dışarda en alttaki konumda iken, en yukarıda tamamen entegre olmuş vatandaşa hiçbir farkı kalmamış pozisyona da gelebilir.

4.1.1.Araştırmanın Önemi ve Amacı

Toplumdan izole edilen, istenmeyen ya da herhangi bir toplumsal tehdit olduğunda ya da pandemi süreci gibi bir istisnai hal oluştuğunda ilk gözden çıkarılabilecek grupta görülen Suriyeli mültecilere uygulanan zenofobik muameleler ve bunların sağ popülist söylemler ile ilişkisi, farklı coğrafyalardaki farklı değerler -din, dil,

komşuluk ilişkisi, kültür, nüfus, GDP, var olan mülteci sayısı)- ele alınarak analiz edilmiştir. Çalışmada homo sacer analojisi ışığında, bir mültecinin topluma dahiliyeti, toplumdaki konumu 3 farklı boyutta incelenecektir; Homo sacer Boyutunda yani dışardakilerde iki grup bulunmaktadır: 1. Grup tamamıyla izole kamplarda tutulanlar ve hak ve özgürlükler bakımından mahrum kalanlar, 2. Grup kendi mahalle ya da şehirlerini oluşturmuş olanlar ve hak ve özgürlükler bakımından eşit haklara sahip olmayanlar. Eşiktekiler boyutunda da iki farklı grup gözlemlenmektedir: ilk grup, kendi mahalle ya da şehirlerini oluşturmuş olanlar ve hak ve özgürlükler bakımından eşit haklara sahip olanlar, ikinci grup toplumun diğer kesimleriyle aynı mahalleleri paylaşan ancak eşit hak ve özgürlüklere sahip olmayanlar. İçerdekiler boyutunda ise tek bir grup bulunmaktadır; toplumun diğer kesimleriyle aynı ortamda yaşayan ve eşit hak ve özgürlüklere sahip olanlar diğer bir deyimle yerli halktan herhangi bir seviyede farklılık hissetmeyenler. Bu çalışmanın amacı Suriyeli mültecilerin gittikleri ülkelere entegrasyonlarını ölçmek değildir, Suriyeli mültecilerin ne ölçüde kendilerini yaşadıkları topluma ait hissettiklerine dair net bir pozisyonlarının saptanması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, ülkelerin temel yapısal özellikleri baz alınarak ve mültecilerle yapılan görüşmeler sonucunda gruplandırılarak, hangi boyuta dahil olduklarında aşağıda detaylıca açıklanacak olan parametrelerin etkisi olup olmadığının ölçülmesidir.

Araştırmanın önemine değinmek gerekirse, literatürde genel bir tarama yapıldığında, özellikle lider söylemlerine bakıldığında uluslararası alanda mülteciler ile alakalı ilk göze çarpan Suriyeli mültecilerin entegrasyonu meselesidir. Öyle ki her ülke kendi mülteci politikasını ve buna paralel olarak entegrasyon politikasını geliştirmeye çalışırken ortaya farklı uygulamalar çıkmakta ve bu uygulamalar da gerek hukuksal gerekse ahlaki perspektifler çerçevesinde tartışmalara neden olmaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, literatür taraması bölümünde daha detaylı olarak aktarılmakla

birlikte, çalışmalar genelde Suriyeli mültecilerin entegrasyonu üzerinedir. Ancak Klasik asimilasyon teorisine baktığımızda da açıkça, 1. Nesilde ya da 2. Nesilde entegrasyon ya da asimilasyon beklemenin çok naif bir düşünce olduğu ve ancak bu topluluğu dağıtarak yani bir şehrin ya da ülkenin farklı noktalarına yerleştirerek ve sonrasında ülkedeki diğer vatandaşlarla eşit hak ve özgürlükler çerçevesinde ancak 3. Nesilde kısmi olarak bir entegrasyonun beklenebileceği görüşü hakimdir. Nesilden nesile entegrasyonun farklılık göstermesi yanı sıra, entegrasyon süreci oldukça kişisel ve yekpare bir deneyimdir. Buradan hareketle, zaten topluma hiç entegre edilmeyen ya da hala kamplarda tutulan ve aralarında kendi dillerini konuşmaya devam eden, eğitim almayan, görece kendi kurallarının geçerli olduğu mülteci kamplarından veya semtlerinden bir entegrasyonun çıkmaması daha olasıdır. Bu sebeple, literatürde kamplardaki bireylerin neden entegre olamadıkları, ya da ne seviyede entegre oldukları üzerine yapılan çalışmalarda Agamben'in homo sacer analogisine değinmek yerine genelde nasıl entegre edebiliriz sorusuna yöneldikleri görülmektedir. Nasıl entegre edilebilirler sorusundan önce, sığınmacılar toplumda yaşayan diğer bireylerden farklılık hissediyor mu, algı boyutunda kendilerini toplumda başka bir pozisyonda mı görüyorlar sorularına cevap aranması gerekmektedir.

Ancak toplumdan dışlanan, izole bölümlerle hayatlarını yaşamalarını izin verilen ya da her hangi bir kural olmamasına rağmen kendiliğinden bu durumun ortaya çıktığı ve Suriyeli mültecilere ait mahalle, bölge mntıklarının oluştuğu durumu açıklayan ve özellikle popülist liderlerin karşılaştıkları herhangi bir küresel sorunda ilk vazgeçtikleri topluluk olarak statülerini en iyi betimleyen kuram Agamben tarafından ortaya atılan ve önerinin kuramsal çerçeve bölümünde yoğun olarak bahsedilen homo sacer analogisidir. Bu sebeple bu çalışma, homo sacer analogisini Suriyeli mültecilere çift yönlü olarak uygulanması açısından oldukça önemlidir. Aynı zamanda iki farklı kıtadan iki farklı arka

plana sahip ancak benzer özellikleri de bulunan ülkelerdeki Suriyeli göçmenlerin durumu ele alınarak karşılaştırmalı analiz yapılması, bu ülkelerdeki toplumsal aidiyet düzeylerini incelemek açısından da önemli bulgular sunabilir. Ayrıca hem Suriyeli mülteciler gözünden algıyı ölçmek hem yerli halkın bakış açısı hem de yönetim boyutunda iktidar-birey ilişkisinin incelenmesi açısından Suriyelilere dair politikaların da dahil edildiği çalışma da hem nicel hem de nitel yöntemler harmanlanarak çok boyutlu bir analiz hedeflenmiştir.

4.1.2. Araştırma Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırma kapsamı bakımından değerlendirildiğinde öncelikle vurgulanması gereken en önemli nokta, analiz birimi geçici koruma altındaki Suriyeli mültecilerdir. Bu bağlamda çalışma yalnızca Almanya ve Türkiye'deki Suriyeli mültecileri inceleyerek onların toplumda ait hissettikleri konumu belirleme ve ülkelerin diğer özellikleriyle bir bağlantısı olup olmadığını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada örneklemin sadece Almanya ve Türkiye ile sınırlandırılmasının amacı ise, Suriyeli mültecilerin özellikle 2013 sonrasında hızla dünyanın birçok ülkesine yayılmasıyla birlikte büyük bir evren oluşmasından söz edebiliriz. Bu bağlamda Evren-örneklem uyumu sağlanması ve derinlemesine sağlıklı bir analiz yapılabilmesi açısından sadece bu iki ülke seçilmiştir. Ancak çalışmadan çıkan bulgular ışığında Suriyeli mülteci bulunan diğer ülkeler üzerinde de aynı varsayımlarla çalışmalar yapılabilir. Türkiye ve Almanya'nın neden seçildiği sorusuna ise çalışmanın operasyon ve kavramsallaştırma bölümünde detaylıca yer verilecektir. Kısaca değinmek gerekirse, Almanya ve Türkiye'nin hem göç politikası, entegrasyon politikası gibi konulardan Türkiye'den farklılaşması hem de nüfus, çok kültürlülük gibi konularda ise benzeşmesi sebebiyle karşılaştırmalı olarak ele alınması uygun olacağı düşünülmüştür.

Araştırma yalnızca Suriyeli mültecileri incelemesi, sadece Almanya ve Türkiye'yi seçerek örneklem oluşturmaya çalışmasıyla sınırlıdır. Öyle ki bu çalışma ancak Suriyeli mülteci bulunan tüm ülkelere uygulanırsa, ya da farklı göçmen grupların bulunduğu tüm ülkelere uygulanırsa evren örneklem uyumu tam olarak sağlanabilir. Bu haliyle çalışma yalnızca ele alınan ülkeler özelinde ve Suriyeli mültecilere karşı takınılan tutumu ölçmek amacı güttüğünden bu sınırların dışına çıkmamaktadır. Ancak bu çalışma daha sonra homo sacer analojisini kullanarak diğer ülkelerdeki Suriyeli mültecilere karşı olan tutumun ölçülmesi, ya da farklı etnik grupların, göçmen gruplarının toplumdan izole edilip edilmemesi bağlamında değerlendirilmesinde önemli bulgular sunması açısından yol gösterici bir özellik gösterebilir. Çalışmanın sınırlılıklarının yalnızca iki ülke olmasının sebeplerinden bir diğeri ise hem bütçe hem de zaman olarak çalışmanın sonsuz kaynağa sahip olmamasıdır. Öyle ki her ülkedeki Suriyeli mültecilerin toplumsal aidiyet düzeylerinin belirlenmesi, verilerin aktarılması, analiz edilmesi ve her biri için farklı ülkede saha çalışması yapılması öngörüldüğünden, dünya üzerindeki Suriyeli mülteci bulunan tüm ülkelere gidip sahada bu çalışmanın sürdürülmesi için onlarca yıla ihtiyaç duyulmaktadır. Uluslararası Mülteci hakları derneği tarafından paylaşılan verilere göre, dünya üzerinde 13 milyon resmi kayıtlı Suriyeli mülteci ülkelerini terk edip sığınmak için kendilerine yeni yerler bulmuşlardır (Derneği U. M., 2020). Ancak kayıt dışı olarak göçüne devam eden ve hala ülkelerin sınır kapılarında ciddi insan hakları ihlallerine maruz kalan Suriyeli mülteciler olduğu da birçok hükümet dışı organizasyon ve sivil toplum kuruluşu raporlarıyla tespit edilmektedir (DW, 2020). Suriyeli mülteciler henüz hala tam anlamıyla yerleşik hayata geçememişken, evren örneklem uyumunun sağlanması ve daha çok ülkedeki Suriyelilerin durumu incelenerek daha anlamlı verilere ulaşma isteği ne yazık ki yukarıda bahsedilen sınırlılıklar sebebiyle sadece Almanya ve Türkiye özelinde incelemeler yapılacaktır.

4.1.3.Kavramsallaştırma

Çalışmanın bu bölümünde çalışmaya dair kavramların açıklanması planlanmaktadır. Bu bölüm sonrasında çalışma kavramları arasındaki ilişkinin nedensellik bağı çerçevesinde açıklanması ve ilişki yönü varsayımları için ise operasyon bölümünde yer verilecektir. Öncelikle çalışmanın kavramsallaştırması yapılabilmesi için araştırma sorusunun hatırlatılmasında yarar bulunmaktadır. Çalışmanın temel araştırma sorusu; Suriyeli Mültecilerin Homo sacer düzeyi ile ülkenin yapısal özellikleri arasında bir ilişki var mıdır?’dır. Bu bağlamda incelendiğinde çalışmanın kavramsallaştırma bölümünde kesinlikle değinilmesi gereken kavramlar olarak karşımıza homo sacer kavramı, mülteci kavramı, ülkelerin yapısal özellikleri denilirken nelerin kastedildiği gibi konseptlere cevaplar verilmesi beklenmektedir.

Araştırma sorusunun ilk bölümü olan mültecilerin tanımlanmasıyla başlamak olay örgüsünün daha net anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Göç hukuku, mültecilerin uluslararası hukuktaki yeri ve tarihsel perspektifte mültecilerin durumu gibi konulara çalışmanın birinci bölümünde detaylıca yer verildiğinden bu bölümde ayrıca bu konulara değinilmeyecek, aksine yalnızca mülteci kavramının açıklanması amaçlanmaktadır. Mültecilik 1951’de yürürlüğe giren Cenevre Sözleşmesi olarak da bilinen Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme ile akit altına alınmış ve statüleri bu Sözleşmedeki kriterlere göre belirlenmiştir (Öner N. A., 2018, s. 219). Sözleşme ilk imzalandığında mültecilik statüsü için bazı kriterler öne sürülmüş ve zaman kısıtı belirtilmiştir. Ancak 1967 tarihli Ek Protokolle birlikte bu kısıtlar kaldırılmış yalnızca imzalayan ülkelere isterlerse coğrafi kısıt koyabilmişlerdir. 1967 tarihli Ek Protokol sonucunda mültecilik için gerekli şartlar; “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal grup ya da azınlığa dahil olması, veyahut yasal olarak vatandaşı olduğu ülkeden siyasi fikirleri hasebiyle şiddet tehdidini meşru sebepler çerçevesinde korktuğundan ve bu ülkenin koruma

sorumluluğundan yararlanamayan veyahut korkusu sebebiyle yararlanmak istemeyen, ya da tüm bu olaylar yaşanmasa dahi ait olduğu ülkeye daha önce yaşamış olduğu sorunlar sebebiyle dönmek istemeyen herkesi kapsamaktadır. Bu şartları taşıyan herkes gerekli makamlarca bu durumları yaşadıkları tespit edildiği andan itibaren, herhangi bir başka kısıt koyulmadığı sürece mülteci olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Suriyeli mültecilere detaylı bakmak gerekirse, Almanya'nın Cenevre Sözleşmesi 1967 tarihli Ek Protokolüne herhangi bir coğrafi kısıt koymadığı dikkat çekmektedir. Bu sebeple, dünyanın neresinden olursa olsun, Sözleşmede belirtilen yukarıdaki şartları taşıyan ve sığınma talebinde bulunan herkes için mültecilik statüsünün belirlenmesi idareye verilmiş bir yükümlülük olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de Suriyeli mültecilerin statüsü ise, 1967 tarihli Ek Protokole Türkiye'nin coğrafi kısıt getirerek sadece Avrupa kıtasından gelenler olarak belirtmesi sebebiyle biraz daha karmaşıktır. Bu sebeple Almanya'nın aksine, incelendiğinde Suriye'den ya da Avrupa kıtası dışında gelenleri mülteci statüsünden kabul etmek ya da değerlendirmeye almak hukuksal çerçevede idareye atfedilen bir yükümlülük olarak karşımıza çıkmamaktadır. Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki ve Almanya'daki hukuksal statülerine dair detaylı bilgi çalışmanın birinci bölümünde kapsamlı bir şekilde aktarılmıştır.

Suriyeli mülteci kavramı hayatımıza 2011 yılında Suriye iç savaşının başlaması ve sonrasında 13 milyon Suriyelinin bir şekilde ya oldukları yerde güvensiz hissederek ya da zorunda bırakılarak göçe mecbur kalmaları vesilesi ile girmiştir. Mülteciler Derneği 2020 Aralık verilerine göre Türkiye'de kayıtlı olarak bulunan Suriyeli mülteci sayısı 3 milyon 639 bin 572 kişidir (Derneği M. , 2020). Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü 2018 verilerine göre dünyada en çok mülteciye sahip ülke Türkiye olarak başı çekmektedir, ancak bu sayılar nüfusa oranlandığında ise Lübnan 1. Sırada, Türkiye ise üçüncü sıraya gerilemektedir. Yine aynı verilere göre Dünya sıralamasında AB ülkelerinden ilk 10'a

giren tek ülke ise Almanya olarak karşımıza çıkmaktadır (Euronews, 2020). Almanya'daki Suriyeli Mülteci sayısı ise 2020 Ekim verilerine göre 1 milyon 770 bin kişi olarak bildirilmiş ve Covid-19 sürecinde bir önceki yıla göre 62 bin kişi azaldığı tespit edilmiştir (Carter, 2020).

Suriyeli mültecilerin yaşam formunun açıklanması için ise şüphesiz İtalyan siyaset bilimci Giorgio Agamben'in, Roma Hukukundan ismini aldığı ve Yahudi soykırımında hukukun işlerliğini sorguladığı konsantrasyon kampları için kullanabileceğini açıkladığı homo sacer analojisi açıklanmalıdır. Homo sacer kavramının tarihsel olarak incelenmesi, Agamben'in egemen güç ve çıplak yaşam vurgusunun detaylı anlatımına çalışmanın ikinci bölümünde kapsamlı olarak yer verilmiştir. Çalışmada homo sacer kavramı tam olarak çalışmanın temel çıkış noktasını oluşturmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere, şu sıralar gözlemlediğimiz pandemi süreci gibi istisnai hallerde ya da bazen egemen güç herhangi bir olağan durumu da isterse olağan üstü olarak nitelendirdiğinde hukukun işlerliği ve diğer hak ve özgürlükler de aynı minvalde askıya alınabilmektedir. Bu süreçte, pandemi salgınında farklı yerlerde mültecilerin maruz kaldığı insanlık dışı muameleler, Avrupa'nın ortasında kamplarda birçok temel ihtiyaçtan yoksun hayatlarını sürdürmeye çalışmaları aslında Agamben'in İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya attığı analojinin doğruluğunu tekrar teyit eder niteliktedir. Keza, 2021 yılı itibariyle birçok ülke aşılmalara hızla başlamışken göçmenler ya da mülteciler adeta yoklarmış gibi aşı planlaması yapmak ve bu minvalde sadece kendi vatandaşlarına has aşılama takvimleri oluşturmak da devletlerin ne kadar ulus-devlet çıkarı doğrultusunda ilerleyen önce "içerdekiler" misyonunu yüklediklerini doğrulamaktadır. Bu noktadan hareketle her ne kadar Agamben analojisini kurarken yalnızca kamplardaki çıplak yaşamı esas alsın da çalışmada bu analoji geliştirilmiş ve 4 farklı seviyede mültecilerin toplum tarafından nasıl algılandıkları, ya da mültecilerin kendilerini toplumun neresinde

hissettikleri ve bu konuda sivil toplum kuruluşları gibi bağımsız kuruluşların raporlarında hangi seviyede oldukları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Homo sacer olarak adlandırılan boyutta kamplarda yaşayan, hak ve özgürlükler bakımından kısıtlı erişimi bulunan Suriyeli mülteciler ve 2. Grup ise kendi mahalle ya da semtlerini oluşturmuş ancak hak ve özgürlüklere erişimi kısıtlı Suriyeli mültecileri tanımlamaktadır. Eşikteki boyutunda ise kendi mahalle ve semtlerini oluşturmuş ancak temel ve kültürel haklara erişim bakımından toplumda yaşayan diğer bireylerden bir fark gözetmeyen Suriyeli mültecileri ve toplumun geri kalanı ile birlikte yaşayan gruplar halinde değil serpiştirilmiş bir şekilde mahallelerde yaşayan ve temel ve kültürel haklara erişimde kısıtlamalarla karşılaşan Suriyeli mültecileri kapsamaktadır. İçerdekiler boyutunda ise artık çıplak-yaşam formuna dair hiçbir bulgunun gözlenmediği yerli halktan bir farklarının algılanmadığı, tüm temel ve kültürel haklara tam erişimin sağlandığı ve diğer herkes gibi istedikleri mahallelerde oturabildikleri yaşam formu kastedilmektedir. Bu noktada çalışmada sıklıkla geçen temel hak ve özgürlükler kavramını da açıklamak çalışmanın daha net anlaşılabilmesi için oldukça önemlidir.

Temel hak ve özgürlükler bağlamında en çok bilinen ve genel kabul görmüş iki belge doğrudan göze çarpmaktadır; bunlardan ilki şüphesiz 10 Aralık 1948 yılında kabul edilen ve hala en genel kapsamlı insan hakları belgesi olma özelliğini taşıyan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'dir. İkincisi ise, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesidir, ancak sosyal hakları da kapsamı açısından İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi daha kapsayıcı kabul edilmektedir (Sağlam, 2019, s. 1239). Bu sebeple, bu çalışmada bireylerin sosyal haklarına da değinileceği için, temel hak ve özgürlüklerin belirlenmesi çerçevesinde İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi temel yol gösterici metin olarak değerlendirilecektir. Özellikle bireylerin çıplak-yaşam formları belirlenirken bu temel hak ve özgürlükler gruplanarak anket soruları da bu parametrelerle hazırlanmıştır (Ekler).

Ancak unutulmaması gereken en önemli özelliği ise, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin ülkeler için bağlayıcı özellik taşımasıdır (Sağlam, 2019, s. 1238). Bu bağlamda belge ülkelere çerçeve bir metin özelliği sağlarken aynı zamanda hukukun genel ilkeleri kapsamında değerlendirilebilecek bir özelliktedir. Metnin hukukun genel ilkesi formunu alması ise devletlerarasında yapılan ikili Sözleşme ve Anlaşmalar ve aynı zamanda bölgesel olarak Avrupa İnsan hakları Sözleşmesi gibi Sözleşmelerle, metinde yer alan ilkelerin tekrar teyit edilmesi ve genel kabul görmesiyle gerçekleşmektedir. İnsan Hakları Evrensel beyannamesi esas alınarak, 1. ve 2. Maddeleri bağlamında herkesin haklar bağlamında özgür ve eşit olduğu, 6 ve 11. Maddeler arasında ise hukuk önünde eşitliği ve yargılanmaya dair hakları, Madde 12 ve Madde 16'da özel hayatın gizliliği, aile hayatı ve müdahale edilemezliği gibi birçok farklı Madde bulunmaktadır (İHD, 1999). Bu bağlamda Maddeleri gruplandırmak gerekirse, temel hak ve özgürlükler, yaşam hakkı, sağlık hakkı, eğitim hakkı, düşünce özgürlüğü, ibadet ve inanç özgürlüğü, özel hayatın gizliliği ve ekonomik haklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu boyutuyla tüm temel hak ve özgürlüklerin kapsanması, tespit edilmesi ve analizi oldukça güç olduğundan, bu çalışmada temel hak ve özgürlüklerden, yaşam hakkı, sağlık hakkı, eğitim hakkı, ekonomik haklar ve adil yargılama (hukukun herkes için eşit işlerliği ilkesi) olmak üzere 5 temel hak esas alınmıştır. Çalışmanın veri toplama araçlarından biri olan anket çalışmasında da 5 gruba ayrılmış temel hak ve özgürlüklerin her biri için ayrı parametrelerle sorular katılımcılara yöneltilmiştir.

Çalışmanın bağımlı değişkeni olan Suriyeli mültecilerin toplumsal pozisyonu açıklandıktan sonra, tanımlanması gereken diğer kavramlar ise bağımsız değişkenlerdir. Bu bağlamda çalışmanın bağımsız değişkenleri ülkelerin nüfusu, Gayrisafi Yurtiçi Hasıla, enflasyon oranı, işsizlik oranı, ülkede bulunan Suriyeli mülteci sayısı, mültecilerin geliş şekilleri, Suriye toplumuyla kültürel benzerlik, ortak din ve son olarak mültecilere

dair entegrasyon politikasının varlığıdır. Bağımsız değişkenleri kendi aralarında gruplandırmaya gidersek, ekonomik veriler, mültecilere dair veriler ve ortak değerler olarak değerlendirebiliriz. Ekonomik veriler için öncelikle Gayri safi Yurtiçi Hasıla'nın tanımlanması gerekmektedir, GSYİH bir ülkede belirli bir dönem içerisinde üretilen tüm yurtiçi etkinlikleri sonucu mal ve hizmetlerin üretim değerleri toplamından, bu mal ve hizmetlerin üretiminde kullanılan girdiler toplamının çıkarılması sonucu elde edilen değerlerdir (Bozan, 2020). Ancak bireylerin refahının ölçülebilmesi için ülkelerin gayrisafi yurtiçi hasıllarının alınması doğru sonuçlar veremeyebilir, bunun en iyi örneklerinden birisi ise Çin'dir. Çin'in her ne kadar gayrisafi yurtiçi hasılası oldukça yüksek olsa da kişi başına düşen gelir nüfusun kalabalık olması sebebiyle düşmektedir. Bu sebeple literatüre baktığımızda bireylerin alım gücü ve refahının ölçülmesi için daha anlamlı verinin alınması ve döviz kurundan doğan yüksek farklılıkları önlemek amacıyla satın alma gücüne göre belirlenmiş kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla (GDP PPP per capita) değeri esas alınacaktır ((Kengeş, 2019) (MÇ Abay, 2018)). Enflasyon oranını açıklamadan önce ise, kısaca enflasyon kavramının tanımlanması gerekmektedir. Bu bağlamda, enflasyon ürün ve servis fiyatlarının genel düzeyde sürekli ve hissedilir artışını betimlemektedir (Forex, 2020). Enflasyon oranının hesaplanması için ise, ülkelerin resmi istatistik kurumlarında hazırlanan sembolik sepetin her ay düzenli olarak yeniden hesaplanarak enflasyon oranı hesaplanmaktadır. Bu bağlamda ülkelerin enflasyon oranları için yine resmi istatistik kurumlarının web sayfaları esas alınacaktır. Son ekonomik gösterge olarak ise işsizlik oranları esas alınacaktır. İşsizlik oranının anlaşılabilmesi için öncelikle işsiz olarak kimler düşünülmektedir kısaca bu noktaya değinmek gerekmektedir. İşsiz olarak nitelendirilmek için, son dört hafta içerisinde iş arama kanalları üzerinden iş aramış olmak, herhangi bir iş ile bağlantısı bulunmamak, iki hafta içinde çalışmaya başlayabilecek ve 15 yaşından büyük olmak gibi kriterler

aranmaktadır (Ceylan, 2020). Bu kriterleri karşılayan kişilerin toplamının, toplam işgücüne bölünmesi ile de işsizlik oranı hesaplanmaktadır. Nüfus olarak ise o ülkede ya da bölgede nüfusa kayıtlı olarak yaşayan insanları tanımlamaktadır. Suriyeli mülteci sayısında da özellikle verilerin toplanması sırasında şehirlerin belirlenmesi için önemli bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerin nüfusunun göçmenlere dair davranışları üzerine etkisini ölçmekten ziyade nüfus parametresi Türkiye ve Almanya'nın çok yakın değerlere sahip olması sebebiyle diğer değişkenlerin etkisini ölçmede ve nüfusuna göre sahip olduğu Suriyeli mülteci sayısını değerlendirmede önemli noktaları aydınlatacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda hem ülkedeki mülteci sayısı hem de mülteci sayısının nüfusa oranı değerlendirilirken bazı çalışmalarda metrekareye düşen mülteci sayısı ve hatta sıklık endeksi de kullanılabileceği, bu parametrelerin de yerlilerin tutum ve davranışlarında ya da göçmenlerin aidiyet hislerinde farklılık yaratabileceğini düşünmektedirler (Bruce Katz, 2016). Mültecilerin geliş şekilleri ve daha sonra da entegrasyon politikasının varlığı ile anlatılmak istenenler ise birbirine oldukça paraleldir. Almanya ve Türkiye'nin Suriyelilere dair göç politikalarının incelendiği bir önceki bölümde de bahsedildiği üzere, mültecilerin geliş şekillerine bakıldığında Türkiye ve Almanya'nın birbirinden oldukça farklılaştığı görülmektedir. Öyle ki, Türkiye'nin krizin aniden patlak vermesi ve bu denli büyük bir göç dalgası beklememesi hasebiyle mülteciler aniden ve yoğun bir şekilde ülkeye girmişlerdir. Ancak Almanya'ya baktığımızda ise olayın çıkış noktasında coğrafi olarak uzak olmanın da sağladığı avantajla büyük göç dalgalarına aniden maruz kalmamış, daha hazırlık ve mültecileri seçerek alan bir yapı görülmektedir. Entegrasyon politikaları bazında da Türkiye'nin resmi olarak ilan edilmiş herhangi bir politikası bulunmamaktadır, Almanya'nın ise resmi bir entegrasyon politikası olduğu resmi kanallarca açıklanmıştır (H. Brücker, December, 2019). Entegrasyon politikalarının varlığı, tabi ki mültecilerin o topluma entegre

oldukları, ait hissettikleri veyahut gittikleri toplumun onları kabullendiği, ayırtmadığı her şeye erişimin tam olduğu sonucunu doğurmamaktadır. Son olarak ortak değerler olarak ele alabileceğimiz grup ise ortak dinin olması ve kültürel değerler arasındaki benzerliktir. Bu minvalde değerlendirildiğinde, OPTİMAR araştırma şirketi 2019 verilerine göre Türkiye'nin %89.5'u Müslümandır (T24, 2019). Yine nüfusun üçte ikisinin kendini Hristiyan olarak tanımlaması sebebiyle, Almanya'da Hristiyan olarak değerlendirilebileceğinden, Suriye ile ortak dine sahip olan ülke Türkiye iken, Almanya bu noktada da farklılaşmaktadır. Keza, kültürel değerlerin benzerliği noktasında da net olarak bir tanımlamaya gitmek gerekmektedir, kültürel benzerlik için ilk şart coğrafi yakınlık olmasıdır, bu sayede ülkelerin mutfakları, örf-adet ve gelenekleri birbirlerine daha kolay etki etmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde gerek mutfak kültürü gerekse de toplumsal gelenekler bazında Türkiye ve Suriye'nin çok fazla ortak değeri bulunurken, Almanya ve Suriye'nin neredeyse hiçbir ortak kültür benzerliği görülmemektedir. Çalışmanın sonraki bölümünde, bu bölümde tanımlanan kavramların arasındaki ilişkinin açıklanması amaçlanmaktadır.

4.1.4. Operasyon

Kavramların tanımlanması sonrası gelen ve değişkenlerin hangi tür, kategori ve değerde birbirlerini nasıl etkileyebilecekleri sorusunun cevaplandığı bölüm operasyon bölümüdür. Bu bölümde öncelikle sırasıyla kavramlar arasında nasıl bir bağıntı kurulabileceği ve nasıl birbirlerini etkilemeleri beklendiği üzerinde durulacaktır. Singleton ve Straits, Sosyal Araştırmaya Yaklaşım (Approach to Social Research) isimli kitabında operasyonel tanımlama boyutunu havuçlu kek metaforuyla açıklamaktadır, sonuç olarak bir kimse havuçlu kek yapmak istiyorsa mutlaka bir tarife sadık kalarak bunu yapmalıdır, aksi takdirde havuç yerine elma konması o kekin artık havuçlu kek olmayacağını bu yüzden kavramsallaştırmanın önemli olduğunu, ancak yine havuçlu kek

tarifi için hangi indikatörün ne kadar ve hangi zamanda ekleneceğinin de bilinmesinin bizi doğru sonuca götüreceğini vurgulamıştır (Straits, 2005, s. 78-79). Ancak yine aynı kitaba göre mükemmel tarif yoktur, gerçeğe en yakın tarif amaçlanmalıdır. Bu bağlamda incelendiğinde farklı modeller, teoriler ya da denklemler bir olayı açıklamak için temel parametre olarak alınabilir ancak yine bu modeller ana temadan sapmadan geliştirilebilmektedir. Tıpkı havuçlu kekta havucu elma ile değiştirmek yerine yeni bir baharat katmak gibi düşünülebilir.

Suriyeli mültecilerin durumu, göç motivasyonları, yönleri ve entegrasyon seviyeleri bu sebeple, farklı bir çok parametre, model ve teoriyle kuşkusuz açıklanabilir. Ancak literatür taraması bölümünde de görüldüğü üzere henüz Suriyeli mültecilerin yaşam formunu hem üç farklı boyutta inceleyip hem de farklı seviyelerle açıklamaya çalışan genel kapsamlı bir çalışmaya henüz rastlanmamıştır. Gayet tabii homo sacer analojisine ikame birçok farklı bakış açısı da Suriyeli mültecilerin gittikleri ülkelerdeki durumunu açıklamaya yeterlidir, ancak bu çalışmada 5 farklı grup seviyesinde sınıflandırılarak Suriyelilerin kendilerini nasıl hissettikleri sorulurken aynı zamanda gittikleri ülkede yaşayan yerli halka da onları nasıl algıladıkları seviyesinde bir anket çalışması yürütülmüştür. Daha sonra yine hükümet-dışı kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları raporları çerçevesinde en doğru seviye saptanmaya çalışılacaktır. 3 farklı boyutta toplumsal pozisyonun belirlenmesinde Suriyelilerin aidiyetinin ölçülmesi için 50 soruluk bir anket çalışması yapılmıştır. Bu ankette ilk 10 soru eğitim düzeyi, kaç yıldır orada buldukları, gelir düzeyi, cinsiyet gibi demografik değerleri ölçmeye yönelik sorular iken, sonraki bölümdeki 30 soruda ise her bir temel hak ve özgürlüğe 6 soru ayrılmış şekilde Yaşamsal değerlerin ölçüldüğü, sağlık erişimi, eğitim hakları, ekonomik haklar ve son olarak da hukuki hakları bağlamında sorular yöneltilmesi planlanmıştır. Keza sadece demografik sorularda revizyon yapılarak aynı temel hak ve özgürlüklerin

Suriyelilere sağlanıp sağlanmadıkları noktasında yerli halkın görüşlerinin ölçüldüğü 50 soruluk anket ölçeği de uygulanması planlanmıştır. Son olarak da Uluslararası Af Örgütü, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve bölgesel sivil toplum kuruluşları raporlarının bir önceki bölümde incelenen raporlarından elde edilen bulgular ışığında temel ve kültürel haklara dair parametreler tespit edilip geçici koruma altındaki mültecilerin ait oldukları yaşamsal boyut saptanacaktır.

Ülkelerin yapısal özelliklerine baktığımızda, bir ülkede refah konusunda dar boğaz olarak nitelendirilen dönemlerde, ya da ekonomik kriz gibi durumlarda genel olarak en kolay “suçlu” her zaman göçmenler olduğu literatürde defalarca teyit edilmiştir ((Kogan, 2004); (C. Cochrane, 2014)). Bu bağlamda incelendiğinde toplumun refah düzeyinin tespit edilmesi amacıyla hem satın alma gücü paritesi, hem enflasyon seviyesi hem de işsizlik oranları eklenmiştir. Özellikle Türkiye’de Suriyelilere karşı var olan önyargılar da literatürü destekler niteliktedir; öyle ki yüksek işsizlik oranları görüldüğünde ya da bireyler kendi bireysel iş arayış süreçlerinde herhangi bir seviyede iş aramaktan vazgeçtiklerinde bile ilk suçladıkları birim genellikle doğrudan Suriyeli mülteciler olmaktadır ((Ertekin, 2020); (Ud, 2016)). Bu noktada neden üç farklı parametre ile refah düzeyinin ölçülmeye çalışıldığı sorusunu açıklamakta yarar vardır. Öncelikle yalnızca gayrisafi yurt içi hasılanın neden alınmadığı sorusu kısaca bir önceki bölümde açıklanmıştı, ancak enflasyon seviyesi ve işsizliğin bireylerin refah seviyesini net olarak açıklamakta çoğu zaman yeterli verileri sağlamadığı düşünülmektedir, bu bağlamda bakıldığında da Big-Mac endeksi gibi farklı endekslerle bireylerin satın alma güçleri arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmaktadır, bu sebeple bireylerin satın alma gücünü de gösteren veri seti de denkleme dahil edilmiştir. Nüfus ve Suriyeli mülteci sayısı gibi faktörler ise, mülteci sayısı arttıkça algıda ya da Suriyelilerin aidiyet hislerinde bir değişikliğe sebebiyet verip vermediği ölçülmesi amaçlanmaktadır. Özellikle küçük

şehirlerde Suriyelilerin sayıca fazla olması daha çok göze battıkları, kendi gruplarını oluşturdukları ve buna müteakip dışlandıkları düşüncesini doğururken, keza Suriyeliler de sayıca fazla oldukları bölgelerde kendilerini daha güvende hissettiklerini belirtmişlerdir (Ernesto Amaral, 2018). Ortak kültürel benzerliklerin ve dinin bulunması ise kukla değişken olarak çalışmaya eklenmiş ve bu sayede örnekleme etkisi ölçülmeye çalışılmıştır. Ayşegül Balta Özgen tarafından kaleme alınan çalışmada İstanbul'daki Suriyeli mülteciler özelinde yapılan çalışmada mülteciler Türkiye'de "ezan sesi duymak" "eve daha yakın hissetmek" gibi kültürel etkiler sebebiyle daha çok aidiyet bağı oluşturabildiklerini, bu bağlamda bakıldığında bu çalışmada da bu çıktıya paralel bulgular elde edilebileceği ya da yerli halk tarafından kültürel benzerliğin olması ya da olmaması arasında tutum ve davranış farkı oluşup oluşamayacağı sorgulanmak istenmektedir (Öner N. A., 2018, s. 150). Son olarak yine aynı çalışmada Türkiye'nin resmi olarak bir entegrasyon politikası olmamasına rağmen Almanya'nın da keza bir entegrasyon politikası olmasına karşın mültecilerin entegrasyonu seviyesinde çok farklı bulgular saptanmıştır, bu bağlamda entegrasyon politikasının diğer indikatörlerin de bir arada değerlendirildiğinde nasıl bir etki yaratabileceği noktasını netliğe kavuşturmak amacıyla çalışmaya bu parametre de eklenmiştir (Öner N. A., 2018, s. 156).

Sonuç olarak, çalışmada her bir parametrenin ölçülmesi için farklı veri toplama yöntemleri kullanılacak, her bir indikatör için hem mültecilere yönelik ankette hem de yerli halka yönelik ankette benzer sorular sorularak, sonrasında da en çok tanınan ve sahada aktif olarak rol oynayan sivil toplum kuruluşlarının raporları da eklenerek toplumsal konumları tespit edilecektir. Sonrasında anket sonuçlarından ve raporlardan elde edilen bulgular karşılaştırmalı analiz yöntemi ile iki ülkenin bağımsız değişkenleri yardımıyla analiz edilmiştir.

4.1.5.Değişkenler

Analitik bir çalışmada analiz birimini herhangi bir seviyede etkileyen ya da kendi aralarında etkileşime giren tüm birimlere en geniş çerçevede değişkenler denmektedir (Straits, 2005, s. 48). Değişkenler cinsiyet gibi niteliksel olabileceği gibi, gelir düzeyi, yaş gibi niceliksel de olabilir. Değişkenler en temel hatlarıyla bağımlı değişken, bağımsız değişken, öncül ve müdahil değişken olarak dörde ayrılmaktadır. Ancak hipotezler kurulurken çalışmada sadece bağımlı ve bağımsız değişkenin birbirine olan etkisi incelenmektedir. Sadece hipotezlerin test edildiği noktada açıklayıcı nitelikte olabileceği gerekçesiyle öncül ve müdahil değişkenlerden de söz edilmektedir. Örneğin, bir toplumun Suriyeli mültecilere karşı ırkçı davranışını etkileyen değişkenlerden bahsedilirken gelir düzeyi, eğitim seviyesi gibi kavramlar ele alınabilir, ancak o toplumun genelinde daha önceden gerçekleşmiş bir önyargının Suriyeli mültecilere karşı var olması öncül değişken olarak nitelendirilebilecekken, çalışma sırasında Trump gibi göç karşıtı bir liderin seçilip etno-sentrik duyguları körüklemesiyle mültecilere karşı tavrın değişmesi ise müdahil değişken olarak nitelendirilebilir. Çalışmanın operasyon bölümünde de aktarıldığı üzere, hiçbir model ya da teori sosyal bilimlerde insan davranışlarının temel alındığı çalışmalarda doğrudan mükemmel bir şekilde her olayı açıklaması beklenmemektedir. Bu sebeple değişkenlerin sayısının fazla olması bir durumun analiz edilebilmesi ve aralarındaki ilişkinin daha net aktarılabilmesi için oldukça önemlidir. Bu çerçevede bağımlı ve bağımsız değişkenler araştırma sorusunun cevabını açıklamaya yönelik olduklarında açıklayıcı değişkenler olarak adlandırılırken, müdahil ve öncül değişkenler ise, tespiti güç ya da öngörülemez olduklarından dışsal değişkenler olarak değerlendirilmektedirler (Straits, 2005, s. 48).

Bağımlı değişken, çalışmanın temelde açıklamayı umduğu ve onu nelerin etkilediğini bulmak üzerine çalışmanın kurulduğu temel değişkendir. Bu çalışmada

bağımlı değişken bireylerin toplumsal pozisyonları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda bakıldığında, Suriyeli mültecilerin toplumsa ait olduklarını düşündükleri konunun farklı etmenlerden etkilenebileceği ve değişiklik gösterebileceği düşünülmektedir. Zira, farklı etmenler olarak değerlendirilen kavramlar ise, bağımsız değişkenler olarak adlandırılmaktadır. Sonuç olarak bu çalışmada bağımsız değişkenler olarak da iki ülkenin ekonomik göstergeleri; satın alma gücü paritesine göre gayri safi yurt içi hasıla, enflasyon oranı ve işsizlik oranı, nüfusu, mülteci sayısı, entegrasyon politikası, kültürel benzerlikler ve son olarak ortak din olarak atanmıştır. Değişkenlerin tanımlanması kavramsallaştırma bölümünde, değişkenlerin neden ve nasıl birbiriyle ilişkisi olabileceği ise operasyon bölümünde detaylıca aktarılmıştır. Çalışmanın sonraki bölümünde ise, temel araştırma sorusundan hareketle üretilmiş hipotezlere yer verilmiştir.

4.1.6.Hipotezler

Bilimsel çalışmalar her zaman bir araştırma sorusu ya da hipotez dizisiyle başlamaktadır, buradan hareketle çalışmanın en başından beri vurgulanan temel araştırma sorusunun tanımlamalarının, analiz biriminin açıklamasının ve sonrasında değişkenlerin açıklandığı bölümlerin ardından çalışmanın bu bölümünde araştırma sonucunda pozitif ya da negatif yönlü olarak aralarında bir ilişki olması umulan varsayımlardan bahsedilecektir. Öncelikle hipotez nedir bunu açıklamakta yarar vardır; hipotez bir araştırmanın temel araştırma sorusuna verilen ve daha sonra çeşitlendirilebilen cevabın en genel hali olarak karşımıza çıkmaktadır (Straits, 2005, s. 64). Hipotezlerin en önemli özelliği test edilebilir olmaları ve henüz netleştirilmemiş olmalarıdır. Özellikle hipotezlerin inşa edilirken karşılaşılan bazı hatalar sebebiyle kolayca manipüle edildikleri ya da baştan kabul edildikleri bu yüzden test edilseler dahi sadece doğrulanmaya yönelik oldukları, nerede test edilirse edilsin her zaman o sonuç alınacağı gibi durumlar da söz konusudur. Hipotezlerin en temel özellikleri, değişkenler arasındaki ilişkinin doğası ve

formu hakkında spekülasyon yapmasıdır (Straits, 2005, s. 65). Yeterli bir hipotez inşası için en az iki değişken olması ve bu değişkenler arasındaki ilişkinin yönünün net olarak tasvir edilmesi beklenmektedir. Örneğin bu çalışma konusu özelinde düşündüğümüzde, eğitim seviyesi ile göçmenlere karşı tutum ve davranışın ayrıştırıcı olduğu arasında bir ilinti olduğunu düşünürsek, hipotezimiz “eğitim seviyesinin artması ile göçmenlere karşı olan ayrılıkçı tutum azalabilir” şeklinde olmalıdır. Hipotezden de anlaşılacağı üzere, bu şekilde kurulmuş hipotezler okuyucuya iki yönden yarar sağlamaktadır, hem ilişkide neden sonuç ilişkisi kurulmakta hem de ilişki yönü hakkında bilgi vermektedir, örneğin biri azalırken diğerinin artması gibi. Örnek hipotezde olduğu gibi kesinlikle dikkat edilmesi gereken en önemli nokta hipotezin test edilebilirliğidir, yani diğer bir deyimle yukarıdaki hipotez kesinlikle kabul edilmiş herkes tarafından doğruluğu onaylanmış bir yargı barındırmamaktadır. Eğitim seviyesinin artmasıyla ayrılıkçı davranış arasında her zaman ters orantılı bir ilişki tespit edilip edilemeyeceği sorusuna ancak farklı eğitim düzeylerinde, farklı coğrafyalarda, farklı gelir düzeyleri ve birçok farklı değişkende araştırma yürütülerek tespit sağlanabilmektedir. Bu sebeple “fact” olarak kabul edilen bazı yargılar gibi ‘su deniz seviyesinde 100 derecede kaynar’ gibi bir hipotez test edilebilir değildir, bu yüzden hipotez inşası literatürde oldukça özen gerektiren ve çok önemli bir aşama olarak kabul edilmektedir (Straits, 2005, s. 66). Hipotezlerin çok farklı ifade edilmiş şekilleri bulunmaktadır. Ancak en genel haliyle dört ana grup altında bu ifade biçimleri açıklanmaktadır. Hipotezlerin ifade edilmesinin ilk formu, koşul cümlesi olarak açıklanmasıdır. Örneğin, ‘bir kişinin düşük eğitim düzeyi var ise o kişinin ayrıştırıcı davranışta bulunma ihtimali daha yüksektir’ şeklinde bir hipotez inşa edilebilir. Analitik çalışmalarda bu formda hipotez ifadesi en çok kullanılan ifadeler olarak popülerliğini sürdürmektedir, çünkü okuyucunun en anlaşılır olarak bu ifade şeklini bulduğu düşünülmektedir. İkinci form ise sosyal bilimlerde ve uluslararası ilişkilerde çok az

kullanılan bir açıklama şekli olan matematiksel denklemdir. Birçok çalışmada sıklıkla kullanılsa da, uluslararası ilişkiler yazını devletlerin ve temelde insan davranışlarının konu olarak ele alındığı araştırmalarda herhangi bir davranışı kolay bir şekilde matematik formülüne dökülemeyeceğini düşünmektedirler. Oldukça haklı bir çekince olmakla birlikte artık farklı etkisi bulunabileceği düşünülen değişkenler kukla değişken olarak atanabilmekte ya da modelde U değeri ve Beta-0 değeri verilerek hata değeri ve hiçbir değişken olmasa da olabilecek etkiyi ölçmek olasılık dahilindedir. Üçüncü açıklama şekli ise süreklilik cümlesi olarak karşımıza çıkmaktadır, örnek ‘hipotezimizi ele alırsak, eğitim seviyesi arttıkça ayrıştırıcı hareket azalır’ olarak açıklanabilmektedir. Bu hipotez formu da ilişki yönünün net olarak tasvir edildiği, birinin diğerine bağlı olduğu, birinde azalma oldukça diğerinde artma ya da azAlmanın aynı oranda gözlemlenebileceği durumların tasviri için çokça kullanılan bir açıklama formu olarak karşımıza çıkmaktadır. Son formda ise yine matematiksel modellemeye yakın bir ilişki gözlemlenmektedir. Farklılıkların saptanmasına yönelik açıklanan bu hipotez formunda “eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin, eğitim seviyesi düşük olanlara göre daha az ayrıştırıcı hareket etmeleri beklenmektedir” şeklinde bir varsayımda bulunulabilir. Örnekten de anlaşılacağı üzere iki farklı eğitim düzeyinin bir duruma verdiği tepkinin farklılığından bahsedilmektedir. Tüm hipotez inşası formları doğal olarak ilişkinin doğası ve yönü hakkında bilgi vermeye yöneliktir. Hangi açıklama şekli kullanılırsa kullanılsın, dikkat edilmesi gereken nokta ise hipotezin test edilebilirliği ve farklı yerler veya durumlarda farklı sonuçlar alınabileceğinin üzerinde durulması gerekliliğidir. Bu sebeple, bu çalışmada hipotezler kurulurken, ‘olduğu düşünülmektedir’, ‘olabilir’ şeklinde varsayımlarla açıklanacaktır. Çalışmanın en genel hipotezi, ‘Suriyeli mültecilerin buldukları ülkedeki çıplak yaşam formları, ülkelerin yapısal özelliklerine göre değişiklik göstermektedir’ dir. Bu bağlamda çalışmanın hipotezleri şöyle sıralanmaktadır;

H1. Suriyeli mültecilerin buldukları ülkedeki toplumsal pozisyonları, ülkenin ekonomik durumuna göre değişiklik göstermektedir.

H1.1. Suriyeli mültecilerin buldukları ülkede ekonomik zorluklar yaşanıyor ise toplumsal pozisyon olarak homo sacer gözlemlenebilir.

H1.2. Satın Alma gücüne bağlı gayri safi milli hasıla yüksekse, mültecilerin toplumsal pozisyonlarının içerde olması beklenebilir.

H1.3. Bir ülkede işsizlik oranı yüksekse, Suriyeli mültecilerin toplumsal pozisyonlarının homo sacer seviyesinde olması beklenir.

H1.4. Ülkenin enflasyon oranı ile Suriyeli mültecilere karşı olan tutum ve davranış arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu düşünülmektedir (Enflasyon oranı arttıkça, mültecilere karşı bakış açısı da daha ayrıştırıcı olabilmektedir).

H2. Ülkenin ya da şehrin nüfusu ne kadar çok ise, mültecilerin toplumsal pozisyonları o kadar yüksektir (eşikte veya içerde olması beklenmektedir).

H3. Bir yerde bulunan mülteci sayısı ne kadar çok ise toplumsal pozisyonları o kadar alta olması beklenmektedir (Homo sacer düzeyinde).

H4. Mültecilerin gittikleri ülke ile ortak değerlerinin olması, toplumsal aidiyet ve pozisyonlarının yüksek olmasını sağlayabilir.

H4.1. Mültecilerin gittikleri ülke ile ortak dinleri olması, toplumsal pozisyonun ile pozitif yönlü bir ilişki içinde olması beklenmektedir.

H4.2. Mültecilerin gittikleri ülke ile kültürel değerlerinin benzer olması, toplumsal pozisyonlarının “içerde” olmasına neden olabilir.

H5. Suriyeli mültecilerin demografik özellikleri ile ait olduklarını hissettikleri toplumsal pozisyon seviyesi arasında bağıntı olduğu düşünülmektedir.

H6. Suriyeli mültecilerin bulunduğu yerlerde yaşayan yerli halkın demografik özellikleri ile Suriyelilere karşı olan tutum ve davranışları arasında ilişki olabilir.

H5 ve H6 hipotezleri ülkelerin yapısal özelliklerinden ziyade bireylerin algılama düzeyleri üzerine kurulmuştur. Çalışmanın bulgular kısmında, elde edilen bulgular çeşitli analizler sonucunda değerlendirilecektir.

4.2. Araştırma Metodolojisi

Göç çalışmalarında, birçok farklı tarzda veri toplama yöntemi kullanılabilir. Örneğin bir toplumdaki bireylerin algısını ölçmek için anket yöntemi kullanılabilirken, liderin toplumsal eğilimlere etkisi ölçülmek için ise söylem analizi ya da içerik analizi gibi yöntemler de gayet tabii kullanılmaktadır. Bu çalışmada da öncelikle hem Suriyelilerin hem de buldukları ülke vatandaşlarının onları nasıl algıladıkları ölçülmesi için anket yöntemine başvurulacaktır. Daha sonra sivil toplum kuruluşları raporlarının incelenmesi için ise doküman analizi yöntemi kullanılacaktır. Daha sonra ülkelerin ekonomik göstergelerine dair veriler ise ikincil kaynak olarak ülkelerin resmi istatistik kurumları tarafından hazırlanmış raporlar kullanılacaktır. Çalışmanın bu bölümünde öncelikle anket yöntemi, söylem analizi ve doküman analizi yöntemi açıklanacak, daha sonra da bu yöntemlerin nasıl uygulanması planlandığı hakkında bilgi verilecektir.

Günümüzde araştırma alanlarında farklı formlarda da olsa en çok kullanılan yöntemlerden biri de anket yöntemidir. Her birimiz, bir noktada anket yöntemine ya araştırmacı olarak ya da sokakta yürürken bir birey olarak rastlamışızdır. Anket yönteminin en genel özellikleri kısaca, uygun örneklem sağlanırsa çok fazla kişiye erişim

sağlaması, kişilerin yanıtlarının aynı düzende ve daha sistemli olarak tutulması ve cevapların nümerik olarak kodlanması ve analiz kolaylığı sunması olarak özetlenebilmektedir. Ancak anket yöntemi de diğer bilimsel araştırma yöntemleri gibi hem zaman hem de para gibi kaynak tüketimini beraberinde getirmektedir. Sınırsız kaynaklarla bu çalışma gerçekleştirilemediğinden de, anket çalışmalarında genelde önerilen en popüler yöntem örneklemin iyi kurulup küçük ölçekte bir anket çalışması yapılmasıdır. Anket çalışmasında sorular genellikle, yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ya da yapılandırılmamış şeklinde ayrılmaktadır (Straits, 2005, s. 221). Ancak bireylerin okur yazarlık oranları, aynı durumu farklı kelimelerle ifade etme durumları gibi durumlardan dolayı yarı-yapılandırılmış ve yapılandırılmamış anketlerin yorumlanması ve analizi çok daha zordur. Bu bağlamda, bu çalışma için yapılandırılmış anket çalışması kullanılacaktır. Anketler genel itibarıyla ikiye ayrılmaktadır, bir durumu tanımlamak ve tespit etmek için yapılan anketler: tanımlayıcı (descriptive) anketler, bir durumu tanımlarken değişkenler arasındaki ilişkiyi açıklamayı amaçlayan anketler ise: açıklayıcı (explanatory) anketler olarak karşımıza çıkmıştır. Araştırmacılar isterlerse bu anketlerden birini ya da ikisinin de kombinasyonunu da kullanabilirler (Straits, 2005, s. 222). Bu çalışmada da hem homo sacer seviyesi tespiti için hem de H5 ve H6 hipotezlerinin test edilmesi için hem açıklayıcı hem de tanımlayıcı anket örneği olan ikisinin karışımı bir ölçek hazırlanmıştır.

Anket uygulanma aşaması da farklılıklar göstermektedir, en bilindik olanı hala, yüz yüze anket özelliğini sürdürse de telefonla, posta yoluyla ve günümüzde yine popülerliğini artıran online anketler olarak farklılaşmaktadır. Çalışmalarda dönemin şartlarına bağlı olarak farklı yollar uygulanabilmektedir, ancak bu çalışma için karma-tip denilen hem yüz-yüze hem de Koronavirüs süreci sebebiyle yüz yüze görüşme yapmaktan çekinen bireyler için online anket yöntemi kullanılması planlanmaktadır. Çalışmanın karma tipte

yapılması, birden fazla şekilde katılımcıya ulaşmayı sağladığından ve daha geniş perspektifte erişime fırsat tanıdığından aynı zamanda araştırmanın güvenilirlik ve geçerliliğini de arttırdığı düşünülmektedir (Straits, 2005, s. 248). Her bilimsel çalışmada olması gerektiği gibi, bu çalışmada da pilot uygulama yapılarak çalışmanın geçerlilik ve güvenilirlik ölçümleri yapılacaktır. Çalışmanın pilot uygulaması için 25'er kişilik gruplar halinde, Almanya'daki Suriyelilerden 25, Türkiye'deki Suriyelilerden 25, Türklerden 25 ve Almanlardan 25 olmak üzere toplamda 100 kişiye online olarak anket ön çalışması yapılmıştır.

Anket çalışmasında değinilmesi gereken bir diğer önemli nokta ise soruların tipi olmaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, açık uçlu sorular ve kapalı uçlu sorular olarak soruların sorulabileceği belirtilmektedir. Ancak daha önce de belirtildiği gibi bireylerin aynı olaylar karşısında farklı kelimelerle ifade etmelerinin analiz aşamasında daha zor sonuç yorumlamalarına sebebiyet vereceğinden, anket sorularının tamamı kapalı uçlu ve katılımcıya geniş spektrumlu seçeneklerin sunulduğu bir yapıda hazırlanacaktır. Bu bağlamda, yapılan çalışmalar 5'li likert ölçeğin katılımcıların fikirlerinin daha iyi aktarıldığını göstermektedir (Straits, 2005, s. 274). Bu sebeple, demografik sorular haricinde kalan temel ve kültürel haklara dair parametrelerin ölçüldüğü bölümde sorulara verilen cevaplar 5'li likert ölçekle sınırlandırılacaktır. Demografik sorularda ise cinsiyet, medeni hal gibi sorular nominal ölçümle yapılacaktır. Örneğin kadın/erkek Evli/bekar gibi ayrımların yapıldığı ve seçenekler arasında birbirlerine bir üstünlük, çokluk azlık algılanmadığı ölçütlerdir. Toplumsal aidiyet seviyesini ölçmeye yönelik sorularda ise ordinal ölçüt dediğimiz belirli bir sıralamaya ve astlık-üstlük ilişkisinin olduğu durumlara yönelik ölçüt kullanılacaktır. Bu bağlamda 5'li likert ölçeğin kullanıldığı fikirlerin ölçülmesine yönelik sorularda da ordinal ölçüt kullanılacaktır. Gelir düzeyi, kaç yıldır o

ülkede yaşandığı gibi belirli bir periyod ya da aralığın kapsandığı cevaplar için ise interval ölçüt kullanılacaktır.

4.3. Veri Toplama ve Analizi

Çalışmanın veri toplama noktasında, tüm evrenin örnekleme temsiline güvenilir olması için dikkat edilmesi gereken önemli bir diğer detay ise örneklemin iyi kurulması gerekliliğidir. Bu çalışmada tabakalı örnekleme yöntemi kullanılarak evren- örneklem temsili için Suriyeli mülteci sayısı iki ülkedeki toplam 100 birim olarak kabul edildikten sonra yüzdelik olarak dilimlere ayrılarak Almanya ve Türkiye’de kaç kişi ile anket yapılması gerektiğine bakılmıştır (Straits, 2005, s. 125). Bu bağlamda iki ülkede resmi kayıtlı Suriyeli mülteci sayısı 5 milyon 409 bin 572’dir, tüm mülteci evrenini 100 birim kabul edersek Türkiye’deki mülteci sayısının çokluğu sebebiyle, Türkiye’deki mülteciler bu evrenin %67’sini oluşturmaktadır. Almanya’daki Suriyeli mülteciler ise bu evrenin %33’ünü oluşturmaktadır. Bu çerçevede bakıldığında, Suriyeli mültecilerle yapılacak çalışmada anketin iyi bir temsili için yapılması gereken kişi sayısının %67’si Türkiye’deki mültecilerden %33’ü ise Almanya’daki mültecilerden olması gerekmektedir. Diğer bir deyimle, 100 kişiyle anket yapılması gerekiyorsa, Türkiye’den 67 Suriyeli mülteci, Almanya’dan ise 33 Suriyeli mülteci ile görüşmek evrenin temsili için iyi bir örnekleme oluşturmaktadır. Diğer yandan, lokal vatandaşlarla yapılacak olan anket çalışmasında ise iki ülkenin nüfuslarının çok yakın olması sebebiyle, Suriyeli mültecilerin sayısına göre iki eşit parçaya bölünmüş olarak yapılacaktır, örneğin 100 kişiye anket yapılması gerekiyor ise, 50 kişi Türkiye’den 50 kişi Almanya’dan olması planlanmaktadır. Suriyeli mültecilerin hangi şehirlerden olacağı da çalışmanın örnekleminin kurulmasında önemli bir bölümü oluşturmaktadır. Bu bağlamda Suriyelilere erişim açısından ilk olarak en çok Suriyelinin bulunduğu şehir (Almanya için Berlin, Türkiye için ise İstanbul), nüfusa oranla en çok Suriyelinin bulunduğu şehir

(Almanya için Bremen, Türkiye için Kilis), metrekareye en çok Suriyelinin düştüğü il (Almanya için Hamburg, Türkiye için ise Hatay) olarak her ülkeden üçer şehir olmak üzere toplamda 6 şehirdeki Suriyeli mültecilerin ve o şehirlerde yaşayan vatandaşların incelenmesi amaçlanmıştır.

Anketin kaç kişi ile yapılacağı sorusu da anketin hazırlanması sürecinde önemli bir diğer noktayı oluşturmaktadır. Bu bağlamda literatür, anket soru sayısının beş katından fazla, on katından az kişi ile yapılabilecek anket çalışmasının iyi bir evren örneklem uyumu sağlayacağı ileri sürülmektedir (Straits, 2005, s. 143). Bu bağlamda Suriyeli mülteciler için anket soru sayısı 40 olduğundan iki ülke toplamda 600 kişiyle yapılacak anket çalışmasının sağlıklı sonuçlar vermesi beklenmektedir. Keza o şehirlerde yaşayan şehir sakinlerinin de anket soru sayısı 40 olduğundan toplamda iki ülkeden yaklaşık olarak 600 kişinin katılması beklenmektedir. Ülke bazında düşünüldüğünde ise, Almanya’da ulaşılması beklenen Suriyeli mülteci sayısı 198, şehir sakini sayısı ise 300’dür. Türkiye’de ise erişilmesi beklenen Suriyeli mülteci sayısı 402, şehir sakini sayısı ise 300’dür. Her bir şehir için eşit oranda bölünerek Almanya’da her bir ildeki 66 mülteciye, 100 şehir sakinine ulaşılması planlanmaktadır. Verilerin toplanması ve mültecilerin buldukları bölgelere erişim konusunda il göç idareleri ve sivil toplum kuruluşlarıyla irtibata geçilerek veri toplanacaktır. Verilerin toplanmasından önce, anket soruları hazırlanmış ve Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’na etik kurul onayı 36730 numaralı protokol ile 30 Mart 2021 tarihinde alınmıştır (Ekler). Lokallerle ve Suriyelilerle yapılacak iki anket de kullanılacak ülkeler için özel bir çeviri şirketi tarafından Almanca ve Arapça dillerine çevrilmiştir. Saha çalışmasında anketlerle birlikte verilen gönüllü katılımcı formu da yine çevirileri yeminli tercümanlar tarafından yapılarak katılımcılara sunulmuştur.

Çalışmada bir diğer veri toplama yöntemi ise doküman analizi yöntemi olmuştur. Uluslararası ilişkilerde ve birçok sosyal bilimler alanında sıklıkla doküman analizine yer verilmektedir, ilk olarak 1920’lerdeki doğum kayıtlarının incelenmesi ile Amerika’daki zengin ailelerin çocuklarının cinsiyeti üzerine bir çalışma yapıldığı literatüre geçmiştir (Straits, 2005, s. 346). Ancak yazında en bilinen doküman analizi örneği Emile Durkheim’ın Avrupa’da intihar nedenlerini incelediği çalışmasıyla 1951’de büyük yankı uyandırmıştır. Doküman analizi belgenin elde edilmiş şekline göre farklılık yaratmaktadır, belgeler mahkeme kaydı, kurum raporu gibi kaynaklar ise “social- bookkeeping” denilen başkaları tarafından hazırlanmış, ikincil kaynak olarak değerlendirilen ancak tüm kamuya açık belgelerdir. Birincil kaynaklar ise bireyin sahada bilgiyi kendisinin topladığı ve oluşturduğu rapor için verilen isimdir. Bu bağlamda 2015 yılında Türkiye ve AB arasında imzalanan geri kabul Anlaşması sonrasında mültecilerin iki ülkedeki durumlarına dair başta İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Af Örgütü gibi kurumların raporları olmak üzere, mültecilere dair raporlar düzenleyen kurumların yıllık bazda ya da ülke bazında raporları Almanya ve Türkiye’nin Suriyeli sığınmacılara dair politikalar bölümünün sonunda incelenmiştir. Bu raporlar ışığında çalışmanın saha çalışması ile elde edilen bulgular karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi planlanmaktadır.

4.3.1. Veri Analizi ve Değerlendirme

Anket, 15- 30 Ekim 2021 tarihleri arasında Hatay ve Kilis’te, 1-7 Kasım 2021 tarihinde ise İstanbul’da sahada hem yüz-yüze hem de online olarak Google Formlar üzerinden çeşitli gruplardan 741 Suriyeli sığınmacı, 875 Türkiye’de yaşayan yerli halk tarafından tamamlanmıştır. Anketlerin online olarak dağıtılmasında yine sahada karekod olarak hazırlanan anket formlarının dağıtılması yöntemiyle katılımcıların online forma ulaşmaları sağlanmıştır. Almanya’da ise veriler 1 Kasım 2021- 15 Şubat 2022 tarihleri arasında eş zamanlı olarak Bremen, Hamburg ve Berlin’de hem sahada yüz yüze hem de

online olarak toplamda 469 Suriyeli Sığınmacı, 544 Almanya’da yaşayan yerli halkın katılımıyla gerçekleşmiştir. Almanya’da Türkiye’ye göre online olarak katılma isteği, yüz yüze katılım isteğinden daha fazladır, bu konuda pandemi koşullarının etkili olduğu düşünülmektedir. Veriler toplandıktan sonra Excel formatında kaydedilmiş ve SPSS 25.0 programına aktarılarak veri analizine hazır hale getirilmiştir.

4.4. Araştırma Bulguları

4.4.1. Geçerlilik ve Güvenirlik Analizi

Verileri aktardıktan sonraki ilk adım, eksik verilerin analizidir. Bazı durumlarda katılımcılar soruları kimi zaman gözünden kaçırarak, kimi zaman cevaplamak istemeyerek boş bıraktıkları durumlar olabilmektedir. Kayıp veri analizi yapılarak, kayıp verilen ortalama değer ile veya regresyona göre doldurulması yöntemi ile analize devam edilebilmesi için kayıp veri analizi EM Means Significance değerine bakılmış, 0.05’ten büyük bir değer tespit edildiğinden, kayıp veriler rassal olarak dağıldığına kanat getirilmiş ve doldurma işlemi yapılmıştır. Bu sebeple boş bırakılan sorularının doldurulması için regresyona göre doldurma seçeneği bilgi vermeyen bireylerin boş bıraktığı sorular için literatürde en güvenilir yöntem olarak bildirildiğinden bu yöntem tercih edilmiştir. Eksik verilerin analizi tamamlandıktan sonra, rastgele cevaplamaların verileri manipüle etmesini önlemek ve ankete katılanların konsantrasyonunu en üst düzeye çıkarmak için olumlu ve olumsuz ifadeler birlikte gözden geçirilmiştir. Bu kapsamda ilk aşamada ankete Türkiye için ankete Suriyeli 652, yerli 869 kişi; Almanya verilerinde ise Suriyeli 437, yerli 486 kişi katılmıştır. Ancak Türkiye’de ankete katılan Suriyelilerden 13 kişinin, Yerlilerden 21 kişinin, Almanya’da Suriyelilerden 9 kişinin, Yerlilerden ise 16 kişinin soruları okumadan rastgele işaretlediği tespit edilmiş ve bu kişilerin cevapları veri setinden çıkarılmıştır. Daha sonra, olumlu ve olumsuz ifadelerin uyumluluğunu sağlamak için veri setindeki olumsuz ifadeler ters kodlama yöntemi kullanılarak yeniden kodlanmış

ve sıralanmıştır. Ters kodlama sonrası faktörler arası dağılım incelenmeden önce, korelasyon kullanılarak ifadeler arasındaki uygunluk belirlenmiş ve aynı faktöre yüklendiği varsayılan ifadeler arasındaki uygunluk için korelasyon testi yapılmıştır. Böylece katılımcıların aynı soruyu birden fazla değişkene atfetmesi durumunun önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Birden fazla faktöre dağılan sorularda katılımcının o soruyu başka faktörlere dağıttığı diğer bir deyimle başka değişkenlerle bağdaştırdığı düşünüldüğünden, faktör dağılımına göre bu sorunun çıkartılması veya ağırlıklı olduğu faktöre yüklenmesi en sağlıklı sonuca ulaşılmasını sağlayacaktır. Aynı faktöre yüklenen sorularda negatif yönlü ilişki tespit edilmesi durumu da katılımcı tarafından o sorunun olumsuz bir ifade olarak algılandığını göstereceğinden böyle sorular var ise ters kodlama ile yönünün değişmesi için faktör dağılımına bakılmıştır. Bu bağlamda, Almanya’da Suriyelilerle yapılan anketin E-4 sorusu ile Türkiye’de Suriyelilerle yapılan anketteki B-2 sorusu aynı faktöre dağılan diğer sorularla farklı yönde yüklendiğinden sorulara ters kodlama uygulanmıştır. İfadelerin yönleri sıralandıktan sonra veri setinin faktör dağılımını belirlemek için faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizinden sonra ölçek soruları beklendiği gibi yedi farklı faktöre yüklenmiştir. Bu faktörlerin daha önce soruların yöntemler bölümünde gruplandırıldığı gibi barınma, yaşam hakkı, sağlık hakkı, eğitim hakkı, ekonomik haklar, dini inanç özgürlüğü ve kültürel haklar ve son olarak adil yargılanma hakkı olarak gruplandırıldığı görülmektedir. Faktör dağılımından sonra, her bir ifadenin ait olduğu faktörün ortalama değerleri, daha sonraki analizler için işlenmiştir. T-testi, ANOVA, korelasyon analizi ve regresyon analizi için kullanılan modeldeki veriler, faktör dağılımının ardından yedi farklı ortalama ile gerçekleştirilmiştir. Faktör analizi sonucunda C-3 sorusu her iki faktöre de eşit yüklendiği için ölçeklerden çıkarılmıştır.

Daha ileri düzeyde bir analiz yapabilmek için verilerin literatüre göre güvenilirliğini ve normalliğini test etmek gerekmektedir. Bu kapsamda veri seti normallik testine tabi tutulmuştur. Çarpıklık ve basıklık değerleri veri setinin analize uygun olduğunu göstermiştir. Güvenirlik değeri için veri setine ait faktörler, Cronbach's alpha değerleri dikkate alınarak hem tek tek hem de birlikte analiz edilmiştir. Bu sonuçlar içerisinde Adil yargılanma hakkı ölçeği, Sağlık hakkı ölçeği, yaşam hakkı ölçeği diğer ölçeklerden daha iyi performans göstermiş ve yaşam hakkı ölçeği en güvenilir ölçek olarak ortaya çıkmıştır. Çalışmanın devamında, araştırmanın önce betimleyici bulguları üzerinde durulacak, sonrasında korelasyon testleri ve regresyon analizlerine bakılarak anlamlı farklılıklar olup olmadığı tespit edilecektir.

4.4.2. Ülkeler Bazında Anketlerin Betimleyici Bulguları

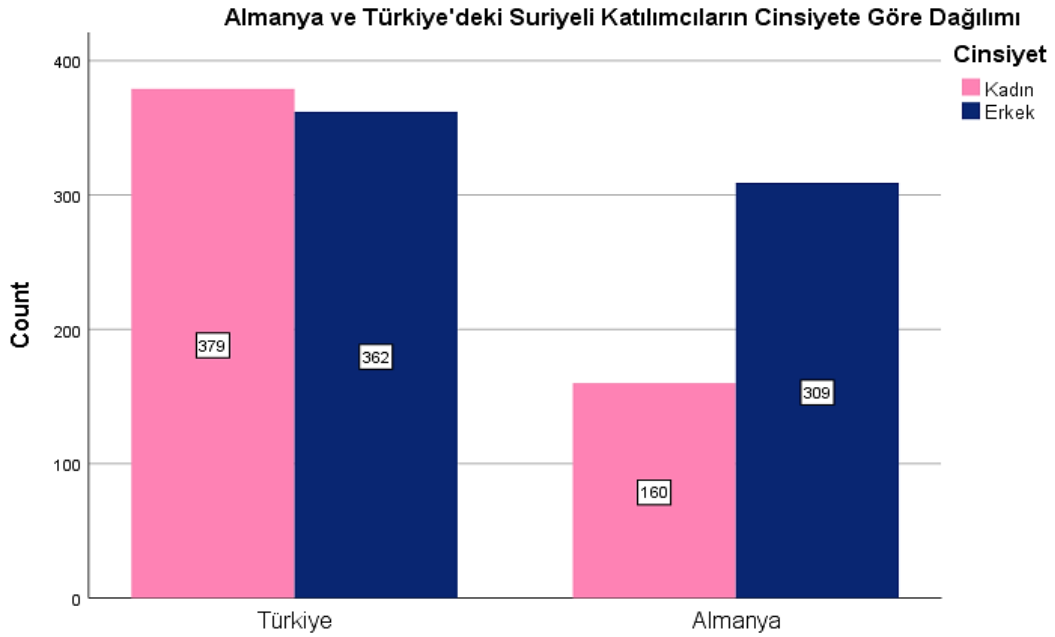
Çalışma verileri, aynı sorular ekseninde Almanya ve Türkiye'deki Suriyeli mültecilere sorulan sorulara verilen cevaplardan toplandığı için iki veri birleştirilerek incelemeye alınmıştır. Çalışmanın değişkenleri arasında göçmenlik türü olmadığından ve Almanya'da hiç düzensiz göçmen statüsünde Suriyeli katılımcı bulunmadığından tablo olarak gösterilmeyecek, ancak betimleyici verilerin Türkiye'ye dair olan kısımlarında kısaca değinilecektir. Türkiye'de yapılan saha çalışmasında katılımcılardan 112 kişinin düzensiz göçmen olduğu tespit edilmiştir. Bu kişiler demografik özellikleri açısından değerlendirildiğinde, büyük çoğunluğunun genç, bekar ve erkek olduğu tespit edilmiştir. Öncelikle iki ülkedeki Suriyeli katılımcıların yaşa göre dağılımı aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 4.1. *Almanya ve Türkiye'deki Suriyeli Katılımcıların Yaşlara Göre Dağılımı*

		TÜRKİYE	ALMANYA	Toplam
Yaşınız	18-25	320	127	447

	25-45	274	92	366
	45-65	104	136	240
	65+	43	114	157
Toplam		741	469	1210

Tablo incelendiğinde, Türkiye ve Almanya'daki mültecilerin yaşa göre dağılımlarından da görüleceği üzere Türkiye'deki katılımcılar çoğunlukla gençlerden oluşurken, Almanya'da daha homojen bir dağılım gözlenmektedir. Cinsiyete göre dağılıma geldiğimizde ise homojen dağılım Türkiye'deki katılımcılar arasında gözlemlenirken, Almanya'da bari bir şekilde Erkek katılımcıların daha fazla olduğu görülmektedir.

Şekil 4.1. *Almanya ve Türkiye'deki Suriyeli Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı*

Medeni durumlarına göre Türkiye ve Almanya'daki Suriyeli katılımcılar kıyaslandığında ise, dikkat çekici bir ayrım görülmemekte, aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere iki ülkede de görece homojen bir dağılım gözlemlendiği söylenebilmektedir. Ancak Türkiye'de Evli katılımcı sayısı daha yüksekken, Almanya'da ise Bekar katılımcı sayısının yüksek olduğu veriler ışığında anlaşılmaktadır.

Tablo 4.2. *Almanya ve Türkiye'deki Suriyeli Katılımcıların Medeni Durumu*

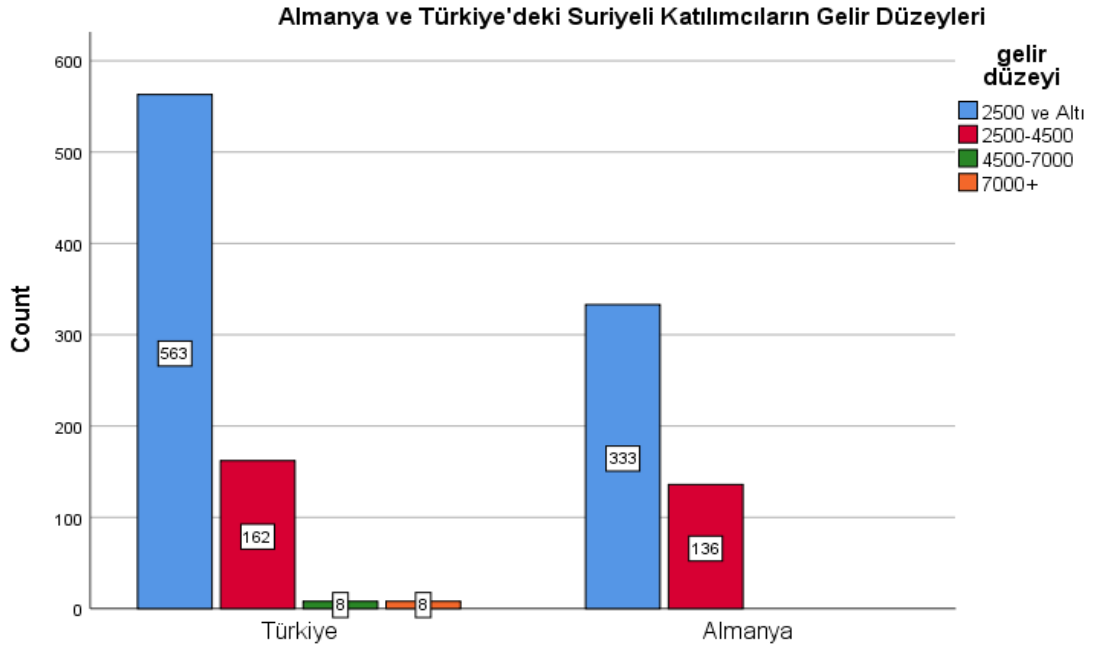
		Türkiye	Almanya	Toplam
Medeni hal	Evli	412	182	594
	Bekar	329	287	616
Toplam		741	469	1210

Katılımcıların Şehirlere göre dağılımına bakıldığında ise Suriyelilerin kalabalık olduğu şehirlerin ülkelerde bariz bir şekilde yüksek sayıda katılımı da beraberinde getirdiğini göstermektedir. Tabloda da görüldüğü üzere, en yüksek katılımcı sayıları Suriyelilerin yoğun olarak toplandığı şehirler olarak çalışmaya dahil edilen İstanbul ve Berlin'de görülmektedir.

Tablo 4.3. *Almanya ve Türkiye'deki Suriyeli Katılımcıların Şehirlere Göre Dağılımı*

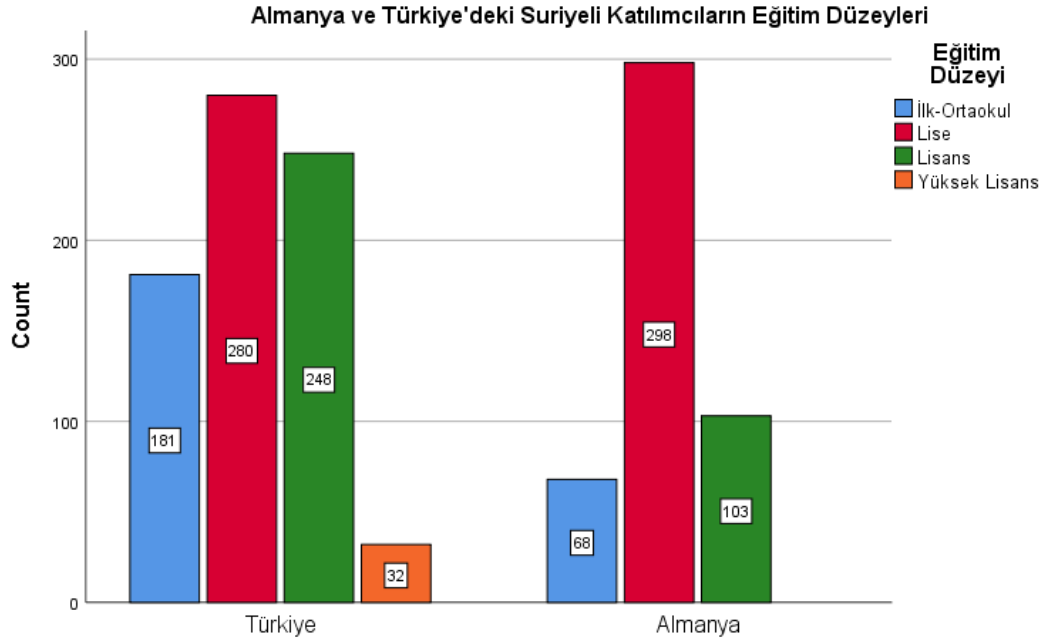
		Türkiye	Almanya	
Şehir	İstanbul	410	195	Berlin
	Kilis	191	138	Bremen
	Hatay	140	136	Hamburg
Total		741	469	

Katılımcıların gelir düzeylerinin ülkelere göre dağılımı incelendiğinde ise, çalışmanın temel çıkış noktasına paralel olarak önemli ip uçları vermektedir. Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere ankete katılan Suriyelilerin gelir düzeyleri Almanya'da 4500 Avro'nun üzerine çıkmamaktadır. Türkiye'de ise 4500 TL üzerinde kazanan Suriyeli katılımcı sayısı 8, 7000 TL üzerinde kazanan da 8 kişidir.

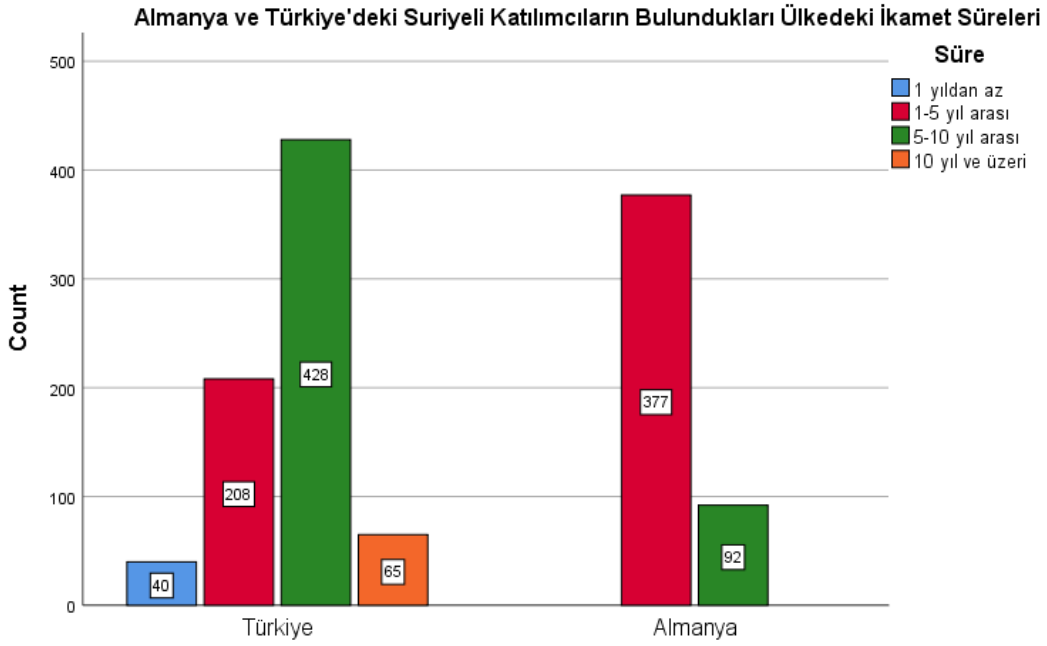
Şekil 4.2. Almanya ve Türkiye'deki Suriyeli Katılımcıların Gelir Düzeyleri

Eğitim düzeyleri temelinde bir karşılaştırmaya gidildiğinde, Almanya ve Türkiye’de yaşayan Suriyeli katılımcıların eğitim düzeylerinin iki ülkede de benzer bir eğilimde seyrettikleri, çok fazla yüksek eğitimli kişi olmadığı, iki ülkede de en yoğun eğitiminin ise lise mezunu düzeyinde toplandığı dikkat çekmektedir. Ek olarak Türkiye’de 32 kişinin Yüksek lisans mezunu olduğu görülmüş, ancak ne Almanya’da ne de Türkiye’de katılımcılar arasında doktora mezununa rastlanmamıştır.

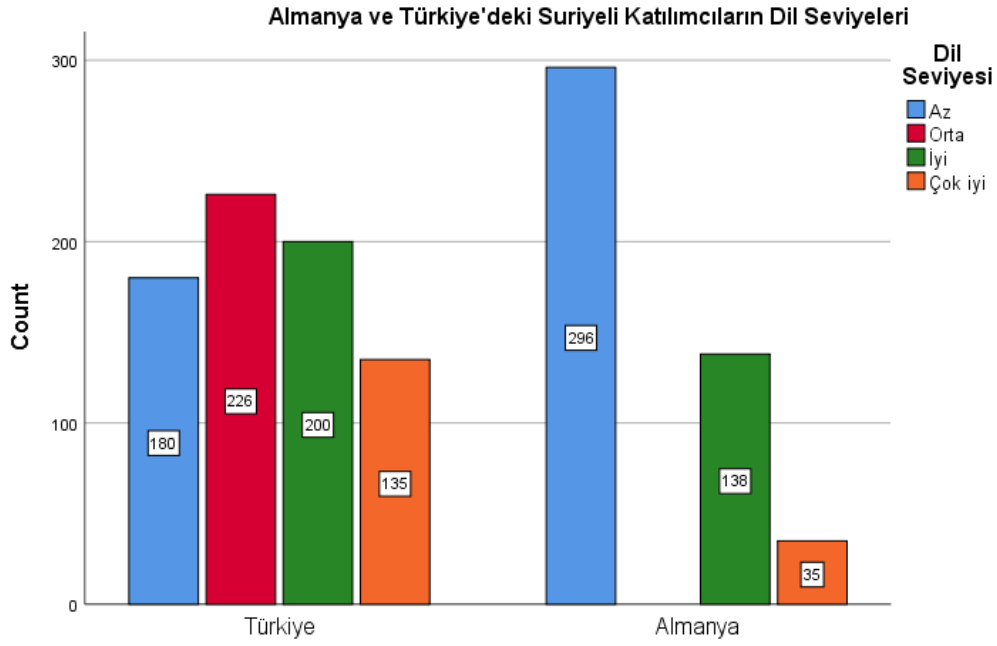
Şekil 4.3. Almanya ve Türkiye'deki Suriyeli Katılımcıların Eğitim Düzeyleri

Coğrafi yakınlık ve farklı göç politikalarının yansıması olarak Suriyeli katılımcıların da ikamet süreleri arasında farklılıklar bulunması gayet tabii beklenmektedir. Bu çerçevede aşağıdaki tablodan da anlaşıldığı üzere Almanya'daki Suriyeli katılımcılar yalnızca 1-5 yıl ve 5-10 yıl arasında ikamet süresini işaretlerken, Türkiye'deki katılımcılarda ise yeni gelmiş olanlar da, 10 yıldan fazladır Türkiye'de yaşayan da bulunmaktadır.

Şekil 4.4. Almanya ve Türkiye'deki Suriyeli Katılımcıların Buldukları Ülkedeki İkamet Süreleri

Dil eğitimi özellikle bir önceki bölümde ülkelerin göç politikaları bağlamında incelendiğinde, Almanya'nın sığınmacıların entegrasyonu için önceliklendirdiği en önemli konulardan biri de 600 saatlik dil eğitimi verilmesidir. Böylece sığınmacıların ülkeye adaptasyonunun kolaylaşacağı düşünülmektedir, özellikle sivil toplum kuruluşlarınca hazırlanan son dönem raporlarda da bu politikanın meyvelerinin toplanmaya başladığı ve dil bilme seviyelerinin giderek yükseldiği belirtilmiştir. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere, Türkiye'de dil bilme seviyesi bağlamında daha homojen bir dağılım var iken, Almanya için hatırı sayılır oranda kişi iyi ve çok iyi bir şekilde Almanca bildiklerini belirtmişlerdir. Ancak Almanya'da hala çok az Almanca bildiğini belirten kişi sayısı oldukça yüksektir.

Şekil 4.5. *Almanya ve Türkiye'deki Katılımcıların Dil Seviyeleri*

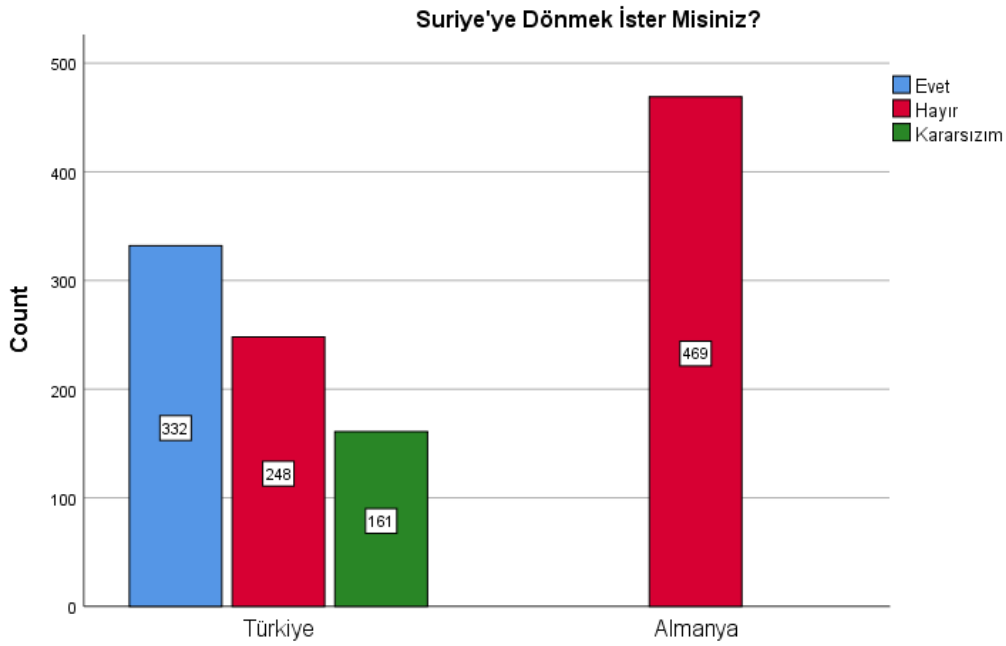
İki ülkenin politikaları karşılaştırılmadan önce genel anlamda iki ülkenin toplam verisi üzerinden ülkede buldukları süre boyunca dil becerilerinin gelişmiş olabileceği üzerine yapılan korelasyon testi sonucunda, aşağıdaki tablodan da anlaşıldığı üzere istatistiksel olarak yüksek anlamlı bir bağıntı tespit edilmiştir. Diğer bir deyimle Suriyeli sığınmacıların buldukları ülkedeki ikamet süreleri arttıkça dil becerilerinde pozitif yönlü bir etki gözlenmektedir.

Tablo 4.4. *Dil Becerisi ve İkamet Süresi Korelasyon Testi Sonucu*

		Dil seviyesi	İkamet Süresi
Dil seviyesi.	Pearson Correlation	1	,138**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	1210	1210
İkamet Süresi	Pearson Correlation	,138**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	1210	1210

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Almanya ve Türkiye’de yaşayan Suriyelilere dair betimsel istatistiklerin sonuncusu ise, aslında çalışmanın temel çıkış noktasını oluşturan bireyin topluma kendini ne kadar ait hissettiği, yoksa hala dönmeyi aklının bir köşesinde tutup tutmadığını ölçmek üzere sorulmuş soruya dairdir. Aşağıdaki grafikten de açıkça görüleceği üzere Almanya’da katılımcıların tamamı “Suriye’de her şey yoluna girse, ülkenize dönmek ister misiniz?” sorusuna hayır cevabı verirken, Türkiye’de ise katılımcıların neredeyse yarısı

Şekil 4.6. Suriye'ye Dönmek İster Misiniz?

dönmek istediklerini belirtmiştir, oldukça yüksek sayıda da kararsızlar görülmektedir.

Ülkelerinde her şey normale döndüğü halde bireylerin yine de dönmek istememelerinin yegâne sebebi ya buldukları pozisyondan duydukları memnuniyet ya da daha kötüsü bir pozisyona düşme ihtimallerinin verdiği korkudur. Öyle ya da böyle Almanya yürüttüğü politikalarla, sunduğu hizmetler ve sağladığı haklarla Suriyeli sığınmacıların gözünde şu aşamada vazgeçilmez bir konumda bulunmaktadır. Türkiye’nin karnesine baktığımızda ise büyük çoğunluğun dönmek istediği, bir kısmının

da kararsız olduğu görülmektedir. Ülkesel farklılıklar bağlamında demografik verilerin korelasyon testi sonucunda ise Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin Almanya’dakilere oranla daha uzun süredir ikamet ettiği, Suriye’ye dönmek isteklerinin Almanya’dakilere oranla Türkiye’dekilerde daha fazla olduğu ekler bölümünde daha detaylı bir şekilde aktarılmıştır.

Türkiye’de yerli halkla yapılan anketler sonucu betimsel istatistiklere bakıldığında ise, 875 katılımcının cinsiyet ve medeni durumları açısından oldukça homojen bir durum gözlemlenirken, yaş gruplarına göre değerlendirildiğinde, 65+ üzeri katılımın sınırlı olduğu görülmektedir. Anketin yapıldığı süreçteki pandemi yasaklarının sürdüğü, anketin genel anlamda daha çok online olarak yayıldığı ve 65 yaş ve üzeri bireylerin teknoloji kullanımları göz önünde bulundurulduğunda, bu durum daha net anlaşılmaktadır.

Tablo 4.5. Türkiye’de Ankete Katılan Yerli Halkın Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

		Frequency	Percent
Valid	18-25	317	36,2
	25-45	363	41,5
	45-65	169	19,3
	65+	26	3,0
	Total	875	100,0

Cinsiyet bağlamında, kadınların çok az bir farkla daha çoğunlukta olduğu söylenebilir, ancak örneklemin sağlanması için toplanması beklenen sayının oldukça üzerinde olması hasebiyle iyi bir evren örneklem uyumu yakalandığı düşünülmektedir. Aşağıdaki tablodan incelenebileceği üzere, ankete katılan kişilerin %53.5’i kadınlardan, %46.5’i ise erkeklerden oluşmaktadır.

Tablo 4.6. *Türkiye’de Ankete Katılan Yerli Halkın Cinsiyete Göre Dağılımı*

		Frequency	Percent
Valid	Kadın	468	53,5
	Erkek	407	46,5
	Total	875	100,0

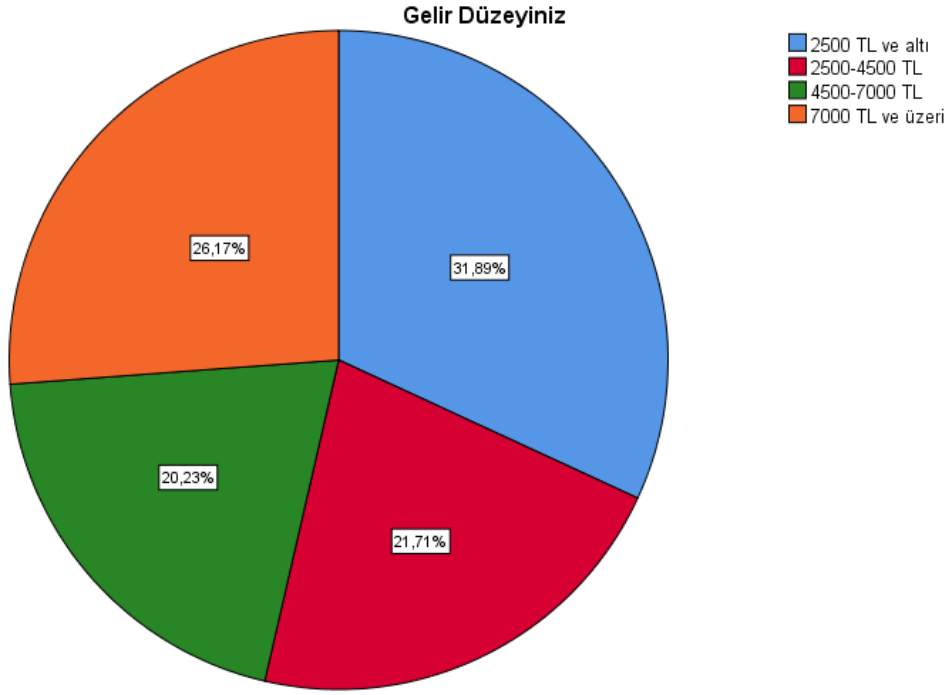
Cinsiyet değişkenine benzer bir trendin de medeni durumda yakalandığı düşünülürse, medeni hali Bekar olarak işaretleyenlerin, evlilere göre ankete daha çok katılım sağladıkları görülmektedir. Aşağıdaki tablodan da görüldüğü üzere ankete katılan katılımcıların %52.8’i Bekarlardan oluşurken, %47.2’si evli olduğunu belirtmiştir.

Tablo 4.7. *Türkiye’de Ankete Katılan Yerli Halkın Medeni Durumlarına Göre Dağılımı*

		Frequency	Percent
Valid	Evli	413	47,2
	Bekar	462	52,8
	Total	875	100,0

Gelir düzeyi dağılımı için öncelikle anket verilerinin toplanması için yapılan saha çalışması tarihinin 2021 Ekim olduğu, bu sebeple dönemin asgari ücreti baz alınarak böyle bir gruptandırmaya gidildiği, en alt sınırın asgari ücret ve altı olarak belirlendiğini belirtmek daha sağlıklı analiz imkânı sunacaktır. Aşağıdaki görselden de anlaşılacağı üzere, gelir dağılımında oldukça homojen bir dağılım söz konusudur. Katılımcıların büyük çoğunluğu asgari ücret ve altında kazandığını belirtirken, %21.71’i asgari ücretin biraz üzerinde, %20.23’ü 4500-7000 TL arasında, %26.17’sinin ise 7000 TL ve üzeri kazandığını belirtmişlerdir. Yukarıda bahsedildiği üzere, Türkiye’de yapılmış Suriyelilere dair anketin betimsel sonuçlarından da anlaşılacağı üzere ankete katılan Suriyelilerin yalnızca 16 kişinin gelir düzeyi 4500 TL ve üzerindedir. Bu bağlamda incelendiğinde de katılımcılar arasında kazanç bağlamında da Suriyelilerin Türklere

oranla daha az kazandığı örneklem çerçevesinde söylenebilmektedir. Ancak bu noktada bir şerh koymakta yarar vardır, bu çalışma yalnızca saha çalışması yapıldığı tarihte toplanan veriler ışığında varsayımlarda bulunmaktadır, bu sonuçlar Suriyeli olup hiç kimse 7000 TL ve üzeri kazanmıyor demek değildir. Yalnızca yapılan çalışmanın incelenen verileri sonucu, anket çalışması yürütülen kişiler arasında 4500 TL ve üzeri kazan kişi sayısının azlığı üzerine böyle bir kıyaslama örneklemin oldukça yüksek katılımıla toplandığı göz önünde bulundurularak yapılmaktadır.

Şekil 4.7. Türkiye’de Ankete Katılan Yerli Halkın Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı

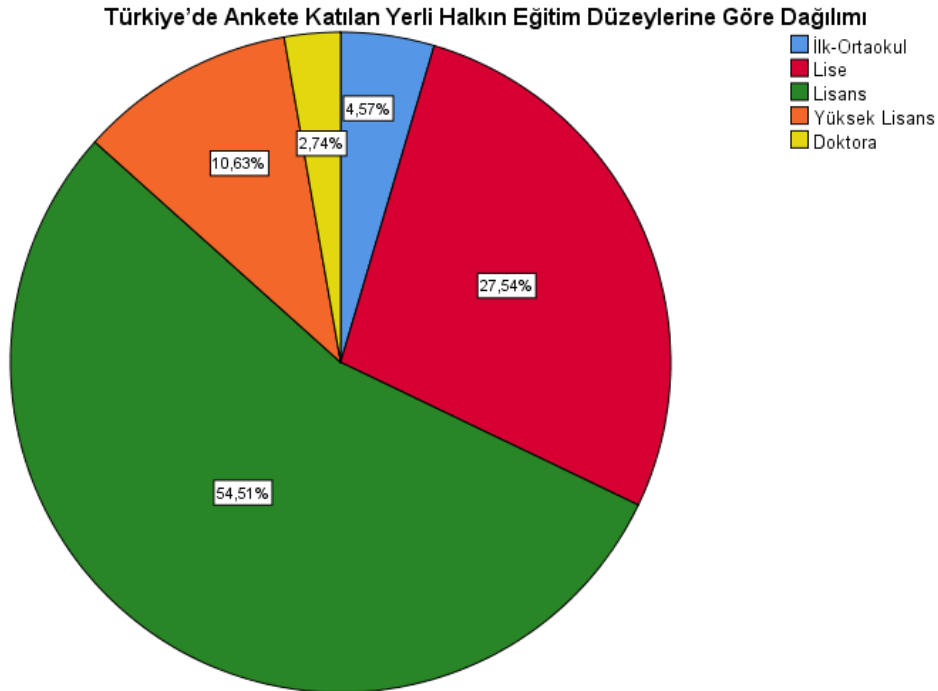
Katılımcıların şehirlere göre dağılımında da evrenin oldukça iyi bir yansıması olarak sonuçlar tabloda görülmektedir. Öncelikle sahada da oldukça zorlanılan bir şehir olarak Kilis’te çok sınırlı sayıda yerli halka ulaşılmıştır. Ancak aynı problemlerin Suriyelilerle yapılan ankette yaşanmadığı, yukarıda paylaşılan Suriyelilerin yaşadıkları şehirler tablosundan da rahatlıkla görülebilmektedir. Tabloda beklendiği gibi İstanbul’da katılım çok daha yüksektir, bu bağlamda tabakalı örnekleme yapmanın etkisinin

olduğunu belirtmekte fayda vardır. Tabakalı örnekleme yerine eşit sayıda kişi ile yapılması planlansaydı Kilis'te istenilen sayıya ulaşılması oldukça güç olacak ve tam bir evren örneklem uyumundan bahsedilemeyecekti.

Tablo 4.8. Türkiye'de Ankete Katılan Yerli Halkın Buldukları Şehirlere Göre Dağılımı

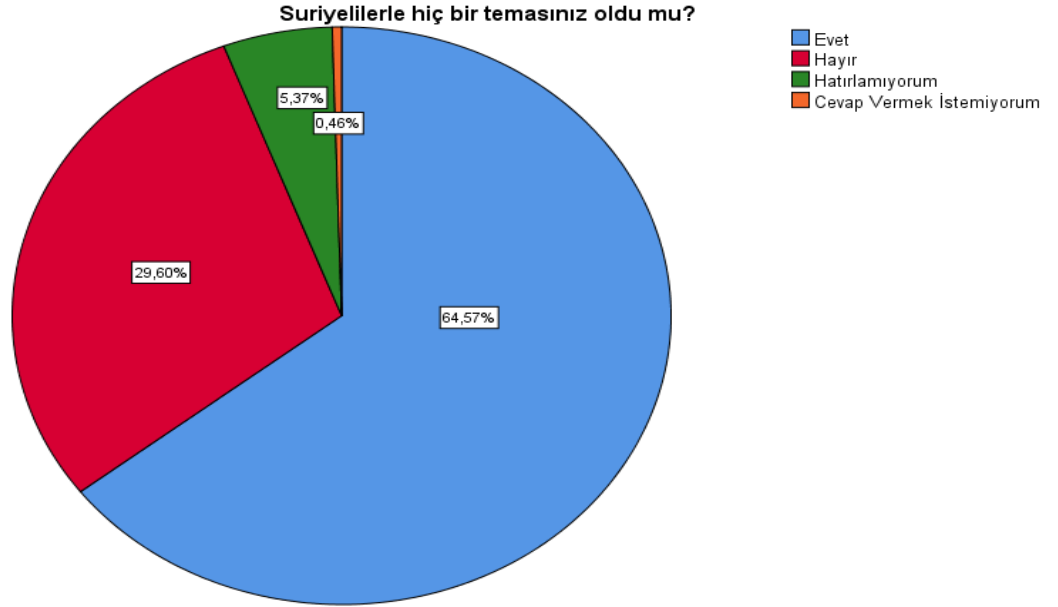
		Frequency	Percent
Valid	İstanbul	717	81,9
	Kilis	31	3,5
	Hatay	127	14,5
	Total	875	100,0

Ankete katılan kişilerin evreni çok yüksek seviyede yansıttığı bir diğer değişken ise eğitim düzeyi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede ankete katılan kişilerin büyük çoğunluğu üniversite mezunlarından oluşmaktadır. Ankete en az katılan grup %2.74 oran ile doktora mezunlarından oluşurken, onları %4.57 ile ilk ve ortaokul mezunları takip etmektedir.

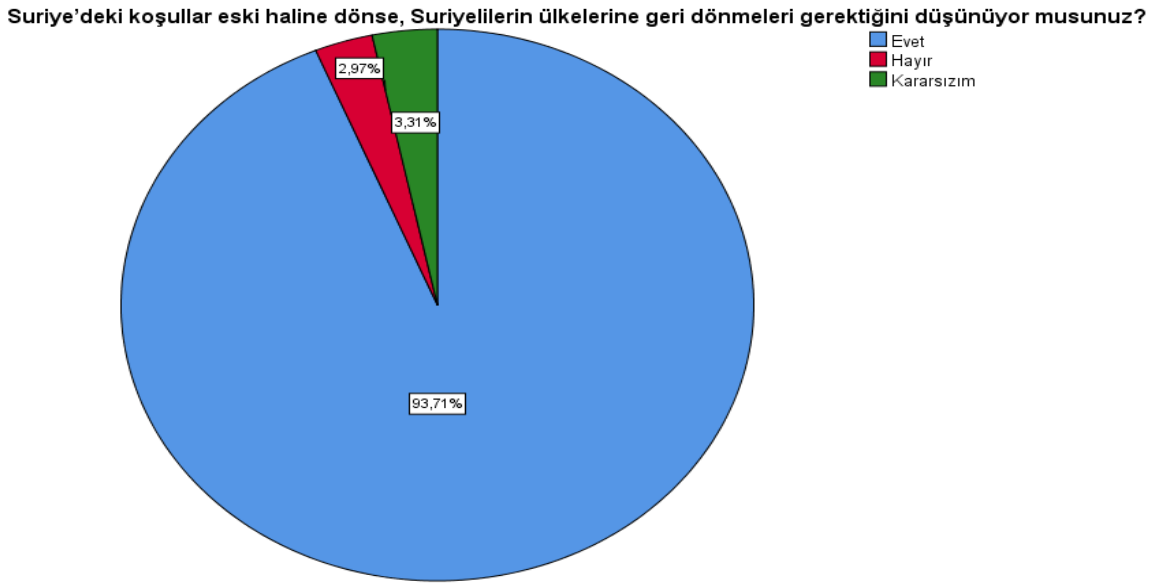
Şekil 4.8. Türkiye'de Ankete Katılan Yerli Halkın Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

Resmi kayıtlar çerçevesinde 3 milyonun üzerinde Suriyelinin yaşadığı bir ülkede, yerli halkın doğal olarak birçok sığınmacı ile bir noktada denk gelebileceği, konuşma, komşuluk, iş arkadaşlığı veya aynı toplu taşımayı kullanmak gibi hayatın olağan akışında bir temas kurulabileceği beklenmektedir. Bu bağlamda ankete katılan yerlilere sorulan Suriyelilerle herhangi bir temasınız oldu mu sorusuna %64.57 oranında evet cevabı alındığından evrenin iyi bir yansıması olduğu düşünülmektedir. %29.60'ın ise 11 yıllık Suriyelilerin bulunması sürecinde hiç temas etmemiş olmaları oldukça şaşırtıcı bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır.

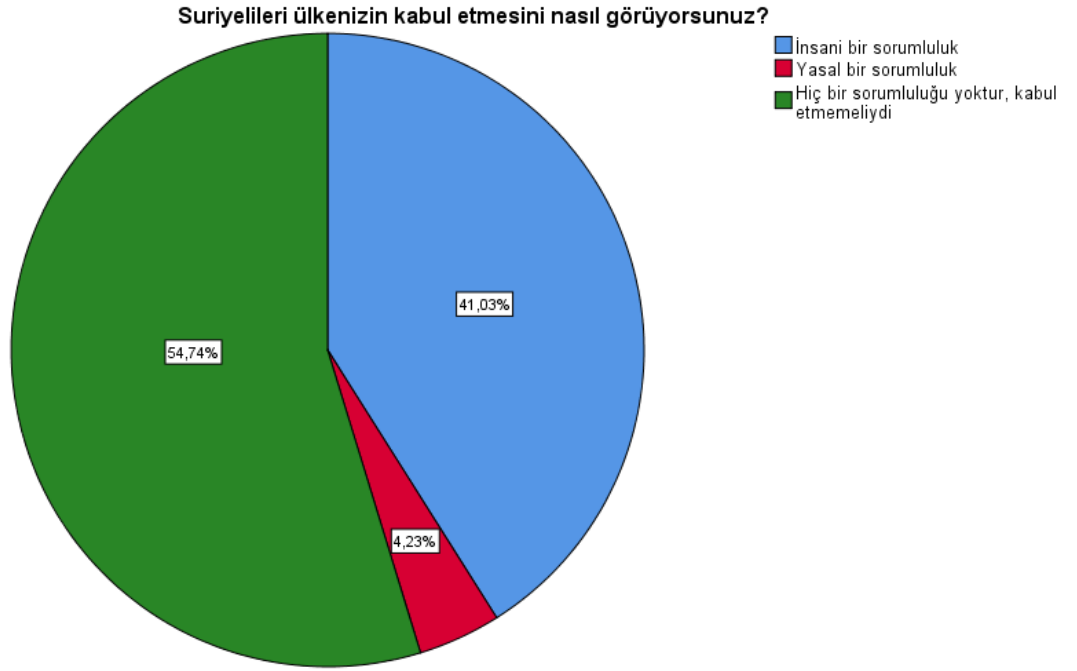
Şekil 4.9. Suriyelilerle hiç temasınız oldu mu?

Bir diğ er önemli konu da yerli halkın Suriyelilere dair algıları sonucunda tutum ve davranışlarıdır. Bu davranışlar ne yazık ki farklı araçlarla çok kolay manipüle olabilmekte ve Suriyeli sığınmacılar güvenlikleştirilerek “misafirliğin çok uzadığı” artık dönmeleri gerektiği gibi söylemlere eşlik edebilmektedir. Bu bağlamda yerli halka sorulan Suriye’de koşullar normal şartlara dönse, ülkelerine dönmelerini ister misiniz sorusuna ankete katılanların % 93.71’i evet dönmeliler yanıtını vermiştir. Buradan hareketle aslında Türkiye’ye Suriyelilerin ilk girişte liderler tarafından “misafir” olarak lanse edilmesi de toplumda bir geçicilik hissi uyandırmış ve bir gün dönebilecekleri fikri ağır bastığından dönmelerine birçok kişi evet demektedir.

Şekil 4.10. Suriye’deki koşullar eski haline dönse, Suriyelilerin ülkelerine geri dönmeleri gerektiğini düşünüyor musunuz?

Bir önceki soruya paralel olarak Suriyelilerin ülkeye kabulünün bireylerin zihninde nasıl bir zeminde olduğunun belirlenebilmesi için sorulan soruda ise katılımcıların yarısından çoğunun ülkelerinin Suriyelilere dair bir sorumluluğu olmadığını ve kabul etmemesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ancak %41.03’lük bir kesim ise bunun insani bir sorumluluk olduğunu belirtmektedir.

Şekil 4.11. Suriyelileri ülkenizin kabul etmesini nasıl görüyorsunuz?

Tüm demografik veriler ve bahsedilen sorular arasında demografik bir ilişki olup olmadığının tespiti için korelasyon testi yapılmıştır. Testin detaylı sonucuna ekler bölümünden ulaşılabilmektedir. Ancak test sonucunda bazı önemli bulgular tespit edilmiştir. Öncelikle Bireylerin medeni durumları ve cinsiyetlerinin Suriyelilerle temasa geçmeleri üzerinde istatistiksel olarak yüksek anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu ilişkiye göre bekarların evlilere göre daha çok temas kurdukları tespit edilmiştir. Cinsiyete göre değerlendirildiğinde ise erkeklerin kadınlara göre daha fazla temasa geçtiği görülmektedir. Gelir düzeyinin etkisine bakıldığında ise düşük gelir düzeyindeki bireylerin Suriyelilerle daha çok temasa geçtikleri tespit edilmiştir. Suriye'deki koşulların yaşanılabilir şartlara geri döndüğünde Suriyeliler geri dönsün mü sorusuna verilen cevaplar analiz edildiğinde ise evlilerin bekarlara oranla Suriyelilerin ülkelerine dönmeleri konusunda daha kararlı oldukları görülmektedir. Suriyelilerle temas açısından değerlendirildiğinde ise Suriyelilerle hiç temas etmeyenlerin Suriyelilere dair ülkelerinin

herhangi bir sorumluluğu olmadığını ve kabul edilmemeleri gerektiği fikrini savunduğu görülmektedir (Ekler).

Almanya’da ankete katılan yerli halkın betimsel istatistiklerine değinecek olursak, yaş grupları bazında yoğunluklu olarak katılımcıların 25-45 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye’den farklı olarak yine pandemi dönemi olmasına ve anketlerin çoğunluğunun online olarak dağıtılmasına rağmen 65 yaş ve üzeri katılımın oldukça yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 4.9. *Almanya’da Ankete Katılan Yerli Halkın Yaş Gruplarına Göre Dağılımı*

		Frequency	Percent
Valid	18-25	98	18,0
	25-45	242	44,5
	45-65	84	15,4
	65+	120	22,1
	Total	544	100,0

Cinsiyete göre dağılım incelendiğinde ise aşağıdaki tablodan da görüldüğü üzere kadınların erkeklere göre ankete katılımı bariz şekilde daha azdır. Katılımcıların %64.7’si erkeklerden oluşurken, yalnızca %35.3’ü kadınlardan oluşmaktadır.

Tablo 4.10. *Almanya’da Ankete Katılan Yerli Halkın Cinsiyetlerine Göre Dağılımı*

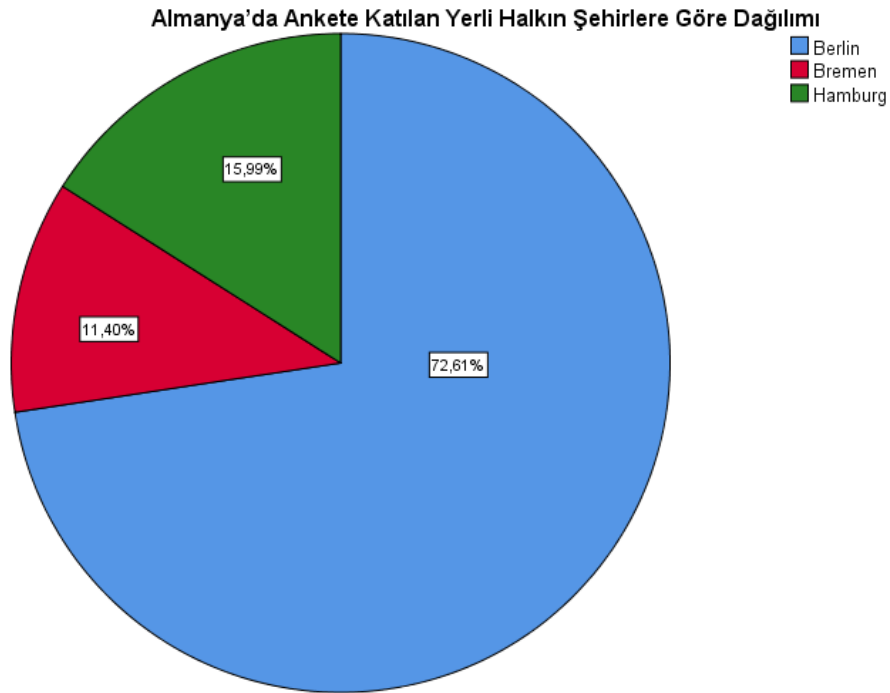
		Frequency	Percent
Valid	Kadın	192	35,3
	Erkek	352	64,7
	Total	544	100,0

Cinsiyetin aksine medeni durum baz alındığında daha homojen bir dağılım gözlemlenmektedir. Aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere katılımcıların %55.5’i bekar iken, %44.5’inin evli olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.11. *Almanya’da Ankete Katılan Yerli Halkın Medeni Durumlarına Göre Dağılımı*

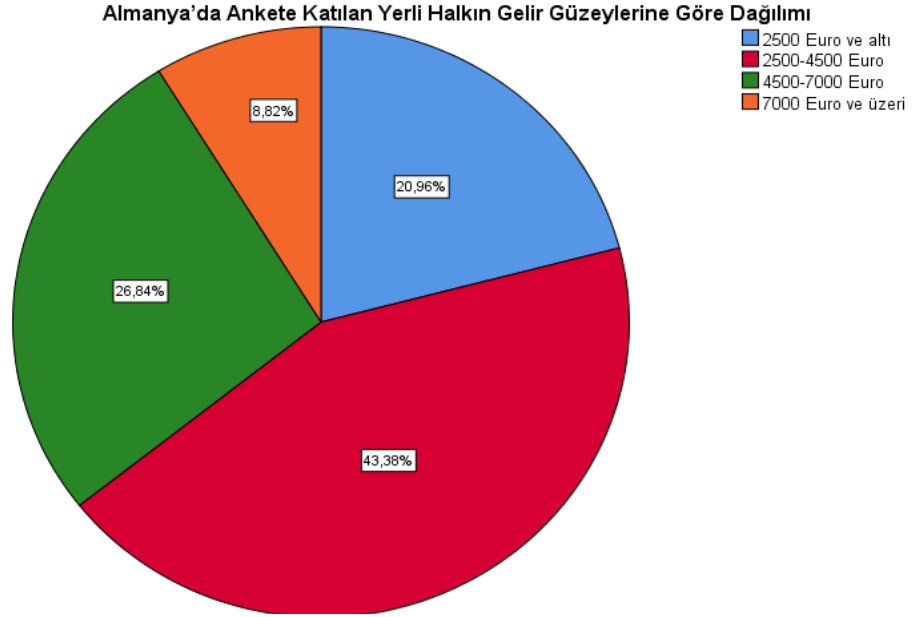
		Frequency	Percent
Valid	Evli	242	44,5
	Bekar	302	55,5
	Total	544	100,0

Ankete katılanların ikamet ettikleri şehirlere bakıldığında, Türkiye’deki trende paralel olarak tabakalı örneklemenin getirisiyle Berlin’de en kalabalık, sonrasında Hamburg son olarak da Bremen olarak sıralanmaktadır. Katılımcıların %72.61’i Berlin’de ikamet etmet ettiklerini beyan etmişlerdir.

Şekil 4.12. *Almanya’da Ankete Katılan Yerli Halkın Şehirlere Göre Dağılımı*

Katılımcıların gelir düzeylerine göre dağılımlarına bakıldığında da Almanya’da oldukça homojen bir dağılım görülmektedir. Ancak Almanya’da yaşayan Suriyelilerin yukarı bahsedilen verileri ışığında karşılaştırıldığında Almanya’da 4500 Avro ve üzeri kazanan Suriyeli mülteciye rastlanamamışken, Yerli halkın ise aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi yaklaşık olarak %35’inin 4500 Avro üzerinde kazandığı belirtilmiştir.

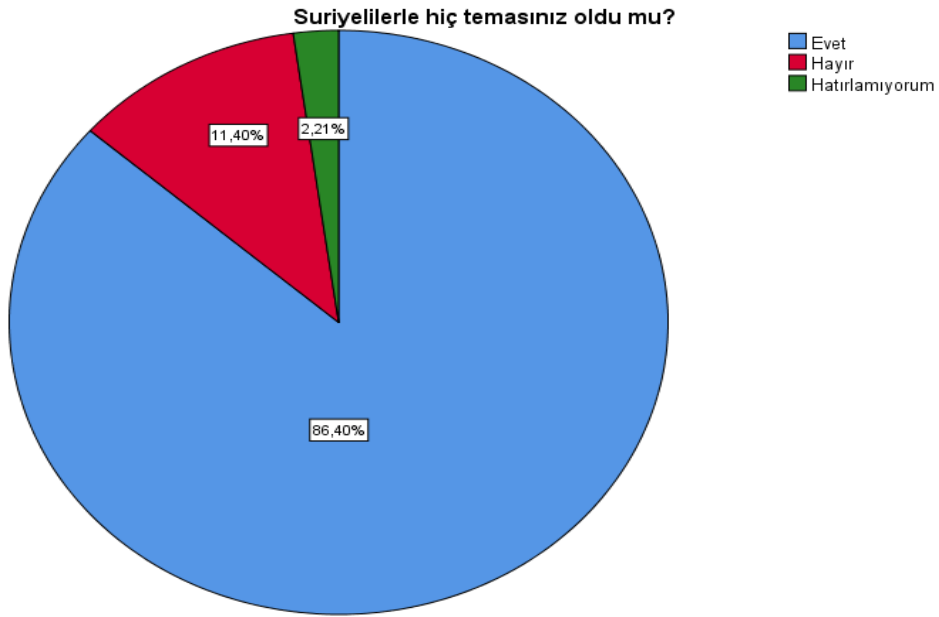

Şekil 4.13. Almanya’da Ankete Katılan Yerli Halkın Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı

Şekil 4.14. Almanya’da Ankete Katılan Yerli Halkın Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

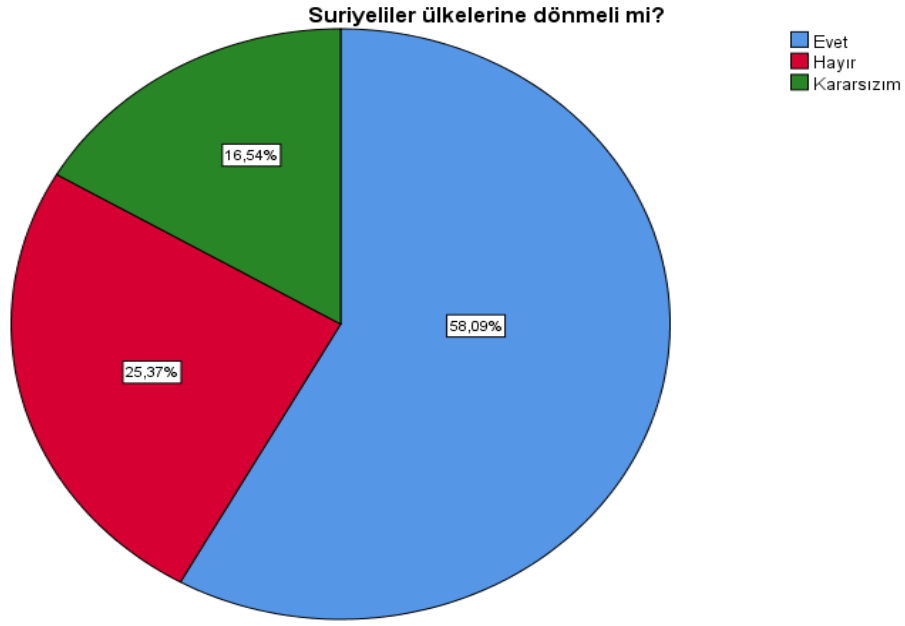
Eğitim dzeyelelerine göre incelendiğinde niversite mezunlarının çoğunlukta olmasının yanı sıra diğer katılımcıların kategorilere homojen olarak dağıldıkları görülmektedir. Ancak katılımcıların doktora mezunlarının %19.85 gibi bir değerle niversite mezunlarından hemen sonra gelmesi Almanya’da eğitim seviyesinin yüksekliğinin de bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

Şekil 4.15. Suriyelilerle hiç temasınız oldu mu?

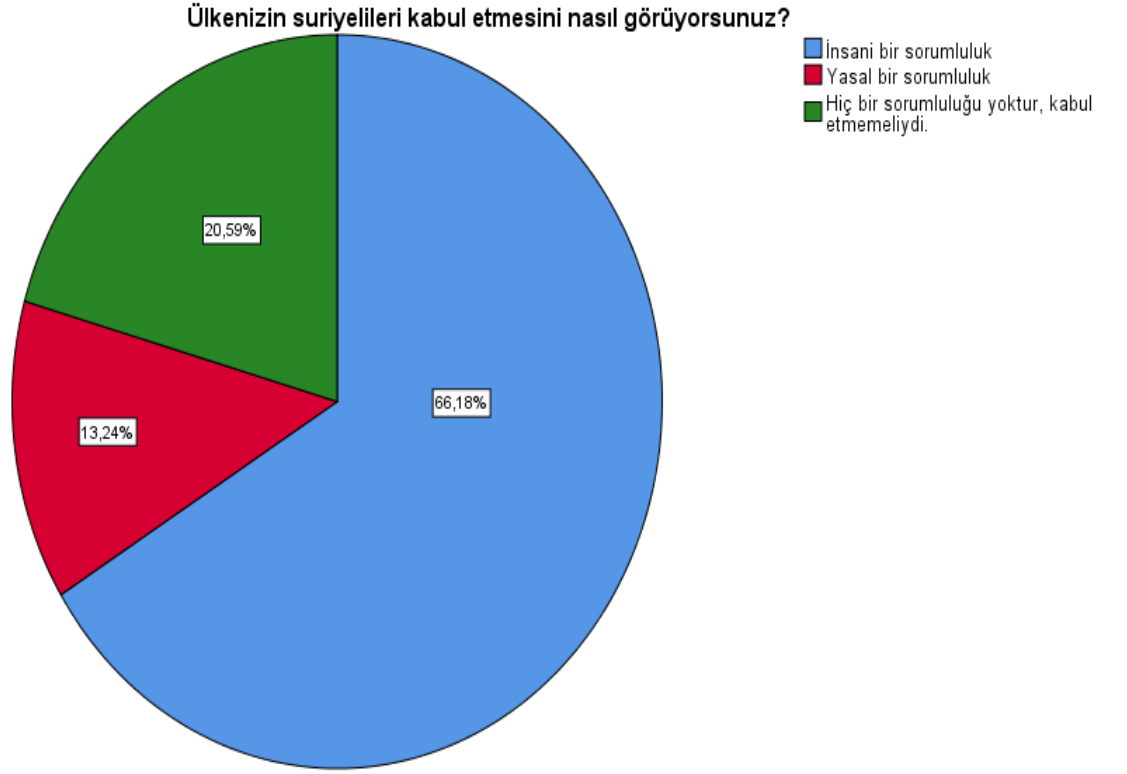
Suriyelilerle temaslarına dair sorulan soruya Almanya’daki yerli halkın büyük çoğunluğunun komşuluk ilişkisi, iş arkadaşlığı, konuşma, toplu taşımada karşılaşma gibi konulardan en az birinde bir noktada Suriyelilerle Türklere oranla daha çok temasa geçtikleri görülmektedir. Almanya’da yerli halkın Suriyelilerle temasa geçme oranı %86.4 olarak oldukça yüksek bir seviyede gözlenmektedir.

Suriye’de koşullar yaşanabilir seviyeye gelmesi şartıyla, Suriyelilerin ÷lkelerine dñnmeleri gerekli midir sorusuna ise T÷rklerin aksine Alman katılımcıların o kadar net evet dñnmeliler diyemedikleri gñr÷lmektedir. Aşağıdaki grafikten de anlaşılacağı üzere %25.37 oranında katılımcının hayır dñnmemeliler dediği gñr÷lmektedir. Ancak %58.09 gibi b÷y÷k bir çoğunluğun ise hala dñnmeleri gerektiğini d÷ř÷nd÷đü de gñze çarpan bir diğer önemli değerdir.

şekil 4.16. Suriyeliler ÷lkelerine dñnmeli mi?

Gñçmen kabul÷n÷n yerel halk gñz÷nde değerlendirilmesi için sorulan Suriyeli sığınmacıları ÷lkenizin kabul etmesini nasıl gñr÷yorsunuz sorusuna ise yine T÷rkiye’deki katılımcıların aksine Alman katılımcıların çoğunluğu bu kabul÷ İnsani bir sorumluluk olarak değerlendirmektedir. Hiçbir sorumluluğu yoktur, kabul etmemeliydi diyenlerin oranı ise aşağıdaki grafikte gñr÷ld÷đü üzere sadece %20.59 ile sınırlıdır.

Şekil 4.17. Ülkenizin Suriyelileri kabul etmesini nasıl görüyorsunuz?

Almanya’da yaşayan yerli halkın demografik verileri ve Suriyelilere dair sorulara verdikleri cevapların ön korelasyon testi analizine göre, tüm demografik özelliklerinin bu sorularla ilintili olduğu açıkça görülmektedir. Öncelikle yaş grupları değerlendirildiğinde Suriyelilerle bir temas konusunda yaş arttıkça Suriyelilerle temasa geçmelerinin azaldığını belirtmektedirler. Diğer bir deyimle gençler Suriyelilerle daha fazla temas halinde olduklarını belirtmişlerdir. Suriyelilerin ülkelerine dönmeleri konusunda ise yaş arttıkça ülkelerine dönmemeleri gerektiğini söyleyenlerin sayısının da arttığı tespit edilmektedir. Ancak yaşla pozitif korelasyon tespit edilen ülkenin sığınmacı kabulü sorusuna göre ise, yaşça büyük kişilerin sığınmacıların kabulünün herhangi bir sorumluluğa indirgemediği, kabul edilmemesi gerektiğini işaretledikleri görülmektedir. Cinsiyetin etkisine bakıldığında ise, erkeklerin Suriyelilerin ülkelerine dönmemesi

gerektiğini daha çok düşündüğünü, ülkeye alınmalarının da insani bir sorumluluk olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Şehir bazında değerlendirildiğinde, küçük şehirlerde yaşayanların daha çok Suriyelilerin ülkelerine dönmeleri gerektiğini, Suriyelilerle daha az temas kurduklarını ve sorumluluk bağlamında hiçbir sorumluluğu olmadığını düşündükleri sonucuna varılmaktadır. Çalışmanın hipotezleriyle de bağıntılı olarak küçük şehirlerde Suriyeli sığınmacılar daha fazla dikkat çekerek, daha keskin sonuçlarla yüz yüze kalabilmektedirler. Medeni durumun etkisine bakılacak olursa evlilerin Suriyelilerle daha fazla temas kurduğu, Suriyelilerin ülkelerine dönmeleri gerektiğini düşündükleri ve ülkelerinin Suriyelilere dair hiçbir sorumluluğu olmadığını belirttiği görülmektedir. Gelir düzeyi açısından değerlendirildiğinde gelir düzeyi arttıkça Suriyelilerle temasın azaldığı, Suriye'ye dönmeleri gerektiği fikrinin daha çok görüldüğü ve ülkenin hiçbir sorumluluğu olmadığı, kabul etmemesi gerektiği argümanı daha çok görülmektedir. Eğitimin ise yalnızca Suriyelilerin kabulüne dair soruyu etkilediği görülmektedir. Bu bağlamda eğitim düzeyi azaldıkça Suriyelilerin kabulünün insani bir sorumluluk olarak görülme ihtimali giderek artmaktadır. Yine soruların birbiriyle olan korelasyonuna bakıldığında, Suriyelilerle temas arttıkça Suriyelilerin kabul edilmemesi gerektiği fikri ve geri dönmeleri gerektiği fikri artmaktadır (Ekler). Daha detaylı korelasyon sonuçlarına ekler bölümünden ulaşılabilmektedir.

4.4.3. Korelasyon ve Regresyon Analizleri Sonuçları

İlk olarak Türkiye'de yaşayan Suriyeli katılımcıların verileri ile yapılan korelasyon analizi sonuçlarına bu bölümde değinilecektir. Veri analizinin detaylı gösterimine ekler bölümünden ulaşılabilmektedir (Ekler). Korelasyon analizine başlamadan önce, verilerde ters kodlama ile olumsuz ifadeler düzeltilmiş, daha sonra her bir faktörün ortalaması alınarak bireylerin 7 farklı temel hak ve özgürlük bağlamında

ortalama değerleri belirlenmiştir. Bu ortalama değerler ile katılımcıların demografik özelliklerinin korelasyon analizi yapıldığında istatistiksel olarak yüksek anlamlı önemli bulgulara rastlanmıştır.

Katılımcıların yaşının temel ve kültürel haklara erişim algıları üzerinde bir etkisi olup olmadığına bakılmak üzere yapılan testte, yaşlarının pozitif yönlü doğrudan ve yüksek anlamlı etkisi olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir deyimle bireylerin yaşları arttıkça erişe bildikleri hak ve hizmetlere dair memnuniyet seviyeleri de artmaktadır. Yaşın yalnızca dört temel hak ve özgürlük bağlamında yüksek anlamlı etkisi tespit edilmiştir. Barınma Hakkına 0.132 oranında, Yaşam Hakkına 0.217 oranında, Sağlık hakkına 0.272 oranında ve İnan Özgürlüğü ve Kültürel haklara da 0.105 oranında pozitif olarak bağıntılı olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyet bağlamında değerlendirildiğinde ise Erkeklerin kadınlara oranla sağlanan temel ve kültürel haklara erişimlerini daha pozitif algıladıkları ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede, barınma hakkının negatif yönlü yüksek anlamlı 0.152, eğitim hakkının negatif yönlü 0.173, istihdam hakkının negatif yönlü 0.096, İnan özgürlüğü ve kültürel haklar konusunda negatif yönlü 0.116 ve adli haklar konusunda negatif yönlü 0.075 olarak cinsiyetin etkisi olduğu düşünülmektedir. Yine medeni hale göre de yüksek anlamlı negatif yönlü bağıntılar tespit edilmiştir. Tespit edilen bağıntılar barınma hakkı (0.167), yaşam hakkı (0.329), eğitim hakkı (0.178), sağlık hakkı (0.357), inanç özgürlüğü ve kültürel haklar (0.227) ve adli haklar (0.236) konularındadır. Böylece, bekar bireylerin temel ve kültürel haklara erişim algısının evlilere göre daha düşük olduğu rahatlıkla söylenebilmektedir.

Yaşanılan şehrin etkisine bakıldığında ise İstanbul'da yaşayanların çok daha düşük düzeylerde temel ve kültürel haklara erişim algıları olduğu görülmektedir. Bu sebeple, prekaritenin İstanbul'da çok daha yüksek seviyede gözlenebileceği, veriler

çerçevesinde söylenebilmektedir. Şehrin etki ettiği temel ve kültürel haklara bakıldığında ise, adli haklar (0.086) üzerinde düşük anlamlı, sağlık hakları (0.168), ekonomik haklar (0.193), eğitim hakkı (0.194), yaşam hakkı (0.245) ve barınma hakkı (0.108) konularında yüksek anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Türkiye'deki şehirlere göre farklılıkları ölçmek amacıyla yapılan korelasyon testleri için, şehirlerin nüfusuna göre, işsizlik oranına göre, satın alma gücü paritesine göre, şehirlerdeki mülteci sayısına göre ve enflasyona göre korelasyon testi yapılmıştır. Ancak satın alma paritesi ve enflasyon değerlerine dair istatistiksel olarak anlamlı değişiklikler tespit edilememiştir. Nüfusa göre ise oldukça ilginç bulgular elde edilmiştir. Verilere göre Türkiye'de Suriyelilerin yaşadıkları şehirdeki nüfus ne kadar fazla ise, barınma haklarına erişimleri, sağlık haklarına erişimleri, adli haklara ve inanç özgürlüğü ve kültürel haklara erişimleri o kadar düşmektedir. Ancak nüfus arttıkça yaşam haklarına ve eğitim haklarına erişimde artmaktadır. Şehirdeki mülteci sayısı arttıkça ise barınma haklarına ve sağlık haklarına erişim artmakta, eğitim haklarına erişim azalmaktadır. Ancak şehirde mülteci sayısı arttıkça toplumsal konumda da azalma tespit edilmektedir, diğer bir deyimle ne kadar çok mülteci var ise genel tüm temel ve kültürel haklara erişim de o kadar düşmektedir. Şehirlerdeki işsizlik oranına göre ise işsizlik oranı arttıkça barınma ve adli haklara erişim azalmaktadır. Aynı trendde tüm genel hak ve özgürlüklere erişim de de bir düşüş gözlemlenebilmektedir (Ekler).

Gelir düzeyinin algılanan temel hak ve özgürlük erişimi seviyesine bakıldığında ise pozitif yönlü yüksek anlamlı bir bağıntı tespit edilmiştir. Yalnızca sağlık haklarına (0.088) erişimde istatistiksel olarak düşük anlamlı bağıntı tespit edilmiştir. Barınma hakkı (0.209) ve ekonomik haklar (0.100) bağlamında bireylerin gelir düzeyleri arttıkça algıladıkları erişim düzeyi ve toplumsal aidiyetleri de artmaktadır. Eğitim düzeyinin ise etkisi oldukça dikkat çekici biçimde tüm temel hak ve özgürlüklerin algılanması üzerinde

yüksek anlamlı ve negatif bir etki olarak ortaya çıkmıştır. Barınma hakkı (0.220), yaşam hakkı (0.189), eğitim hakkı (0.213), ekonomik haklar (0.186), sağlık hakkı (0.183), inanç özgürlüğü ve kültürel haklar (0.121) ve son olarak adli haklar (0.176) üzerinde eğitim seviyesinin doğrudan ters orantılı olarak etkisi bulunmaktadır. Öyle ki Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin eğitim düzeyleri arttıkça kendilerini toplumda daha az temel ve kültürel haklara eriştiklerini düşündükleri tespit edilmiştir. Diğer bir deyimle Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin eğitim seviyeleri ne kadar düşük ise toplumsal pozisyonları ve ait oldukları konumdan duydukları memnuniyet o kadar yüksektir.

Kaldıkları süre bağlamında yapılan analiz sonucuna göre de yüksek anlamlı ve pozitif etkili bir bağıntı tespit edilmiştir. Ancak bu bağıntı yalnızca sağlık hakkı (0.107) ve barınma hakkında (0.124) tespit edilebilmiştir. Bu bağlamda Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin ülkede geçirdikleri süre arttıkça sağlık haklarına ve barınma haklarına erişimlerine dair algıları da artmaktadır. Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin dil seviyeleri bağlamında da eğitim seviyesinin etkisine benzer trendde ilginç bulgulara rastlanmıştır. Özellikle sağlık hakkı (0.103) ve yaşam hakkı (0.159) üzerinde yüksek anlamlı ve doğrudan negatif etki tespit edilirken, adli haklar (0.093), inanç özgürlüğü ve kültürel haklar (0.075), ekonomik haklar (0.086) ve eğitim hakları (0.089) üzerinden istatistiksel olarak anlamlı ve negatif etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak Türkiye’de yaşayan Suriyeli katılımcıların dil düzeyleri arttıkça algıladıkları temel hak ve özgürlük erişimlerine dair algıları düşmektedir. Suriye’ye dönme isteklerinin üzerinde temel ve kültürel haklara erişim algılarının etkisini ölçmek amacıyla yapılan korelasyon analizinde ise, sağlık (0.107) ve barınma haklarına (0.127) erişim algılarının artmasıyla Suriyelilerin Suriye’ye dönmeme kararları arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak yüksek anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Diğer bir deyimle, sağlık hakkı ve barınma haklarından memnun olan Suriyeliler Suriye’ye dönmektense, Türkiye’de kalmayı tercih etmektedirler.

Almanya’da yaşıyan Suriyelilere dair toplanan verilerin üzerinde yapılan korelasyon testi sonucunda Türkiye’de yaşıyan Suriyelilerin bulgularının aksine oldukça farklı sonuçlar elde edilmiştir. Daha detaylı istatistik tablosu için ekler bölümünde bilgi verilmiştir (Ekler). Bu bölümde yalnızca istatistiksel olarak anlamlı bağıntılara sahip olan değişkenlerin ilişkilerinden bahsedilecektir. Öncelikle yaşın Almanya’da yaşıyan Suriyelilerin temel ve kültürel haklara dair algıları bağlamında yapılan korelasyon analizinde 7 temel hak ve özgürlüğünde üzerinde istatistiksel olarak yüksek anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Ancak barınma hakkı (0.558), ekonomik haklar (0.661) ve adli haklara (0.312) erişim algısının yaşa bağlı olarak pozitif olarak arttığı tespit edilmiştir. Diğer bir deyimle bireyler yaş aldıkça, barınma, iş ve adli konulardan Almanya’da daha memnun oldukları veriler çerçevesinde rahatlıkla söylenebilmektedir. Ancak yaşam hakkı (0.432), eğitim hakkı (0.453), sağlık hakkı (0.254) ve inanç özgürlüğü ve kültürel haklara (0.102) erişim ile yaş arasında negatif bağıntı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Suriyeli gençlerin Almanya’da Suriye’den gelen diğer yaş gruplarına göre yaşamdan, eğitimden, sağlıktan ve dini inançlardan daha memnun olduğu görülmektedir. Bireyler yaş aldıkça bu memnuniyetin düştüğü veya haklara erişim algısının azaldığı tespit edilmiştir.

Cinsiyetin etkisine bakıldığında ise, Almanya’da yaşıyan Suriyelilerin temel ve kültürel haklara erişim algılarında yalnızca yaşam (0.350) ve sağlık hakları (0.305) üzerinde pozitif etkisi olduğu, barınma (0.094), istihdam (0.254), inanç özgürlüğü ve kültürel haklar (0.266) ve adli haklar (0.214) konusunda negatif, istatistiksel olarak yüksek anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda incelendiğinde erkeklerin yaşam ve sağlık haklarına erişim konusunda kadınlara göre algı düzeyleri veya memnuniyetlerinin daha yüksek olduğu, ancak barınma, istihdam, inanç özgürlüğü ve kültürel haklar, adli haklar gibi konularda kadınların erkeklere oranla daha memnun oldukları görülmektedir. Bu durum bireylerin günlük hayatta temas ettikleri toplumsal

alanlara göre farklılıklar gösterebileceğinden, Almanya’da da sıklıkla Suriyeli kadınların eğitime ve iş gücüne daha az katıldıkları vurgulandığından kadınların tecrübeleri ışığında bu yanıtları vermiş olmaları daha olasıdır. Medeni halin temel ve kültürel haklara erişim algısı üzerindeki etkisine bakıldığında ise bekarlar evlilere oranla yaşam hakkı (0.671), eğitim hakkı (0.318) ve sağlık haklarından (0.635) daha yüksek seviyede erişim sağladıklarını belirtmektedir. Ancak medeni hal çerçevesinde barınma hakkı (0.520), ekonomik haklar (0.740) ve adli haklar (0.115) konusunda evlilerin daha memnun oldukları görülmektedir.

Yaşanılan şehrin Suriyelilerin algıladıkları temel ve kültürel haklara erişimlerine bakıldığında ise Türkiye’deki sonuçlara paralel olarak büyükşehirde yaşayanların algıladıkları yaşam standardının daha düşük olduğu görülmektedir. Diğer bir deyimle Berlin’de yaşayan Suriyeliler Bremen ve Hamburg’ta yaşayanlara kıyasla barınma hakkı (0.154) ve ekonomik haklar (0.252) bakımından daha az hakka erişebildiklerini düşünmektedirler. Ancak Türkiye’den farklı olarak Almanya’da yaşayan Suriyeli katılımcılar inanç özgürlüğü ve kültürel haklara (0.512) erişim düzeylerinin Bremen ve Hamburg’a kıyasla Berlin’de daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Şehirlere göre farklılıkların ölçülmesi amacıyla şehirlerin enflasyon değerleri, satın alma gücü paritesi, şehirlerde yaşayan mülteci sayısı ve işsizlik oranları baz alınarak da korelasyona tabii tutulmuştur. Bu bağlamda istatistiki olarak daha detaylı tabloya ekler bölümünden ulaşılabilmektedir (Ekler). Bu kısımda yalnızca doğrudan ilişkisi olan ve istatistiksel olarak yüksek anlamlı bağıntılara yer verilecektir. Yapılan analizde enflasyon değerlerine dair istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Ancak mülteci sayısı, işsizlik oranı, şehrin nüfusu ve satın alma gücü paritesine dair önemli bulgulara rastlanmıştır. Şehrin nüfusuna göre yapılan değerlendirmede, nüfus arttıkça barınma haklarına, ekonomik haklara, inanç özgürlüğü ve kültürel haklara ve adli haklara daha

fazla erişim sağlandığı, ancak yaşam hakkına ve sağlık hakkına daha az erişim sağlandığı tespit edilmiştir. Şehrin nüfusuna bağlı olarak nüfus arttıkça bireylerin toplumsal olarak konumlarının da yükseldiği, temel ve kültürel haklara daha fazla erişim sağladıkları tespit edilmiştir. İşsizlik oranına bakıldığında ise, işsizliğin yüksek olduğu şehirlerde barınma hakkına, ekonomik haklara, adli haklara daha az erişim, yaşam ve sağlık haklarına ise daha yüksek erişim gözlemlenmektedir. Ancak genel ortalama tüm haklara erişim ise işsizlik arttıkça azalmaktadır. Mülteci sayısına göre yapılan değerlendirmede ise, mülteci sayısı arttıkça barınma hakkı ve adli haklara erişimin azaldığı, yaşam hakkı ve eğitim haklarına erişimin ise arttığı gözlemlenmektedir. Ancak mülteci sayısının artmasına bağlı olarak genel olarak toplumda sahip olunan pozisyonun da negatif anlamda etkilendiği, temel ve kültürel haklara erişimin azaldığı tespit edilmiştir. Satın alma gücü paritesi bağlamında incelendiğinde ise, şehrin satın alma gücü paritesi arttıkça barınma hakkı ve adli haklara erişim artmaktadır. Keza satın alma gücü paritesiyle doğru orantılı olarak bireyin toplumsal pozisyonu da yükselmektedir.

Gelir düzeyinin etkisi incelendiğinde ise, eğitim hakları (0.365) ve inanç özgürlüğü ve kültürel haklar (0.295) bakımından negatif yönde; barınma hakkı (0.389), sağlık hakkı (0.519), ekonomik haklar (0.309) ve adli haklara (0.646) erişim bakımından ise pozitif yönlü bir bağıntı tespit edilmiştir. Diğer bir deyimle Almanya'da yaşayan Suriyelilerin gelir düzeyleri arttıkça barınma, sağlık, iş ve adli konularda algıladıkları prekarite azalmaktadır. Gelir düzeyi düşük olanlara göre daha az bu haklara eriştiklerini düşünmektedirler. Yine gelir düzeyi düştükçe bireylerin eğitim ve dini haklara daha fazla erişebildikleri algısı yüksektir.

Eğitim düzeyi bağlamında yapılan korelasyon analizine göre, eğitimin arttıkça yaşam hakkı (0.460) ve sağlık haklarına (0,432) erişim algısı artarken, ekonomik haklara

(0.377) erişimin daha az olduğu gözlenmektedir. Diğer bir deyimle bireylerin eğitim düzeyleri arttıkça Türkiye'dekinin aksine sabit bir eğilimde seyretmek yerine, Almanya'da yaşayan Suriyelilerin temel ve kültürel haklara erişimi yaşam ve sağlık bakımından artarken, ekonomik haklar bakımından azalmaktadır.

Almanya'da geçirilen sürenin algılanan temel ve kültürel haklara erişimleri üzerindeki etkisinin incelendiği korelasyon analizi sonucunda ise barınma hakkı (0.828), ekonomik haklar (0.642) ve adli hakların (0.780) geçirilen zamana bağlı olarak azaldığı, ancak yaşam hakkı (0.330), sağlık hakkı (0.220) ve inanç özgürlüğü ve kültürel haklara (0.268) erişim algısının arttığı tespit edilmiştir. Bağıntı tespit edilen tüm ilişkiler yüksek düzeyde istatistiksel olarak anlamlı ilişkilere sahiptir. Dil konuşma seviyeleri bağlamında korelasyon testi sonuçları incelendiğinde ise, yaşam hakkı (0.728), eğitim hakkı (0.754), sağlık hakkı (0.119) ve inanç özgürlüğü ve kültürel haklara (0.417) erişimin dil seviyesi ile pozitif bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Dil seviyesinin barınma hakkı (0.833), ekonomik haklar (0.928) ve adli haklar (0.606) çerçevesinde negatif ilişki kurulduğu tespit edilmiştir. Diğer bir deyimle, Almanya'da yaşayan Suriyelilerin dil seviyeleri arttıkça yaşam hakkına, eğitim hakkına, sağlık hakkına ve dini haklara erişim algılarının da arttığı görülmektedir.

Almanya ve Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin algıladıkları temel ve kültürel haklara erişim seviyesinin bağıntılı olduğu demografik özelliklerin ölçümü için yapılan korelasyon analizi sonrası, sahip oldukları genel seviyenin hangi temel hak ve özgürlüklerden hangi seviyede etkilendiğinin ölçümü için iki ülkenin verilerine de regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda Türkiye için kurulan modelin R kare değeri %97, Almanya için kurulan modelde ise R kare değeri %98 bulunmuştur. Bu seviye yüksek oranda R kare değeri, kurulan modelin gerçek ilişkilere dair oldukça

yüksek temsil oranına sahip olduğunu göstermektedir. Aşağıda gösterilen tablo Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin temel ve kültürel haklara erişimlerine dair kurulan model için regresyon sonucu paylaşılmaktadır. Bu model çerçevesinde incelendiğinde bireylerin algıladıkları temel hak ve özgürlük seviyesini en yüksek oranda etkileyen temel hak ve özgürlüğün %35 oranıyla sağlık haklarına erişim olduğu, en düşük etkili olan hakkın ise inanç özgürlüğü ve kültürel haklar olduğu görülmektedir.

Tablo 4.12. *Türkiye’de yaşayan Suriyeliler için Regresyon Modeli*

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized	t	Sig.	
	B	Std. Error	Coefficients Beta			
1	(Constant)	-,082	,023	-3,511	,000	
	Barınma Hakkı	,146	,005	,198	28,339	,000
	Yaşam Hakkı	,145	,005	,177	27,019	,000
	Eğitim Hakkı	,170	,006	,207	27,348	,000
	Ekonomik Haklar	,164	,004	,241	38,454	,000
	Sağlık Hakları	,212	,004	,352	50,531	,000
	İnanç Özgürlüğü ve Kültürel Haklar	,184	,006	,196	31,681	,000

a. Dependent Variable: Tüm temel ve kültürel haklara Erişim

Almanya’da yaşayan Suriyelilerin temel ve kültürel haklara erişim düzeyleri için kurulan modelin regresyon analizi sonuçlarına aşağıda yer verilmiştir. Aşağıdaki tablodaki verilerden de anlaşılacağı üzere Ekonomik hakların tüm temel ve kültürel haklara erişim algısını en yüksek düzeyde (%70) etkileyen değer iken, en düşük düzeyde etkilediği düşünülen değer ise yaşam hakkı olarak tespit edilmektedir.

Tablo 4.13. *Almanya’da yaşayan Suriyeliler için Regresyon Modeli*

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized	t	Sig.	
	B	Std. Error	Coefficients Beta			
1	(Constant)	-,766	,011	-66,952	,000	
	Barınma Hakkı	,264	,002	,596	119,505	,000
	Yaşam Hakkı	,061	,003	,165	19,367	,000
	Eğitim Hakkı	,246	,002	,693	121,434	,000
	Sağlık Hakkı	,294	,002	,636	121,518	,000
	Ekonomik Haklar	,164	,001	,704	124,770	,000
	İnanç Özgürlüğü ve Kültürel Haklar	,174	,001	,472	158,023	,000

a. Dependent Variable: genelort

Türkiye’de yaşayan yerli halkın Suriyelilerin temel ve kültürel haklara erişimlerini nasıl gördüklerinin ölçülmesi üzerine toplanan veriler ışığında korelasyon analizi yapılmıştır. Korelasyon testinin detaylı istatistiksel tablosuna ekler bölümünde yer verilmiştir (Ekler). Türkiye’de yerli halkla yapılan anketler sonucu toplanan verilerin işlenmesi sonucu ortaya çıkan bulgular oldukça dikkat çekmektedir. Öncelikle yaşın yerli halkın Suriyelilerin haklara erişimini nasıl gördüğü üzerine etkisine değinmek gerekirse, yaşam hakkı (0.130), sağlık hakkı (0.126), ekonomik haklar (0.165) ve adli haklara (0.240) erişim ile yaş arasında doğrudan, istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak eğitim hakkı (0.093) ve barınma hakkın (0.069) ile negatif bir bağıntı tespit edilmiştir. Diğer bir deyimle katılımcıların yaşları ilerledikçe ülkedeki Suriyelilerin temel ve kültürel haklara erişimlerinin daha iyi olduğunu düşündükleri görülmektedir. Böylece bireyler yaş aldıkça Suriyelilerin ekonomik haklara, sağlık hizmetlerine, adli hizmetlere erişimlerinin daha yüksek, eğitim haklarına

ve barınmaya ise daha az eriştiklerini düşünmektedirler. Cinsiyete bakıldığında ise Türkiye’de yaşayan yerli halkın cinsiyet açısından yalnızca barınma ve inanç özgürlüğü hariç diğer haklara dair bir bağıntı tespit edilememiştir. Barınma hakkı (0.082) ve inanç özgürlüğü ve kültürel haklar (0.165) bağlamında cinsiyetin pozitif yönlü, yüksek anlamlı ilişkisi olduğu görülmektedir. Diğer bir deyimle erkekler Suriyelilerin barınma hakları ve inanç özgürlüğüne erişim konusunda daha iyi olduklarını düşündükleri tespit edilmiştir. Medeni durumlarına göre incelendiğinde ise, bekarların Suriyelilerin barınma (0.169) ve eğitim haklarına (0.097) erişimlerinin daha yüksek olduğunu, yaşam hakkı (0.093), sağlık (0.139), ekonomik haklar (0.114) ve adli haklar (0.184) bağlamında daha az hakka erişimleri olduğunu düşünmektedirler. Medeni duruma dair bağıntıların hepsi doğrudan ve istatistiksel olarak yüksek anlamlıdır. Gelir düzeyinin etkisi incelendiğinde ise, yaşam hakkına erişim (0.086) ve adli haklara (0.097) erişim bağlamında pozitif yönlü, barınma haklarına (0.129) erişimde ise negatif yönlü, istatistiksel olarak yüksek anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Böylece, bireylerin gelirleri arttıkça Suriyelilerin yaşam hakkına ve adli haklara erişimlerinin daha yüksek, barınma haklarının da daha az olduğu görüşüne sahip oldukları düşünülmektedir.

Yaşanılan şehre göre yapılan değerlendirmede ise, katılımcıların Hatay veya Kilis’ten katılan yerlilerin İstanbul’dan katılanlara göre Suriyelilerin barınma hakkı (0.200), sağlık hakkı (0.096), ekonomik haklar (0.144) ve adli haklara (0.079) daha yüksek düzeyde, yaşam hakkı ve eğitim hakkı açısından da daha az eriştiklerini düşündükleri ortaya çıkmıştır. Katılımcıların eğitim düzeyi bağlamında yapılan analize göre, yerli halkın eğitim düzeyi arttıkça Suriyelilerin haklara erişimlerine ve toplumsal pozisyonlarına dair algıları da değişmektedir. Özellikle sağlık haklarına (0.086) ve eğitim haklarına (0.092) daha fazla erişimleri olduklarını, istihdama (0.079) ise daha az eriştikleri düşünülmektedir. Suriyelilerle herhangi bir düzeyde temas geçen kişilerin ise,

geçmeyenlere kıyasla barınma hakkı (0.276) ve inanç özgürlüğü ve kültürel haklar (0.181) konusunda daha fazla erişimleri olduklarını düşündükleri ortaya çıkmıştır. Suriyelilerin ülkelerine dönmeleri gerektiğini düşünen katılımcılar da barınma (0.131) ve eğitim konusunda (0.079) daha az haklara erişimleri olduğunu, ancak sağlık hakları (0.092) ve adli haklara (0.074) daha az erişimleri olduğunu düşünmektedir. Suriyelilerin ülkeye kabul edilmesinde herhangi bir sorumluluğu olmadığını iddia eden katılımcılar ise Suriyelilerin ekonomik haklara (0.125) erişimlerinin yüksek, barınma (0.192), yaşam (0.240), eğitim (0.311), inanç özgürlüğü ve kültürel haklar (0.294) ve adli haklara (0.106) ise daha az erişimlerinin olduğunu düşünmektedir.

Almanya’da yaşayan yerli halkın Suriyelilerin temel ve kültürel haklara erişimlerini nasıl gördüklerine dair yapılan korelasyon analizi sonuçlarının istatistiksel tablosu detaylı olarak ekler bölümünde verilmiştir. Yerlin halktan katılımcıların yaşlarına göre algıladıkları seviyede bir değişiklik olup olmadığını ölçmek amacıyla yapılan korelasyon testine göre, katılımcıların yaşları ilerledikçe Suriyelilerin eğitime (0.402), sağlığa (0.593), inanç özgürlüğü ve kültürel haklara (0.628) ve adli haklara (0.572) erişimlerinin yüksek olduğu fikrinin hâkim olduğu görülmektedir. Keza katılımcıların yaşı ilerledikçe genel anlamda Suriyelilerin toplumsal konumlarının daha iyi olduğu, temel ve kültürel haklara daha fazla ulaştıkları da düşünülmektedir. Katılımcıların cinsiyetleri bağlamında incelendiğinde ise, erkeklerin kadınlara göre Suriyelilerin temel ve kültürel haklara erişimde yaşam hakkına daha fazla erişimleri oldukları, eğitim, sağlık, inanç özgürlüğü ve adli haklar konularına ise daha az erişimleri olduğu fikrine hâkim oldukları görülmektedir. Medeni hallerine göre katılımcıların algıları ölçüldüğünde, evlilerin bekarlara göre Suriyelilerin temel ve kültürel haklara daha fazla erişimleri olduğunu düşündükleri ortaya çıkmaktadır. Spesifik olarak, Suriyelilerin barınma hakkı (0.216), yaşam hakkı (0.116), eğitim hakkı (0.510), sağlık hakları (0.665), inanç özgürlüğü

(0.636) ve adli haklara erişimlerinin evlilerin gözünde daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Gelir düzeyinde ise bazı temel ve kültürel haklara erişim artarken bazılarında ise azaldığı görülmektedir. Bireylerin gelir düzeyi arttıkça toplum içinde yaşayan Suriyelilerin yaşam hakkına (0.091), eğitim hakkına (0.180) ve inanç özgürlüğüne (0.121) erişimlerinin daha fazla olduğu, ancak barınma hakkı (0.338), ekonomik haklar (0.150) ve adli haklara (0.096) erişimin daha az olduğu fikri hakimdir.

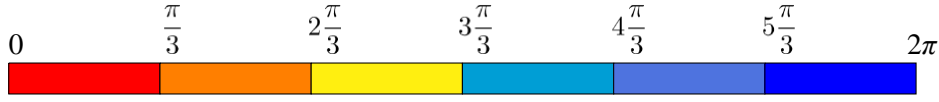
Katılımcıların ikamet ettikleri şehirler bağlamında bir farklılık olup olmadığı incelendiğinde ise Hamburg ve Bremen’de yaşayanlar Berlin’de yaşayanlara göre Suriyelilerin yaşam hakkına (0.239) ve ekonomik haklara (0.325) erişimin daha az olduğu, eğitim (0.300), sağlık (0.477), adli haklar (0.316) ve inanç özgürlüğüne (0.396) daha fazla erişimleri olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Genel çerçevede de Berlin’de yaşayanlar Suriyelilerin tüm temel ve kültürel haklara erişimlerinin daha az olduğunu düşünmektedirler. Katılımcıların eğitim düzeylerine göre farklılıklara bakıldığında ise, bireylerin Suriyelilerin haklara erişiminde yaşam hakkı (0.054) ve barınma hakkına (0.239) erişimlerinin eğitim düzeyiyle negatif yönlü, eğitim (0.474), sağlık (0.477), inanç özgürlüğü (0.367) ve adli haklara (0.388) erişim ile pozitif yönlü ilişkisi olduğu görülmektedir. Diğer bir deyimle bireylerin eğitim seviyeleri arttıkça, Suriyelilerin barınma ve yaşam haklarına erişimlerinin azaldığını, eğitim, sağlık, adli haklar ve inanç özgürlüğüne erişimlerinin arttığını düşündükleri görülmektedir. Yerli halkın Suriyelilerle temasa geçmesi ile onların temel ve kültürel haklara erişimlerine dair fikirlerinin ölçülmesi için yapılan korelasyon analizine göre, Suriyelilerle herhangi bir noktada temasa geçenler geçmeyenlere göre Suriyelilerin ekonomik haklara (0.166) daha çok, barınma hakkı (0.119), eğitim hakkı (0.234), sağlık hakları (0.250), inanç özgürlüğü (0.151) ve adli haklara (0.165) daha az erişimleri olduğunu düşünmektedirler. Suriye’de yaşam koşulları normale döndüğünde ülkelerine dönsünler mi sorusuna verdikleri cevap

çerçevesinde bireylerin Suriyelilerin temel ve kültürel haklara erişimlerine dair algılarında bir farklılık olup olmadığını ölçmek için yapılan korelasyon testine göre Suriyelilerin dönmemesi gerektiğini düşünenler, dönmesi gerektiğini düşünenlere göre barınma haklarına (0.126) ve ekonomik haklara (0.120) daha fazla erişim imkanları olduğunu, ancak sağlık hakları (0.399), inanç özgürlüğü (0.424) ve adli haklara (0.279) daha az erişimleri olduğu fikri hakimdir. Almanya'nın Suriyelileri ülkeye kabul etmesinin herhangi bir yükümlülüğe bağlı olmadığını, hiç kabul edilmemeleri gerektiğini düşünenler, insani veya yasal bir sorumluluktur diyenlere göre Suriyelilerin eğitim haklarına (0.125), sağlık haklarına (0.371), adli haklara (0.243) ve inanç özgürlüğü ve kültürel haklara (0.472) daha fazla erişimleri olduğunu, barınma hakkı (0.679) ve ekonomik haklara (0.104) ise daha az erişimleri olduğunu düşünmektedirler.

4.4.4. Karşılaştırmalı Analiz Sonuçları

Çalışma bulguları ışığında kategorilerin ortalamaları alınarak bireylerin her bir temel hak ve özgürlüğe erişimleri için değerleri belirlenmiştir. Bu sayede 7 temel haktan hepsine erişimlerinin tam olduğunu iddia eden bireyler “içerde”, temel ve kültürel haklara kısıtlı erişimi olduğunu düşünenler “eşikte”, ve son olarak yedi temel haktan yalnızca ikisi veya daha azına erişimi olduğunu iddia edenler “dışarıda” yani çıplak yaşam olarak değerlendirilmiş ve Möbius Şeridinde bu şekilde gösterilmişlerdir. Möbius Şeridi üzerinde gösterim hem her bir temel hak özelinde ayrı ayrı iki ülkede de sonuç bölümüne geçmeden tüm temel ve kültürel haklara erişimlerinin ortalaması alınarak genel bir pozisyon belirlenmiştir. Möbius sonuç olarak bir daire olduğundan uzunluğu 2π olarak hesaplanmış ve her bir değer bölgelerinin belirlenmesi için 6 eşit parçaya bölünerek noktaların dağılımı belirlenmiştir. Renklendirmede Koyu mavi içeride olma durumunu, mavi, turkuaz mavi, sarı ve turuncu eşikte olmanın farklı seviyelerini, kırmızı ise dışarıda olma durumunu temsil etmektedir. Koyu mavi seviyesinde olunabilmesi için tüm temel

ve kültürel haklara erişimin yüksek düzeyde olması gerekmektedir. Kırmızı seviye için ise temel ve kültürel haklara erişimde en fazla iki kategoriye kadar erişim olması beklenmektedir. Aşağıdaki görselde dairenin renklerinin oluşum için kullanılan renklendirme paylaşılmaktadır.

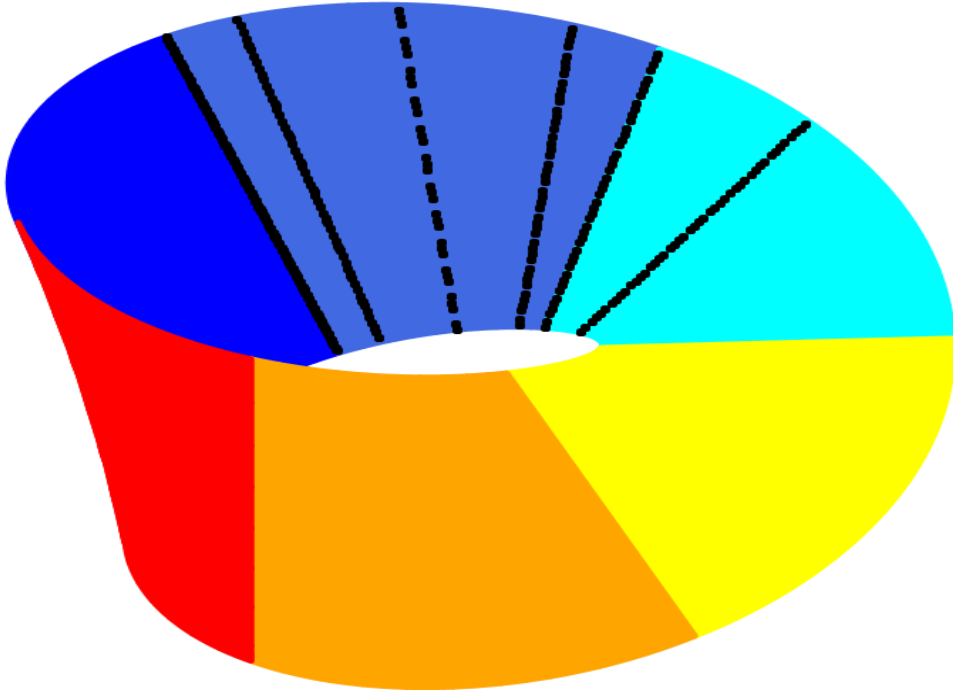

Şekil 4.18. Mobius Şeridi Renk Skalası

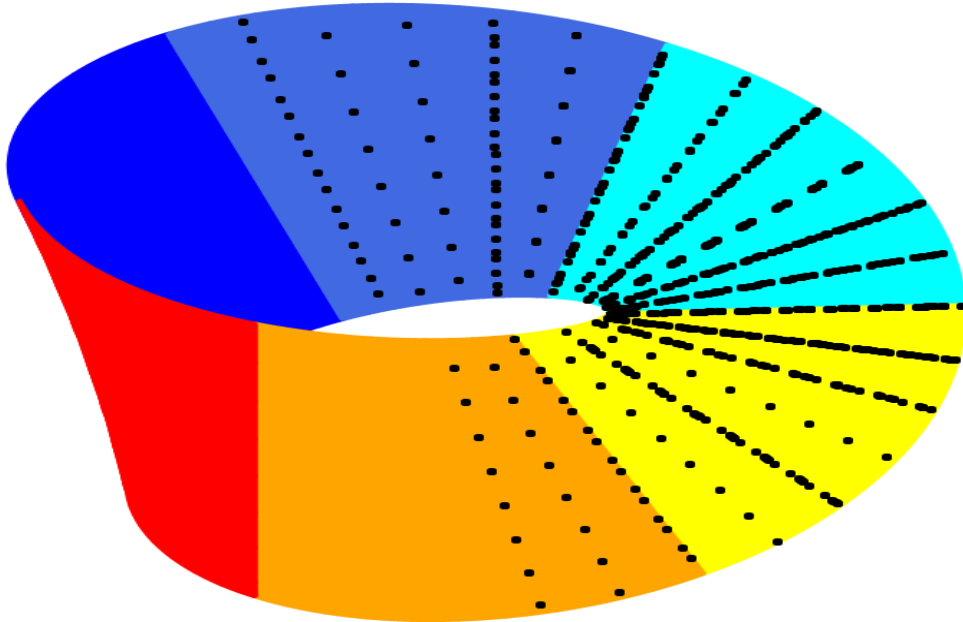
Çalışma verilerinin analiz sonuçları ile sivil toplum kuruluşları raporlarının bulguları karşılaştırmalı olarak analiz edildiğinde, öncelikle vurgulanması gereken sivil toplum kuruluşları raporlarında özellikle Türkiye’deki Suriyelilere dair ciddi seviyede bir çıplak yaşam seviyesi olduğu belirtilmektedir. Ancak yapılan analizler ve sahada yüz yüze görüşmeler sonucunda da Suriyelilerin bahsedildiği oranda bir memnuniyetsizliği gözlemlenmemiştir. Aksine büyük çoğunluğunun Suriye düzelse dahi geri dönmek istemediği belirtilmiştir. Tabii ki bu durum her bir Suriyelinin toplumsal pozisyonlarının içeride olduğu anlamına gelmemektedir. Ancak sivil toplum kuruluşları raporlarında bahsedildiği seviyede bir prekarite de gözlemlenmemiştir. Ancak sivil toplum kuruluşları raporlarına paralel olarak çocuk işçiliğine bağlı olarak eğitime erişimde sıkıntılar, daha düşük ücretlere çalışma, ekonomik haklarının tam anlamıyla verilmemesi ve kendilerini korumasız hissetme konularında benzer bulgular Türkiye’de elde edilmiştir. Almanya için sivil toplum kuruluşlarınca belirtilen ırkçı saldırı kaygısı ise küçük şehirlerde yaşayan ve diğerlerine göre daha yeni gelmiş olan Suriyelilerde bu korkunun yüksek olduğu, ama zamanla bunun azaldığı tespit edilmiştir.

İlk olarak Möbius Şeridi üzerine aktarılan veri grubu, Suriyelilerin Barınma haklarına dairdir. Almanya’da uygulanan barınma politikası bireylerin ülke sınırlarına girdikten sonra egemenin yetkisiyle bir yere yerleştirilmesi sonrasında federal yönetim

ile sürecin yönetilmesi ve egemenin yetkisi dışında yer değişikliğine gidememesi yönündedir. Normal şartlarda bireyin özgürce barınma hakkından yararlanması ve istediği yerde konaklayabilmesi esastır. Bu şartları sağlayan ülke ise Türkiye'dir. Çünkü Türkiye'de bireylerin mobilitesine engel bir uygulama görülmemektedir. Ancak aşağıdaki görselde Möbius Şeridine aktarılmış veriden de görüldüğü üzere Almanya'da bariz bir şekilde içeriye doğru bir eşikte olma durumu söz konusudur. Hatta içeriyi temsil eden lacivert renkte de bir grup katılımcının dahil olduğu ve bu grubun, diğerlerine kıyasla daha uzun süredir Almanya'da ikamet eden grup olduğu ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin verilerinin ise Almanya'nın aksine her yere dağıldığı, içeride olan kimsenin olmadığı ancak dışarıya çok yaklaşan bir grubun da bulunduğu, spesifik bir nokta belirlenmesi gerekirse sarı noktada kümelendikleri bu sebeple de barınma hakkı bağlamında kendilerini oldukça sınırlandırılmış hissettikleri görülmektedir. Sonuç olarak bireyler aslında politikalar ve egemenin gücü ile doğrudan sınırlandıkları Almanya'da kendilerini barınma konusunda daha fazla haklara erişmiş ve hizmet alıyor hissederlerken, hiçbir kısıtlamaya maruz kalmadıkları Türkiye'de haklarının sınırlı olduğunu düşünmektedirler. Türkiye'de özellikle dışarıya doğru yayılımın yoğunlukta olduğu göçmen grubu düzensiz göçmenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Almanya'da kayıt dışı göçmen kategorisinde bir katılımcı olmadığından devletin sunduğu imkanlardan prekarite seviyesinde bir mahrumiyet hisseden kitle de tespit edilememiştir.

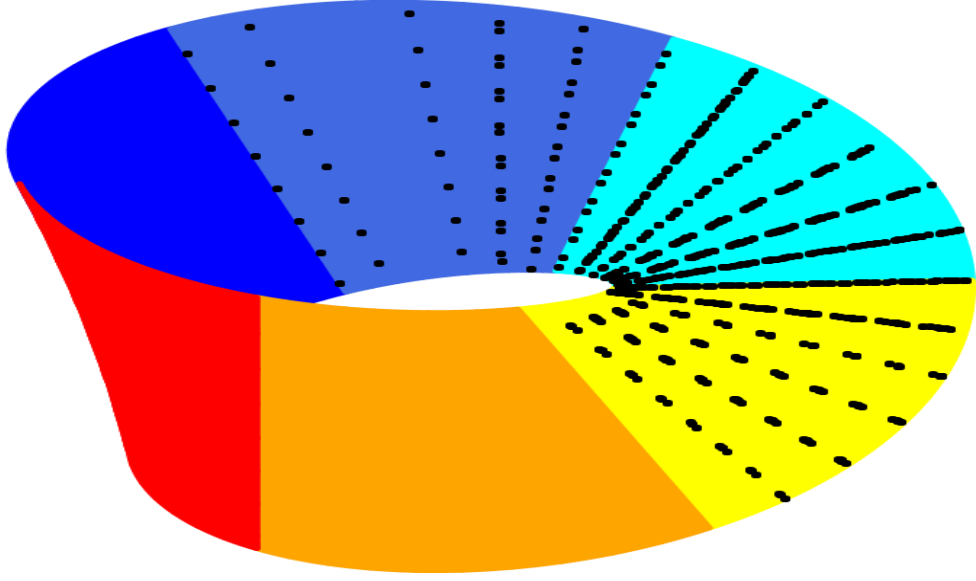

Şekil 4.19. Almanya'da Yaşayan Suriyelilerin Barınma Hakkı Bağlamında Toplumsal Pozisyonu

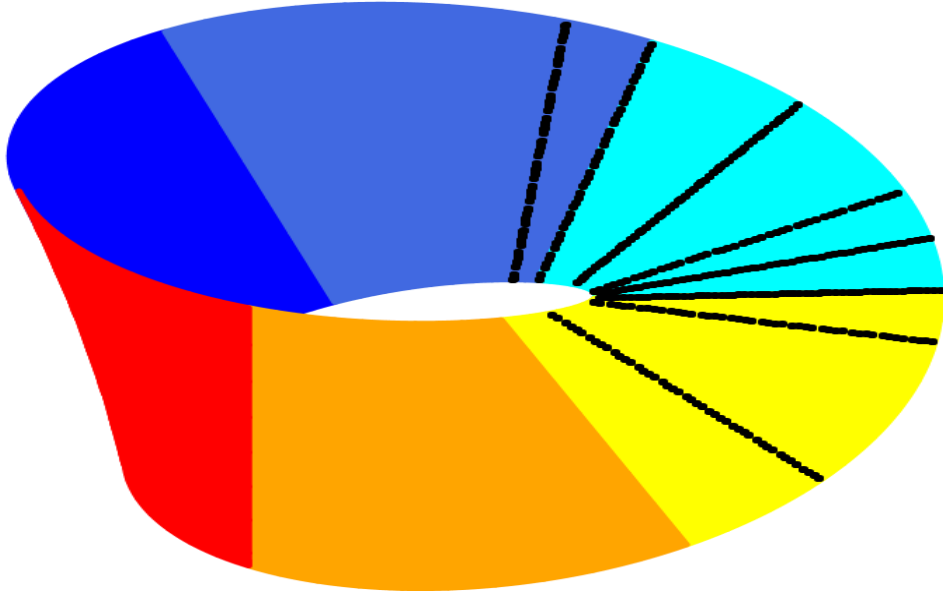

Şekil 4.20. Türkiye'de Yaşayan Suriyelilerin Barınma Hakkı Bağlamında Toplumsal Pozisyonu

Suriyeli sığınmacıların güvenli bir yaşam sürmeleri için ihtiyaç duydukları kriterler çerçevesinde toplanan veriler aşağıda iki ülke özelinde gösterilmiştir. İlginç bir şekilde veriler yine düzenli olarak dağılsa da barınmanın aksine Almanya’da yaşayan Suriyeliler yaşam hakkına erişim için kendilerini barınma hakkına eriştikleri seviyede görmedikleri ortaya çıkmıştır. Türkiye’de ise yine eşikte geniş bir yayılım olmakla birlikte, bu sefer barınma hakkının aksine yaşam hakkında içerde sınırına yakın kişiler olduğu da gözlenmektedir. Ancak genel kümelenmeye bakıldığında tam ortada bir eşikte olma durumu söz konusudur. Bu bağlamda Suriyeli bireylere güvenli ve insan onuruna yakışır bir yaşam hakkına dair sorular sorulduğunda Almanya’da kümelenmiş ve genel çerçevede belirgin cevaplar alınırken, Türkiye’de her kesitten farklı değerlerde cevaplar gelebilmektedir. Bu minvalde değerlendirildiğinde, Almanya’da yaşayan Suriyelilerin hala büyük çoğunluğunun birlikte hareket ettiği, yaşamlarını böyle sürdürdüğü bu sebeple hayata dair varsayımlarının da ortak bir perspektiften çıktığı görülmektedir. Oysa Türkiye’deki Suriyeliler ise gruptan fiziki olarak ayrılamasa da fikri olarak ayrılabilen ve daha bireysel kararlar alabilmektedir. Böylece, Türkiye’de uygulanan politikalar bireysel bazda etki ederken, Almanya’da tüm grupta aynı etkinin yankılandığı tespiti yapılabilmektedir.

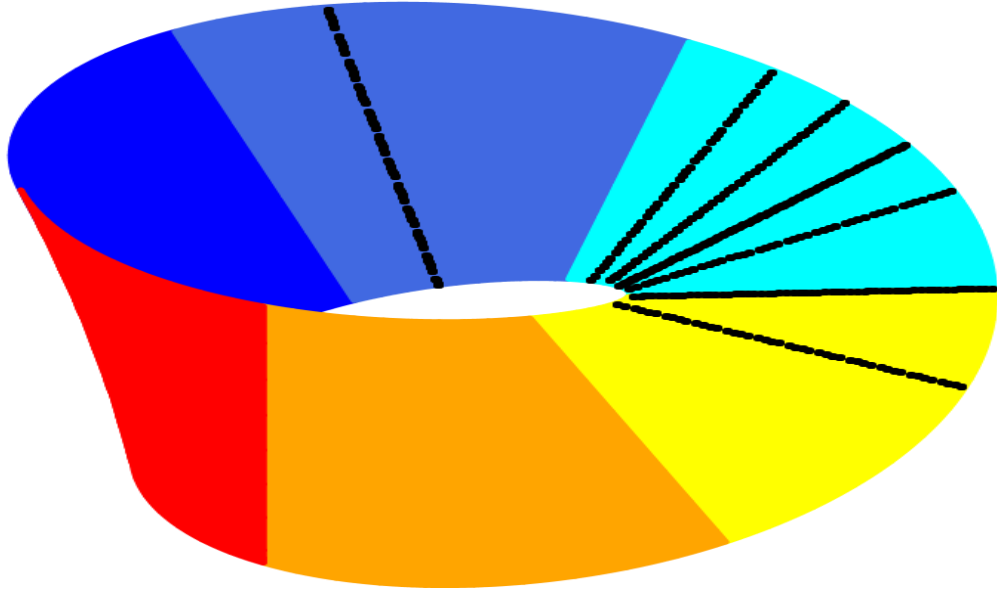
Şekil 4.21. Türkiye'de Yaşayan Suriyelilerin Yaşam Hakkı Bağlamında Toplumsal Pozisyonu

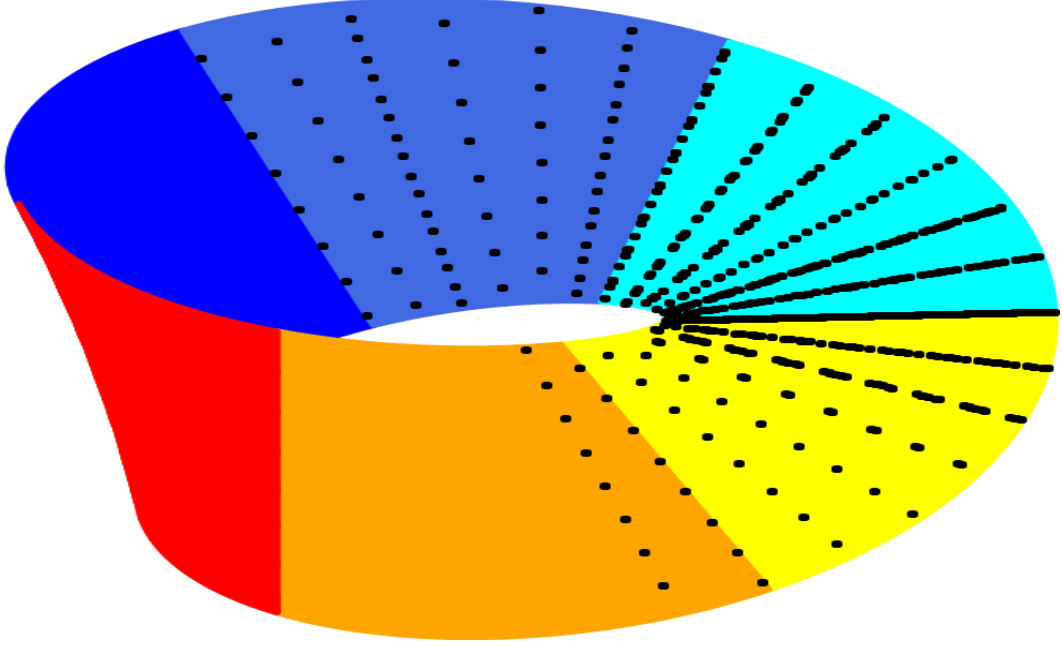
Şekil 4.22. Almanya'da Yaşayan Suriyelilerin Yaşam Hakkı Bağlamında Toplumsal Pozisyonu

Suriyelilerin eğitim haklarına erişimleri boyutunda yapılan analizin Möbius Şeridinde gösterimine aşağıda yer verilmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'de yine uygulanan politikaların bireysel olarak farklı yansıdığı, yaşanılan şehirlere göre de farklılaştığı bu yüzden şeridin eşik bölümünde geniş perspektifte bir yayılma olduğu görülmektedir. Her ne kadar Türkiye'de Suriyelilerin eğitime katılması için proje ve yatırımlar yüksek

düzeyde olsa da hala turuncu bölge ve sarı bölgede işaretlemeler yapan insanların olması politikaların etkisinin tam anlamıyla topluma sirayet etmediği yönündedir. Almanya’da ise, dil engeline rağmen sarı bölgede çok az işaretleme yapıldığı, turuncu bölgede ise hiç işaretleme yapılmadığı görülmektedir. Hatta maviden koyu maviye giden yönde bir grubun olduğu da görülmektedir. Bu bağlamda incelendiğinde, sivil toplum kuruluşları raporlarına da yansıyan çocuk işçiliğin eğitim haklarına erişime de engel olması olayı Almanya ayağında iyi düzeyde altından kalkılmış bir sorun olarak değerlendirilebilir. Öyle ki, eğitimi yarıda kesip çalışmayı tercih edebilecek çocuklar tespit edilerek, onlara market kuponları dağıtılması böylece ailelerini geçindirmek için çalışmak zorunda kalmamaları eğitimden en yüksek düzeyde yararlanmalarını da sağlamıştır. Türkiye’de böyle bir politika bulunamamakla birlikte, birçok çocuk kayıt dışı ve merdiven altı işletmelerde çalıştığı için tespitinin çok güç olduğu ve yasaların yeterince cezalandırarak ulaması gereken caydırıcılığa ulaşmadığı yönünde eleştiriler gelmektedir.

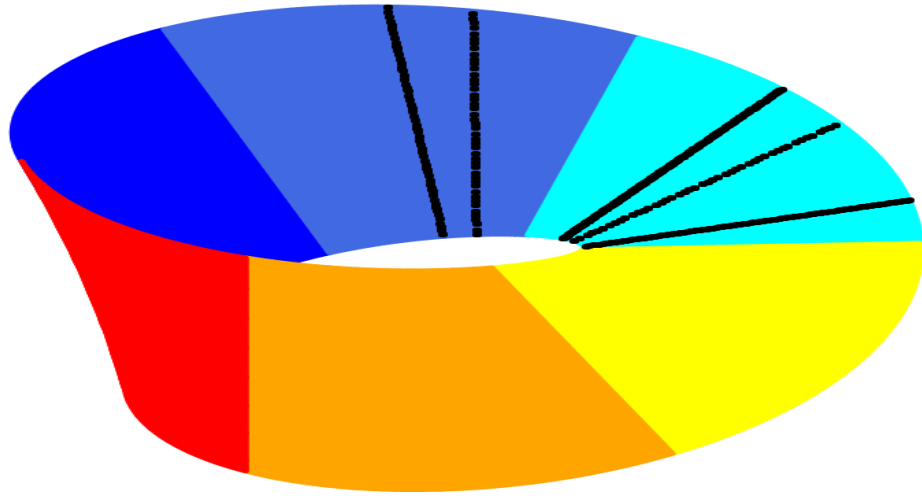
Şekil 4.23. *Almanya'da Yaşayan Suriyelilerin Eğitim Hakkı Bağlamında Toplumsal Pozisyonu*

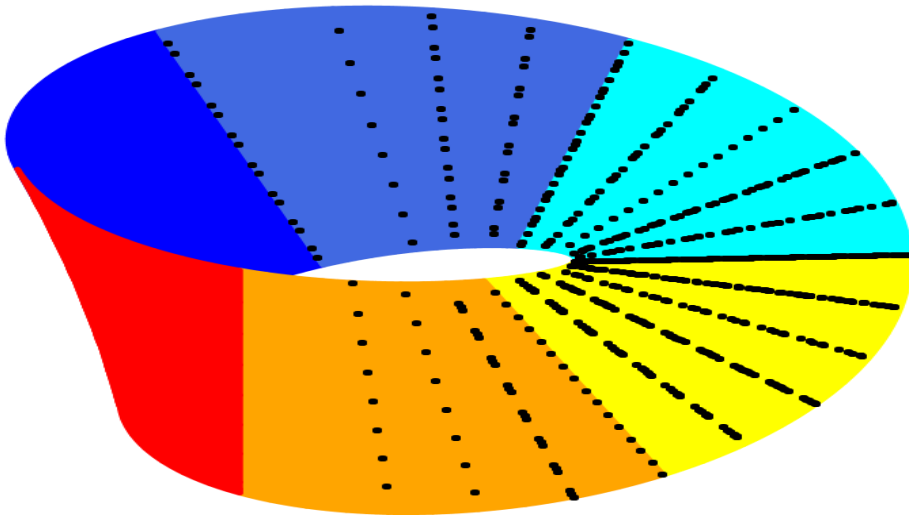
Şekil 4.24. Türkiye’de Yaşayan Suriyelilerin Eğitim Hakkı Bağlamında Toplumsal Pozisyonu

Sivil toplum kuruluşları raporlarına da yansıyan, özellikle korona virüs döneminde hastalığın aciliyeti ve bulaştırıcılığı göz önüne alındığında hastaneye gidişte uygulanan bürokratik işlemler Almanya’da yoğun eleştirileri beraberinde getirmiştir. Türkiye’de ise dil engeli, çevirmen ihtiyacı sivil toplum kuruluşlarınca vurgulansa da sağlık Bakanlığınca yayınlanan belgelerde Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişimleri oldukça yüksek görünmektedir. Ancak aşağıda paylaşılan Möbius Şeridi üzerinde de görüldüğü gibi, Almanya’da sağlık haklarına erişimleri noktasında Suriyelilerin önceki görsellere benzer trendlere sahip olduğu ve eşikte olmalarına rağmen sarı ve turuncu şeritte hiç veri tespit edilmemiştir. Türkiye’de ise verilerin şerit üzerinden oldukça yayılmacı bir şekilde dağıldığı görülmektedir, özellikle düzensiz statüdeki kayıt dışı Suriyelilerin herhangi bir belgeleri olmamaları hasebiyle eğitim hakkından da yararlanamadıkları ortaya çıkmaktadır. Ancak temel kümelenme bağlamında

bakıldığında, eşikte tam ortada nitelendirilebilecek konumdadırlar. Ancak Türkiye’de sağlık haklarına erişim konusunda içerde sınırında olanlar da eşikten dışarıya doğru olanlar da bulunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin bireysel olarak farklı deneyimleri olduğu, politikalara her Suriyelilerin eşit erişimlerinin olmadığı anlaşılmaktadır. Genel çerçevede Almanya’daki Suriyeliler sağlık haklarına erişimde içeriye yakınsayan bir eşik konumunda iken, Türkiye’de eşikte ortada bir konumdadırlar.

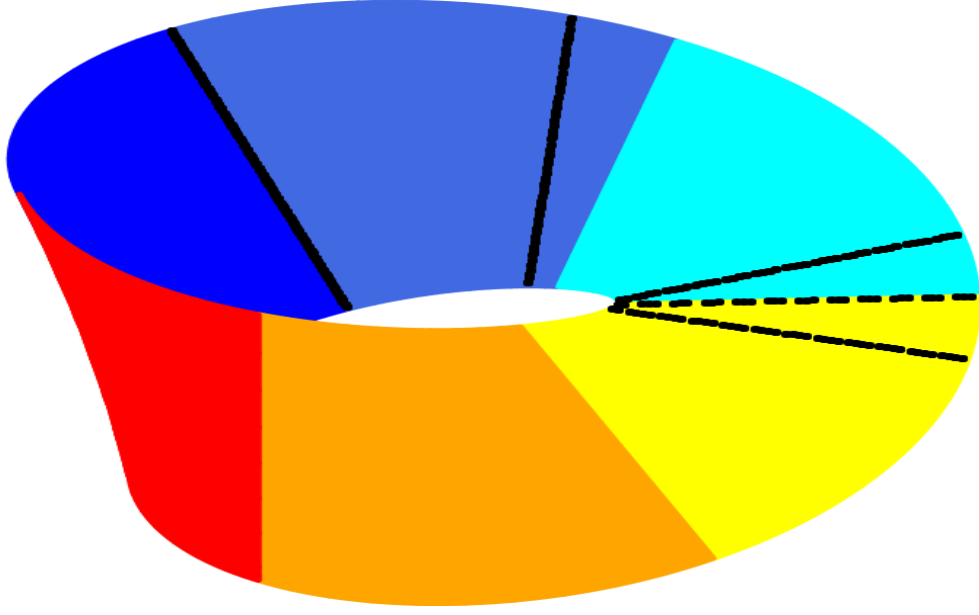

Şekil 4.25. Almanya’da Yaşayan Suriyelilerin Sağlık Hakları Bağlamında Toplumsal Pozisyonu

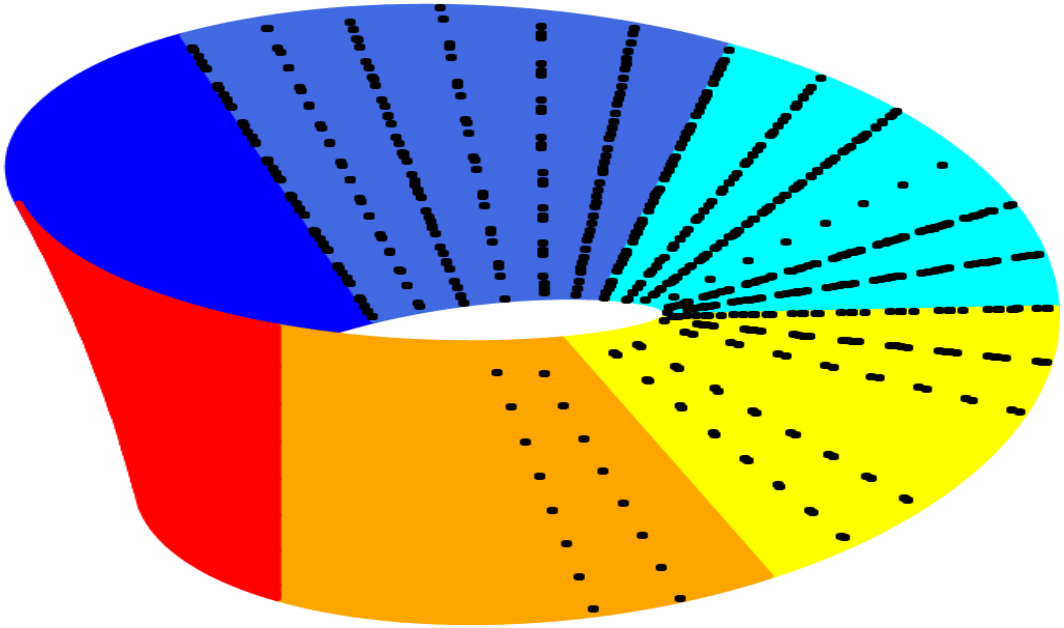

Şekil 4.26. Türkiye’de Yaşayan Suriyelilerin Sağlık Hakları Bağlamında Toplumsal Pozisyonu

Ekonomik haklar ve istihdamın sağlanması konuları hem sivil toplum kuruluşları raporlarında hem de saha çalışması sırasında yapılan görüşmelerde sıklıkla üzerinde durulan ve yoğun prekariteye sebep olduğu düşünülen bir kategori olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak aşağıda paylaşılan Möbius Şeridinden de görüldüğü üzere Türkiye’de yine önceki kategorilere benzer bir dağılıma söz konusu iken, turuncu bölgede olduğunu iddia eden diğer bir deyimle neredeyse çıplak yaşam seviyesine yakınsadığını düşünen kişiler de içerde sınırında olduğunu düşünen kişiler de bulunmaktadır. Almanya’da düşük ücretlere, niteliklere uygun olmayan işlerde çalıştıklarını iddia etmelerine rağmen Suriyelilerin önceki kategorilere göre yoğunluklu olarak sarı ve mavinin ortasında toplandığı, tam olarak eşikte bir pozisyona sahip oldukları görülmektedir. Ancak içerde sınırında olan kişiler de varken, turuncu bölgede hiç kimsenin bulunmaması Almanya’da Suriyelilerin kendilerini tam olarak içeriye ait hissetmediği ama dışarıda da görmedikleri, politikaların hepsi üzerinde etki ettiği düşünülmektedir. Kayıtdışılık eğitim hakkı veya sağlık haklarına erişim gibi belge gereksinimi duymadan her ne kadar yasal olmasa da yine kayıt dışı çalışma hayatına devam ederek sürdürülebildiğinden Türkiye’de düzensiz göçmenlerde bu çerçevede diğer haklara oranla daha az prekarite gözlemlenmektedir.

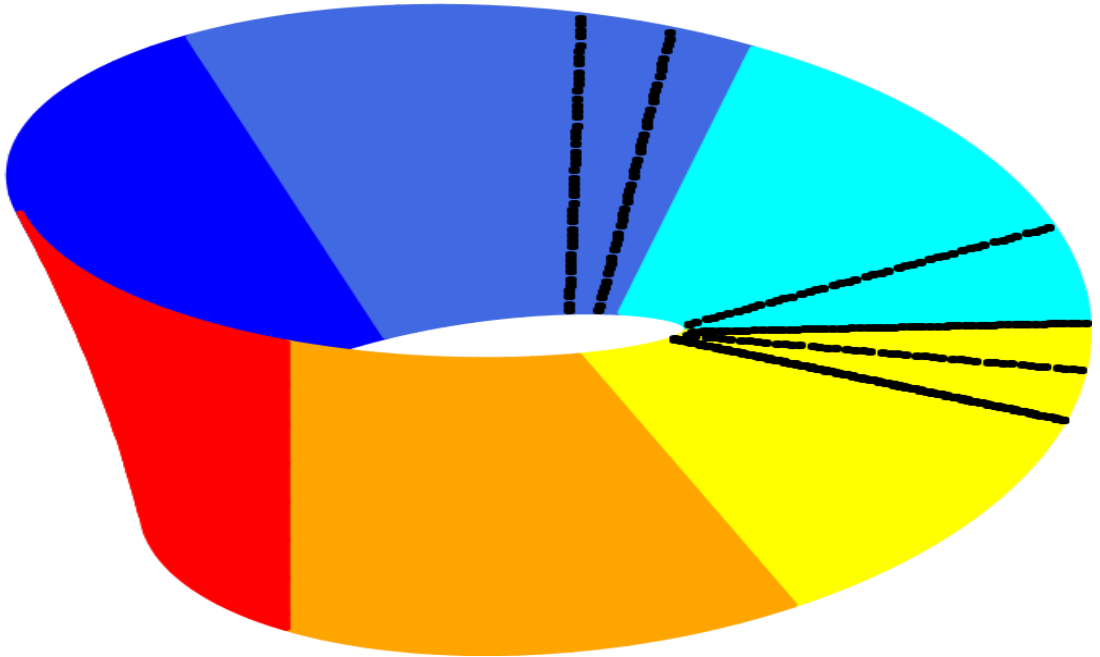
Şekil 4.27. Almanya'da Yaşayan Suriyelilerin Ekonomik Haklar Bağlamında Toplumsal Pozisyonu

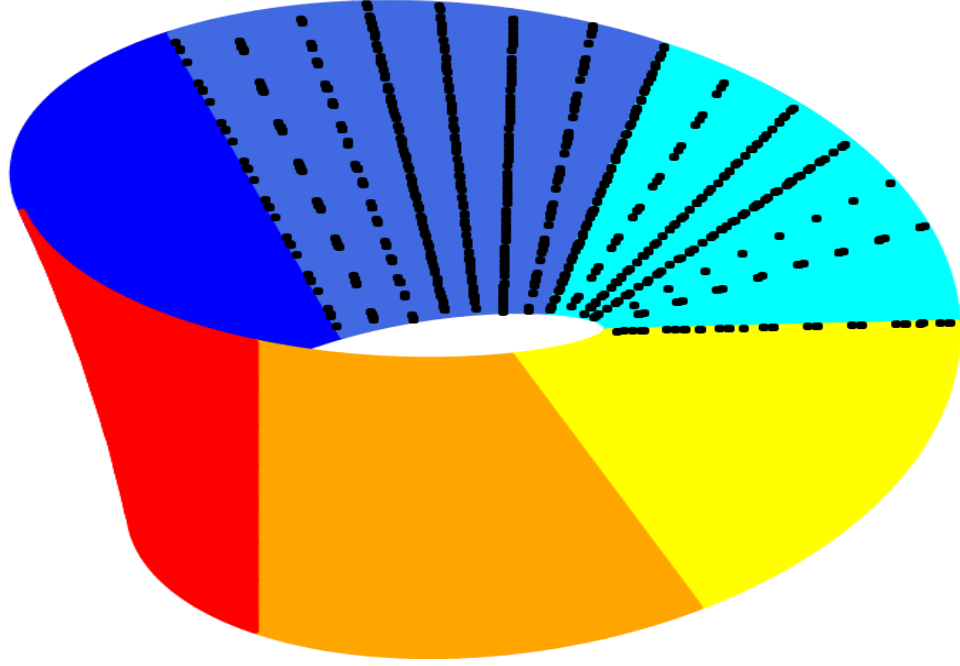
Şekil 4.28. Türkiye'de Yaşayan Suriyelilerin Ekonomik Haklar Bağlamında Toplumsal Pozisyonu

İnanç özgürlüğü ve kültürel haklara erişim bağlamında sivil toplum kuruluşlarına yansımış herhangi hususi bir sorun tespit edilemese de bireylerin yakın coğrafyalarda kendilerini kültürel olarak daha az tehdit altında hissetmesi, hatta aynı dine sahip

olduklarında dini haklara erişim ve inancını özgürce yaşama konusunda sıkıntı çekmeyeceği fikri hakimdir. Bu bağlamda incelendiğinde hem coğrafi yakınlık sebebiyle en azından belirli bazı şehirlerde kültürel yakınlığın, hem de ortak dinin olduğu ülke Türkiye olduğundan verilerin Möbius Şeridinde koyu mavi bölgede yoğunluklu olarak bulunması beklenmektedir. Ancak aşağıdaki şekilde de görüldüğü üzere Türkiye'deki Suriyelilerin dağılımı hiç de beklendiği gibi içeride bir kümelenmeye sahip değildir. Ancak eşikte olmalarına rağmen sarı ve turuncu bölgede hiç vaka tespit edilmemesi ve genelinin mavi tonlarına birikmesi içeriye yakınsayan bir eşikte olma durumunu beraberinde getirmektedir. Almanya'nın Türkiye'ye kıyasla daha çok dışarıya yakınsadığı veri görseli ise inanç özgürlüğü konusunda olduğu görülmektedir. Bu çerçevede mavi kısımda da veriler dağılsa da genel yoğunlaşmanın sarı bölgede olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Almanya'da yaşayan Suriyeliler, Türkiye'de yaşayan Suriyelilere kıyasla daha az inanç özgürlüğüne sahip olduklarını ve kültürel haklara erişimlerinin daha kısıtlı olduğu anlaşılmaktadır.

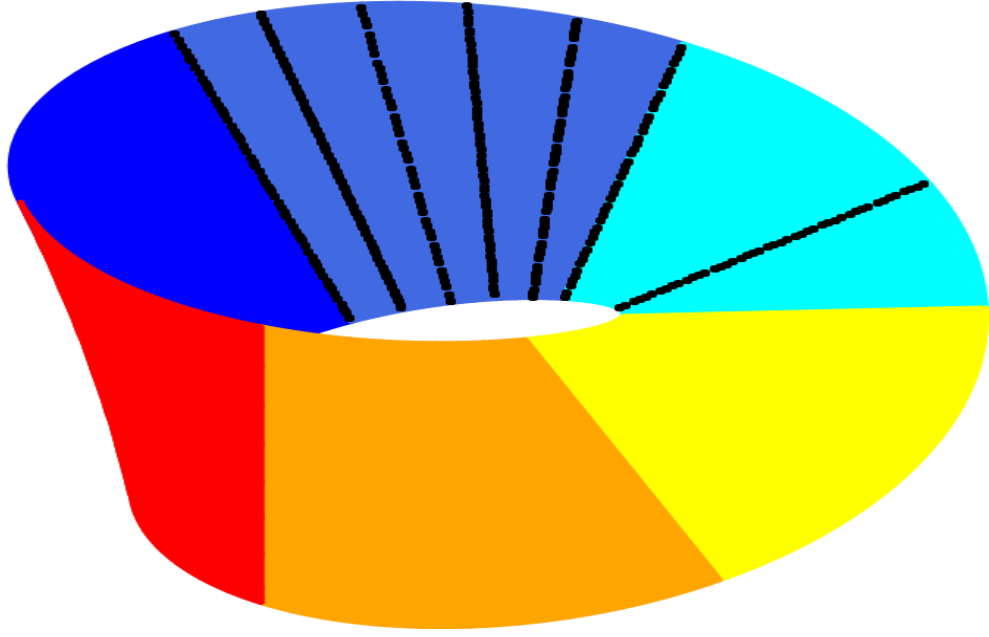

Şekil 4.29. Almanya'da Yaşayan Suriyelilerin İnanç Özgürlüğü ve Kültürel Haklar Bağlamında Toplumsal Pozisyonu

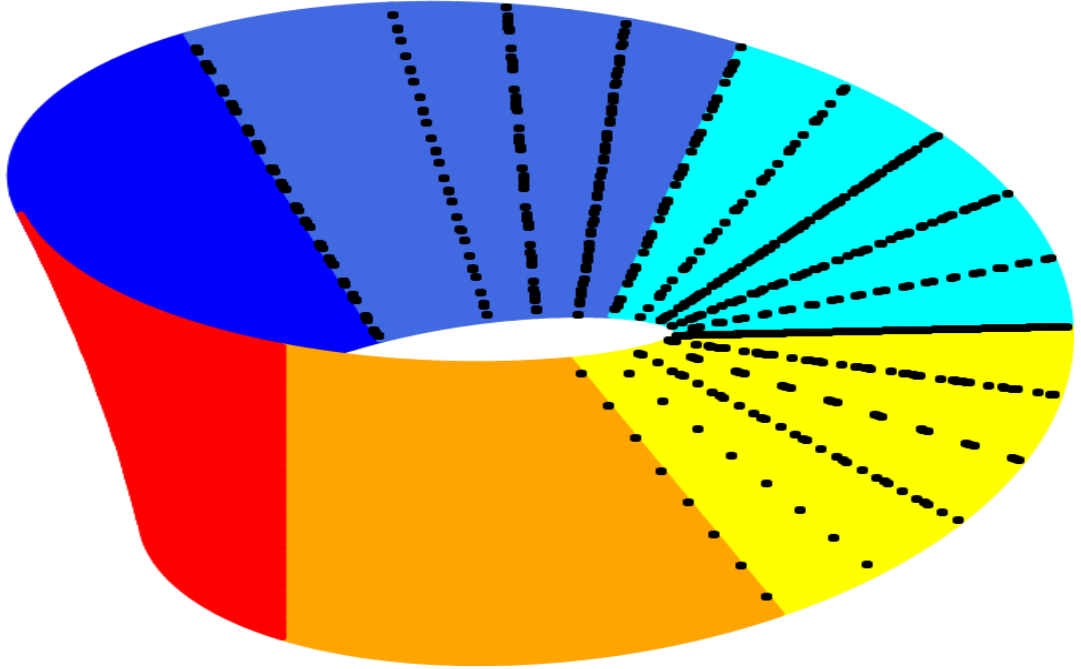

Şekil 4.30. Türkiye 'de Yaşayan Suriyelilerin İnanç Özgürlüğü ve Kültürel Haklar Bağlamında Toplumsal Pozisyonu

Suriyelilerin yaşadıkları ülkede hiçbir ayrımcılık kaygısı yaşamadan başlarına gelebilecek herhangi bir durumda korkusuzca polise ve yargıya başvurabilmeleri hakkında sorular sorulardan oluşan verilerin ülkelere göre dağılımı aşağıda paylaşılmıştır. Bu çerçevede dağılımlar önceki kategorilere benzer trendlerde olmakla birlikte iki ülke kıyaslandığında, Türkiye'deki Suriyelilerin adli mercilere başvurmada yaşadıkları kaygının daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye'de görülen sarı ve turuncu bölgelere kadar yayılan veriler, Almanya'da mavi sınırı aşmamaktadır. Bu sebeple, Almanya'da yaşayan Suriyelilerin adli konularda kendilerini daha iyi hissettikleri ancak hala tam anlamıyla diğer yerli halk gibi bir erişim seviyesine de sahip olmadıkları görülmektedir. Verilerin yoğunlaştığı noktalara bakıldığında ise, içeride konumuna çok yaklaşıldığı, hatta diğer kategorilere kıyasla en yüksek düzeyde içeriye yaklaşan kümelenmenin bu kategoride gözlemlendiği rahatlıkla söylenebilmektedir.

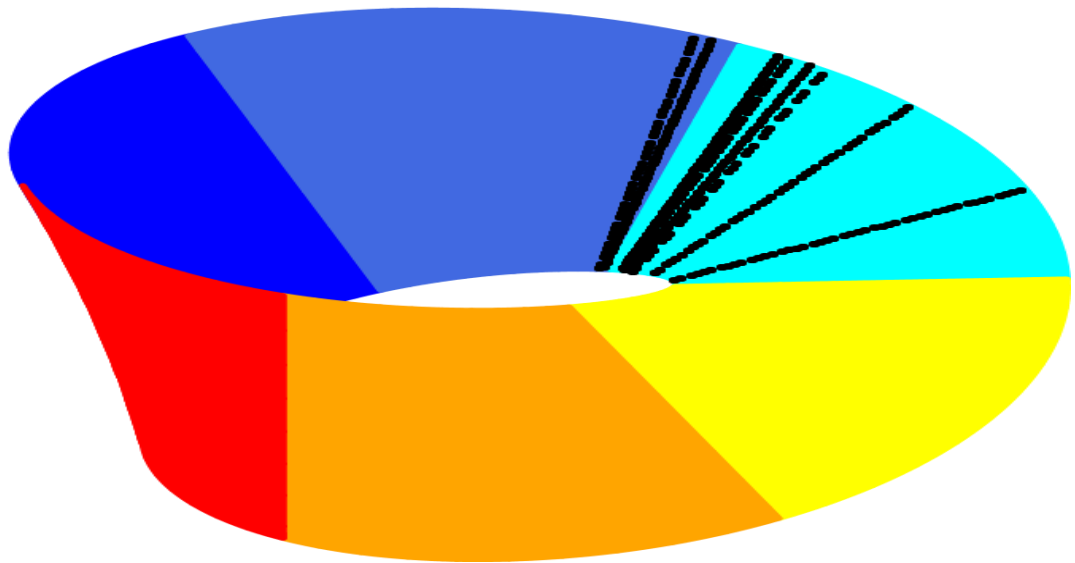

Şekil 4.31. Almanya'da Yaşayan Suriyelilerin Adli Haklar Bağlamında Toplumsal Pozisyonu

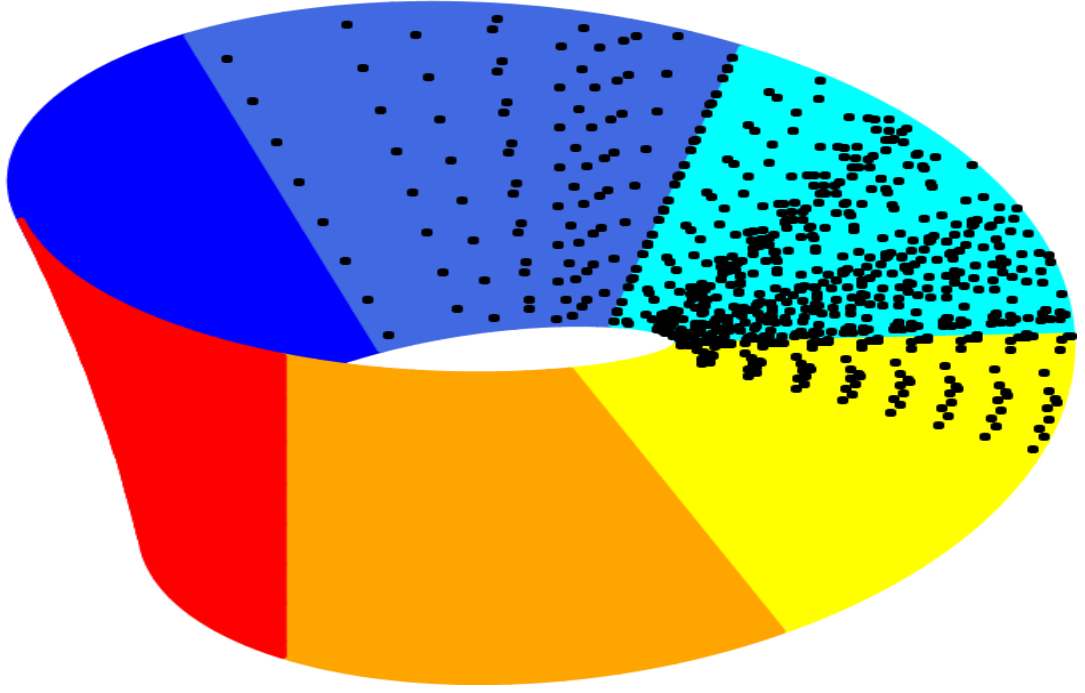
Şekil 4.32. Türkiye'de Yaşayan Suriyelilerin Adli Haklar Bağlamında Toplumsal Pozisyonu

Suriyelilerin ülkelerdeki toplumsal pozisyonlarının belirlenebilmesi için tüm kategorilerin ortalamaları alınmış ve her bir birey için bir değer oluşturulmuştur. Aşağıdaki Möbius şeritlerinden de görüldüğü üzere Almanya’da yaşayan Suriyelilerin toplumsal pozisyonlarının belirlenmesi Türkiye’dekilere kıyasla çok daha net anlaşılmaktadır. Temel hak ve özgürlüklerin egemen güç tarafından sunulmasının bireysel yansıması Almanya’da daha yoğun ve eşit gözlemlenirken, Türkiye için ne yazık ki aynı minvalde bir açıklama yapmak oldukça zordur. Bu sebeple, Türkiye’deki konumun belirlenmesinde verilerin yoğun olarak kümelenildiği nokta esas alınmıştır. Türkiye’deki Möbius Şeridine bakıldığında toplumsal pozisyon sarı ve turkuaz mavi bölümde yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin toplumsal pozisyonu tam anlamıyla bir eşikte olma durumundadır. Diğer bir deyimle içeride veya dışarıda durumlarına yakınsamak yerine ortaya bir yığılma söz konusudur, düzenli ve düzensiz göçmenler bağlamında incelendiğinde ise kayıtlı Suriyelilerin kayıtsızlara göre çok daha içeride konumda bir hayat sürdürdükleri ortaya çıkmaktadır. Almanya’da ise içeriye yakınsayan bir eşikte olma durumu görülmektedir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde Almanya’da yaşayan Suriyelilerin, Türkiye’de yaşayanlara kıyasla temel ve kültürel

Şekil 4.33. Almanya’da Yaşayan Suriyelilerin Toplumsal Pozisyonu

haklara erişim bağlamında daha iyi bir tabloya sahip oldukları ancak hala bir Alman gibi yaşam sürmedikleri görülmektedir. Kayıtlı göçmenler özelinde bir değerlendirme yapıldığında Türkiye ve Almanya kıyaslanır ise, Türkiye’de yaşayan kayıtlı Suriyelilerin Almanya’da yaşayan Suriyelilerle çok yakın bir seviyede toplumsal pozisyona sahip oldukları ortaya çıkmaktadır. Ancak Almanya’da katı kuralcı ve net politikalara rağmen bireylerin neden bu seviyede içeride hissettiklerine değinmek gerekirse, bireyler kurumların işlerliği ve onların hayat kalitelerinin yükselmesine yönelik adımlar olduğu idrakinde oldukları düşünülmektedir. Diğer bir deyimle, Alman göç ve entegrasyon politikaları göçmen gruplar arasında yozlaştırıcı veya asimile edici olarak algılanmamakta, aksine kapsayıcı ve insan onuruna yakışır bir yaşam vadeden politikalar olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’de ise yine sahada edinilen gözlemlerden yola çıkarak bireylerin kurumların işlerliğine ve kuralların herkes için aynı olduğuna olan inançlarının çok az olduğu, bunun bir ayrımcılık olarak değerlendirilmediği ancak bu düşüncenin toplumsal aidiyetlerini yüksek oranda etkilediği ortaya çıkmıştır.

Şekil 4.34. Türkiye'de Yaşayan Suriyelilerin Toplumsal Pozisyonu

Çalışmanın araştırma modelinde kurulan hipotezler ışığında değerlendirildiğinde ise, H0 hipotezi olan Suriyeli mültecilerin buldukları ülke veya şehirdeki toplumsal pozisyonları ile ülkenin yapısal özellikleri arasında ilişki tespit edilmiştir. H1 hipotezine bakıldığında ülkenin ve şehrin ekonomik göstergeleri ile Suriyelilerin toplumsal pozisyonları arasında bağıntı tespit edilmiştir. H1.2 hipotezinde satın alma gücünün etkisine değinilmiştir, bu bağlamda Suriyelilerin barınma hakkı ve adli haklara erişimleri arasında pozitif yönlü bir bağıntı tespit edilmiştir. H1.3 hipotezi doğrulanmış ve işsizlik arttıkça Suriyelilerin toplumsal pozisyonlarının çıplak yaşama doğru yakınsadığı tespit edilmiştir. H1.4 hipotezinde enflasyona dair Suriyelilerin toplumsal konuma dair bir ilişki olduğu varsayımında bulunulmuş ancak bu hipotez doğrulanamamıştır. H2 hipotezi ise şehrin nüfusuna dair Suriyelilerin toplumsal pozisyonları ile ilgilidir. Bu çerçevede bireylerin sağlık hakkı ve yaşam hakkı hariç diğer haklara erişimi şehrin nüfusuna bağlı olarak artmaktadır. Bu çerçevede hipotezin doğrulandığı görülmektedir. H3 hipotezinde mülteci sayısı ile olan ilişkiye bakılmaktadır, bu çerçevede hipotez doğrulanmış ve

mülteci sayısı arttıkça toplumsal pozisyonlarında dışarıya yakınsayan bir konumlandırma tespit edilmiştir. H4 hipotezi Möbius Şeridinde de görüldüğü üzere doğrulanamamıştır. Aksine ortak değerler bağlamında daha az ortaklıklara sahip olmalarına rağmen Suriyelilerin Almanya'da kültürel anlamda daha memnun oldukları görülmektedir. H5 ve H6 hipotezleri detaylıca betimsel bulgular bölümünde açıklanmış ve istatistiksel olarak yüksek anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

SONUÇ

Bireylerin toplumsal olarak ait oldukları pozisyonlar, egemen tarafından sağlanan hak ve hizmetlere ne düzeyde ulaştıkları ile doğru ilintilidir. Bazı yazarlar bu durumun egemen tarafından oluşturulduğuna, düzenlemelerle bireylerin alanlarının kısıtlandığına ve oluşan yeni bölgelerde kişilerin yaşamlarını sürdürmelerine izin verildiğine dikkat çekerken, bir diğer görüş ise hakların egemen otorite tarafından herkese eşit sunulduğu ancak bireylerin bunu nasıl algıladıklarına bağlı olarak toplumsal pozisyonlarının değiştiğine dikkat çekmektedirler. Bu durum da doğrudan ya da dolaylı olarak bireyin toplumsal aidiyetini etkilemektedir. Özellikle farklı etnik gruplar arasında, cinsel yönelim farklılığı yaşayan bireylerde veya göçmenlerde çoğunlukla bu aidiyetin sık sık sorgulandığı ve toplumsal pozisyonlarının, toplumun geri kalanına göre daha farklı bir konumda olduğu varsayımı ön plana çıkmaktadır. Göçmenlerin toplumun geri kalanı ile aynı hayat şartlarına sahip olması, entegrasyon çalışmalarının temel çıkış noktasını oluştursa da entegrasyon yazınında büyük bölümünde otorite ne yaparsa yapsın entegre olmamaya direnen, bunu bir asimilasyon olarak gören grubun var olabileceği bu sebeple de bireyin bu politikaları nasıl algıladığı üzerine çalışılmaktadır. Diğer bir deyimle bireylere eşit hayat şartlarının sunulması ile onlara toplum içinde eşit pozisyonlar sağlanamayacağı bu hizmetin sunulduğu bireyin de o kültür, bakış açısı ve algı düzeyine sahip olması gerekmektedir.

Bireyin toplumsal konumu ve egemen otorite ile ilişkisi uzun yıllardır farklı düşünürlerin çalışmalarına konu olagelmıştır. Foucault'ya göre birey Aristo'dan günümüz modern dünyasına politik özellikleri olan hayvandan biyolojik varlığının da politik zeminde tartışıldığı hayvana dönüşmüştür. Agamben de Foucault'dan yoğun bir şekilde etkilenmiş, politik haklar ve yapıdan arındırılmış bireyi çıplak yaşam olarak nitelendirmiştir. Bu analogiye göre, birey toplum içinde üç farklı halde görülebilir, çıplak

yaşam, kutsal insan ve içerdekiler. Çıplak yaşama bakıldığında, bireyin yaşam hakkı hariç diğer tüm haklarının elinden alındığı ve biyolojik olarak yaşamını sürdürdüğü arındırılmış bir yaşam kastedilirken, kutsal insan veya homo sacer'da ise ne içeride ne de çıplak yaşamdaki kadar dışarıdadır. Kutsal insan bazı konularda içeride bazı konularda dışarıdadır, tüm temel hak ve özgürlükler bağlamında incelendiğinde hepsine erişimi yoktur veya kısıtlıdır, ancak topluma tam bir entegrasyon da sağlayamamıştır. Homo sacer analogisine tarihsel çerçevede odaklandığımızda, Antik Roma'da tanrılar için kurban edilen en günahsız olan ve öldürüldüklerinde bu ölümün bir cinayet vasfında incelenmediği kişiler için kullanıldığı görülmektedir. Daha sonra Osmanlı'da bu söylem "katli vacib" olanlar olarak söylem diline yansımıştır. Diğer bir deyimle toplumun geri kalanının huzur ve refahı için gerekirse bu kişilerin kurban edilebileceği vurgusu yapılmaktadır. Eşiktekiler olarak nitelendirilen bu kişilerin sonsuza kadar eşikte kalacağı gibi bir durum söz konusu değildir, aksine içeride ve dışarda kavramları için de bu geçerlidir. Bireyler kaygan bir zeminde haklara erişim sağladıkça içeriye doğru, hakları elinden alındıkça dışarıya doğru hareket ederler. Bu sebeple de Möbius Şeridi bu hareketliliğin imgelemi için seçilmiştir. Şeritte hareketlilik devam ettikçe içerdelik ve dışardalık birbirine bağıntılı şekilde yer değiştirebilmektedir. Bu bağlamda da bazı çalışmalar, sonradan gelen bir grubun kısıtlı kaynaklara erişimi sağlandığında, hali hazırda bu kaynaklardan yararlanan önceki grubun artık bu kaynaklara erişemeyeceği ve bu haktan yararlanamayacağı bu yüzden de içeride halinden eşiğe gitmesi anlamına geldiğini belirtmektedir. Agamben'e göre çıplak yaşamdaki bireylerin toplum için kurban edilmesine bile gerek olmayan, gözden çıkarılmış kişilerdir. Oysa kutsal insan analogisinde bu kişilere dair umut vardır. Möbius Şeridindeki kaygan zeminde bu bireylerin içeriye girme olasılıkları, çıplak yaşamdakilerin aksine daha kolaydır. Çıplak yaşam pozisyonundakilerin ise oldukça uzun bir yol kat etmeleri gerekmektedir. Bu

yolculuk süreci farklı kültür, din, coğrafya gibi etkenlerinde denkleme katılmasıyla oldukça zor bir yolculuk haline gelmektedir. Agamben'e göre toplum içinde kimin feda edileceği kararını egemenin bizzat kendisi vermektedir. Ancak çağdaş toplumlarda egemenin gücünü toplum üzerinde test edebilme ihtimaline karşın, evrensel düzeyde Sözleşmelerle devletlerin kontrol edilmesi böylece keyfiyetin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Ancak uluslararası hukukun dolaylılığı hasebiyle egemen yine de "istisnai hal" olarak tanımladığı durumlarda uygun gördüğü hakları askıya almakta, ya da işleyişi durdurmakta bir beis görmemektedir. Bu sebeple, farklı birçok teori veya kuram aracılığıyla gayet tabii açıklanabilecek olan Suriyelilerin toplumsal pozisyonu hem Agamben'in toplumu katmanlara ayırmadan hem de bölgeler arası geçişlerin imkânsız olmadığı bir analogi ile tanımlaması ve Möbius Şeridiyle kuramın imgelemine sağlanması çalışmanın kuramsal boyutunun post-kolonyel teorilere yönelmesini sağlamıştır.

2011 Mart ayında Arap Baharının demokratikleşme etkisi Suriye'ye de protestolar olarak yansımış ancak reform taleplerine Beşar Esad'ın olumsuz cevap vermesiyle ülke iç savaşa sürüklenmiştir. Savaştan kaçan Suriyeli vatandaşlar ise ilk aşama olarak canlarını kurtarmak için komşu ülkelere sığınmayı tercih etmişlerdir. Türkiye'nin Avrupa'ya olan yakın konumu sebebiyle Suriyeli sığınmacıların Suriye'nin diğer komşu ülkelerine göre daha fazla tercih etmesi, Türkiye'yi dünyada en çok Suriyeli sığınmacının bulunduğu ülke konumuna getirmiştir. Bu denli yoğun bir göç akınına uğrayan Türkiye ise göçe hazırlıksız yakalanmış ve geç bir göç politikasıyla süreci yönetmeye çalışmıştır. Avrupa ülkeleri ise arada Türkiye'nin olmasını adeta bir tampon bölge gibi görmüş ve mülteci akınına hazırlanırken bir yandan da Türkiye ile çeşitli Anlaşmalar yaparak mültecileri bu bölgede tutmanın yollarını aramaktaydı. Göç akınları devam ederken Avrupa'nın sınırlarını zorlayan "mülteci krizi"ne karşılık Almanya Başbakanı inisiyatif

kullanarak Açık Kapı politikasını ilan etmiştir. Bu politika sonucunda Almanya Avrupa'nın en yüksek sığınmacı kabul eden ülkesi konumuna gelmiştir. Almanya ve Türkiye farklı entegrasyon politikaları uygulayarak devam ettirdikleri bu süreçte, doğal olarak farklı sığınmacı karnelerine sahiptirler. Ancak bu farklılıklar uygulamada Suriyeli sığınmacılara nasıl yansımaktadır sorusuna cevap arayışı sürmektedir. Yine bir diğer cevap aranan sorusu ise yerli halka göre bu insanların toplumsal olarak nasıl bir pozisyonda konumlandıkları ve temel ve kültürel haklara erişimleri nasıl olduğu konusundadır. Bu bağlamda planlanan çalışmanın öncelikle verilerin toplanması için Ekim- Kasım 2021 tarihlerinde Türkiye'de, Aralık 2021-Şubat 2022 tarihlerinde Almanya'da saha çalışması yürütülmüştür. Toplanan verilerin SPSS programında analiz edilmesiyle elde edilen bulgulara çalışmanın dördüncü bölümünde yer verilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, verilerin ortalamaları alınarak Möbius Şeridi üzerinde veri görselleştirme tekniği ile gösterim sağlanmıştır. Görsellerden de anlaşıldığı üzere, her iki ülkede de Suriyeli sığınmacılar çıplak yaşam seviyesinde veya içeride seviyesinde gözlemlenememiştir. İki ülkede de eşikte seviyesinde yani homo sacer (kutsal insan) olarak çıkmışlardır. Ancak genel çerçevede bakıldığında, kategorik olarak farklılaşmakla birlikte tüm temel ve kültürel haklara erişimin ortalaması alındığında Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin toplumsal pozisyonu çıplak yaşamaya yakınsayan bir kutsal insan konumundayken, Almanya'da yaşayan Suriyelilerin toplumsal pozisyonu ise içeriye yakınsayan bir kutsal insan konumundadır. Almanya ve Türkiye karşılaştırmalı analizinde korelasyon testleri sonucunda, iki ülkede de yaşayan Suriyelilerin yaşlarına bağlı olarak temel ve kültürel haklara erişim algıları değişmektedir. Ancak Türkiye'de sığınmacının yaşı ile doğru orantı kurulan yaşam hakkı, sağlık hakkı, inanç özgürlüğü ve kültürel haklara erişimin, Almanya'da ters orantılı olarak hareket ettiği görülmektedir. Suriyelilerin cinsiyetleri özelinde bakıldığında ise iki ülkede de kadınların erkeklere göre

daha fazla temel hak ve özgürlüğe erişimleri olduğunu beyan ettikleri görülmektedir. Medeni hallerine dair yapılan analizde ise Almanya’da yaşam hakkına, eğitim hakkına, sağlık hakkına ve inanç özgürlüğü ve kültürel haklara erişimlerinin evlilerde bekarlara kıyasla daha fazla olduğu vurgulanırken, Türkiye’de ise bekarların evlilere göre daha fazla eriştiği sonucu çıkmaktadır. Şehirler bağlamında ise iki ülkede paralel trendler izlenmekle birlikte, Almanya’daki şehirlere dair farklılığın daha belirgin olduğu görülmektedir. Şehirlerin yapısal özellikleri bağlamında değerlendirildiğinde Suriyelilerin toplumsal pozisyonlarında ciddi farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Böylece çalışmanın araştırma modeli bölümünde oluşturulan hipotezlerin Almanya’daki Suriyeliler için doğrulanırken, Türkiye için enflasyon, satın alma gücü paritesi, kent nüfusu, kişi başına düşen mülteci sayısı, genel mülteci sayısı gibi tüm değerlerde anlamlı farklılıklar tespit edilememiştir. Genel çerçevede değerlendirildiğinde Almanya’da yaşayan Suriyelilerin, iş bulma, eğitime erişim, sağlık haklarına erişim, barınma imkânı gibi hakların sağlanması konusunda büyük şehirlerde toplumsal pozisyonun daha içeriye yönelik bir eşitlik gözlemlenirken, küçük şehirlerde bu yolculuğun çıplak yaşama yakınsadığı görülmektedir. İki ülkede de Suriyelilerin gelir düzeyi bağlamında barınma hakkı, ekonomik haklar, sağlık hakları gibi haklara erişim açısından toplumsal pozisyonlarının pozitif olarak etkilendiği görülmektedir. Türkiye’de yaşayan Suriyeliler için eğitim düzeyinin algıladıkları toplumsal pozisyon ile ters orantılı bir ilişkisi var iken, Almanya açısından yaşam hakkı ve sağlık hakkı doğru orantılı iken, yalnızca ekonomik hakların ters orantılı olduğu görülmektedir. Ülkede geçirdikleri süre göz önünde bulundurularak haklara erişimleri incelendiğinde ise Türkiye’de geçirilen süre arttıkça barınma ve sağlık haklarına erişimin arttığı, ancak Almanya’da ise barınma hakkının, ekonomik hakların ve adli hakların ters orantılı olarak seyrettiği, yaşam hakkının, sağlık hakkının, inanç özgürlüğünün doğru orantılı olarak ilerlediği görülmektedir. Diğer bir

deyimle Almanya’da yaşayan Suriyelilerin ikamet süresi arttıkça kendilerini daha güvende hissettikleri, sağlığa erişimlerinin daha fazla olduğu ve dinlerini daha rahat yaşadıkları tespit edilmektedir. Türkiye’de dil seviyesine bağlı olarak tüm kategorilerin ters orantılı bağıntı kurduğu, Almanya’nın ise yaşam hakkı, eğitim hakkı, sağlık hakkı ve inanç özgürlüğü dışında kalan hakların ters orantılı olduğu tespit edilmiştir. Türkiye’de Suriye’ye dönmek istemeyenlerin yüksek anlamlı bir şekilde barınma hakkına ve sağlık haklarına erişimden memnun oldukları görülürken, Almanya’da ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Yerli halkların Suriyelilere dair bakış açısı değerlendirildiğinde ise, bireylerin yaşlarının sığınmacıların toplumsal pozisyonlarına dair algıları iki ülkede oldukça farklılaşmaktadır. Türkiye’de bireylerin yaşı ile Suriyelilerin yaşam hakkına erişimlerine dair algılarının doğru orantılı olduğu görülürken, Almanya’da ise ters orantılı bir ilişki gözlemlenmektedir. Diğer bir deyimle Almanya’da bireylerin yaşı ilerledikçe Suriyelilerin yaşam hakkına erişimlerinin daha az olduğu, diğer hakların ise daha fazla olduğu düşünülmektedir. Cinsiyet bağlamında, Türkiye’de yaşayan erkeklerin kadınlara göre Suriyelilerin daha fazla inanç özgürlüğü ve kültürel haklara erişimleri olduğu, Almanya’da ise tam tersi kadınların erkeklere göre Suriyelilerin birçok temel hak ve özgürlüğe daha fazla erişimleri olduğu fikri hakimdir. Medeni durumda Almanya’da bekarların evlilere kıyasla Suriyelilerin daha fazla temel ve kültürel haklara erişimleri olduğu düşünülürken, Türkiye’de Suriyelilerin barınma hakkı ve eğitim hakkına daha fazla erişimleri olduğu fikri bekarlarda daha yaygın görülmektedir. Gelir düzeyine göre incelendiğinde Türkiye ve Almanya’da kat sayıları farklı olsa da aynı trend gözlenmiştir. Bu çerçevede bireylerin gelir düzeyi arttıkça, Suriyelilerin barınma hakkına erişiminin az, yaşam hakkına erişimlerinin ise daha fazla olduğu görüşü iki ülkede de hakimdir. Şehirler özelinde incelendiğinde de bireylerin yaşadıkları şehrin büyüklüğü ve mülteci

sayısına bağı olarak Suriyelilerin toplumsal pozisyonlarına dair algılarının değiştii görölmektedir. Özellikle Berlin ve İstanbul gibi büyük şehirlerde, yaşam hakkına erişimin diğer şehirlere göre daha az olduğu, Türkiye’de eğitim hakkına erişimin diğer şehirlere göre daha olduğu, Almanya’da sağlık hakkının diğer şehirlere göre daha az olduğu tespit edilmiştir. Yerli halkların eğitim düzeyi çerçevesinde yapılan analize göre ise Almanya ve Türkiye’de benzer eğilimlerler yakalanmıştır. İki ülkede de eğitim düzeyi arttıkça Suriyelilerin eğitim ve sağlık haklarına erişimlerinin arttığı algısı yükselirken, ekonomik haklarının azaldığı düşüncesinin hâkim olduğu görölmektedir. Suriyelilerle lokallerin herhangi bir düzeyde etkileşime geçmiş olmaları ise onların Suriyelilerin haklara erişim seviyelerinin daha yüksek olduğu varsayımı gittiklerini göstermiştir. Diğer bir deyimle, Suriyelilerle temas kurmayan bireyler Suriyelilerin daha zor şartlarda yaşadıklarını düşünürken, iki ülkede de etkileşim halinde olanlar durumlarının daha iyi pozisyonda olduğunu belirtmektedir. Yine iki ülkede de Suriyelilerin barınma haklarına erişimlerinin yüksek olduğunu düşünen lokaller daha çok Suriyelilerin ülkelerine dönmeleri gerektiğini belirtmektedir. Suriyelilerin kabul edilmesinin insani bir yükümlülük olduğunu vurgulayan kesimin ise iki ülkede de Suriyelilerin barınma haklarına erişimlerinin yüksek olduğunu, ancak ilginç bir şekilde Almanya’da bu kişiler ekonomik haklara da erişimlerinin yüksek olduğunu düşünürken, Türkiye’de daha az erişimlerinin olduğu düşünölmektedir.

Sonuç olarak, çalışmanın hipotezleri ışığında incelendiğinde, literatür ve kuramın önerileriyle şekillendirilmiş varsayımların Almanya özelinde istatistiksel olarak daha yüksek anlamlı olarak doğrulandığı görölmüştür, ancak enflasyon seviyesi gibi bazı ekonomik göstergeler için anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Türkiye için analize baktığımızda anlamlılık açısından Almanya’daki değerler seviyesinde bir anlamlılık gözlemlenirse de hipotezler hakkında varsayımda bulunulabilecek seviyede anlamlıdır.

Bu bağlamda, lokallerin sığınmacılara dair bakış açıları ve onların temel ve kültürel haklara erişimlerinin nasıl olduğu fikirleri cinsiyet, medeni hal, eğitim düzeyi gibi kişisel özellikleri ile ve yaşadıkları şehirlere bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Keza Suriyelilerin de demografik özelliklerinin ve ikamet ettikleri ülkenin dilini bilme, ikamet süresine bağlı olarak haklara erişimlerinin farklılaştığını belirttikleri tespit edilmiştir. Anket verilerinin Möbius Şeridi üzerinde gösterilmesi ile de en genel halinde incelendiğinde Türkiye’de verilerin daha yaygın olarak her kategoriye yayıldığı gözlemlenirken, Almanya’da daha keskin toplanmalar tespit edilmiştir. Bu haliyle Almanya’da göç politikasının etkisiyle Suriyelilerin toplumsal pozisyonunun kısıtlanmasının yine de onlara prekarite bir yaşam izlenimi uyandırmadığı, özellikle ikamet sürelerine ve yaşadıkları şehrin büyüklüğüne bağlı olarak kendilerine toplumun içinde gören bir gruhun da olduğu göze çarpmaktadır. Türkiye’de ise kendini çıplak yaşam seviyesinde gören de toplumdan biri olarak gören Suriyeli sığınmacı da bulunmaktadır. Bu haliyle bireylerin zihinlerinde oluşan toplumsal pozisyonları için net bir varsayımda bulunmak oldukça güçleşmektedir. Ancak genel anlamıyla ortalamalar karşılaştırıldığında Almanya ve Türkiye kıyasında Almanya’daki Suriyelilerin toplumsal pozisyonları içe daha yakınsarken, Türkiye’de çıplak yaşama yakınsayan bir kutsal insan formu görülmektedir. Ülkenin kültürel olarak yakın olmasının, ortak dine sahip olmanın ise bireylerin inanç özgürlüğü ve kültürel haklara daha fazla eriştiklerini düşüncesi üzerinde herhangi bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir. Doküman analizi sonucunda sivil toplum kuruluşlarında hazırlanan raporların incelenmesi sonucu elde edilen verilerle saha çalışması sonucu elde edilen veriler kıyaslandığında, raporlarda vurgulandığı seviyede bir prekarite iki ülkede de tespit edilmemiştir. Ancak Türkiye için belirtilen ekonomik haklara erişimde engeller, çocuk işçiliği, daha düşük ücretlerle çalışma gibi durumların doğrulandığı, Almanya için ise ırkçı saldırılara dair özellikle büyük şehirlerde bir kaygı

gözlemlenmediği, ancak küçük şehirlerde böyle bir durumun gerçekleşebileceği korkusunun özellikle kısa süredir ikamet eden kişilerde daha yoğun olduğu ortaya çıkmaktadır.

Literatür taraması bölümünde elde edilen bulgular ışığında değerlendirildiğinde ise, öncelikle belirtilmesi gereken nokta, daha önce göz yazınında homo sacer analogisi bağlamında Möbius şeridi üzerinde herhangi bir göç grubunun toplumsal pozisyonunun resmedildiği veya tartışıldığı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu bağlamda bir bulgu kıyaslaması yapmak oldukça güçtür. Ancak ülkelere göre yapılan genel çalışmaların sonuçlarına bakıldığında, Almanya'nın herhangi bir göçmen gruba dair politikalarının Avustralya, ABD gibi ülkelere kıyasla daha kapsayıcı ve dahil edici, diğer bir deyimle dışlayıcı olmayan ve entegrasyon odaklı oldukları değerlendirilmektedir. Keza çalışma bulguları çerçevesinde de Almanya'nın göç politikaları bölümünde de detaylıca değinilmiş olan kurallar incelendiğinde her ne kadar çok katı ve net kurallar olduğu vurgulansa da çalışma bulgularında Suriyelilerin bu tutumdan memnun oldukları kendilerini toplumun dışında hissetmedikleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de ise farklı çalışmalar, farklı açılardan ele almış ve bulgular noktasında da farklılaşmıştır. Öyle ki bir çalışmada Avrupa, ABD ve Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin memnuniyetleri ölçülmüş ve en yüksek memnuniyet oranı ile Türkiye ilk sırada yer almıştır. Ancak başka bir çalışmada ise bariz bir prekarite olduğu üzerinde durulmaktadır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, literatüre paralel bir şekilde bu çalışmada da verilerin çok dağınık bir şekilde yayılımından da anlaşılacağı üzere devletin göç politikalarının her bir Suriyeliye aynı seviyede etki etmediği bu sebeple de sonuçların doğal olarak farklılaşabileceği ortaya çıkmıştır. Bu sebeple de genel resmin net olarak imgelemi için Möbius şeridi üzerinde gösterim hem analizi yapan, yorumlayan hem de okuyucu açısından daha geniş perspektifte bir değerlendirme imkânı sunmaktadır. Göç

literatüründe değinilen bir diğere önemli nokta ise prekariteye en çok maruz kalan grubun kayıt dışı göçmenler olduğu yönündedir, ki bu argüman çalışmada bir kez daha doğrulanmış ve Almanya’da hiç kayıt dışı katılımcı olmaması ve akabinde katılımcıların büyük çoğunluğunun kendilerini toplumun içine yakınsayan bir konumda gördüğü, ancak Türkiye’de oldukça yüksek oranda kayıt dışı Suriyelinin bulunması ve yoksunluğa en çok bu kişilerin maruz kaldığı bulunmuştur.

Son kertede, çalışmanın kapsamı önceki bölümde de belirtildiği üzere veriler yalnızca iki ülkede yaşayan Suriyeli sığınmacılardan alınan cevaplarla hazırlanmış ve analiz edilmiştir. Bu çerçevede veriler o tarihte toplandığı haliyle analize uygundur, tüm dünyada yaşayan Suriyelilerin durumu hakkında bilgi verdiğini kesinlikle iddia etmemektedir. Ancak kuramsal çerçeve, anket formları ve şerit kullanılarak başka coğrafyalarda yaşayan ve toplumsal pozisyonlarının araştırılması ihtiyacı duyan herhangi bir insan topluluğu için de uygulanabilir. Çalışma bu haliyle literatürde ilk kez çalışıldığından, sonraki çalışmalar için de öncü nitelik taşımaktadır. Ayrıca çalışma, karar alıcılar ve politika yapıcılar için de dikkate değer bir dizi öneri barındırmaktadır. Özellikle Almanya’da net kuralların bireyler tarafından kısıtlayıcı kurallardan ziyade düzenleyici kural olarak algılanması, Türkiye’de benzer kuralların keyfi kurallar ve herkes için eşit olmayan kurallar olarak algılanması, kuralların kolayca ihlal edilebileceği düşüncesi uygulama aşamasında ciddi ihtiyaçların olduğuna ve bu noktalardaki eksiklerin giderilmesine yönelik adımlar atılması gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bu noktada her ne kadar iki ülkenin göç politikaları birbirinden farklılaşsa da uygulamadan doğan farklılıklar da eklendiğinde bireylerin toplumsal aidiyeti doğrudan etkilenebilmektedir. Bu sebeple, Suriyelilerin toplumsal pozisyonlarının daha içeride olmasına yönelik yapılabilecek en önemli adımlardan birisi, her biri için uygulanan ve ihlal edildiğinde ciddi sonuçlar doğurabilecek düzenleyici kurallar ve bu kuralları uygulayan, uygulamada

aksiliğe mahal vermeyecek politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. 2011 yılından bu yana ülkemize gelmeye devam eden kişilerin, çalışmanın önceki bölümlerinde de bahsedildiği gibi uzun yıllar geçtikçe kendilerini toplumun daha içinde hissetmeleri beklenmektedir. Keza Almanya ve Türkiye kıyasında da Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin diğer ülkede yaşayanlara göre daha uzun zaman geçirmeleri daha içerde olmalarına olanak sağlaması beklenirken Almanya’dakilerin daha içeride bir pozisyonda yer almaları, uygulanan politika ve kuralların bireylere daha iyi yansıdığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

- 3RP, T. (2020). *Regional Strategic Overview 2021-2022*. The 3RP.
- A Gültaç, P. B. (2018). Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sağlık Politikaları. *Sakarya Tıp Dergisi*, 193-204.
- A Suhrke, A. Z. (1989). Beyond the Refugee Crisis: Disengagement and Durable Solutions for the Developing World. *Migration*.
- A. İçduygu, D. Ş. (2016). Syrian refugees in Turkey: Towards Integration policies. *turkish policy*, 59-69.
- A. R. Zolberg, A. S. (1989). *Escape from Violence: Conflict and the Refugee Crisis in the Developing World*. New York: Oxford University Press.
- A. Yıldız, E. U. (2016). Limits to temporary protection: non-camp Syrian refugees in İzmir, Turkey. *Southeast European and Black Sea Studies*, 195-211.
- Adamson, F. (2006). Crossing borders: International migration and national security. *International Security*.
- AFAD. (tarih yok). Suriyelilere Ait Konteyner Kent. *Barınma Merkezlerine Ait Fotoğraflar*. AFAD.
- Agamben, G. (1998). *Homo Sacer: Sovereign Power and bare life*. Stanford: Stanford University Press.
- Agamben, G. (2005). *The state of Exception*. Chicago: Chicago University Press.
- Agamben, G. (2011). *The Kingdom and the glory: for a theological genealogy of economy and government*. Stanford: Stanford University press.
- Ajansı, A. (2012, Ağustos 27). AA. Anadolu ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/multeci-yuku-paylasilmali/341067> adresinden alındı
- Ajansı, A. (2019, Şubat 19). AA. Anadolu ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/cumhurbaskani-erdogan-yeni-bir-goc-dalgasini-tek-basimiza-gogusleyemeyecegiz/1397407> adresinden alındı
- Akpınar, A. (2003). The honour/shame complex revisited: Violence against women in the migration context. *Women's studies international forum*, 425-442.
- Amnesty. (2015, Kasım 06). *Not in my back yard: a shameful response to human tragedy*. Amnesty International: <https://www.amnesty.org.uk/blogs/yes-minister-it-human-rights-issue/not-my-back-yard-shameful-response-human-tragedy> adresinden alındı
- Amnesty, I. (2016). *No safe Refuge*. amnesty International.
- Amnesty, I. (2019). *Sent to a War Zone*. amnesty International.
- Amnesty, I. (2020). *Syrians at risk of deportation from Turkey*. Amnesty.
- Ananicz, S. (2014). *Helpless and Lonely: Turkey's attitude towards the war in Syria*. OSW Commentary: https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/commentary_136.pdf adresinden alındı

- Arendt, H. (1973). *The Origins of totalitarianism*. San Diego: Newyork.
- Arning, H. S. (2018). Temel Kavramlar Işığında Mülteci Hukukunun Gelişimi. A. Ö. Öner içinde, *Uluslararası İlişkilerde Göç: Olgular, Aktörler ve Politikalar* (s. 209-230). İstanbul: der yayınları.
- B. Vardarlı, A. K. (2019). Türkiye ve almanya'daki Suriyeli sığınmacılara sunulan haklar ve yaşanan sorunlar. *Elektronik sosyal bilimler dergisi*, 654-673.
- B. Vardarlı, A. K. (2019). Türkiye ve Almanya'daki Suriyeli Sığınmacılara Sunulan Haklar ve Yaşanan Sorunlar. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 654-673.
- Bakewell, O. (2008). Research Beyond the Categories: The Importance of Policy Irrelevant Research into Forced Migration. *Journal of Refugee Studies*, 432-453.
- Baran, M. L. (2020). *Mixed Methods Research Design*. USA: IGI Global.
- Barth, Y. S. (2003). *International Migration and Sending Countries*. Basingstoke: Palgrave.
- Bartram D, M. V. (2019). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*. Ankara: Hece Yayınları.
- Baumann, Z. (2003). Utopia with no topos. *History of the human sciences*, 11-25.
- BBC. (2011, Haziran 8). *BBC Türkçe*. BBC:
https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/06/110608_syria_refugees_update_3
adresinden alındı
- BBC. (2021). *Almanya seçimleri: Aşırı sağcı AfD, ülkenin doğusunda en güçlü partiye dönüşmesi sonrası radikalleşiyor*. BBC NEWS.
- Berg, M. v. (2011). City of Exception: The Dutch Revanchist City and the Urban Homo Sacer. *Antipode*, 1911-1938.
- Berger, M. (2018, Şubat 6). *Syrians given Temporary Refuge in Germany Fear Being Set up to Fail*. Refugees Deeply:
<https://deeply.thenewhumanitarian.org/refugees/articles/2018/02/06/syrians-given-temporary-refuge-in-germany-fear-being-set-up-to-fail> adresinden alındı
- Berghs, m. (2015). Disability and displacement in times of conflict: rethinking migration, flows and boundaries. *disability and the global south*, 442-459.
- Bozan, E. (2020, nisan 28). *Gayri safi yurtiçi hasıla*. konupara:
<https://konupara.com/akademi/gayri-safi-yurtici-hasila-6702/> adresinden alındı
- Bruce Katz, L. N. (2016, Eylül 18). *Cities and refugees: The German experience*. Brookings:
<https://www.brookings.edu/research/cities-and-refugees-the-german-experience/>
adresinden alındı
- C. Cochrane, N. N. (2014). Scapegoating: Unemployment, far-right parties and anti-immigrant sentiment. *Comparative European Politics*, 1-32.
- Carter, L. (2020, 10 05). *Germany's refugee population falls for the first time in nine years*. DW:
<https://www.dw.com/en/germanys-refugee-population-falls-for-the-first-time-in-nine-years/a-55160344> adresinden alındı

- Ceylan, O. (2020). *İşsizlik*. Piyasa Rehberi: <https://piyasarehberi.org/sozluk/issizlik-orani> adresinden alındı
- Chambers, S. N. (2020). The spatiotemporal forming of a state of exception: repurposing hot-spot analysis to map bare-life in Southern Arizona's borderlands. *GeoJournal*, 1373-1384.
- Civelek, H. Y. (2017). Biopolitical Problematic: Syrian Refugees in Turkey. *Turkey's Syrians: Today and Tomorrow* (s. 23-44). içinde London: Transnational Press.
- Colatrella, S. (2011). Nothing Exceptional:Against Agamben. *Journal for Critical Education Policy Studies*, 97-128.
- Cumhuriyet. (2016, şubat 11). *Erdoğan'dan Avrupa'ya 'kapıları açarız' tehdidi*. Cumhuriyet Gazetesi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/erdogandan-avrupaya-kapilari-acariz-tehdidi-479268> adresinden alındı
- Cvajner, M. &. (2010). Theorizing irregular migration: the control of spatial mobility in differentiated societies. *European Journal of Social Theory*, 389-404.
- Çalık, B. (2012, Ekim 16). *Mülteci sayısı psikolojik sınırı aştı*. Sabah Gazetesi: <https://www.sabah.com.tr/gundem/2012/10/16/multeci-sayisi-psikolojik-siniri-asti> adresinden alındı
- Çetin, İ. (2016). Labor Force Participation of Syrian Refugees and Integration: Case of Adana and Mersin Cities. *Gaziantep University journal of Social Sciences*, 1001-1016.
- Davitti, D. (2019). Biopolitical Borders and the State of Exception in the European Migration Crisis. *The European Journal of International Law*, 1173-1196.
- Derneği, M. (2014, Mart 22). *Mülteciler Derneği*. mülteciler: <https://multeci.org.tr/2014/03/22/multeci-haklari-koordinasyonu-basin-aciklamasiturkiye-suriyeden-gelen-multecilere-kapilarini-acmalidir/> adresinden alındı
- Derneği, M. (2020, Aralık 23). *Türkiyedeki Suriyeli Sayısı Aralık 2020*. Mülteciler Derneği: https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/?gclid=CjwKCAiAuoqABhAsEiwAdSkVVKKCV2p4-y256RXtQkCBkCzGyQL-LyY-PXs2oo2UFDWsJhjn7LRwxoC94oQAvD_BwE adresinden alındı
- Derneği, M. (2022, Nisan 21). *Mülteciler Derneği*. Mülteciler Derneği: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/#:~:text=21%20Nisan%202022%20tarihi%20itibar%C4%B1yla%20ge%C3%A7ici%20bar%C4%B1nma%20merkezlerinde%20kalan%20Suriyelilerin,ise%20228%20bin%20251%20ki%C5%9Fiydi.> adresinden alındı
- Derneği, M. (2022, Nisan 21). *Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Nisan 2022*. Mülteciler Derneği: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/#:~:text=T%C3%BCrkiye'de%20kay%C4%B1t%20alt%C4%B1na%20al%C4%B1nm%C4%B1C5%9F,25%20bin%2016%20ki%C5%9Fi%20artt%C4%B1.> adresinden alındı
- Derneği, U. M. (2020, Mart 07). *HANGİ ÜLKEDE NE KADAR MÜLTECİ VAR?* UMD: <https://www.umhd.org.tr/2018/03/hangi-ulkede-ne-kadar-multeci-var/> adresinden alındı

- Dinçer, E. H. (2019). Agamben'in Siyasal Kuramı ve Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuksal Statüleri. *Göç Dergisi*, 213-228.
- Duran, N. (2019, 01 15). LIVING IN "THE STATE OF EXCEPTION:" EXPERIENCES OF SYRIAN REFUGEES IN BERLIN. İstanbul, Türkiye: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Durham, M. G. (2018). Resignifying alan Kurdi: news photographs, memes and the ethics of embodied vulnerability. *Critical Studies in Media Communication*, 240-258.
- DW. (2015, Ekim 02). *Hamburg passes law to 'borrow' buildings to shelter refugees*. DW: <https://www.dw.com/en/hamburg-passes-law-to-borrow-buildings-to-shelter-refugees/a-18757217> adresinden alındı
- DW. (2020, 12 29). *Bosna: Lipa kampındaki sığınmacılar sokakta kaldı*. DW: <https://www.dw.com/tr/bosna-lipa-kamp%C4%B1ndaki-s%C4%B1%C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1lar-sokakta-kald%C4%B1/a-56087629> adresinden alındı
- DW. (2022). *Syrian Refugees find a safe haven in Germany*. Almanya: Deutsche Welle.
- Dykstra, T. a. (2016). Assemblages of Syrian suffering: Rhetorical formations of Refugees in Western Media. *Language, Discourse and Society*, 31-46.
- Ek, R. (2006). Giorgio Agamben and the Spatialities of the Camp: An Introduction. *Geogr. Ann.*, 363-386.
- Elford, L. (2008). Human rights and Refugees: Building a Social Geography of Bare Life in Africa. *African Geographical Review*, 65-79.
- Erdoğan, M. (2019). *Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler*. İstanbul: Konrad Adenauer Stiftung.
- Erdoğan, M. (2022, Mayıs 01). Araştırmalara göre 4 milyon sığınmacı Suriyelinin yüzde 80'i gurbette yaşamaya razı. (J. Özgentürk, Röportaj Yapan)
- Ernesto Amaral, M. W. (2018). Challenges to the integration of Syrian Refugees. *International Journal of Population Studies*, 39-56.
- Erşen, E. (2017). Kelsen/Schmitt üzerinden Egemenliği Anlamak. E. Diri içinde, *Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler* (s. 789-815). İstanbul: Der Yayınları.
- Ertekin, S. (2020, MArt 10). *Suriyeliler İşimizi Elimizden Mi Alıyor?* Fikir Turu: <https://fikirturu.com/ekonomi/suriyeliler-ismizi-elimizden-mi-aliyor/> adresinden alındı
- Etzal, M. (2021). New Models of the "Good refugee" bureaucratic expectations of Syrian refugees in Germany. *Ethnic and Racial Studies*, 1-20.
- Euronews. (2020, 02 28). *Dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke Türkiye, ilk 10'da Avrupa'dan sadece Almanya var*. Euronews: <https://tr.euronews.com/2020/02/28/dunyada-en-fazla-multeciye-ev-sahipligi-yapan-ulke-turkiye-ilk-10-da-avrupa-sadece-almanya> adresinden alındı
- Everuss, L. (2020). Mobile sovereignty: The case of 'boat people' in Australia. *Political Geography*, 1-9.

- Feras Al Masri, M. M. (2021). Quality of life among Syrian refugees in Germany: a cross-sectional pilot study. *Archives of Public Health*, 1-13.
- Firat Genç, G. H. (2018). The Multilayered Migration Regime in Turkey:Contested Regionalization, Deceleration and Legal Precarization. *Journal of Borderlands Studies*, 489-508.
- Fitzpatrick, P. (2005). Bare Sovererignity: Homo Sacer and the insistence of Law. A. Norris içinde, *Politics, Metaphysics and Death. Essays on Giorgio Agamben's Homo Sacer*. NC: Duke University Press.
- Forestier, M. (2021). *Syria: Former refugees tortured, raped, disappeared after returning home*. Amnesty International.
- Forex. (2020, 09 2). *Enflasyon*. Forextr: <https://www.forex.com.tr/enflasyon-nedir-adresinden-alindi>
- Foucault, M. (1979). *Dicipline and Punish:The birth of a prison*. NewYork: Random House.
- Foucault, M. (2003). *Society must be defended, Lectures at the college de France-1975/1976*. NY: Picador.
- Funk, N. (2016). A Spectre in germany: refugees, a "welcome culture" and an ""integration politics". *Jorunal of global ethics*, 289-299.
- Garrett, T. m. (2020). COVID-19, wall building, and the effects on migrant protection protocols by the Trump administration: the spectacle of the worsening human rights disaster on the mexico-u.s. border. *administrative theory and prexis*, 240-248.
- Gazetesi, C. (2022, Şubat 17). *Cumhuriyet*. Cumhuriyet Gazetesi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/suleyman-soylu-turk-vatandasligina-gecen-suriyeli-sayisini-acikladi-1908803> adresinden alındı
- Gibney, M. (2004). *The Ethics and Politics of Asylum: Liberal Democracy and the Response to Refugees*. Cambridge: Cambridge university Press.
- Gibney, M. (2004). *The Ethics and Politics of Asylum: Liberal Democracy and the Response to Refugees*. . Cambridge: Cambridge University Press.
- Grundy-Warr, P. K. (2004). The Irregular Migrant as Homo sacer: Migration and detention in Australia, Malaysia, and Thailand. *International Migration*, 33-62.
- Guan, A. (tarih yok). In Pursuit of the Sublime. *Endless Walking*. Monaco.
- Güllüpnar, F. (2014). Almanya'da göçmen politikaları ve Türkiyeli göçmenlerin trajedisi: Yurttaşlık, haklar ve eşitsizlikler üzerine. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 1-16.
- H. Brücker, P. J. (December, 2019). *Integrating Refugees and Asylum Seeker into the German Economy and Society: Emprical Evidence and Policy Objectives*. Vienna: Transatlantic Council on Migration.
- Haddad, E. (2008). *The Refugee in International Society: Between Sovereigns* . Cambridge: Cambridge University Press.

- Hannah S. Borgschulte, G. A. (2018). Health care provision for refugees in Germany – one-year evaluation of an outpatient clinic in an urban emergency accommodation. *BMC Health Services Research*, 488.
- Harari, Y. N. (2018). *21. Yüzyıl için 21 Ders*. kolektif kitap.
- Hindy, L. (2018). Germany's Syrian refugee integration experiment. 1-13.
- Hinger, S. (2016). Asylum in Germany: The making of the crisis. *Human Geography*, 78-88.
- Hollifield, J. (2000). Migration and the 'new' international order: the missing regime. B. ghosh içinde, *Managing Migration: Time for a New International Regime?* (s. 152). oxford.
- Holterman, D. (2014). The Biopolitical war for life: Extractivism and The Ugandan oil State. *The Extractive Industries and Society*, 28-37.
- HRW. (2016). *World report 2016 Germany*. Human Rights Watch: <https://www.hrw.org/world-report/2016/country-chapters/croatia-estonia-european-union-france-germany-greece-hungary#d8b0009> adresinden alındı
- HRW. (2018). *Germany: Events of 2018 Part of EU Chapter*. Germany: Human Rights Watch.
- HRW. (2020). *Germany: Events of 2020*. Germany: Human Rights Watch.
- HRW. (2021). *Germany: Events of 2021*. Germany: Human Rights Watch.
- Hughes, G. (2014). Syria and The Perils of Proxy Warfare. *Small Wars and Insurgencies*, 522-538.
- Hyndman, J. (2000). *Managing Displacement: Refugees and the Politics of Humanitarianism*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- I Salehyan, K. G. (2006). Refugees and the spread of civil war. *International organization*.
- ICMPD. (2021). *Asylum and Refugees*. International Center for Migration Policy Development.
- İHD, İ. H. (1999, Kasım 30). *İnsan Hakları Derneği*. ihd.org.tr: <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/> adresinden alındı
- Jr., M. M. (2020). Human Rights and British Citizenship: The Case of Shamima Begum as Citizen to Homo Sacer. *Journal of Human Rights Practice*, 341-363.
- Jutta Bakonyia, P. C. (2019). War and city-making in Somalia: Property, power and disposable lives. *Political Geography*, 82-91.
- Karakülhancı, A. (2020, Eylül 1). *Merkel'in 5 yıllık mülteci politikasının bilançosu*. Gazete Duvar. adresinden alındı
- Kengeş, E. (2019). Ülkelerin refah düzeylerini etkileyen faktörlerin panel veri modelleri ile analizi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Kılınçoğlu, N. (2021). Akademik Araştırmalar ve Uluslararası Koruma Politikaları Çerçevesinde sosyoloji uyum. *Göç/Sınır /akademi*. Ankara: İGAM.
- Kınıkoğlu, S. (2020). Syrian Refugees in Turkey: changing attitudes and fortunes. *stiftung Wissenschaft und Politik*, 1-4.

- Kofman, E. (2005). Citizenship, migration and reassertation of national identity. *Citizenship Studies*, 453-467.
- Kogan, I. (2004). Last hired, first fired? The unemployment dynamics of male immigrants in Germany. *European sociological review*, 445-461.
- Korkut, U. (2016). Pragmatism, moral responsibility or policy change: the syrian refugee crisis and selective humanitarianism in the Turkish refugee regime. *Comparative Migration Studies*, 1-20.
- Lancione, M. (2019). The politics of embodied urban precarity: Roma people and the fight for housing in Bucharest, Romania. *Geoforum* 101, 182-191.
- Lentin, R. (2006). Femina Sacra: Gendered MEmory and political violence. *Women's Studies International Forum*, 463-473.
- Martel, J. (2006). Can we do away with the sacrifice? *Poltical Theory*, 814-820.
- Martin, D. (2015). From Spaces of exception to campspaces: palestinian refuge camps and informal settlements in Beirut. *political geography*, 9-18.
- McCathie, A. (2015, Eylül 3). ABC. ABC NEWS: <https://www.abc.net.au/news/2016-09-03/germanys-open-door-refugee-problems-12-months-on/7811116?nw=0&r=Gallery> adresinden alındı
- McNEVIN, A. (2006). Political Belonging in a Neoliberal Era: The Struggle of the Sans-Papiers. *Citizenship Studies*, 135-151.
- MÇ Abay, S. S. (2018). TÜRKİYE VE BAZI AB ÜLKELERİNDE YOKSULLUK VE GELİR DAĞILIMI. *Journal of Life Economics*, 97-110.
- Mencütek, N. G. (2015). Syrian Refugee Crisis and Turkey. *Migration Letters*, 193-208.
- Mills, C. (2005). Linguistic survival and ethicality. biopolitics, subjectification and testimony in Remnants of Auschwitz. A. Norris içinde, *Politics, Metaphysics and Death*. Durham: Duke University Press.
- Minca, C. (2016). Giorgio Agamben and the new biopolitical nomos. *Geografiska annaler*, 387-402.
- Molinaro, D. (2015). Citizens of the World: Law, Deportation and the Homo Sacer, 1932-1934. *Canadian Ethnic Studies*, 143-161.
- Monson, T. J. (2015, Ağustos). CITIZENSHIP, 'XENOPHOBIA' AND COLLECTIVE MOBILIZATION IN A SOUTH AFRICAN SETTLEMENT:.. Londra, Birleşik krallık: The London School of Economics and Political Science.
- Nick Dines, N. M. (2015). Thinking Lampedusa: border construction, the spectacle of bare life and the productivity of migrants. *Ethnic and Racial Studies*, 430-445.
- Ntau, F. M. (2020). Undocumented Migrants As Homo Sacer: Cases From Botswana and South Africa. *Journal of Asian and African Studies*, 1-17.
- Nyers, P. (2015). Migrant citizenships and autonomous mobilities. *Migration, Mobility, & Displacement*, 23-37.

- Okyay, A. S. (2017). Labour Market Integration of Syrian Refugees in Germany and Turkey: Challenges and Prospects. *Global Turkey in Europe Working paper*, 1.14.
- Okyay, A. S. (2017). Labour Market Integration of Syrian Refugees in Germany and Turkey: Challenges and Prospects. *Global Turkey in Europe*, 2-15.
- Owens, P. (2009). Reclaiming Bare Life. *International Relations*, 567-582.
- Öner, N. A. (2018). *Uluslararası İlişkilerde Göç: Olgular, Aktörler ve Politikalar*. İstanbul: Der Yayınları.
- Öner, S. I. (2014). *Türkiye'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası*. İstanbul: Ortadoğu analiz.
- Öztürk, A. (2017, Ağustos). THE PRODUCTION OF REFUGEE SUBJECTIVITIES IN THE STATE DISCOURSE: THE CASE OF SYRIAN REFUGEES IN TURKEY. İstanbul: İstanbul Şehir Üniversitesi.
- Pearlman, W. (2017). Culture and Bureaucracy? Challenges in Syrian Refugees' Initial Settlement in Germany. *Middle East Law and Governance*, 313-327.
- Pearlman, W. (2020). Aspiration, appreciation, and frustration: Syrian asylum seekers and bureaucracy in Germany. *Manchester Archive*, 180-195.
- Philips, C. (2018). Quality of life in contemporary politics of healthcare: ... but what is a life? *Journal of Aging Studies*, 9-14.
- Philpott, D. (2001). *Revolutions in Sovereignty: How Ideas Shaped modern International Relations*. NJ: Princeton University Press.
- Pin-Fat, J. E. (2005). Through the Wire: Relations of Power and Relations of Violence. *Millennium*, 1-24.
- Raijman, R. S. (2003). Do foreigners deserve rights? Determinants of public views towards foreigners in Germany and Israel. *European Sociological Review*, 379-392.
- Redmalm, D. &. (2020). Rethinking government and its economy with Giorgio Agamben: The homo sacer in alternative entrepreneurship. *the sociological review*, 948-964.
- Rigsby, K. (1996). *Asylia: Territorial Inviolability in the Hellenistic World*. Berkeley: University of California Press.
- Rudolph, C. (2003). Security and the political economy of international migration. *American Political Science Review*.
- Rygiel, K. (2016). Dying to live: Migrant deaths and citizenship politics along European Borders: transgressions, disruptions, and mobilizations. *citizenship studies*, 545-560.
- Rygiel, K. (2016). Dying to live: Migrant deaths and citizenship politics along European borders: transgressions, disruptions and mobilizations. *citizenship studies*, 545-560.
- Sager, A. (2019). The Uses and Abuses of 'Migrant Crisis'. T. Fouskas içinde, *Immigrants and Refugees in*. European Public Law Organization.
- Sağlam, F. (2019). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde Tüm Hak ve Özgürlüklere. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 1236-1252.

- Sansür, L. (2021, Ekim 23). *Sözcü*. Sözcü:
<https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/kilicdaroglu-suriyelileri-ulkelerine-nasil-gondereceklerini-4-maddede-acikladi-6724917/> adresinden alındı
- Schinkel, W. (2009). Illegal Aliens and the State , or Bare Bodies vs the Zombie. *International Sociology*, 779-806.
- Schmelter, S. (2020). Migration struggles along the humanitarian border. *Ethnologia Europea*, 91-108.
- Schmitt, C. (1996). *The Concept of the Political*. Chicago: University of Chicago Press.
- Scott F. Turner, R. M. (2015). Research Design for Mixed Methods: A Triangulation-based Framework and Roadmap. *Organizational Research Methods*.
- Sekou Keita, H. D. (2020, Aralık 04). *Five Year Later, One Million Refugees are Thriving in Germany*. Center For Global Development: <https://www.cgdev.org/blog/five-years-later-one-million-refugees-are-thriving-germany> adresinden alındı
- simons, O. (2017). Carl Schmitt's Spatial Rhetoric. J. M. Simons içinde, *The oxford Handbook of Carl Schmitt* (s. 1-29). Oxford: Oxford University Press.
- Sözcü. (2022, Mart 18). *Türkiye Suriyelilerle ilgili bu verileri konuşuyor*. Sözcü Gazetesi:
<https://www.sozcu.com.tr/2022/saglik/turkiye-suriyelilerle-ilgili-bu-verileri-konusuyor-7018188/> adresinden alındı
- Spencer, D. (2009). Sex offender as homo sacer. *Punishment & Society*, 219-240.
- Straits, R. A. (2005). *Approaches to Social Research* . New York: Oxford University Press.
- Suhrke, A. (1992). Towards a comprehensive refugee policy: Conflict and refugees in the post-cold war world. *CMI Report*, 97-100.
- Şener, N. (2021, Ekim 25). *Hürriyet*. hürriyet Gazetesi:
<https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/nedim-sener/guvenlik-duvari-1079-kilometreye-ulasti-41924175#:~:text=Halen%20176%20kilometresi%20tamamlanan%2C%20y%C4%B1,ile%20birlikte%20500%20kilometreye%20%C3%A7%20kacak.&text=T%C3%BCrkiye%2C%20911%20kilometre%2> adresinden alındı
- Şimşek, D. (2019). Türkiye'de Suriyeli Mülteci Entegrasyonu: Zorlukları ve Olanakları. *Ekonomi, Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 172-187.
- T24. (2012, Mayıs 06). *T24*. T24: <https://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogandan-suriyelilere-zaferiniz-uzak-degil,eh4lpDgi200ApyeeBVBldQ> adresinden alındı
- T24. (2012, Aralık 1). *T24*. T24 Bağımsız İnternet Gazetesi: <https://t24.com.tr/haber/erdogan-200-bine-yakin-suriyeli-kardesimizi-misafir-ediyoruz,218698> adresinden alındı
- T24. (2019, Mayıs 15). *2019 Dini İnanç Anketi*. T24.com: <https://t24.com.tr/haber/optimar-dan-din-inanc-anketi-yuzde-89-allah-in-varligina-ve-birligine-inaniyor,821459> adresinden alındı

- Teitelbaum, M. (1984). Immigration, refugees, and foreign policy. *International organization*, 450.
- Toole, D. A. (2010). Mixed Method Research: Fundamental Issues of Design, Validity, and Reliability in Construction Research. *Journal of Construction Engineering and Management*.
- Topal, A. H. (2015). Geçici Koruma Yönetmeliği ve. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 05-22.
- Topçu, E. (2020, Ağustos 28). *Almanya mülteci sınavını başardı mı?* DW. adresinden alındı
- Trejo, A. (2021, Spring). Global Refugee Crisis and system Reform: National response comparison of the united states and germany. Manchester, NH: Southern New Hampshire University.
- TRT. (2022, Mayıs 3). *TRT HABER*. TRT: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogan-1-milyon-suriyelinin-donusunu-saglayacak-proje-hazirligin-677533.html> adresinden alındı
- Turner, L. (2019). The Politics of Labelling Refugee Men as "Vulnerable". *Social Politics*, 1-23.
- Türker, H. E. (2019). GÖÇ ARAŞTIRMALARI ALANINDA KAVRAMSAL SORUNLAR VE ETİK/POLİTİK SORUMLULUK. *DTCF Dergisi*, 883-911.
- Twyford, E. (2019). Financial loss of life: The homo sacer in the Third Reich. *The 9th Asia-Pacific Interdisciplinary Research in Accounting Conference*, (s. 1-33).
- Ud, M. (2016, Temmuz 26). *Suriyeli Mülteciler: İşsizliğin Sebebi Biz Değiliz*. Evrensel.net: <https://www.evrensel.net/haber/286035/suriyeli-multeciler-issizligin-sebebi-biz-degiliz> adresinden alındı
- UNHCR. (2021). *UNHCR Germany*. UNHCR: <https://www.unhcr.org/germany.html> adresinden alındı
- UNHCR. (2022, 01 13). *UNHCR -Help Germany*. UNHCR Refugee Agency: <https://help.unhcr.org/germany/asylum-in-germany/forms-of-asylum-and-refugee-protection/> adresinden alındı
- Ünlü, Ö. (2016). Göçmen Kadınlar ve Devletsiz Neslin Çocukları: Hak Mahrumiyetinden Yoksulluğa. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 39-58.
- Ürgen, E. (2021). *5. Yılında Avrupa Birliği-Türkiye Mutabakatı Genel Çerçeve*. Göç Araştırmaları Derneği: <https://www.gocarastirmalaridernegi.org/tr/calismalar/arastirmalar/ab-tr-mutabakatinin-5-yili/197-5-yilinda-avrupa-birligi-turkiye-mutabakati> adresinden alındı
- Ürgen, E. (2021). *5. Yılında Avrupa Birliği-Türkiye Mutabakatı Genel Çerçeve*. Göç Araştırmaları Derneği: <https://www.gocarastirmalaridernegi.org/tr/calismalar/arastirmalar/ab-tr-mutabakatinin-5-yili/197-5-yilinda-avrupa-birligi-turkiye-mutabakati> adresinden alındı
- Ütnü, S. M. (2019). AN ANALYSIS OF THE TEMPO RARY PROTECTION REGULATION FROM AN AGAMBENIAN PERSPECTIV E: SYRIANS IN TURKEY AS HOMINES SACRI. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi.

- Vandevoordt, R. (2017). the politics of food and hospitality: how syrian refugees in Belgium Create a Home in hostile Environments. *Journal of Refugee Studies*, 605-621.
- Volk, L. (2021). Enacting citizenship. *Anthropology of the Middle East*, 92-110.
- Wallis, E. (2021, Nisan 16). *German study finds gender gap in refugee employment chances*. Info Migrants: <https://www.infomigrants.net/fr/post/31573/german-study-finds-gender-gap-in-refugee-employment-chances> adresinden alındı
- Warin, S. D. (2010). Hnoeyed Tongues and hostile intimacy: engaging trauma across migrant worlds. *emotion, space and society*, 50-55.
- Watch, H. R. (2019). *Turkey.Syrians Being Deported to Danger*. Beyrut: Human Rights Watch.
- Watch, H. R. (2021). *Illegal transfers of Syrians to Turkey*. Beyrut: human rights Watch.
- Weiner, M. (1992). Security, stability, and international migration. *International security*, 91.
- Wells, C. (2019). From homo sacer to homodolorosus: Biopower and the politics of suffering. *European Journal of Social Theory*, 416-431.
- Wilmott, A. C. (2017). The Politics of Photography: Visual Depictions of Syrian Refugees in UK Online Media. *Visual Communication Quarterly*, 67-82.
- Yanaşmayan, Z. K. (2020). Migration Control, Citizenship Regime, and the Spectrum of Exclusion in Turkey. K. R. M. içinde, *Crimmigrant Nations: Resurgent Nationalism and* (s. 315-336.). Newyork: Fordham University Press.
- Yenişafak. (2011, Haziran 14). *Yeni şafak*. Yenişafak: <https://www.yenisafak.com/gundem/basbakan-erdogan-besar-esadi-aradi-324521> adresinden alındı
- Yıldız, D. S. (2011). ‚To be or not to be‘:The Case of Refugees in the Satellite Cities of Turkey. *CPRS:Human Security:New Challenges, New Perspectives* (s. 177-192). İstanbul: International Human Security Conference Series.
- Yılmaz, N. A. (2016). İç Savaştan Bölgesel İstikrarsızlığa: Suriye Krizinin Türkiye'ye Faturası. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 289-301.
- Yüksel, E. (2019). Daha ve Misafir Filmlerinde Mültecilere Yönelik Dışlama Pratikleri ve Yok-Yerler. *Ankara Üniversitesi İlef Dergisi*, 227-250.
- Yvon van der Pijl, B. C. (2018). *We do not matter: Transgender Migrants/refugees in the Dutch Asylum System*. rotterdam: Erasmus University rotterdam.
- Zembylas, M. (2010). Agamben's theory of biopower and immigrants/refugees/asylum seekers: Discourses of citizenship and the implications for curriculum theorizing. *Journal of Curriculum Theorizing*, 31-45.
- Zeveleva, o. (2017). Biopolitics, borders, and refugee camps: exercising sovereign power over nonmembers of the state. *Nationalities Papers*, 41-60.

EK1: ETİK KURUL RAPORU

Evrak Kayıt Tarihi:
01.03.2021

Protokol No: 36730

Tarih: 30.03.2021

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	TÜBİTAK Projesi-Doktora Tez Çalışması
KONU:	Sosyal Bilimler
BAŞLIK:	Almanya ve Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Çıplak Yaşam (Homo sacer) Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi
PROJEİTEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Doç. Dr. Erhan AKDEMİR
TEZ YAZARI:	Canan ÇETİN
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	
KARAR:	Olumlu

Prof. Dr. Saime Önce

(Başkan-jkt. ve İdari Bil. Fak.)

KATILMAD.

Prof. Dr. Gülsün KURUBACAK
(Açıköğretim Fak.)

Prof. Dr. Fatime GÜNEŞ
(Edebiyat Fak.)

Prof. Dr. Hayriye Esmer

Prof. Dr. M. Erkan ÜYÜMEZ
(jkt. ve İdari Bil. Fak.)

Prof. Dr. İnan DEVECİ
(Eğitim Fak.)

Prof. Dr. Oktay Cem ADIGÜZEL
(Eğitim Fak.)

EK2: ANKET SORULARI

Anket-1

Suriyelilerle

Yapılacak

Anket

Örneği

Değerli Katılımcı,

Çalışmanın verileri yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacak ve bilgileriniz kesinlikle 3. kişi veya kurumlarla paylaşılmayacaktır. Bu bilimsel çalışmanın sorumluları Anadolu Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Erhan Akdemir ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Öğretim Görevlisi Canan Çetin'dir. Anket, Almanya ve Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin entegrasyon seviyelerini ölçmek ve temel ve kültürel haklara erişim konusunda tutum ve algılarını tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Araştırmada katılımcıların kimlik bilgilerine yer verilmeyecektir. İlgili ve desteğiniz için teşekkür ederiz. Çalışmaya dair sorularınızı cetinc@ogu.edu.tr adresine iletebilirsiniz.

Lütfen aşağıda sizinle ilgili olan soruları cevaplandırınız.

A. DEMOGRAFİK SORULAR	
1. Yaşınız?	
18-25	
25-45	
45-65	
65 +	
2. Cinsiyetiniz?	
Kadın	
Erkek	
3. Medeni durumunuz?	

Evli	
Bekar	
4. Gelir Düzeyiniz?	
2500 ve altı	
2500-4500	
4500-7000	
7000+	
5.Egitim duzeyiniz? (Lütfen en son mezun olduğunuz seçeneği işaretleyiniz)	
İlk- orta okul	
Lise	
Lisans	
Yüksek Lisans	
Doktora	
6. Ne kadar süredir buradasınız?	
1 yıldan az	
1-5 yıl arası	
5-10 yıl arası	

10 yıl ve üzeri					
7. Suriye'deki koşullar eski haline dönse, ülkenize geri dönmek ister misiniz?					
Evet					
Hayır					
Kararsızım					
8. Bulduğunuz ülkenin dilini konuşma ve anlama seviyenizi nasıl değerlendirirsiniz?					
Az					
Orta					
İyi					
Çok iyi					
B. Yaşanılan Yere Dair Sorular	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Şu an yaşadığım mahallede Almanlarla/Türklerle birlikte yaşıyorum.					
2. Şu an yaşadığım mahallede sadece Suriyelilerle yaşıyoruz.					

3. Şu an yaşadığım mahalle küçük bir Suriye gibidir.					
4. Şu an yaşadığım şehirde istediğim her yerden ev kiralayabilirim/alabilirim.					
5. Şu an yaşadığım mahalleyi/semti kendi isteğimle seçtim.					
6. İstersem ülkenin her şehrinde yaşayabilirim.					
C. Yaşam Hakkına Dair Sorular	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Şu an yaşadığım yerde can güvenliğimi tehdit altında hissetmiyorum.					
2. Şu an yaşadığım yerde, Almanlardan/Türklerden gelen hiç olumsuz davranışa maruz kalmadım.					
3. Şu an yaşadığım yerde bazen güvensiz hissediyorum.					
4. Şu an yaşadığım yerde yaşayan kişilerden korkmama gerek yok.					
5. Şu an yaşadığım yerde insanlar bana evlerini kiralamakta bir sorun görmezler.					
6. Şu an yaşadığım evimi başka ailelerle paylaşıyorum.					

D. Eğitim Hakkına Dair Sorular	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Şu an yaşadığım yerde çocuklarımı istediğim okula gönderebilirim.					
2. Şu an yaşadığım yerde çocuklarım yalnızca göçmenlerin okuduğu okullara gitmektedir.					
3. Şu an yaşadığım yerin dilini konuşabilmek için bana dil eğitimi fırsatı sunulmaktadır.					
4. Şu an yaşadığım yerde yaşayanlarla eğitime erişim konusunda eşit şartlara sahibim.					
5. Şu an yaşadığım yerde çocuklarımın kendi dilinde eğitim almaması benim için bir problemdir.					
6. Şu an yaşadığım yerde eğitimde fırsat eşitliği sağlanması için devlet desteği verilmektedir.					
E. Sağlık Hakkına Dair Sorular	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Şu an yaşadığım yerde sağlık haklarına erişimim tamdır.					
2. Şu an yaşadığım yerde, aşılarla ve ilaçlara erişimde Almanlardan/Türklerden bir farkım yoktur.					

3. Şu an yaşadığım yerde istediğim doktora/hastaneye muayene olabilirim.					
4. Şu an yaşadığım şehirde sağlık çalışanları ile iletişimim sağlanması için çevirmen hizmeti bulunmaktadır.					
5. Şu an yaşadığım yerde sağlık hizmetlerine hiç para vermedim.					
6. Şu an yaşadığım yerde gittiğim sağlık kurumlarında kimliğimden dolayı hiç ayrımcılığa maruz kalmadım.					
F. Ekonomik Haklara Dair Sorular	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Şu an yaşadığım yerde mesleğime/egitimime uygun işlerde çalışıyorum.					
2. Şu an yaşadığım yerde istediğim işte çalışabilirim, iş başvurusunda yabancılara farklı muamele yapılmıyor.					
3. Şu an yaşadığım yerde Suriyeli olmamın iş bulmada olumsuz etkisi olduğunu düşünmüyorum.					
4. Şu an yaşadığım yerde yerli halkın yapmak istemediği işlerde çalışıyorum.					
5. Şu an yaşadığım yerde Suriyeli olduğum için aynı işi yapan Alman/Türk'e kıyasla daha az kazanırım.					

G. Dini İnanç Özgürlüğü ve Kültüre Dair Sorular	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Şu an yaşadığım yerde ibadetimi rahatça yapabiliyorum.					
2. Şu an yaşadığım yerde kimse ibadetime karışmaz.					
3. Şu an yaşadığım mahallede/şehirde dini bayramlarımı kutlamamın yerli halk için bir sakıncası yoktur.					
4. Şu an yaşadığım yerde ibadet edebilmem için yeterince ibadethane bulunmaktadır.					
5. Şu an yaşadığım yerde dini inancım dolayısıyla hiç ayrımcılığa maruz kalmadım.					
6. Şu an yaşadığım yerde kimse beni kültürel bir tehdit olarak görmez.					
7. Şu an yaşadığım yerde Alman/Türk arkadaş edinmem çok zor.					
H. Adil Yargılanma Hakkına Dair Sorular	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Şu an yaşadığım yerde başıma bir şey gelirse derhal polise başvururum.					

2. Şu an yaşadığım yerde, yargı önünde Almanlardan/Türklerden hiç bir farkım yoktur.					
3. Şu an yaşadığım yerde Türklerle/Almanlarla bir problem yaşadığımda yargı yolunu kullanmaktan çekinmem.					
4. Bu bir test sorudur. Lütfen “kararsızım” seçeneğini işaretleyiniz.					
5. Şu an yaşadığım yerdeki kolluk kuvvetlerinin tavrı herkes için aynıdır.					
6. Şu an yaşadığım yerde devlet kurumlarına veya sivil toplum kuruluşlarına başvuru yaptığımda yerli halkla eşit hizmet alırım.					

Anket 2-Ev Sahibi Ülke Vatandaşlarıyla Yapılacak Anket Örneği

Değerli Katılımcı,

Çalışmanın verileri yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacak ve bilgileriniz kesinlikle 3. kişi veya kurumlarla paylaşılmayacaktır. Bu bilimsel çalışmanın sorumluları Anadolu Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Erhan Akdemir ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Öğretim Görevlisi Canan Çetin'dir. Anket, Almanya ve Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin entegrasyon seviyelerini ölçmek ve temel ve kültürel haklara erişim konusunda yaşadıkları yerdeki toplum tarafından nasıl algılandıklarının tespiti amacıyla hazırlanmıştır. Araştırmada katılımcıların kimlik bilgilerine yer verilmeyecektir. İlgili ve desteğiniz için teşekkür ederiz. Çalışmaya dair sorularınızı cetinc@ogu.edu.tr adresine iletebilirsiniz.

Lütfen aşağıda sizinle ilgili olan soruları cevaplandırınız.

A. DEMOGRAFİK SORULAR	
1. Yaşınız?	
18-25	
25-45	
45-65	
65 +	
2. Cinsiyetiniz?	
Kadın	
Erkek	
3. Medeni durumunuz?	
Evli	
Bekar	

4. Gelir Düzeyiniz?	
2500 ve altı	
2500-4500	
4500-7000	
7000+	
5.Eğitim düzeyiniz? (Lütfen en son mezun olduğunuz seçeneği işaretleyiniz)	
İlk- orta okul	
Lise	
Lisans	
Yüksek Lisans	
Doktora	
6. Suriyelilerle hiç bir temasınız oldu mu? (konuşma, iş arkadaşlığı, aynı semt/apartmanda yaşama vs.)	
Evet	
Hayır	
Hatırlamıyorum	
Cevap vermek istemiyorum	

7. Suriye'deki koşullar eski haline dönse, ülkelerine geri dönmeleri gerektiğini düşünüyor musunuz?					
Evet					
Hayır					
Kararsızım					
8. Suriyelileri ülkenizin kabul etmesini nasıl görüyorsunuz?					
İnsani bir sorumluluk					
Yasal bir sorumluluk					
Hiç bir sorumluluğu yoktur, kabul etmemeliydi.					
Kararsızım					
B. Yaşanılan Yere Dair Sorular		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
1. Şu an yaşadığım mahallede Suriyelilerle birlikte yaşıyorum.					
2. Şu an yaşadığım mahallede hiç Suriyeli yaşamıyor, onlar kendi mahallelerinde yaşıyorlar.					
3. Şu an yaşadığım şehirde Suriyeliler istedikleri her yerden ev kiralayabilir/alabilir.					

4. Şu an yaşadığım şehirde Suriyeliler ile yerli halk arasında hiçbir fark yoktur.					
5. Suriyeli bir kapı komşum olmasını isterim.					
6. Suriyeliler isterse ülkenin her yerinde yaşayabilir.					
C. Yaşam Hakkına Dair Sorular	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Şu an yaşadığım yerde Suriyelilerin can güvenliği tehdit altında değildir.					
2. Şu an yaşadığım yerde, Suriyelilere karşı Türklerden/Almanlardan olumsuz davranışta bulunulmamıştır.					
3. Suriyeliler bu ülkede Suriye'den daha güvencedir.					
4. Suriyelilerin Almanlardan/Türklerden korkmasına gerek yoktur.					
5. Yaşadığım yerde Suriyelilerin sayıca fazla olması beni tehdit altında hissettiriyor.					
6. Suriyelilere evimi kiralamakta bir sorun görmem.					

D. Eğitim Hakkına Dair Sorular	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Suriyeli çocuklar, tıpkı diğer çocuklar gibi istedikleri okula gidebilirler.					
2. Şu an yaşadığım yerde Suriyeli çocuklar yalnızca göçmenlerin okuduğu okullara gitmelidir.					
3. Şu an yaşadığım yerin dilini konuşabilmeleri için Suriyelilere ücretsiz dil eğitimi sunulmalıdır.					
4. Şu an yaşadığım yerde Suriyeliler bizimle eğitime erişim konusunda eşit şartlara sahiptir.					
5. Şu an yaşadığım yerde Suriyeli çocukların kendi dilinde eğitim alması gerekir.					
6. Şu an yaşadığım yerde eğitimde fırsat eşitliği sağlanması için Suriyelilere devlet desteği verilmektedir.					
E. Sağlık Hakkına Dair Sorular	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Şu an yaşadığım yerde Suriyelilerin sağlık haklarına erişimi tamdır.					
2. Şu an yaşadığım yerde, Suriyelilerin aşılarla ve ilaçlara erişimde Almanlardan/Türklerden bir farkı yoktur.					

3. Şu an yaşadığım yerde, Suriyeliler istedikleri doktora/hastaneye muayene olabilir.					
4. Şu an yaşadığım şehirde Suriyelilerin sağlık çalışanları ile iletişiminin sağlanması için çevirmen hizmeti bulunması beni rahatsız etmez.					
5. Şu an yaşadığım yerde Suriyeliler sağlık hizmetlerine para vermelidir.					
6. Şu an yaşadığım yerde Suriyeliler gittikleri sağlık kurumlarında kimliğimden dolayı hiç ayrımcılığa maruz kalmaz.					
7. Pandemi sürecinde aşuların öncelikli olarak yerli halka yapılması gerektiğine inanıyorum.					
F. Ekonomik Haklara Dair Sorular	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Şu an yaşadığım yerde Suriyeliler mesleklerine ve eğitimlerine uygun işlerde çalışırlar.					
2. Şu an yaşadığım yerde Suriyeliler istedikleri işte çalışabilir, iş başvurusunda yabancılara farklı muamele yapılmıyor.					
3. Şu an yaşadığım yerde Suriyeliler ekonomik olarak rahat bir yaşam sürüyor.					
4. Şu an yaşadığım yerde Suriyeliler yerli halkın yapmak istemediği işlerde çalışır.					

5. Şu an yaşadığım yerde Suriyeliler aynı işi yapan Alman/Türk'e kıyasla daha az kazanır.					
G. Dini İnanç Özgürlüğü ve Kültüre Dair Sorular	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Şu an yaşadığım yerde Suriyeliler ibadetini rahatça yapabilir.					
2. Şu an yaşadığım yerde kimse Suriyelilerin ibadetine karışmaz.					
3. Şu an yaşadığım yerde Suriyelilerin ibadet edebilmeleri için yeterince ibadethane bulunmaktadır.					
4. Şu an yaşadığım yerde Suriyeliler dini inançları dolayısıyla hiç ayrımcılığa maruz kalmamıştır.					
5. Şu an yaşadığım yerde Suriyeliler kültürel bir tehdit olabilir.					
6. Şu an yaşadığım yerde Suriyeli arkadaş edinmem çok zor.					
H. Adil Yargılanma Hakkına Dair Sorular	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Şu an yaşadığım yerde Suriyelilerin başına bir şey gelirse, onlar da diğer herkes gibi derhal polise başvurur.					

2. Şu an yaşadığım yerde, Suriyelilerin yargı önünde Almanlardan/Türklerden hiç bir farkı yoktur.					
3. Şu an yaşadığım yerde Suriyeliler Türklerle/Almanlarla bir problem yaşadığında yargı yolunu kullanmaktan çekinmez.					
4. Bu bir test sorudur. Lütfen “kararsızım” seçeneğini işaretleyiniz.					
5. Şu an yaşadığım yerdeki kolluk kuvvetlerinin tavrı herkes için aynıdır.					
6. Şu an yaşadığım yerde Suriyeliler devlet kurumlarına veya sivil toplum kuruluşlarına başvuru yaptığında yerli halkla eşit hizmet alır.					

eğitim d¼zeyi	Pearson Correlation	-,225**	,298**	,332**	-,222**	-,070*	1	-,229**	-,135**	,276**	-,065*
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,016		,000	,000	,000	,023
	N	1210	1210	1210	1210	1210	1210	1210	1210	1210	1210
ne kadar s¼redir	Pearson Correlation	-,034	-,031	-,164**	,010	-,041	-,229**	1	,070*	,138**	-,376**
	Sig. (2-tailed)	,235	,276	,000	,718	,151	,000		,015	,000	,000
	N	1210	1210	1210	1210	1210	1210	1210	1210	1210	1210
Suriyeye d¼ner mi	Pearson Correlation	,129**	,045	,016	,006	,068*	-,135**	,070*	1	,095**	,181**
	Sig. (2-tailed)	,000	,118	,576	,834	,018	,000	,015		,001	,000
	N	1210	1210	1210	1210	1210	1210	1210	1210	1210	1210
dili konuşma sev.	Pearson Correlation	-,545**	,042	,431**	-,390**	-,132**	,276**	,138**	,095**	1	-,257**
	Sig. (2-tailed)	,000	,141	,000	,000	,000	,000	,000	,001		,000
	N	1210	1210	1210	1210	1210	1210	1210	1210	1210	1210
tr vs alm	Pearson Correlation	,319**	,167**	,164**	,422**	,017	-,065*	-,376**	,181**	-,257**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,560	,023	,000	,000	,000	
	N	1210	1210	1210	1210	1210	1210	1210	1210	1210	1210

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Correlations

		Yaşınız?	Cinsiyetiniz?	Medeni durumunuz?	Gelir Düzeyiniz?	Hangi şehirde yaşıyorsunuz?	Eğitim düzeyiniz? (Lütfen en son mezun olduğunuz seçeneği işaretleyiniz)	Suriyelilerle hiç bir temasınız oldu mu? (konuşma, iş arkadaşlığı, aynı semt/apartmanda yaşama vs.)	Suriye'deki koşullar eski haline dönse, ülkelerine geri dönmeleri gerektiğini düşünüyor musunuz?	Suriyelileri ülkenizin kabul etmesini nasıl görüyorsunuz?
Yaşınız?	Pearson Correlation	1	,053	-,662**	,485**	,012	,038	-,034	-,003	-,069*
	Sig. (2-tailed)		,121	,000	,000	,716	,267	,313	,934	,040
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875
Cinsiyetiniz?	Pearson Correlation	,053	1	,005	,069*	,216**	-,041	-,111**	-,030	,029
	Sig. (2-tailed)	,121		,881	,043	,000	,224	,001	,380	,395

Suriye'deki koşullar eski haline dönse, ülkelerine geri dönmeleri gerektiğini düşünüyor musunuz?	Pearson	-,003	-,030	,068*	,024	-,014	,005	-,014	1	-,083*
	Correlation									
	Sig. (2-tailed)	,934	,380	,044	,474	,685	,890	,670		,014
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875
Suriyelileri ülkenizin kabul etmesini nasıl görüyorsunuz?	Pearson	-,069*	,029	-,001	,048	-,030	-,008	,125**	-,083*	1
	Correlation									
	Sig. (2-tailed)	,040	,395	,980	,156	,377	,816	,000	,014	
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

gelir düzeyiniz?	Pearson Correlation	,484**	-,536**	,193**	-,357**	1	,545**	,326**	-,223**	,417**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000		,000	,000	,000	,000
	N	544	544	544	544	544	544	544	544	544
eğitim düzeyiniz?	Pearson Correlation	,406**	-,414**	,536**	,263**	,545**	1	,016	-,002	,381**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000		,712	,969	,000
	N	544	544	544	544	544	544	544	544	544
Suriyelilerle hiç temasınız oldu mu?	Pearson Correlation	-,255**	,058	-,199**	-,209**	,326**	,016	1	,287**	,157**
	Sig. (2-tailed)	,000	,176	,000	,000	,000	,712		,000	,000
	N	544	544	544	544	544	544	544	544	544
Suriyeliler űlkelerine dűnmeli mi?	Pearson Correlation	-,432**	,387**	-,426**	-,139**	-,223**	-,002	,287**	1	-,266**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,001	,000	,969	,000		,000
	N	544	544	544	544	544	544	544	544	544
űlkenizin Suriyelileri kabul etmesini nasıl görűyorsunuz?	Pearson Correlation	,392**	-,301**	,537**	,126**	,417**	,381**	,157**	-,266**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,003	,000	,000	,000	,000	
	N	544	544	544	544	544	544	544	544	544

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

dinkulort	Pearson Correlation	,105**	-,116**	-	-	,056	-	,138**	,042	-,075*	,212**	,381**	,375**	,190**	,448**	1	,501*	,587**
	Sig. (2-tailed)	,004	,002	,000	,742	,129	,001	,000	,256	,041	,000	,000	,000	,000	,000		,000	,000
	N	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741
adliort	Pearson Correlation	,070	-,075*	-	,086	,043	-	,166**	-,051	-,093*	,430**	,402**	,570**	,443**	,728**	,501**	1	,826**
	Sig. (2-tailed)	,056	,041	,000	,019	,244	,000	,000	,162	,011	,000	,000	,000	,000	,000	,000		,000
	N	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741
genelort	Pearson Correlation	,162**	-,132**	-	,196	,102*	-	,255**	,029	-,116**	,708**	,658**	,792**	,649**	,814**	,587**	,826*	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,006	,000	,000	,438	,002	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
	N	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741	741

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

adliort	Pearson Correlation	,312**	-,214**	-,115*	,053	,646*	,042	-,780*	. ^b	-,606**	,654**	-,090	-,161**	,338**	,572**	-,072	1	,854**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,013	,249	,000	,363	,000	.	,000	,000	,052	,000	,000	,000	,120		,000
	N	469	469	469	469	469	469	469	469	469	469	469	469	469	469	469	469	469
genelort	Pearson Correlation	,216**	-,131**	,068	,018	,401*	,132*	-,581*	. ^b	-,246**	,276**	,328**	,218**	,460**	,258**	,326**	,854**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,004	,140	,703	,000	,004	,000	.	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
	N	469	469	469	469	469	469	469	469	469	469	469	469	469	469	469	469	469

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

b. Cannot be computed because at least one of the variables is constant.

EK4: REGRESYON MODELİ

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,999 ^a	,998	,998	,00989

a. Predictors: (Constant), dinkulturort, saglikhakkort, egitimhakort, istihdamort, barinmaort, yasmort

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized	t	Sig.
		B	Std. Error	Coefficients Beta		
1	(Constant)	-,766	,011		-66,952	,000
	barinmaort	,264	,002	,596	119,505	,000
	yasmort	,061	,003	,165	19,367	,000
	egitimhakort	,246	,002	,693	121,434	,000
	saglikhakkort	,294	,002	,636	121,518	,000
	istihdamort	,164	,001	,704	124,770	,000
	dinkulturort	,174	,001	,472	158,023	,000

a. Dependent Variable: genelort

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,990 ^a	,979	,979	,06870

a. Predictors: (Constant), dinkulort, istihdmorthak, yashakort, barhakort, saghakort, eghakort

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized	t	Sig.
		B	Std. Error	Coefficients Beta		
1	(Constant)	-,082	,023		-3,511	,000
	barhakort	,146	,005	,198	28,339	,000
	yashakort	,145	,005	,177	27,019	,000
	eghakort	,170	,006	,207	27,348	,000
	istihdmorthak	,164	,004	,241	38,454	,000
	saghakort	,212	,004	,352	50,531	,000
	dinkulort	,184	,006	,196	31,681	,000

a. Dependent Variable: genelort

Hangi şehirde yaşıyorsunuz?	Pearson Correlation	,012	,216**	,098**	-,090**	1	-,150**	-,205**	-,014	-,030	,200**	-,070*	-,082*	,096*	,144**	,076*	,079*	,120*
	Sig. (2-tailed)	,716	,000	,004	,007		,000	,000	,685	,377	,000	,040	,015	,004	,000	,025	,020	,000
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875
Eğitim düzeyiniz? (Lütfen en son mezun olduğunuz seçeneği işaretleyiniz)	Pearson Correlation	,038	-,041	-,118**	,347**	-,150**	1	,042	,005	-,008	-,052	,010	,092**	,086*	-,079*	,043	-,035	,004
	Sig. (2-tailed)	,267	,224	,000	,000	,000		,211	,890	,816	,126	,772	,007	,011	,020	,205	,304	,899
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875
Suriyelilerle hiç bir temasınız oldu mu? (konuşma, iş)	Pearson Correlation	-,034	-,111**	-,140**	,078*	-,205**	,042	1	-,014	,125**	-,276**	,005	-,063	-,026	,028	-,181**	-,029	-,130*
	Sig. (2-tailed)	,313	,001	,000	,022	,000	,211		,670	,000	,000	,881	,061	,443	,410	,000	,387	,000

adliort	Pearson Correlation	,240**	-,030	-,184**	,097**	,079*	-,035	-,029	-,074*	-,106**	,121**	,325**	,057	,428*	,345**	,323**	1	,705*
	Sig. (2-tailed)	,000	,381	,000	,004	,020	,304	,387	,029	,002	,000	,000	,091	,000	,000	,000		,000
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875
genelort	Pearson Correlation	,149**	,070*	-,078*	,017	,120**	,004	-,130**	,008	-,245**	,512**	,613**	,390**	,627*	,470**	,642**	,705**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,039	,021	,611	,000	,899	,000	,811	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875	875

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Almanya'daki Şehrin nüfusuna göre korelasyon:

Correlations

		hangi şehir	barınmaort	yasamort	egitimhakort	saglikhakort	istihdamort	dinkulturort	adliort	genelort
hangi şehir	Pearson Correlation	1	-,352**	,570**	,041	,564**	-,507**	-,194**	-,280**	-,177**
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,375	,000	,000	,000	,000	,000
	N	469	469	469	469	469	469	469	469	469
barınmaort	Pearson Correlation	-,352**	1	-,642**	-,535**	-,246**	,852**	-,609**	,654**	,276**
	Sig. (2-tailed)	,000		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	469	469	469	469	469	469	469	469	469
yasamort	Pearson Correlation	,570**	-,642**	1	,700**	,600**	-,779**	,480**	-,090	,328**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000		,000	,000	,000	,000	,052	,000
	N	469	469	469	469	469	469	469	469	469
egitimhakort	Pearson Correlation	,041	-,535**	,700**	1	-,053	-,580**	,360**	-,161**	,218**
	Sig. (2-tailed)	,375	,000	,000		,256	,000	,000	,000	,000
	N	469	469	469	469	469	469	469	469	469
saglikhakort	Pearson Correlation	,564**	-,246**	,600**	-,053	1	-,339**	,311**	,338**	,460**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,256		,000	,000	,000	,000
	N	469	469	469	469	469	469	469	469	469
istihdamort	Pearson Correlation	-,507**	,852**	-,779**	-,580**	-,339**	1	-,439**	,572**	,258**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000		,000	,000	,000
	N	469	469	469	469	469	469	469	469	469
dinkulturort	Pearson Correlation	-,194**	-,609**	,480**	,360**	,311**	-,439**	1	-,072	,326**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000	,000		,120	,000

sagkort	Pearson Correlation	-,017	,099**	,265**	,172**	1	,263**	,323**	,428**	,627**
	Sig. (2-tailed)	,615	,003	,000	,000		,000	,000	,000	,000
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875
isort	Pearson Correlation	-,063	,093**	,131**	-,241**	,263**	1	,082*	,345**	,470**
	Sig. (2-tailed)	,062	,006	,000	,000	,000		,015	,000	,000
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875
dinort	Pearson Correlation	-,058	,342**	,327**	,304**	,323**	,082*	1	,323**	,642**
	Sig. (2-tailed)	,088	,000	,000	,000	,000	,015		,000	,000
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875
adliort	Pearson Correlation	-,067*	,121**	,325**	,057	,428**	,345**	,323**	1	,705**
	Sig. (2-tailed)	,048	,000	,000	,091	,000	,000	,000		,000
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875
genl.ort	Pearson Correlation	-,072*	,512**	,613**	,390**	,627**	,470**	,642**	,705**	1
	Sig. (2-tailed)	,032	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Correlations

		Hangi şehirde yaşıyorsunuz?	barınmaort	yasamort	egitimort	saglkort	isort	dinort	adliort	genl.ort
Hangi şehirde yaşıyorsunuz?	Pearson Correlation	1	,196**	-,077*	-,069*	,017	,063	,058	,067*	,072*
	Sig. (2-tailed)		,000	,023	,040	,615	,062	,088	,048	,032
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875
barınmaort	Pearson Correlation	,196**	1	,224**	,180**	,099**	,093**	,342**	,121**	,512**
	Sig. (2-tailed)	,000		,000	,000	,003	,006	,000	,000	,000
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875
yasamort	Pearson Correlation	-,077*	,224**	1	,244**	,265**	,131**	,327**	,325**	,613**
	Sig. (2-tailed)	,023	,000		,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875
egitimort	Pearson Correlation	-,069*	,180**	,244**	1	,172**	-,241**	,304**	,057	,390**
	Sig. (2-tailed)	,040	,000	,000		,000	,000	,000	,091	,000
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875
saglkort	Pearson Correlation	,017	,099**	,265**	,172**	1	,263**	,323**	,428**	,627**
	Sig. (2-tailed)	,615	,003	,000	,000		,000	,000	,000	,000
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875
isort	Pearson Correlation	,063	,093**	,131**	-,241**	,263**	1	,082*	,345**	,470**
	Sig. (2-tailed)	,062	,006	,000	,000	,000		,015	,000	,000
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875
dinort	Pearson Correlation	,058	,342**	,327**	,304**	,323**	,082*	1	,323**	,642**
	Sig. (2-tailed)	,088	,000	,000	,000	,000	,015		,000	,000
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875
adliort	Pearson Correlation	,067*	,121**	,325**	,057	,428**	,345**	,323**	1	,705**

	Sig. (2-tailed)	,048	,000	,000	,091	,000	,000	,000		,000
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875
genl.ort	Pearson Correlation	,072*	,512**	,613**	,390**	,627**	,470**	,642**	,705**	1
	Sig. (2-tailed)	,032	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Correlations

		Hangi şehirde yaşıyorsunuz?	barınmaort	yasamort	egitimort	saglkort	isort	dinort	adliort	genl.ort
Hangi şehirde yaşıyorsunuz?	Pearson Correlation	1	,196**	-,077*	-,069*	,017	,063	,058	,067*	,072*
	Sig. (2-tailed)		,000	,023	,040	,615	,062	,088	,048	,032
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875
barınmaort	Pearson Correlation	,196**	1	,224**	,180**	,099**	,093**	,342**	,121**	,512**
	Sig. (2-tailed)	,000		,000	,000	,003	,006	,000	,000	,000
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875
yasamort	Pearson Correlation	-,077*	,224**	1	,244**	,265**	,131**	,327**	,325**	,613**
	Sig. (2-tailed)	,023	,000		,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875
egitimort	Pearson Correlation	-,069*	,180**	,244**	1	,172**	-,241**	,304**	,057	,390**
	Sig. (2-tailed)	,040	,000	,000		,000	,000	,000	,091	,000
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875
saglkort	Pearson Correlation	,017	,099**	,265**	,172**	1	,263**	,323**	,428**	,627**

	Sig. (2-tailed)	,615	,003	,000	,000		,000	,000	,000	,000
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875
isort	Pearson Correlation	,063	,093**	,131**	-,241**	,263**	1	,082*	,345**	,470**
	Sig. (2-tailed)	,062	,006	,000	,000	,000		,015	,000	,000
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875
dinort	Pearson Correlation	,058	,342**	,327**	,304**	,323**	,082*	1	,323**	,642**
	Sig. (2-tailed)	,088	,000	,000	,000	,000	,015		,000	,000
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875
adliort	Pearson Correlation	,067*	,121**	,325**	,057	,428**	,345**	,323**	1	,705**
	Sig. (2-tailed)	,048	,000	,000	,091	,000	,000	,000		,000
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875
genl.ort	Pearson Correlation	,072*	,512**	,613**	,390**	,627**	,470**	,642**	,705**	1
	Sig. (2-tailed)	,032	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
	N	875	875	875	875	875	875	875	875	875

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Correlations

	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,558		,000	,000	,000	,000	,220	,00	,00	,00	,000	,00	,00	,000
	N	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544
Eğitim düzeyiniz? (Lütfen en son mezun olduğunuz seçeneği işaretleyiniz)	Pearson Correlation	,406**	-,414**	-,352**	,263**	,322**	1	,016	-,002	,381**	-,239**	-,054	,474**	,477**	,050	,367**	,338**	,284**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000		,712	,969	,000	,000	,207	,000	,000	,240	,000	,000	,000
	N	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544
Suriyelilerle hiç bir temasınız oldu mu? (konuşma, iş arkadaşlığı, aynı semt/apartmanda yaşama vs.)	Pearson Correlation	-,255**	,058	,257**	-,209**	-,322**	,016	1	,287**	,157**	-,119**	,060	-,234**	-,250**	,166**	-,151**	-,130**	-,165**
	Sig. (2-tailed)	,000	,176	,000	,000	,000	,712		,000	,000	,005	,159	,000	,000	,000	,000	,002	,000
	N	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544
Suriye'deki koşullar eski haline dönse,	Pearson Correlation	-,432**	,387**	,529**	-,139**	-,454**	-,002	,287**	1	-,266**	,126**	,044	-,005	-,399**	,120**	-,424**	-,279**	-,212**

ülkelerine geri dönmeleri gerektiğini düşünüyor musunuz?	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,001	,000	,969	,000		,000	,003	,301	,915	,000	,005	,000	,000	,000
	N	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544
Suriyelileri ülkenizin kabul etmesini nasıl görüyorsunuz?	Pearson Correlation	,392**	-,301**	-,176**	,126**	,291**	,381**	,157**	-,266**	1	-,679**	-,068	,125	,371**	-,104*	,472**	,243**	,066
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,003	,000	,000	,000	,000		,000	,116	,004	,000	,015	,000	,000	,124
	N	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544
barnort	Pearson Correlation	,056	-,079	-,216**	-,338**	,053	-,239**	-,119**	,126**	-,679**	1	,105	,223	,045	,281**	-,172**	,112**	,366**
	Sig. (2-tailed)	,191	,064	,000	,000	,220	,000	,005	,003	,000		,014	,000	,297	,000	,000	,009	,000
	N	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544
yasort	Pearson Correlation	-,099*	,535**	-,116**	,091*	-,239**	-,054	,060	,044	-,068	,105*	1	,376**	,238**	,336**	,363**	,491**	,566**

dinort	Pearson Correlation	,629**	-,117**	-,636**	,121**	,396**	,367**	-,151**	-,424**	,472**	-,172**	,363**	,628**	,844**	,222**	1	,849**	,794**
	Sig. (2-tailed)	,000	,006	,000	,005	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000		,000	,000
	N	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544
adliort	Pearson Correlation	,572**	-,117**	-,631**	-,096*	,316**	,338**	-,130**	-,279**	,243**	,112**	,491**	,700**	,839**	,337**	,849**	1	,914**
	Sig. (2-tailed)	,000	,006	,000	,025	,000	,000	,002	,000	,000	,009	,000	,000	,000	,000	,000		,000
	N	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544
genelort	Pearson Correlation	,504**	-,083	-,629**	-,047	,264**	,284**	-,165**	-,212**	,066	,366**	,566**	,807**	,835**	,471**	,794**	,914**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,052	,000	,274	,000	,000	,000	,000	,124	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
	N	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544	544

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).